پێشکەشە بە یادی:

*** خوالێخۆشبووی دایکم ((ئافتاوحوسێن وەلی)) کە سەرچاوەیەکی گەورەی ئەم بەرهەمە بوو .***

*** هەردوو هاوڕێی شەهیدم: ئەنوەری شێخ ئەحمەدی شاکەل و مامۆستا حوسێن قادر ,** کە بەگەنجی شەهید کران و گەلێک ئاواتی بەدینەهاتوویان بردە ژێرخاکەوە .

بەشی یەکەم

هۆنراوە فۆلکلۆرییەکانی

گەرمیان ـ قەرەداخ ـ شارەزوور

- هۆنراوەی دڵداری .
- ناتەبایی ژیانی کۆمەڵ و پەیوەندیی کۆمەڵایەتی لە هۆنراوەی میللیدا .
- ڕەنگدانەوەی ژیانی کۆچەریی لە هۆنراوەکاندا .
- ڕەنگدانەوەی کار و کارکردن لە هۆنراوە میللی و فۆلکلۆرییەکاندا.
- ڕەنگدانەوەی سوارچاکی و چەتەیی لە هۆنراوەکاندا .
- سۆزی دەروێش .
- لاواندنەوەی ئافرەت .
- لایلایە
- هۆنراوەی گاڵتەجاڕی .
- گۆرانیی منداڵان .

پێشـــەکی

خوێنەری بەڕێز

کۆکردنـەوەی دەقـی ئـەم هـۆنراوە فۆلکلۆرییانـەی لـە بەردەسـتی ئێـوەی هێژادان و خۆیان لە دووهەزار و پێنجسەد بەیت زیاتر دەدەن , ئەنجامی کـاری مەیـدانیی پـتر لـە هـەژدە سـاڵمە و لـە ناوچـەکانی گـەرمیان و قەرەداخ و شارەزووردا بە دەستخراون . بۆ ئەم مەبەستە و لەو ماوەیـەدا گـەلێك گونـدی ئـەو ناوچانە گـەڕاوم و پاش ڕاگواستنی خەڵکەکـەیش و کۆکردنـــەوەیان لـــە کۆمـــەڵگادا بـــە زۆری زۆرداریـــی, دیســـان لـــەوێش هەوڵمداوە, ئەو کەسانە بدۆزمەوە, کە هەڵگری ئەم بەیتانە بوون.

ڕۆژگاری گەڕان بە دوای ئەم هۆنراوە و کۆکردنەوەیانـدا زۆر تـووش و ناهـــەموار بـــوون, چـــونکە لـــە ئـــەنجامی سیاســـەتی بەعـــەرەبکردن و گواسـتنەوەی بـەزۆری خەڵکەکـەوە لەلایـەن ڕژێمـی عێراقـەوە, ژیـان و گـوزەرانی خەڵکەکـە تێکچـوو بـوو لـەجێی خۆیـدا نـەمابوو, لـە ئـەنجامی شەڕ کردن لەگەڵ کوردا و شـەڕی ئێرانـی درێژخایـەن و شـەڕی کەنداوی دووهەمـەوە, بنـەمای ئـابووری و کۆمەڵایـەتی و دەروونیـی خـەڵك لـە بنەڕەتـەوە هەڵتـەکێنرا و کێشـەی پەیـدا کردنـی بـژێویی ڕۆژانـە بـوو بـە لایـەنی سـەرەکی ژیـان و خـەمی زۆربـەی خەڵکەکـە, ئەمانـە بـە جۆرێـك جـەنجاڵ و سـەرقاڵی کـردن کـە لـە ڕاکردن بـەدوای نـانی ڕۆژانـە بـەولاوە نەیانپەرژێتە سەرهیچی تر و بیر لە هیچ لایەنێکی تر نەکەنەوە.

کـاری کۆکردنـەوەی کەرەسـتە و بابـەتی فۆلکلـۆریی مـن, کەوتـە ئـەو ڕۆژگـارە سـەخت و تاڵـەوە, بـەم پێیـە خـۆدان لـە قـەرەی کـارێکی وەهـا, هێند ئاسان نەبوو, گەڵێ جار سەرئێشـەم لـە پێنـاو بـە ئـەنجام گـەیانـدنی

کارەکەمدا تووش بووە و زۆر جاریش لە ڕێیدا تیرو توانجم تێگیراوە, ئەو کەسانەی ڕووم لێدەنان ناهەقیان نەبوو پێم بڵێن: مامۆستا خەڵك چی بەسەرهاتووە و بە چییەوە گرفتارە و تۆیش خەریکی چ دەردێکیت؟ ڕاستێکەیشی هەروا بوو, ئەوەی بەسەر خەڵکیدا هاتبوو, لە مێژوودا ڕووداو نەهامەتییەکی پێ وێنە بوو ئەو هەرەس و هەژانە ئابووری و کۆمەڵایەتی و دەروونیە سەختە, بوونە هۆ و مایەی مردن و لەناوچوونی کەسانێکی زۆر لەو پیر و بەساڵداچووانەی گەنجینەیەکی فۆلکلۆریی بە پیت و پڕپێزی باو و باپیرانیان لە سنگدا پاراستبوو, ئەو کەسانە, گۆرانیبێژ و هەقایەتخوان و دەروێش و ژنانی لاوێنەرەوەی بەسەلیقە ودەنگ زولاڵی کورد بوون, کە بەرگەی ئەو ڕاتەکین و هەژانە بەتەوژمەیان نەگرت و بە نامرادیی سەریان نایەوە, پاشان خەڵکێکی زۆریش لە پرۆسە دڕندانەکەی ئەنفالی بەدناودا, کە ناوچەی گەرمیانی بەخراپی گرتەوە, لە ناو بران و بێسەر و شوێن کران.

من لە بارێکی ئاوها تووش و نالەباردا هەستم بەوە کرد کە دەبێت کارێك بۆ پاراستنی کەلەپووری نەتەوەکەمان بکرێت و هیچ نەبێت چەردەیەك لەو گەنجینە فۆلکلۆرییە بپارێزین, ئەم خولیایە و هەست بە لێپرسینەوە وایان لێکردم ئەرکی کۆکردنەوەی بابەت و کەرەستەکان زۆر بە پێویست بزانم. بەو هیوایەیشەوە دەستمکرد بەکۆکردنەوەیان, کە پاشەڕۆژ, خۆم یان کەسانێکی تر بێنە مەیدان و بتوانن بەویستی پاکەوە تاوتوێیان بکەن و لێیان بکۆڵنەوە و ژمارەیەك لە بەرهەم و ئەنجامی ترمان بدەن بە دەستەوە.

منیش لە ڕاستیدا, وەك تێکڕای خەڵکەکە کێشەی دابینکردنی بژێویی ڕۆژانە دەستی بەستبووم و ڕێگای بە ئەنجام گەیاندنی کارەکەی لێگرتبووم, بەڵام هەرچۆنێك بوو وردە وردە هەر خەریکی دەبووم و هەر دەرفەتێکم بۆ بڕەخسایە, بەپێی توانا کارەکەم جێبەجێ دەکرد. من

دەبوو زۆر بە وریاییەوە هەڵگرانی ئەم بەیتانە بدۆزمەوە و بیانهێنمە سەر ئەو باوەڕەی کەرەستە شیعرییەکانم بدەنێ. چونکە بەپێی نەریتێکی کوردەواری گۆرانی گوتن، هۆرە و مەقامی لێبەدەر، تەنها شیاوی کوڕی گەنجە، لە کۆمەڵی کوردەواریشدا گۆرانیبێژەکانیش زۆر بە ڕێزەوە سەیر نەکروان و تەشەر وناوی وەك لۆتی و شایەر یان دراوەتە پاڵ. دیارە ڕازیکردنی پیرەمێردو پیرەژنان لەم بوارەدا ـ گوتنی چەند بەیتێك ـ کارێکی وا ئاسان نەبوو.

ئەو دەقانەی من، پێشتر دەستم دەکەوتن و لای خۆم تۆمارم دەکردن، هێند بە پەرۆشەوە بە سەریاندا دەچوومەوە، کە زۆر بەیانم لەبەردەکرد و کاتێك لەگەڵ پیرەپیاو یان ئافرەتێکی بەسەلیقەدا دادەنیشتم، وردە وردە خۆم بەو بەیتانە دەمدواندن و دەمهێنانە دواندن و ئەوانیش بەرە بەرە نەرم دەبوون و چییان بە بیردا بهاتایە بۆیان هەڵدەڕشتم. هەندێ جاریش، لە کۆڕی شایی و هەڵپەڕکێدا و لە کاتێکدا گۆرانیبێژ هەڵپەرکێی گەرم دەکرد، بەڕیکۆرد گۆرانییەکانم تۆمار دەکرد و پاشانیش بەیتەکانم دەنووسیەوە، بە پێچەوانەوە، لەگەڵ سۆزی دەروێش وهۆرە و مەقامدا ئەو گرفتەم نەبوو، چونکە ئەو کەسانەی سۆزیان دەکرد یان هۆرە و مەقامیان دەچڕی، بەپێی نەریتی کوردەواری، ڕێزێکی تایبەتیان لێنراوە و ئاسایی و ئاسان بووە بۆ ئەو کەسانە کەوا هەر کاتێك بوو بێت و لە هەر شوێنێك بووبێت، دەست بنێنە بناگوێیان و تێ بچریکێنن.

بەڵام کارەکە بۆ ئافرەتی لاوێنەرەوە یان سەر دوولکەبێژ کەمێك گران دەهات بەدەستەوە“ چونکە ئەو ژنانە لە گەرمەی شین و پرسەی مردووواندا ئەو بەیتانەیان بۆ دێت، نەك لە حاڵەتی ئاساییدا. لە هەمووانیش ئاشکرایە، کە ژن وپیاو بەپێی نەریتی کوردەواری لە پرسەی مردووواندا بە جیاو دوور لە یەکتری دادەنیشن. لەگەڵ

ئەمەیشدا, لە ڕێگای چەند ئافرتێکی خزمەوە یان لە ڕێگای خوشك و خێزانی کەسانی دۆستەوە کەرەستەیەکی باشی بابەتەکانی ئەم بوارەم دەستکەوتووە.

گۆرانیبێژ, بە تاك یان بە جووت, بەبەر کۆڕی هەڵپەڕکێدا دێن و دەچن و ناوەستن, شایی و زەماوەند و بووك گواستنەوەیش لە کوردەواریدا ڕێ و ڕەسمی تایبەت بەخۆی هەبووە و هەیە و بۆ هەر شتێك گۆرانی و بەیتی دەوێت و لێرەدا جێی نابێتەوە.

هۆرەیش جۆرە گۆرانییەکە, بە ئاوازێکی خاو دەگوترێت و زۆرتر لە ناوچەکانی جاف لەگەرمیان تا دەگاتەوە ناوچەکانی کوردسان (سنە و کرماشان و شائاباد و لوڕستان) باوە. هۆرە چڕی زۆر بەناوبانگ و خاوەن ناوو شۆرەت لەو ناوچانەدا هەڵکەوتوون, هۆرە کاریگەرییەکی تایبەتی و قووڵی لە سەر خەڵکی ئەم ناوچانە هەیە و مرۆڤ دەباتە ناو ئەندێشە وخەیاڵێکی قووڵەوە, پێدەچێت هۆرە ڕەگێکی قووڵی لە مێژووی ئەو ناوچانەدا هەبێت و ڕەنگە پەیوەندییەکێشی بە ئایینی زەردەشتیی دێرینی ئێرانی کۆنەوە هەبێت, تا ئێستایش هۆرە پیرۆزییەکی تایبەتی خۆی هەیە و حاڵەتێکی ڕۆحیی تایبەت دەهێنێتە کایەوە یان دروست دەکات. هۆرە لەگەڵ هیچ ئامێرێکی مۆسیقادا ناگوترێت, هۆرە چڕ تەنها بە ئاوازێکی خاوی تایبەت دەنگی لێ هەڵدەبڕێت, هۆنراوەکانی هۆرە زۆرتر پیاهەڵدانە بە ئازایەتی و ژیانی کەڵەمێردیی شۆڕەسواراندا.

مەقام لە گەرمیاندا, زۆرتر لە ناوچەکانی زەنگنە و شێخان و داودەدا بڵاو و باوە, دەوروبەری قادرکەرەم زۆر بەناوبانگە بۆ مەقام, جۆرەکانی مەقام, وەك قەتار و ئەڵڵاوەیسی و خاوکەر و خورشیدیی تار مەقامبێژی خۆیان هەیە, مەقامیش وەك هۆرە, جۆرە پیرۆزییەکی تایبەت بەخۆی هەیە و جۆش و خرۆشێکی ڕۆحیی قووڵ بەمرۆڤ دەدات.

لە بارەی سۆزی دەروێشیشەوە, لە هەرسێ ناوچەکەدا بڵاوبووەتەوە, هەر شێخێکی ئیرشاد بە تایبەتی ئەوانەی سەر بە تەریقەتی قادری بوون, لە ناو تیرەکانی ئەو ناوچانەدا ژمارەیەك لە موریدی خۆیان هەبووە, کە بە دەروێش ناسراون, ئەمانە ساڵی چەند جارێك سەردانی تەکیەی شێخەکەی خۆیان کردووە و هەرچییان, لە ئاژەڵ و دانەوێڵە, پێهەڵسووڕابێت بۆ بردووە, بە پێچەوانەیشەوە, شێخ خۆی لەگەڵ دەستەو دایەرەیەکی گەورەی دەروێشەکانیدا بە ناو خەڵکدا گەڕاوە و لە هەر گوندێك لایدا بێت, کۆڕی زیکریان بەستووە و بەپێی ڕێ و ڕەسمێکی تایبەت, دەروێش حاڵی لێهاتووە و لە خۆی داوە و یان بەنەرمی سۆزی بۆ شێخەکەی کردووە.

بەهەر حاڵ, ئەم بوارانە لێدوانێکی دوور و درێژ و وردەکاریی لەخۆ دەگرن, کە لەم پێشەکییە کورتەدا جێیان نابێتەوە. بابەتەکە , بە گشتی پێویستی بەلێکۆڵینەوەیەکی تەواو هەیە, کە بەباری ژیانی ئابووری و کۆمەڵایەتی و ڕۆحی خەڵکەکەوە لەوکات و سەردەمەدا گرێ بدرێت.

ڕەنگە خوێنەر بپرسێت, بۆچی من ئەو سێ ناوچەیەم, واتە گەرمیان و قەرەداخ و شارەزوورم بە سەریەکەوە بۆ بەدەستهێنانی بابەتە فۆلکلۆرییەکان هەڵبژاردووە, من کاتی خۆی لە باسێکی گۆڤاری ڕۆشنبیری نوێ دا کەمێك لەم ڕووەوە دواوم و بۆ وەڵامی ئەو پرسیارەیش لێرەدا کورتەیەکی دووبارە دەکەمەوە: لە هەمووان ئاشکرایە, کە هۆزی گەورەی جاف تا ناوەڕاستی سەدەی بیستەم, بەشێکی زۆریان کۆچەر بوون و قەڵەمڕەوی ئاژەڵداری و لەوەڕ خۆرییان ناوچەکانی کوردستان (سنە) و سەقز و بانە و مەریوانی گرتووەتەوە و لە ناوچەکانی پێنجوێن و شارباژێڕەوە داگەڕاون بۆ شارەزوور و قەرەداخ, لەپاییزێکی درەنگ و زستاندا لەدەشتە پان و بەرینەکانی گەرمیاندا هەواریان خستووە, دواتر, کە هۆزەکانی جاف بە هۆی

کێشەی سنووری نێوان ئێران و عێراقەوە ڕێی گەرمیان و کوێستانیان لێگیرا, ناچاربوون وردە وردە لەهەرسێ ناوچەی گەرمیان و قەرەداخ و شارەزووردا نیشتەجێ بن و لە پاڵ نەریتی دێرینی ئاژەڵ و ماڵات بەخێوکردندا, خەریکی کشتوکاڵ کردنیش بن, لەبەر ئەمانەیە, زۆربەی کەرەستەکانی بابەتە فۆلکلۆریەکانی ئەم سێ ناوچەیە, مۆرکێکی تایبەتی خۆیان هەیە و داب و نەریت و نیشانەکانی کۆچی گەرمیان و کوێستانی ئەو خێڵەی پێوە دیارە.

لەگەڵ ئەوەشدا, هۆنراوەکان تێکڕا هی سەرجەمی ئەو ناوچانەن, بە خێڵە جۆراوجۆرەکانیانەوە و بە کۆچەر و نیشتەجێبوونیانەوە, شایانی باسیشە, کە لە هۆنراوەکانی ناوچەکانی جاف , زەنگنە, داودە, شێخان, تاڵەبانی, جەباری, ڕۆژبەیانی, باجەلان, شەرفبەیانی, هەمەوەند, دەلۆ ... تاد دەدوێین, ئاماژە بەوەش دەدەین, کە لە بەشێکی هۆنراوەکاندا جگە لەوانەی سەرەوە فۆلکلۆری خەڵکی شارنشین ڕەنگدەداتەوە, مەبەستم لەو شارنشینانەیە, کە نیشتەجێی شارەکانی سلێمانی و کەرکووك و سنە و کرماشان و خانەقین و کفری و هەڵەبجە و پێنجوێن و مەریوان و سەقز و شوێنانی ترن کە لە چەندین سەرەوە تێکەڵن یان بەشێکن لە کەلەپوور و فۆلکلۆری ئەو سێ ناوچەیەی گەشتی مەیدانیی کۆکردنەوە و تاوتوێ کردنی فۆلکلۆرەکەیان تێدا ئەنجامدراوە.

هیچ کەسێك یان شاعیرێك خاوەنی هۆنراوە فۆلکلۆرییەکان نیە, چونکە ئەو هۆنراوانە زادەی بیر و هزری میللەتن و دەماودەم و پشتاوپشت بۆمان ماونەتەوە و هەمیشە بە سەر زاری خەڵکەکەوە بوون, ئەگەرچی ئەو هۆنراوانە سادە و ساکارن, بەڵام واتای قووڵ لە دووتوێیاندا هەڵگیراون و لە گوتن و دەربڕینیاندا ئەو واتایانە دەبەخشن" چونکە هۆنراوەکان لەئەنجامی کۆکردنەوەی ئەزموونی چەند

سـاڵەی مامەڵـەکردنی خەڵکەکـە لەگـەڵ تـاڵ و شـیرینیی ژیانـدا پەیدابوون و هاتوونەتە ئاراوە, بەردەوام هۆنراوەکان لە شایی و شیندا بەسـەر زاری خەڵـکەوە بـوون و هـەن. بـەڵام لـە ڕێـی ئـەو گۆڕانکاریانـەی لەگەشـەکردنی ڕەوتـی مێژوویـدا بەدیـدەکرێن ـ وەك گـۆڕانیی شـێوازی ژیـان و گـوزەرانی خـەڵك و گـۆڕانی بنـەما ئابوورییـەکانی ژیـانی ڕۆحیـی خەڵـکـدا بـەرەو کـزی و نـەمان دەچـێت, لەلایـەکی تریشـەوە هۆکـار و ئامرازەکـانی ڕاگەیانـدنی وەك ڕادیـۆ و تەلـەفزیۆن لەگـەڵ ئـامێری دەنـگ تۆمارکـەری هاوچـەرخی تـردا, کاریگەرییـەکی تایبـەت بـەخۆیان لـە کزکردنی نەرێت و ڕێ و ڕەسمی ژیـانی جارانی خـەڵك و ئـەمڕۆدا هەیـە, ئـەمڕۆ ژمـارەی ئـەو کەسانەی هـەڵگری ئـەم بابەتـە فۆلکلۆرییانـەن تـەواو کــەم بووەتــەوە: زۆربــەیان لــەم چــارەکە ســەدەیەی دواییــدا, بــەهۆی شـێواندنی بنـەمای ئـابووری و کۆمەڵایـەتی ژیانیانـەوە لەلایـەن ڕژێمـی عێراقــەوە, تێــدا چــوون, چــونکە بەرگــەی ئــەو هەژانــەیان نــەگرت, گەلێکیشـیان لـە پـەلاماری ئـەنفالی بـەدناوی سـاڵی ١٩٨٨ دا بێسـەر و شوێن کران, هەروەك لە پێشدا ئاماژەی پێدرا, دەمێ ساڵە سەرقاڵی ئـەم بابەتـە و کۆکردنـەوەی کەرەستـەکانیم: کەرەسـتە بـەردەوام دەهاتـە سـەر کەرەستە کۆکراوەکان".

لـە هـەر شـوێنێك یـان هـەر بۆنەیەکـدا, کەسـێك بـەیتێکی فۆلکلـۆریی بگوتایە یان لە ناو شەپۆلی دەنگەکانی گۆرانی و هۆرە و مـەقام و سـۆز و تاوی هەرکەسێکدا گوێم لە بەیتێك بوایـە, خێـرا تۆمـارم کـردووە ولەگـەڵ بەیتە تۆمارکراوەکانی تردا بەراوردم کردووە, ئەوانەی دووبارە نـەبوون, نووسیومنەتەوە, چەند باسێکم لە ساڵانی هەشتادا سەبارەت بـەم دەقـە کۆکراوانـە و بابـەت وکەرەسـتەکانی لـە گۆڤـاری "ڕۆشـنبیری نـوێ" دا بڵاوکـردەوە, کە لـە بەغـدا دەردەچـوو, گۆڤارەکە تایبـەت بـوو بـە بـاس و لێکۆڵینەوە و گەلێك لە زانستگاکانی عێراق دانیان پێدا نابوو و ئـەوەیان

تێـدا سـەلماندبوو, هەنـدێك بابـەتی تریشـم لـە گۆڤـاری "کـاروان" دا بڵاوکـردەوە, کـە لـە هـەولێر دەردەچـوو. بەهـەمان شـێوەش لـە گۆڤـاری "کەلـەپووری کـورد" دا هەنـدێك لـەم هۆنراوانـەم بڵاوکـردەوە کـە لـە کۆمەڵـەی کەلـەپوور و فۆلکلـۆری کـوردەوە لـە سـاڵی ١٩٩١ بـەدواوە لـە سلێمانی دەرماندەکرد.

ڕاستێکەی من بەنیاز بووم لێکۆڵینەوەیەکی ورد و چڕ لە سەر بابەتە فۆلکلۆرییەکان بنووسم, بەڵام بە داخەوە ئەو کارەم پێ نەکرا: یەکەم لە بـەر کـەمی کـات و سـەرقاڵبوونی بـەردەوامم بـە دابینکردنـی بـژێوی خێزانەکەمـەوە, دووەمـیش لەبـەر ئـەوەی بـارو دۆخـی چـاپەمەنی و چاپکردن لـە کوردسـتاندا ڕوو لـە هـەوراز بـوو و هێنـدگران بـوو کـە بـە دەگمـەن نـەبێت, کـەس خـۆی لـە قـەرەی نـەدەدا, کتێـب و بەرهەمـەکانی ئـەدیب و نووسـەرانی کـورد هـەروا بـە دەستنووسـی دەمانـەوە و چاپکراوەکان دانسقەبوون, بە کورتی کاری چاپکردن و بڵاوکردنەوەی کتێب هەروا بە ئاسانی مەیسەر نەدەبوو.

ساڵی ١٩٩٨ دەزگـای کتێبخانـەی کـوردی لـە نیویـۆرك The Kurdish Library داوای دەقـی هـۆنراوە و چـیرۆکە فۆلکلۆریـەکانی لێکـردم بـەو نیازەی وەریانبگێڕێتە سەر زمانی ئینگلیزی و بڵاویـان بکاتـەوە, خـاتوو ڤێـرا سەعید پـوور, کـە خـانمێکی ئەمریکیی دۆستی کوردە, بەرپرسی ئـەو دەزگایەیـە و زۆر بـە پەرۆشـەوە بـوو بڵاوکردنـەوەی ئـەو بەرهەمـە و ئـەنجام پرۆژەکـە سـەریگرت و پرۆفیسـۆر ثاکسـتون W. Thackston کـە مامۆسـتایەکی پایـە بـەرزە لـە زانسـتگەی هارڤـارد لـە ئەمـەریکا و کـوردی زانێکـی باشـە کارەکـەی وەرگێـڕا سـەر زمـانی ئینگلیـزی و لـە زسـتانی ئەمسـاڵدا بڵاوکرایـەوە, وا ئێسـتاش دەقـە کوردییەکـە لای وەزارەتـی ڕۆشـنبیرییە لـە سـلێمانی و بـەهیوام لـە دەرفەتێکی ڕەخساوی خۆیاندا بتوانن بەچاپی بگەیەنن.

له کۆتاییدا دەڵێم, که بێجگه له دەقی ئەم هۆنراوانەی ئێستا لەبەر دەستدان و وەك پیشتر ئامارژەم پێدا, خۆ له ۲۵۰۰ بەیت زیاتر دەدەن, سەدان بەیتی تر هێشتا هەر لەسەر زاری خەڵکین و پێویسته تا زووه فریایان بکەوین و نەهێڵین بفەوتێن و له ناوپچن ئەمه ئەرکێکی نیشتمانی و نەتەوەیی پیرۆزە, چونکه ئێمه ئەو گەنجینه فۆلکلۆرییه دەوڵەمەندەمان لەناودەچێت, که مۆرك و خاسیەت و ڕەسەنایەتیی مێژوویی نەتەوەکەمان دەسەلمێنێت لەناوچوونەکەش زیانێکی قورسه له فەرهەنگ ومێژووی خەڵکەکه دەکەوێت, با تازووه فریابکەوین و ئەوەی که هێشتا ماوه له فەوتان بپارێزین و با دەقه کۆکراوەکان لەبەردەستدابن و پاشەڕۆژ کەسانی پسپۆڕ و دەزگا تایبەتیه خەمخۆرەکانی ئەم بواره پڕبایەخه لێکۆڵینەوەیان لەسەر ئەنجام بدەن.

دواجار, ئەوەماوه بڵێم کەوا سوپاسی مامۆستا د.محمد عبدالفتاح دەکەم, له بەشی کوردیی کۆلیجی زمانی زانکۆی سلێمانی که زۆر به وردیی بەسەر ئەم بەرهەمەدا چووەتەوه و گەلێك ڕاستکردنەوه و زانیاری بەسوودی خسته سەر چیرۆکه فۆلکلۆرییەکان.

من زۆر خۆشحاڵ دەبم به هەر سەرنج و تێبینی و ڕەخنەی بنیاتنەرانەی خوێنەرانی ئەم بابەته و بێگومان زۆریان کەڵك لێدەبینم بۆ هەر کارێکی کۆکردنەوه و لێکۆڵینەوەی ئاینده لەم بوارەدا.

محەمەد حەمەساڵح تۆفیق

۱۵ ی حوزێرانی ۲۰۰۰

١ـ هۆنراوەی دڵداریی

وەچنارە گەورەی بەرزی سەرکانی
ئەحواڵی لەیلم ناشێ نەزانی
کراسەکەی بەرت باگوڵێکی ئاڵ بێ
ئەترسم من بێم دایکت لە ماڵ بێ
کراسێکت بۆ بکەم لە باڵی مێشێ
لەخوام گەرەکە هیچ کوێت نەیەشێ
بەرماڵەکەتان ئەچێنم بەگوڵ
یاری پیا بڕوا خەم نەگرێ لەدڵ
بەر ماڵەکەتان بەچاو ئەکێڵم
خودا نەمکوژێ بەجێت نایەڵم
هەرچەند سەیرەکەم بەرماڵتان دیارە
وەك مار پێچ ئەخۆم چارم ناچارە
من دوور و تۆ دوور هەردوکمان دوورین
خوا ئەیزانێ بۆ یەك زەروورین
چرام داناوە فانۆزمەگڕێ
شەو تێم بۆ ماڵتان سەگ پێم نەوەڕێ
شەرتە لەو بانە خۆم بخەمە خوارێ
خۆم بخەمە باوەش گێلگێلەدارێ
ئەو ڕێ باریکەی بۆ دۆڵان ئەچێ
لەنجە و لارەکەی لە جەیران ئەچێ
خۆزگەم بە کونە پێسەی بزنە
ئەچێ بۆ کانی لە کۆڵی ژنە

خۆزگەم بە دەرزی تیژە و تەنکە
دایمە پەروەردەی سینە و مەمکە
ئەو چاوە ڕەشە خوا بە تۆی داوە
مەینەتی دنیا بۆ من جێماوە
شەرت بێ لە داخت دووهەم لە قینت
هەڵخەم قەنارە لە گرێی پووشینت
ئەوا هاتە خوار بە باجی باجی
سرکەیی لە کوڵ کچەکەی مام حاجی
هێلانەم کردووە وەبان ترشەوە
مەیلم هاوەلای کچەکەی خورشەوە
هێلانەم کردووە وە لنگە سێپاوە
مەیلم هاوەلای کچەکەی مەلاوە
چەن شاران گەڕپام چەن دووکان گەستم
دەرمان دەردەکەت نەکەوتە دەستم
ئەوا تۆ ئەڕۆی من جێگەم کوێ بێ
کێ بگرم بە یار شێوەی لە تۆ بێ
شەدەی شل و مل تۆ پێچاتەوە
ڕیشەی جەرگەکەم تۆ کێشاتەوە
خۆزگە من ئەبووم لە جێی ئەو هەورە
نم نم ئەباریم لەو حەوشە گەورە
ئەوەنمە لێفەی دووکەسی کڕی
گشتیم وە کۆنی و تەنیایی دڕی
من دوور و تۆ دوور بەینێ بوەسین
وە فرمێسکی چاو جۆگە هەڵوەسین

هەڵسە بێرە لام لەجێی گشت کەسم
تۆی هێزی ئەژنۆم دارعاسای دەسم
هەڵسە بێرە لام بەرخە پەرەکەم
لە جێی قەوم و خوێش خەم دەرکەرەکەم
خۆزگە ئەمزانی لە کوێ ئەنووستی
سینەی خۆم دۆشەك بۆم رائەخستی
ئیمشەو لە خەوما پاشای شارێ بووم
داغڵ وە باڵای منداڵکارێ بووم
ئەو چاوە ڕەشە لێت هەڵخلانم
ڕۆم و عەجەمت لێ تێگەیانم
خۆ من پیر نەبووم تۆ پیرت کردم
مناڵی دوێنێم تۆ وات لێکردم
خوا باوکەت بگرێ دایکەت بێ ئیمان
وا بوون وە بایز دڵەکەی هەردوکمان
باڵاکەت بەرزە ئەڵێی نەیجەیە
ئەڵێی چناری بەر هەڵەبجەیە
وە چناری گەورەی سەر ئەلەقێنێ
ماچی کوڕپە کچ لێو ئەتەزێنێ
یاخوا وەخێربێی بان چاوم هاتی
زوو وە تەمات بووم بۆ درەنگ هاتی
یاخوا وە خێربێی نوور وەپاتەوە
دەرمانی دەردم وا بەلاتەوە
هەڵسە بێرەلام قەت مەڕۆرەوە
ئەمشەو لەلای من ڕۆژبکەرەوە

ئەوەنمە ماوە بمخەنە گوێزێ

نەچاو تێر ئەخوا نە دڵ ئەبێزێ

چارۆکە چەرموو وە گوێ بانەوە

دینی لێسەندم وە ئیمانەوە

خوایە چەن خۆشە ماچی تەنووربان

کچ ئارەق بکا و بنیشێ لە نان

بالاً وە بەرزیی پشتوێن وە شلی

خوا مەرازم دەی دەسکەمە ملی

هەسێرە گەشەی بانی جەباری

داویە لە کەللەم هەوای دڵداری

هەسێرە گەشەی قۆپیی قەرەداخ

شەوقی داوەتۆ لەم شاخ بۆ ئەو شاخ

بەو هەسێرەیەی گەز گەز ئەکشێ

ئەو کچەم نەدەنێ خوێنم ئەڕشێ

بەو هەسێرەیەی دیلی کۆی پێیە

ئەو کچەم نەدەنێ ناڕۆم لەم دێیە

هەسێرەی ئاسمان هەمووی تەواوە

هەسێرەکەی من لە گەل جێماوە

بە هەسێرەکەی بانی قەلاًتێ

خۆشیم نەماوە لە هیچ ولاًتێ

ئەوا مانگ هەلاًت دای لە لێفەکەت

بۆ خولکم ناکەی بێمە جێگەکەت

ئەوا مانگ هەلاًت مانگی یەك شەوە

لە دۆڵ و لە شیو چریکەی کەوە

ئەوا مانگ هەلاًت مانگی بەیانی

ماچی کچ خۆشە لە ڕێگەی کانی

هەڵسە بابڕۆین بۆ کویٚ ئەڵێی دێم
لە لای بەدکاران تانە مەدە لێم
هەڵسە بێرە لام بە بیانووی کاریٚ
با لە دڵم دەرچیٚ خەم و پەژاریٚ
هەڵسە بابیکەین دوو دەس لە گەردن
نەوەك پەیدابیٚ لەناکاو مردن
هەڵسە بابیکەین قەولی دوو بە دوو
نەمن بێرم ژن نە تۆ بیکەی شوو
ئەو حەوشە گەورە توویەکی تیایە
جەرگم بۆ کچەکەی هەلا هەلایە
سەت تووڵم لێدەن بە تووڵی ژاڵە
دەس هەڵناگرم لە کچی ئەو ماڵە
سەت تووڵم لێدەن جێگەی بئاوسیٚ
دەس هەڵناگرم لە کچە دەرواسیٚ
سەت تووڵم لێدەن تووڵی ئەرخەوان
دەس هەڵناگرم لە کچی باخەوان
سوێنت بۆ ئەخۆم بە تەغاریٚ جۆ
پشتوێنیٚ بکەم لە کراسەکەی تۆ
خوایە لەم دێیە هەروا شایی ویٚ
جەژنە پیرۆزەی ناو ئاوایی ویٚ
هەڵیتەکێنە قەزات لە ماڵم
سەرگۆی مەمکەکەت بخشیٚ لە باڵم
هەڵیتەکێنە گەنمی دیٚ کۆنە
کچ باوەحیزە قەولەکەی چۆنە
ئەم دێم بژاردووە بیست و یەك ماڵە
تیاما هەڵبژارد ئەو کورتە باڵە

بالاّ کورتەکەی لێی نەبوو بە عەیب
لە عەزەلْ وابوو لە کارخانەی غەیب
بالاّت بالاّبەرز لەنجەی شەمێران
وەسپی کوێت بکەم هەی باوان وێران
ئەگەر مەیلەکەت وەك جاران وابێ
حەلاّلی دنیا لە من حەرام بێ
ئەگەر چارەنووس ئەکەوتە مشتم
هەروەك نانی شوان ئەمبەستە پشتم
حەو سالْ من خوێندم هیچم نەزانی
لە بەر بالاّی تۆ بێتۆ لە کانی
بێژە وە باوکت بۆچی نوێژ ئەکا
تۆ بدا بەمن خوا عافووی ئەکا
خواکەی بانی سەر کردییە کارێ
بالاّت نەبینم بە حەوسالْ جارێ
خۆزگەم بە شوانان ئەیکەن ڕۆژاوا
لە دەرگای جوانان ئەیکەن مالاّوا
ئەو مالّە گەورە خەزوورانمە
وە کچە قەد باریك دەزگیرانمە
جووتێ کەوشی ڕەش پاژنە بەغایی
پیریش خۆی گۆڕی چوو بۆ سەر شایی
هەی داد هەی بێداد هەی ئاوەدانی
قەورم بۆ بکەنن لە ڕێگەی کانی
بەشکو نازاران پێ بنێنە بانی
ئەترسم بمرم نەتبینمەوە
بە جوانەمەرگی سەر بنێمەوە

قەڵەم بهێنە قاقەز بدڕە
<u>**مارەی خانم گیان لە من بڕە**</u>
<u>**قەڵەم و قاقەز گشتی درۆیە**</u>
شەرتی کچی جوان چاو و برۆیە
پەنجەرەیماڵیان بەرامبەرمە
چاوە ڕەشەکەی خوێنی سەرمە
خوایە هەڵکەنی ئەو کێوە لەبن
بەشکو دەرکەوێ نووری دیدەی من
بەردەمی ماڵیان سەوزەڵە گیایە
وەختە بۆ ماچێ کوێراییم دایە
خۆزگە خۆم ئەبووم لە جێی کەواکەت
شەو لە ژوورسەرت ڕۆژ لە باڵاکەت
وە چنارە گەورەی گەلاّ لووس و پووس
دایکە کۆنەکەی لێم بووە وە جاسووس
حەو ساڵ شوانیم کرد وە گڵەزەردەوە
گاڵۆك چەوت و چێڵ مێ وە هەردەوە
گاڵۆکم برك دا چوومە پەردەوە
خۆم خستە باوەش سوخمە زەردەوە
چاوێکم دێشێ یەکێکم دیلە
کوشتەی یارێکم لە گەڕەزیلە
چاوێکم دێشێ یەکێکم تانە
کوشتەی یارێکم لە لای خۆتانە
ئەمشەو لەخەوما دووربێ تۆ مردی
زمانم لاڵ بێ دۆعام لێکردی
دانەکەی دەمت ئاڵتوونی ڕووتە
خۆزگەم بەو کەسەی لەگەڵتا جووتە

بالاْ وه بەرزی قەد وه باریکی
ئەستێرەی سیوەیل کەوتە تاریکی[٨]
ئەو بالاْبەرزە ئەو تەل بەسەرە
منی کوشتووە خۆی بێ خەبەرە
یارێکم ئەوێ یاری کەس نەوێ
جووتە مەمکەکەی زەدەی دەس نەوێ
یارێکم ئەوێ قەرەداخی وێ
وه شەو دەس لەمل وه ڕۆژ یاخی وێ
یارێکم ئەوێ بچکۆلە و ژیر وێ
حەو کۆسی کەوێ منی لە بیر وێ
یارێکم ئەوێ لە کەس نەترسێ
سەر کۆلاْن بگرێ و ئەحوالْ بپرسێ
خوایە بیبڕی ماچی سەرەڕێ
دلْ بە ترس و لەرز نەوەك یەكێ بێ
خوایە چەن خۆشە ماچی بەیانی
سەرگۆنای تەڕ بێ بێتۆ لە کانی
ئەوەنەم سەیر کرد چاو لە پشتی سەر
نە لەمالْ دیارە نە لە دەشت و دەر
ئەوەنە گەڕیام هەردە وە هەردە
بووم بە ئاسکەکەی وەلْەد گومکەردە
وەی بەگەرد بەگەرد ئامۆزا بەگەرد
شاییەکەت چۆلْکرد لووتەوانە زەرد
لووتەوانە و لووت لێو لەرانەوە
زامی کۆنە و نوێت گشت کولانەوە
بالاْکەت بەرزە بە قەد چنارێ
مەمکت خڕکردووە بە قەد هەنارێ

بالآكەت بەرزە كێلی قەبرم بێ
زوڵفەكەت پەرژین شەو لە دەورم بێ
بالآكەت بەرزە لە حەی دەرچووە
نەدیو و نەناس دڵەكەم لێت چووە
كەپرێكت بۆ بكەم بە ئاڵیاواوە
بە دیار بێستانی كۆرپە و ساواوە
دارەكەی سەركەل تەنیا دارێكە
دوو كچ وە تەمای هەرزەكارێكە
دارەكەی سەركەل سەر سووتەمەرۆ
چوویت بۆ هەركوێ زوو سەر بدەرۆ
خۆم كوڕە هەورامی كۆڵ بە كۆڵەوە
ئارەق ئەڕێژم وە ڕێی چۆڵەوە
ڕێگەكەی كانی پێچەكاتەوە
یارم تۆراوە لا ناكاتەوە
ڕێگەكەی كانی ئەچێنم بە گەز
پیایا تێپەڕێ سەوزەی بالآبەرز
عەشرەت براگەل قەومی دەوروپشت
ئێوە شایەت بن ئەو كچە منی كوشت
عەشرەت براگەل سەمەرە ڕووی داوە
لەخرنگەی بازن مێ دڕنی داوە
گۆزەكەی هەڵگرت بەرەو كارێزێ
بانگی شێوانە خوا بیپارێزێ
ماڵم بۆچیە بابێ بە تالآن
گۆنای تۆمەوێ ئامێتەی خالآن
هەر ماڵێ هەمە نەزری ئەڵلاً بێ
كۆچەكەی لەیلم بەرەو دوا بێ

هەتا خۆم کوڕ بووم وە بانانەوە
بەرتیلیان ئەدا ئەپاڕانەوە
بە قوربانت بم کەلەکە تەیار
خۆزگەم بەو کەسەی تۆی گرتووە بەیار
ئەگەر نەبوایە بە لۆمەی بسات
کەپرێکم ئەبەست شەو و ڕۆژ لەلات
ئەوا هاتەوە کووپەڵە بە دەس
تەمێی دایکێتی ماچ نادا وە کەس
ئەو کچە لەو ماڵە خۆی دا نیشانم
ئاگری پیێ نەبوو سووتانی گیانم
خوایە هەر شەوبێ ڕۆژ نەبێتەوە
دەسم لەو مەمکەی لەیل نەبێتەوە
ماڵێ باری کرد کەس نەیگێڕاوە
هەر خۆم چاکم کرد دڵخۆشیم داوە
چەنم پیێ وتی مەچۆرە ماڵان
وردە خاڵەکەت مەدە بە تاڵان
هەڵسە بابڕۆین بۆ کوێ ئەڵێی دێم
ڕازی دڵەکەم لە ڕێ پێت دەڵێم
قاقەز ئەنووسم لە هەنگڵی مەشکە
ئەینێرم بۆ یار چاو ترێ ڕەشکە
قاقەز ئەنووسم لە خوێنی دڵەکەم
ئەیدەم بە شەماڵ بیداتە گوڵەکەم
خۆزگە من ئەبووم لە جێی ئەو ئاوە
نم نم بمدایە لەو دەم و چاوە
بێفەڕ دێی ئێوە کچ بۆرە بۆرە
دێی ئێمە خۆشە چاومەستی زۆرە

دەشتم دا لە بەر بە تەوەکەڵی
ئەچم بۆ لای یار لە داریکەڵی
هەر خۆم بە قوربان سەڵتەی بێ کەوا
وەك مار ئەگەزێ لە نیوەشەوا
کراسێکت بۆبکەم کەس نەکردەبێ
تەنك و خەفیف شەماڵ بردەبێ
کانیەکەی بەرماڵ زیخ دانە دانە
یارم دانیشتووە زڵف ئەکا شانە
ئەمبەر و ئەو بەر کانی و ئاوێکە
دڵەکەم وە تەمای حەلاو ناوێکە
بە قوربانی بالآت بم هەر ئەڵێی شۆڕەبییە
سەری لە عەرشی عەزیم پەلکەکەی لە زەوییە
زڵفت ڕەشە ڕەیحانە شەتڵە لە پای جەباری
کوڵمت سێوە لاسوورە بۆ منت نارد بە دیاری
بە قوربانت بم هەڵووژە لێوە
پیاڵەکەت بێرە و مێخەك بپێوە
ئەوا هاتەخوار لە کەلی سۆڵە[١١]
هەوری لە گەردن مشکی لە کۆڵە
خەرمانە گەورەی وە کەلی باوە
شەن کەر یەکێکە و دوو شەن وە لاوە
لە گەرمیان هاتم سەگرمە ڕێمە[١٢]
ئەنگوستیلەکەی بە دیاری پێمە

گەنم گوڵی کرد جۆ دوورایەوە

بەینی من و تۆ نەبڕایەوە
دەسرەکەی دەست بۆی عەتری لێتێ
بینێرە بۆ لام سەبووریم بۆتێ

سێوە لاسوورە بەی بە دارەوە
سەرخەو ئەشکێنم وە لای یارەوە
کراسەکەت چیتە مەیدە لە دیوار
دڵ هەر دڵێکە مەیدە وە هەزار
ڕانەکە ڕایدا مێ وە شارەزا
کەوتووەتە شوێنی جووتێ ئامۆزا
ئامۆزا گولەی دایك بێگانە
حەو ساڵە دانیشتم بۆ چڵێ ڕەیحانە
ڕەیحانەم ناشتووە بن وە ڕیزەوە
من وە تەمای تۆم لە پاییزەوە
ڕەشە ڕەیحانە بنی لە گۆمە
یارێکم گرتووە لە سونحی خۆمە
ڕەشە ڕەیحانە خۆمی پێ ڕەش کەم
لە دوای باڵاکەت دڵ وە کێ خۆش کەم
ماڵمان ماڵاوسێ چیخمان دوولایی
حەیفە باڵاکەت شەو بە تەنیایی
ماڵمان ماڵاوسێ چیخێکمان بەینە
دایکت نازانێ وەم کەین و بەینە
یاخوا بەدکاران بەدیی بەشیان بێ
کوولەکەی سواڵیی لە بنکەشیان بێ
من بەمبەرەوە بۆ بەوبەرەوە
هەردوکمان سووتاین بە بەر خۆرەوە
قەزای تۆم خستووە لە چاوی ڕاسم
دنیا هەر کچ وێ من تۆ ئەناسم
ئەگەر مەیلەکەت بدەم وە کەسێ
دەسم لە گوڵی بەهار نەڕەسێ

قورعانێ بێره پیایا بدەم دەس
لە تۆ زیاتر مەیل نەدەم وە کەس
قەسەم وە قورعان خەتمی کەلامە
ئەو قەولەی داومە پاوەنی پامە
جوانم زۆر دیوە زۆریش ئەناسم
بەس بۆ بالآی تۆ تەواو کەساسم
کورتە بالآکەت خنجیلەی خڕپن
دڵەی من بۆ تۆ قەزای تۆ لە من
قورعانێ بێرە پەڕە پەڕەی کەم
لە تۆ زیاتر مەیل وە کەس نەدەم
تۆ شەرد و من قەول شەردێکمان کەردەن
پاشگەزیی نیە تا وە ڕۆی مەردەن
هۆ کوڕە باریکەی ناوشان دەرزی چن
تاقانەی دایکت نووری دیدەی من
هۆ کوڕە باریکەی ڕەش مشکیی وە سەر
ئەگەر نەمخوازی ساڵ نەبەیتە سەر
سەرێ بەرزۆکە خوای خۆت بناسە
بڕوانە دڵەکەم چەنێ کەساسە
بێرە ماڵەکەم وە شەونشینی
چاییت بۆ لێنێم حێل و دارچینی
دەسڕەکەی دەست با بەلامۆ بێ
هەتاکو ماوم بە سەر زامۆ بێ
حەجاجان لەحەج سۆفیەکان لە غەیب
دڵداری خۆشە بۆ من بوەتە عەیب
مەیەژە دوورە دووران بێ مەیلە
وە گیانت قەسەم دەروونم کەیلە

خواوەن وە خۆی بدا سەبووریی
من قنیات ئەکەم وە مەیلی دووریی
بالأکەت بەرزە بە قەد ئەو بییە
بە جل شۆرت بم لەو غەریبییە
ئەگەر مەیلەکەت لە مەیلم کەم وێ
سینەم زاماری تێغی دوودەم وێ
من ڕوانیم لە جام جام ڕوانی لە تۆ
جام حەدی چیە جوانتر بێ لە تۆ
زڵفە ڕەشەکەت تاڵ تاڵیش بووە
هەر تاڵێ وە بان خاڵێکت چووە
قەسەم وە قورعان زڵفە خاوەکەت
وێڵ و سەرگەردان لە شوێن چاوەکەت
لە کانیوە تێ سای زڵفی تەڕە
یەژی بەڕەزای سای کەمەرزەڕە[١٣]
هەڵسە بابڕۆیین وە کەژ و کۆدا
چنوور بشکێنین وە بانی لۆدا[١٤]
بانگ کەن لە لەیلێ دەس لە دڵم نێ
یان چاکم کاتۆ یان لە گڵم نێ
هەڵسە بێرە لام دڵ تۆریاگەکەم
وە ئاوی هەنار زڵف شۆڕیاگەکەم
قەزات لە ماڵم گوڵەکەی دەم دەمی
بەڕەزای شاخان کەنێرەی چەمی
بە قوربانت بم نەونەمامێ نۆ
تۆ بە دار ئەبی من لە سایەی تۆ
هەسارە گەشەی بان کەڵی زمکان[١٥]
پەلکەی خورماوەن ئاوڕێژی مەمکان

بەو حەوتەوانەی دیلی کۆی پێیە

حەو ساڵ تر بمرم مەراقی تۆیە

بانی بانی مۆرد قلاکەی ڕەبات[١٦]

گشتی بە قوربان خاڵی سەر گۆنات

تەنیا دارێك بووم لە ملەی هەلاڵە[١٧]

سێبەرم ئەکرد من بۆ گولاڵە

داییە لە سەری حەو ڕیز گوڵەباخ

جێشانەی چۆڵ کرد هات بۆ قەرەداخ[١٨]

هەر خۆم بە قوربان خوشکی پێنج برا

بالە ماڵ دەرچێ بە تاق و تەنیا

شەرت بێ لە داخت ڕەنگێ بڕێژم

سەرم لە سەودای بالاّت بنێژم

شەکری شەکردان کلۆ کلۆیە

ورد ورد شکاوە بۆ دەمی تۆیە

شەماڵ وەخێربێی لە لای گلەوە[١٩]

لە لای ئاسکەکەی خاڵ وە ملەوە

هێشتا وەڵەدەن نەویە وە جەیران

سمکۆلانشەن پەی ئەزم سەیران

شاخی سەگرمە لە بەفرا لووسە

جێگەی دڵداریی تەپە گەڕووسە[٢٠]

تۆبە سەد تۆبە تۆبەکەم فێڵە

کراسەکەت دووری جێی دەسم بێڵە

ئەگەر ئەمزانی دڵداریی واسە

خۆم ئەنا لە خوم کام کووپەی خاسە

شایی یە دەگەڕێ لە کەڵەکاوی[٢١]

سووتام و برژام بۆ مەستیی چاوی

ئەوا مانگ هەڵات دای وە سەر دێدا
کوڕ دەناڵێنێ شەو لە تویێی جێدا
چارەکە چەرموو لەچکە گوڵ سێوی
خاڵ ئەڵقەی داوە لە دەوری لێوی
کزەکزێ تێ لە ژێر گمەوە
وەختە سەر بنێ بە مەرگمەوە
یاخوا هەڵمخەی لەو کەلە وە بان
بمخەیتە نەعبێن تەکێ و سێوسێنان[٢٢]
هەسێرەی عاسمان یەك و دوویەتی
کچەکەی مام حاجی وەختی شوویەتی
هەرسێ مەسۆیی هەر ماڵێ مەڕێ[٢٣]
لە دەوری باڵای لەیلەکەم گەڕێ
سیروان هاتووە ئاوەکەی لێڵە
سینەی ئەو کچە باخچەی جاهێڵە
گەڵا نەماوە بە دارانەوە
وەفا نەماوە لای یارانەوە
کەوباڕێ بوایەم لە جاڕە جۆدا
چینەم کردایە لە سینەی تۆدا
مانگە شەوەکەی لە ڕۆژ خۆشترە
نووزەم لە نووزەی هەتیو فەرزترە
زەنان و خاڵدان دارێکیان بەینە[٢٤]
منی کوشتووە چاوەکەی زەینە
سۆڵە و دێلێژە بەر بنار خاوێ[٢٦]
تۆ بۆ من ببیت من هیچم ناوێ
دەشتم دا لە بەر بەم نیوە شەوە
بۆ لای یار ئەچم لە کانی کەوە[٢٦]

باسەڕە هاتووە نادا بوارم[٢٧]
ڕێگەی گرتووە لە خۆم و یارم
ئەو کانی و ئاوە دەنگ تۆی لێ نایە
سەرچاوەی وشك بێ ئاوتێی نەزایە
ئەوچاوە ڕەشەی کە تۆ ڕەشتووتە
حەوبراکەی باوکم خۆ تۆ کوشتووتە
سەرت بشۆرە خەنە لە تاس کە
ئاوێنە دانێ پەرچەمت خاس کە
سەرت بشۆرە میل بنێرە چەم
زلفبکە وە هەیوان لووتەوانە و دەم
ئەو بانە بانە گیای تەڕ و تازە
مشکییەکەی سەرت حاشێکی بازە
یارێکم ئەوێ بچکۆلە ومندالێ
وێنەی باڕە کەو تازە بدا خالێ
تەنیا دارێك بووم بۆ خۆم ئەشنیام
بێ یار و هاودەم لە بن هەڵکنیام
نەرگس لە ساقی ڕەنگی بووە زەرد
ئەو لە بێ ئاوی من لە تاوی دەرد
بە سەر گەردت بم بۆ نیە دەماخت
ئەڵێی شەوڕنکەر نیشتووەتە باخت
شەوڕنکەر خۆم بووم نیشتم لە باخت
هەر گوڵێ جوان بوو ڕنیم لە داخت
نرکانم وەك کەو پێچم خوارد وەك مار
ئەڵقەم دا لە دەور سەوڵی پای چنار
لەوای ئێوارە شەوگڕانمە
تەپڵ شاییم ژەن دووس میوانمە

قووقووی بایەقوش شەو وە هەردەوە
من لە فکری تۆ ڕۆژم کەردەوە
ئەگەر ئەمزانی لە کویٚ ئەکەی گەشت
خۆڵی ژێر پێکەت چاوم پیٚ ئەڕەشت
کانیەکەی لای ماڵ قەوزە گرتوویە
دڵ هەر دڵێکە سەوزە بردوویە
ئەوا بەهارە گوڵ مەیۆ پەیدا
گوڵ لە ئەشقی گوڵ شێتەون شەیدا
یاخوا بەخێر بێی لە هەموو ڕێوە
ڕەوانەت ئەکەم لە خواری دێوە
شەماڵ داییە لێت زڵفت پەشێوە
خاڵی سینەکەت مڵەمای لێوە
کێش و هەورییەکەت پێچی سرکەیی
لە عەزرەت باڵات بوومە کاکەیی
لە دەرماڵەکەی وێسیا وە پاوە
چون مانگ وە گۆشەی هەور سیاوە
ئەچمە سەر سیروان کەف و کوڵێتی
سیروانیش وەك خۆم داخ لە دڵێتی
دەسڕەکەی دەست ئەنێم لە قوتوو
بۆ ئارەق سڕین ڕێگەی خورماتوو
دەسڕەکەی دەست گوڵ پەنجە پەنجە
بۆ ئارەق سڕین ڕێگەی هەڵەبجە
ئەمە دەمـــێکە گـــــــــلاراومە
وەك ئاسکەی زامدار ئەڵهای ئاومە
بەس جواو بنێرە لە جواو بێزارم
بنووسە قاقەز خۆم خوێنەوارم

قاقەز بنووسە سەر وە مۆرەوە
بمسپێرە وە خاك خۆت بڕۆرەوە
خانم خەوتووە چون خەرمانی گوڵ
پا لە بانی پا دەس لە بانی دڵ
هەرزەكار بێنۆ جاهێڵی خۆمان
دنیا هەتا سەر نابڕێ پێمان
خۆزگەم بەو ئاوە ئەچێ بۆ سیروان
قەترە ئەپێكێ بۆ دەربەنیخان[28]
سیروان هاتووە وە بەرزیــی كــەڵەك
ڕێگەی لێگرتووم كوڕەی چاو بەڵەك
وەفوای دەمـــت وم خـــاڵ وە دەورەوە
وەك مانگ گوێت كێشا لە توێی هەورەوە
ئەوا مانگ هەڵات دای لە لێفەكەت
دەسی دەزگیران وەبان سێفەكەت
ئەوا مانگ هەڵات مانگ دای لە هۆبە
خۆ من سۆفی نیم نە بشكێنم تۆبە
چاوە ڕەشەكەت لێهەڵخــلانم
سەرت دام وە بڕ یانەت ڕمانم
ئیمشەو خەوێ دیم عەجەب خەوێ دیم
باوان خراوێك لە سەر ئاوێ دیم
كونەی پڕ ئەكرد لە بەحری بێ پەی
قەدی وەك شمشاڵ قامەت وێنەی نەی
دڵداری خۆشە بەشەرت بزانی
كوڕ لە سەر كۆڵان كچ لە ڕێی كانی
كزەی بەیانی هەوای لیوشەتان
تریفەی ماوی خاڵ لەیل وە تۆی كەتان

سەر بوەسە لارلەش بیە وەبارم
دووس بیە وە پاڵشت لاشەی بیمارم
دڵ بویەن وە کۆترەکەی لافاوان بەردە
لافاو گێژیەدات هەردە وە هەردە
باڵەخانەی چەم چەترێ لە بانی
ئازێت باری تۆم ناشێ نەزانی
ئەقڵم نەمەنەن فامم سەر سەری
بیم وە شێتەکەی لە ماڵ بێوەری
خاڵێ ها وە بان گۆنای لەیلەوە
وەك مانگ ئەدرەوشێ وە دوجەیلەوە
خاڵێ ها وە بان پەنجەی پاتەوە
خورماتوو تێرێ وە بەیاتەوە(٢٩)
چاوان گێژ و وێژ چون گۆشەی ماسی
تادوێ یارم بووی ئیمڕۆ نامناسی
باوانت شێوێ تۆ چەنێ باشی
دەروێش لە تاوا پرچەکەی تاشی
ئیمڕۆ لەی بانە گەییمە تە کچێ
تەوقەکەی زاڵم لە ملی بچێ
بەو حەوتەوانە دیلی کۆی پێیە
حەوساڵ تر بمرم مەراقی تۆیە
خودا خەم نەدا من خەمی تۆمە
خەمی دووریەکەی بالاَکەی تۆمە
بەرماڵەکەتان خۆم کردم بە ڕێ
لەوە ئەترسم تۆم پێ نەبڕێ
یاخوا هەڵی کا کزەی وەشتێ خۆش
لەلای یارۆبێ من بکا سەرخۆش

دەرماڵی باوکت شەقامە رێیە
بمدەرێ ماچێ ترست لە کێیە
هەڵکێشە خنجێر بیکوتە پەنجەی پام
لەکێ ئەترسی هەڵسە بێ وەلام
وەفوای دەمت بم دەم قوتوو مەرجان
نەعلەت لەو کەسە تۆی لە من ڕەنجان
سێ جار بەو مانگە خەرمانەی داوە
هێشتا مەیلی تۆم وەکەس نەداوە
تیری ئەشقەکەت داییە لە ڕانم
چون ماران گەستە گل ئەکا گیانم
بالاً وە بەرزی چون بەیاخی ڕۆم
عالەم ئەزانێ من خەمباری تۆم
بەرزە بالاًکەت حەزم کردووە لێت
بەغیلیم نایە خوا داویە پێت
سێ مانگەی زووسان شەڵلاً شەو بوایە
دەم لە ناوی دەم چاو لە خەو بوایە
ئێوارە وەختە بارە تەواوە
باوەشم لێدە وەك کۆرپەی ساوە
جووتێ مەمکۆڵە داتناوە لەبن
گەلاًڵەی بکە و بیفرۆشە بە من
بیکە بۆ خاتر شێخەکەی ناوە(٣٠)
من دەمم تێرم تۆ زوڵفت لاوە
کەم بێ کەم بچۆ کە بیکە لارە
خۆت دا لە تەرتیف من لە قەنارە
کەم بێ کەم بچۆ وەم دەور و پشتا
خواکەی هەرزەکار ئەدەم وە گژتا

ئەچی بۆ کانی ماڵم لە ڕێتە
سەرم بەسەر گەرد پەنجەکەی پێتە
هەڕێنە و گۆلباخ قیرچە و قەرەداخ(٣١)
گشتیت بۆ ئەدەم بە کەوای شیرداخ
باڵاکەی بەرزە لە حەی دەرچووە
بەچکە شارسانە نازار فێر بووە
لە کەل سەرکەوتم وە تەن دیارە
نە قاسپەی کەوە نە دەنگی یارە
دەسم دا کلیل دەرگام کردەوە
ڕوانیم خاڵ خاسێ خەو ئەیبردەوە
عالان و حاسڵ نەمەڵ حەوشت بێ(٣٢)
گشتی بە قوربان پاژنەی کەوشت بێ
بڕوانە عەربەت نەمەڵ تۆزەکا
ماچی گەورە کچ کوڕ ئاڵۆزەکا
وە ماچ و دووماچ لێت ناوم ڕازی
لە سەر سینەکەت نەیکەم دەسبازی
دەسم برد بۆ بەی ئەرخەوان لەرزی
یاری تازەم گرت لێی کردمە بەرزی
باڵا باڵاتە باڵا دارشیلان
یان وە دۆست بم یان وە دەزگیران
وە چنارە گەورەی زڕگوێزی گەورە(٣٣)
ئەشقی یەکێکم لەم دەوران دەورە
وە فوای دەمت وم وەك مێو ئەلەنگێ
حەو خونچەی گرتووە هەریەك لە ڕەنگێ
هەی داد هەی بێداد لەم بێداییمە
وێنەی مانگ و ڕۆژ شەو تەنیاییمە

هەرزەکارەکە گەوجەی هیچ نەفام
ئەوا دیقم کرد تاویَ بیَ بۆ لام
ڕەیحانە ڕەشە سەر پەلی تێرە
ئەگەر ژنخوازی دایکت بنێرە
دەسرِەکەی دەست وا بەلامەوە
نەتۆ داوات کرد نەمن دامە وە
شەرد بیَ لە داخی کەم شەرتیەکەی تۆ
وەکو عەودالاَن ڕووبنێم لە کۆ
جامیَ ئاو بێرە بەو دەس و جامە
بیکەمە بانی ئەم زووخ و زامە
هەی داد هەی بێداد بێداییم ڕۆڕۆ
چاو ڕەش دەینەکەم وە گەردنی تۆ
چارەکە چەرموو بەریەقەکەتان
قەولی من و تۆ حەوشەکەی خۆتان
لە سەر قەولەکەت دویَ شەو نەخەوتم
هاتم بۆ ماڵتان دزاودز کەوتم
تۆ شەرد و من قەول شەردێکمان کەردەن
پاشگەزیی نیە تا وە ڕۆی مەردەن
بێفەڕ ئاوایی کوێرۆ بی لەبن
جوانێکی تیا نەو بیگریَ دڵی من
قاقەزم قرمز خەتم شەمامە
دڵەکەی تۆ چۆنە خۆیشم هەروامە
مشکێکەی سەرت ڕیشووەکەی خاوە
لە بەر چاوەزار بۆم بانەدراوە
مشکێکەی سەرت حاشیە دووگوردی
لارپێچ بیوەسۆ دەسووری کوردی

مشكێكەی سەری حاشێكی بازە
وە خۆی حەز ئەكا باوكی بەرازە
ئەوەنە بەرزی لەحەی دەرچوویی
كێ تەفرەی داوی بێ مەیل بوویی
باڵاكەت بەرزە باڵا ئەنوێنێ
كەرامەت لە دەس شێخان ئەسێنێ
باڵاكەت بەرزە بە حوكمی دوربین
بەچاوی ڕەعنا بە باڵای ئامین
باڵا باڵاتە وە سەر چیخەوە
جەرگەكەم كەباب دات وە تیخەوە
باڵاكەت بەرزە بەقەد ئەوبییە
بە جل شۆرت بم لەو غەریبییە
عەمرم عەزیزم بینایی عەینم
لە دوای باڵاكەت كوێر بووە زەینم
بە بەرزی باڵات حەیشم تاڵ مەكە
دنیای ڕۆشنم لێ زینهار مەكە
ئەوەنە گەڕیام وە هەردانەوە
توێكی پێم ڕۆیی وە بەردانەوە
ئەوەنمە ڕوانی وە حوكمی دوربین
نە لەیل دیارە نەخاڵی شیرین
وە بەرزیی باڵات وە نزمیی گیایە
خۆزگە ماڵەكەت لەملاتر وایە
قەسرەكەی مەلیك ڕووەو سەحرایە[٣٤]
ناوی دەمەكەت گەزۆ و حەڵوایە
ئەترسم بمرم هەر وەم دەردەوە
سەربنێم وە بان سەنگی سەردەوە

ئەوە بەهارە کەژ وکێو ڕەنگین
دڵەی خەڵکان شاد دڵەکەی من غەمگین
خۆزگەم بە کونە ئاشق بە ئاوە
دایم هاوەبان ئەو سمتە خاوە
چەپکێ ڕەیحانە بن لە فەخفووری
هیچ جایز نیە مەرحەبای دووری
ئەوەنە گەڕیام وە هەردانەوە
توێکی پێم ڕۆیی وە بەردانەوە
ئەوەنمە ڕوانی وە حوکمی دوربین
نە لەیل دیارە نەخاڵی شیرین
ئەوە بەهارە کەژ و کێو ڕەنگین
دڵەی خەڵکان شاد دڵەکەی من غەمگین
خۆزگەم بە کونە ئاشق بە ئاوە
دایم هاوە بان ئەو سمتە خاوە
چەپکێ ڕەیحانە بن لە فەخفووری
هیچ جایز نیە مەرحەبای دووری
ڕەیحانەم وەشان چەپم دا لەگوڵ
شەوگارم شەق کرد نەگەییمە دڵ
یاران کێ دیویە کەو لە بانی بەرد
ئەمشەو ڕێبوار بووم عەجەب سەیرم کەرد
سەیرێ هاوەلای کراس سوورەوە
وەك قافڵەی عەجەم تێ لە دوورەوە
جووتێ مەمکۆڵە هاوە و سینەوە
وە کەژی بێروون کەس نەدینەوە
جووتێ مەمکۆڵە لە سینەت بەنە
شەوقی لە دووکان ئەرمەنی سەنە

کانیە بچکۆڵەی پاینی میرەدێ[٣٥]
هەناری گرتووە وەك مەمکی بەهێ
فەقیانە چەرموو دەسڕەکەی ئاڵە
یاخوا دەرکەوێ ئەو کوڕە لەو ماڵە
دەسڕە ئاڵەکەت مەنێ لە گیرفان
بۆ ئارەق سڕین ڕێگەکەی گەرمیان
دەسڕە ئاڵەکەت بنێ لە بوخچە
فەسڵێ دەریکە گوڵ دایبێ خونچە
عەمرم عەزیزم ڕۆح و حەیاتم
لە جێی قەوم و خوێش دووری وڵاتم
کردت بە عادەت پەنجەرە نیشتن
مووژەت بوو بە تیر بۆ ئاشق کوشتن
عابای کەتانچین بووە بە خوێنم
خۆ من حاکم نیم بەزۆر بتهێنم
عابای کەتانچین مەڕۆ لە دواتم
ڕووتم نەدیوە ئەشقی بالاتم
هەر من غەریبم لەم شارە دێدا
یەقەکەت وازکە دەس بکەم پێدا
وە مەیل وەرین بلاونمەوە
جە دەس ئەم خەمە بسانمەوە
ئەگەر مەیلداری وە مەیلت قەسەم
ئەگەر بێ مەیلی هاوار وە جەسەم
دەمەکەت قوتوو مرەکەو تیایا
زوانی خۆم قەڵەم بیتێرم پیایا
لەرزان هۆ لەرزان لەرزانە هەیڕۆ
شای بالا بەرزان تەنکە گیانی تۆ

ئەچم بەڕێوە بەردەمم شاخە
لە دووریی بالآت دڵم پڕداخە
کچە جوانەکە توو سەری کاکت
ماچێکمان بدەرێ لە گۆنای پاکت
کورد یان عارەب عارەبم لۆلۆ
بستێ منالێ بووم قەولم دا بە تۆ
ئەوا هاتەوە لە حەوشەی مەلاٚ
خەت و خالێ شیرین یەقە بەرەلاٚ
وە بیرت نایە شەوەکەی سەرجۆ
بگرە و بەردەی من مەکە و لاوەی تۆ
داییە لە سەری گێلگێلە و دەرزی
وەك سوارەی مەنمی لێی کردمە بەرزی
دوو توولێ دوو نیم توولێ خەڵفی دارێکن
دوو کچ وە تەمای هەرزەکارێکن
دڵەکەم نایەرێ خاس بۆت بناڵم
ئارەقی گۆنات وە لێو بماڵم
دارەکەی ماڵتان چۆڕێ ئاو لەبن
عەولایی خەڵکی ڕیشەی دڵەکەی من
ئەوا هەڵخرا سێدارە بۆ من
خانم ڕجای کرد بیبەخشن بە من
خانم خانمگەل بانی عەمارات
وە چاو مەشق ئەکەن وە دەس ئیشارات
عەمرم عەزیزم شۆخی دیدە مەس
وە بۆنەی تۆوە دنیام چوو لە دەس
لە دەرماڵەکەت خەنە بەنانە
لە دوای بالآکەت ئاخر زەمانە

لە دەرماڵەکەت وێسیام وە پاوە
مۆچی دەمت کەم لە هەردوو لاوە
لە دەرماڵەکەت برابرایە
جوونێ هەڵئەسێ جوونێ وە پایە
قەسەم وە کەلام وە باڵای تەیرت
مەگەر لە ڕێ و بان تێر بکەم سەیرت
مەڕۆ بۆ کانی سەهۆڵ بەنانە
نەوا بکەوی ماڵم وێرانە
ئەم دیوو و ئەو دیو گشتی بە گوڵ بێ
گشتی بە قوربان سەوزەی دەم کوڵ بێ
ئەچی بۆ کانی زوو بێرە دواوە
لاشەم وە بێ ڕۆح وێسیا وە پاوە
ئەچێ بۆ کانی خۆی ئەلەنگێنێ
قەسیە بەجارێ ڕیشەم دەربێنێ
چاوە ڕەشەکەت پەی کێ گلانی
دایم لە سەودای دەس لە ملانی
چاوم چاوەڕێی ئەو کلکە حەوزە
هەتا تێتە سەر ئەو سوخمە سەوزە
چاوێ هەڵبێنە بوینم جەمینت
لە سەر کام دینی بێمە سەر دینت
یاخوا وە خێر بێی میوانی ئازیز
وە ڕۆژی بەهار وە شەوی پایز
تووەکەی بەرماڵتان هەردێت وە دەچێ
کراس شاڵی مۆر بۆ کانی دەچێ
خاڵی هاوە بان پەنجەی پاتەوە
سەرم سوڕماوە وە سەوداتەوە

خاڵ قول یەکێکە و خاڵ مل دووانە
خاڵی ناو مەمان پێنج و شەشانە
تۆ شەکری کەللە خۆم شەکری ئاوی
ڕیشووی مشکێکەی کەوتە سەرچاوی
قورعانێ بێرە پیایا بدەم دەس
لە تۆ زیاتر مەیل نەدەم وە کەس
دەسەسڕەکەت بینێ لە ئاوێ
بۆ ئارەق سڕین ڕێگەکەی خاوێ
تۆ لە سلێمانی شەراب ئەکەی نۆش
منیش لە گەرمیان گەرما ئەمدا جۆش
باڵەخانەی چەم دڵ دێوانەی تۆم
ئەگەر تۆ شەمعی من پەروانەی تۆم
لەیلێ هۆ لەیلێ لەیلەکەی ماڵم
نەخۆش نەکەوی نەشکێنی باڵم
عەشرەت براگەل مەیکەن وە لۆمە
دڵ حەیران بووە بۆ و کیژە دۆمە
زڵفە زەردەکەت تاڵ تاڵیش بووە
هەرتاوێ وە بان خاڵێکت چووە
زڵفە زەردەکەت مەیکە وە پەلکە
باشۆڕۆ بوێ بۆ بان ئەو مەمکە
داری دارمێخەك عەمری نەمێنێ
هەرکەس هەڵئەسێ مێخەك ئەسێنێ
نازارم ئازیز نەشێوێ نازت
بە کل بیڕێژە تیرەی شابازت
هەر لەیرە لەوێ تاگۆڕەشەلە(٣٦)
گشتی بە قوربان چاوەکەی مەلە

هەر لەیرە لەویٚ تا ژاڵەی سەفەر
ئەو کچەم نەدەنیٚ دەشتەدەم لەبەر[٣٧]
خالاٚنم ژمارد حەوت و هەشت و نۆ
هیچ خاڵم نەدی وێنەی خاڵی تۆ
بە قوربانت بم تازە جەنگ ئەکەی
نازانم ئاخۆ حەز لە کیٚ ئەکەی
تازەم زانیوە کەوشی کڕیوە
بنی کەوشەکەی عەرزی دڕیوە
تازەم زانیوە کەرکوك قەلاٚیە
وە کچە ڕۆح شیرین کچی مەلاٚیە
بە قوربانت بم بالاٚ شووشەیی
سلاٚو لەو جێیەی شەو لیٚی ئەخەوی
هاتەوە بابێتەوە ئەو گوڵە لە حەمامەوە
دەم بە قاقای پێکەنین دەس بە جەڕە و جامەوە
شەوقی جوانیەکەی داویە لە ئەژنۆم
هێزی لێبڕیم ناتوانم بڕۆم
وە فوای دەمت بۆ بەرز ئەڕوانی
لای ماڵی خۆتان بە چۆڵ ئەزانی
سەریٚ بەرزۆکە خوای خۆت بناسە
بڕوانە دڵەکەم چەنیٚ کەساسە
تۆبەم کردووە تۆبەی یەکجاری
تۆبە لە گشتی نەك لە دڵداری
دەلادە لادە عەمرم سەیزادە
شەرمی پیٚ ناویٚ پەچەکەت لادە
سەیزادەی چاوشین بە شاڵت قەسەم
ئاگرەکەی تۆیە بەربووە لە جەسەم

سەرێ بەرزۆکە مەشکێنە نازم
بۆ خۆت ئەزانی چیت لێ ئەخوازم
وەی وەی چەن خۆشە سێبەر ئەو تووە
باڵای خەرامان تیایا خەوتووە
دەردت لە ماڵم خەمت بارم بێ
دنیا بەبێ تۆ بازینهارم بێ
قورعانێ بێرە بیخە داوێنم
لە تۆ زیاتر کەس نالاوێنم
بە قوربانت بم نەونەمامی نۆ
تۆ بە دار ئەبی من لە سایەی تۆ
لایەکەرەوە بناسە دەنگم
تۆزی غەریبی نیشتووە لە ڕەنگم
سەرێ بوەسۆ با کەمێ لار بۆ
لە ناو کچەکان باڵات دیار بۆ
ئەگەر وەبێ تۆ بچمە زەماوەن
حاکم بمگرێ بمخاتە پاوەن
دەس مەدە لە زام وە زام زەلیلم
ئەحتیاج وە مەڵهەم دەسی دەلیلم
هەر چەن نوێژەکەم نوێژم بەتاڵە
تەحیات ئەخوێنم تۆم لە خەیاڵە
لە سەر سینەکەت تەنیا خاڵێکە
ڕۆژێ نەتبینم لێم بە ساڵێکە
دەسم لێ مەدەن گشت گیانم زامە
تازە زامی تر هاتووە بە لاما
ساڵەکەی ئەم ساڵ بە ژەهری مار بێ
گشتی بە قوربان ڕۆژێکی پار بێ

سەرت هەڵبڕە ببینم خاڵت
شێتی کردووم دوو چاوی کاڵت
بەو ئەستێرەیەی هەڵدێ لە تەورێز
دڵداری خۆشە نەختێ وە پارێز
بێنە دەمەکەت دەم دەمانی کەم
ماچی وردە خاڵ بان مەمانت کەم
دەمەکەت بێنە بینێ لە دەمم
باساکن بوێ دڵەی پڕ خەمم
دوو کەو دوو کۆتر لە تەنکەی ئاوێ
یار مەیلی لێبێ دەلاڵی ناوێ
دەم کوڵ دەم بێنە دەم بچکۆلانە
ماچێکمان بدەرێ جەژنی قوربانە
ئاوی ئاوبارە پێچەکاتەوە
دڵەکەم بۆ دڵەکەت ئاگرەکاتەوە
ئاوی ئاوبارە بەرەو خوار ئەڕوا
سێوێکی تێخە بۆلای یار ئەڕوا
باران ئەوارێ وە هەردوو ڕووا
وە جەوەڵ ناساز وە خورماتووا(٣٨)
بارانی بەهار چێ وە نەم کەرۆ
تاوێ مەوارۆ تاوێ خۆش کەرۆ
جوانم زۆر دیوە زۆریش ئەناسم
بەس بۆ بالای تۆ تەواو کەساسم
ئەگەر مەیلداری تۆزێ مەیلی تر
ئەگەر بێ مەیلی من لە تۆ بەتر
دەردت لە ماڵم چەرمەڵەی چاو مەس
ئێمە بناسە و مەیل مەدە وە کەس

بەرز و باریکە تەمام بێ عەیبە
ڕەشتەی خواوەن لە پەردەی غەیبە
خودا خودامە ڕۆژ ببێ ئاوا
دەسێ بگێڕم لە باخی ساوا
باران بارانە نمنم دای داوە
ئەگریجەی لە بان گۆنای دەق داوە
لەیلێ هۆ لەیلێ لەیل هاتە باوان
بەزوانی شیرین کۆرپەیمەلاوان
ئامان میم گورجی دڵ تۆریاگەکەم
وە ئاوی هەنار زڵف شۆریاگەکەم
ئامان میم گورجی دڵ وە خۆفەوە
دەس وە مەمکۆڵەی بەور و تۆفەوە
ئامان میم گورجی خەیاڵی مەکە
ئەو بەینەی بەستمان بەتاڵی مەکە
لە قەسرۆ هاتم با دای لە قولم
داینێ کۆرپەکەت دەس کەرە ملم
چەترێکم بەستووە لە تەوقی سەری
نەوا خۆر بدا لە سەڵتەی بەری
کەواکەی چەرموو سەڵتەکەی ڕەشە
لە ماڵ تێتە دەر زۆر کەیفی خۆشە
یاخوا ئەو کەیفە هەتا سەر خۆش وێ
وەك ڕەیحانەی ڕەش وەك نەرگس گەش وێ
شەماڵ بیشانێ یەقەی کەتانی
با تۆز نەنیشێ لە لیمۆکانی
هەی داد هەی بێداد بوومە دامەوە
بوومە دامەکەی گوڵ شەمامەوە

هەی داد هەی بێداد چینیٚ وەك نۆكەر
چینیٚ وەك نەمام تازە تێنۆ بەر
هەی داد و بێداد دەنگم دەرنایە
شێتی كردووم بەرخۆڵەی دایە
یا شێخ هەڵمخەی چون خوێكەی مەیان (٣٩)
بمخەیتە ناوبەین تاوس و جەیران
خەتای من نیە باڵای تۆ كوڵە
وێنەی دارمێخەك ئامێتەی گوڵە
بە قوربانت بم كەلەكە باریك
مردوو دەردێنی لە قەبری تاریك
ماڵی باوكەكەت لە پەڕی دێوە
وە خۆم كاروانچی پاڵم دا پێوە
جووتیٚ مەمكۆڵە خوا بە تۆی داوە
مەینەتی دنیا هەر بۆ من ماوە
ورد ورد بمكوتن بە نەواتەوە
بمدەن بە سووریی سەر گۆناتەوە
زوڵفت وەكو قیر بژۆڵت وەك تیر
من حەزم لێتە بمخەرە زنجیر
بە سەرگەردت بم خێڵەكەی سەیی
گشتی قەدباریك تازە پێگەیی
بە سەرگەردت بم واشەی سەر لانە
خەت و خاڵ شیرین دەم بچكۆلانە
حەو تووڵم لێدەن بە تووڵی لاولاو
دەس هەڵناگرم لە باڵای حەلاو
چاوت هەڵخلان وەك گوێچكەی ماسی
تا دویٚ یارم بووی ئیمڕۆ نامناسی

هەڵكێشە خەنجەر سەت زامم لێكە
ئەو قسە دویٚ كردت جاریٚ تر مەیكە
چاوان مەڕێژە هێشتا منالٚی
قۆخی نەگەییو هەڵووژەی كالٚی
ئەستێرەی ئاسمان چەپۆڵەی شێریٚ
بۆ دەرمان ئەشیٚ لەیلیٚ بینێریٚ
ئاوی ئاوەنیا جۆگەی مسكێنی
وە تیر كوشتوومی كچە پێنجوێنیٚ
دەمیٚ تۆ نەینێی وەلای دەمەوە
ئاگرەكەت نیاگە وەلای خەمەوە
قەزات لە ماڵم بالاٚت لە كوێوە
یاخوا تۆ نەڕۆی بە دەستی دێوە
تیرێكت لێدام تیر لە بانی تیر
گاوری كۆ نەبووم منت هاورد گیر
قەزات لە ماڵم تێی لە چەمەوە
چون بڕكەی بۆیسان گولٚ وە دەمەوە
عەمەڵە و هەورامی سەرتۆپ نەوڕۆڵی[٤٠]
گشت بیٚ وە قوروان ڕەفتەكەی كۆڵی
خانم وەی خانم والیزادەی چین
لە كیٚ تۆریایی لە كیٚ كردت قین
هەڵسە بێرە لام وە خەوی مردوو
كیٚ بیكا تیمار زامی خۆت كردوو
هەڵسە بێرە لام تاقە براكەم
بەفریٚ بارییە ڕێگا دەرناكەم
هەرێز و لاولاو دەوری كانییە
یارێكم هەیە شەمێرانییە

بیکە وە خاتر دوو برای منالْت
بێبەشم مەکە لە تەنیا خالْت
تالْیٚ لە زلْفت بخەرە دەسم
تۆی هێزی ئەژنۆم دارعاسای دەسم
تۆم کەوتە خەیالْ خەیالْیٚ لە نۆ
مەمکێکت نارنج یەکێکیان لیمۆ
دەستم گیڕا بەرۆکی مەمکۆلەی کەوتە دەستم
هاواری کرد قیژانی سەر پەنجەکانی گەستم
لەیلیٚ هۆ لەیلیٚ لەیلیٚ مالْەکەم
بۆچی تۆریایی هاوسیٚ مالْەکەم
دەردت لە گیانم بازەکەی ڕاوی
مەگرە ڕەمەزان زەرد هەلْگەڕاوی
مالْمان مالْاوسێی مالْی دایەتە
ئەوسا گوێم لە دەنگ لایەلایەتە
لایەلایەکەت بە یاسینم بیٚ
قۆلْە نەرمەکەت شەو سەرینم بیٚ
هەلْسە بێرە لام هەمدیسانەوە
مەیکە بە دەردی پار زووسانەوە
لەیلیٚ هۆ لەیلیٚ, لەیلیٚ باشەکەم
هەروەختیٚ مردم بیٚ سەر لاشەکەم
دەمەکەت بێنە ماچت کەمەوە
لە کیٚ تۆراوی ئاشتت کەمەوە
سەردە مالْەکەم وە ڕووی نازەوە

جەرگت دام وە تیغ کەباب سازەوە

ئەلْێن لەو بانە گەنم بە جۆیە
کراسی سپی قابیل بە تۆیە

ئیمشەو لە خەوما کشامە دۆڵێ
کشامە باوەش هەوری لەکۆڵێ
قەزات لە ماڵم قەزا قەزایە
دەم لە ناوی دەم دڵ ناڕەزایە
دڵ هەر دڵێکە سەوزە بردوویە
وەك ماسی لە شەت قولاو گرتوویە
چنگت چون قولاو لە دڵم بووە گیر
خۆمن شێتی تۆم بۆ کەس ناوم ژێر
وریێزارم کە وە باخی گوڵتا
وە خاڵی سینەت وە ڕیشەی دڵتا
بەڕەزا پیر بوو وە شاخانەوە
داخی نیا وە بان کول داخانەوە
هاتمە یانەکەت پام سوڕیا کەفتم
نەگبەتی لێیدام شەو لەوێ خەفتم
مەمکێکت هەنار یەکێکت لیمۆ
کام بگرم وە دەس کام بکەم وە بۆ
ئەگەر ئەمزانی لە زوانی بڵبڵ
هەرگیز نەم ئەکرد کاری نەوە دڵ
ئای وەن و وای وەن نەونەمامی وەن
لە دەرماڵەکەت گوڵ داییە پەیوەن
دەبا سەوداکەین خاڵەکەت وە چەن
بالاًت بە وێنەی گوڵەبەڕۆژە
ڕۆژێك نەتبینم بە ڕووی سەت ڕۆژە

بالآت بە وێنەی گەنمە گلێنە
لەنجەی بۆ ئەکەم لە هەزار وێنە
بالاَ بەرزەکەت لە دوور دیارە
یان زەردەی خۆرە یان دارچنارە
بالآت بە وێنەی گەنمە فەریکە
سەتکە بێگانەی ڕۆحمان شەریکە
دەم کولْ دەم بێنە دەم بنیْ لە کانی
ئاوت هەرزان کرد پەی ئاوەدانی
لەرزان لەرزانە گیانم لەرزانە
زوڵفت بەڕەزای خۆرنەوەزانە [٤٢]
توخوا لەرزانە لەرزان لەرزۆکە
ئەوا من مردم چاویْ بەرزۆکە
دەس کە لە دەسم بزانە گەرمم
شۆڕیی پەلکەکەت وە بانی تەرمم
هەموو شارەزوور گشت کۆشك و تەلار
ئەیکەمە قوربان دەشتەکەی کەلار
زڵێخام زەردەن زڵێخام زەردەن
وە ئاو هەنگوین وە مەیل پەروەردەن
وە ڕۆژ بێگانەن وە شەو هام دەردەن
وە ڕۆژ بێگانەی هەفتا ملەتی
وە شەو هام ڕەفیق سینە و خالْ پەتی
قەومانم شێتەن هیچ نمەزانان
تەبیب هامسامەن شاران مەکیانان

بەرزەن باریکەن تویلەن نەمامەن
دڵگیر خۆمەن پەسەن عامەن
شەوگاری پایز بەم ناسازییە
بۆلای کێ بچم کێ لێم ڕازییە
لە کەل هاتە بان وامزانی یارە
قەت وە خێر نەیەی خۆمە ڕێبوارە
خاڵی هاوەبان گۆنای عاسەوە
بەرزنجە تێرێ وە مۆریاسەوە[٤٢]
تۆبە و دەروێشیی هەر فڕوفێڵە
ماچێ لەو دەمە زاخاوی سوێڵە
قلاو قلاّبەن تەقتەق و کەڵوەز[٤٣]
گشتی بە قوربان خاڵەکەی پیرۆز
سیروانە شێتەی دەل و دێوانە
نەختێ بنیشۆ یارم میوانە
قەزات لە ماڵم دەردت لە دێوێ
چاوت لە من بێ و ڕەوتت نەشێوێ
کراسێکت بۆ بکەم لە کاژی مار بێ
عازای عەنامت لە منۆ دیار بێ
ئەوسا من کوڕ بووم خەتم نەدابوو
فرە گەورە کچ بۆم دا گەڕیابوو
قەسر و قۆڕەتوو بنکوورە و ڕێژاو[٤٤]
گشتی بە قوربان حەلاو پیاڵەچاو
کەپرێکت بۆ ئەوەسم هەر ئیسە لێرە
دارەڕای مێخەك گوڵە کەنێرە
ئەمە بەینێکە دوور لە یارانم
وەك گیاکەی بەهار ئاشقە و بارانم

ئەو چیتەت بۆچی کردگە وە کراس
کردت وە ڕووپۆش یاقووت و ئەڵماس
کەویٚ لە قەفەز سوێسکیٚ لە مەڕمەڕ
باوەشێنم کە وە ڕەیحانەی تەڕ
وە فوای لەچکەکەی هەفت و گرێتم
قەتارەی گولاٚن دەوری زرێتم
ئیمڕۆ لەی بانە یەك شەخسیٚ دیمە
عاشق وە گوڵەکەی دەور سەری بیمە
ئەی داد ئەی بێداد نیە تاوانم
خەو لە مەرگ بەتر چووە چاوانم
وە زڵەی بان زڵفی شەو لە خەوم کەرد
وێنەی دەردەدار ئەڵهای ئاوم کەرد
کەوشەکەت پۆتین دوو گوڵ لە بانی
ئەگەر دۆس منی با کەس نەزانی
خاڵۆکەی ڕێبوار ڕێم لە بەر ناچیٚ
داخی تەل وەسەر لە دڵم دەرناچیٚ
گەرمای گەرمەسێر خوا گەرمی نەکا
یار خۆمی تیایە ڕەنگ زەردی نەکا
یەژن لەو خوارە گەنم بە جۆیە
سەڵتەی سورمەڕێژ لایەقی تۆیە
هەی داد هەی بێداد نازانم ناوت
گیرۆدە بووگم بۆ زڵفی خاوت
خۆزگە خۆم بوایەم لە جێی ئەو تڵفە
شەکرم ئەنۆشی لە سای ئەو زڵفە
قەسەم وە قورحان وە هەرچی پیرە
دەسم چون قولاو لە یەقەت گیرە

کوشتەی خۆت نیەم کوشتەی خاڵتم
کوشتەی هەورییەکەی لۆی دەسماڵتم
جووتە چاوەکەت هاورد و بردت
تەرکی ماڵ خۆتان وە منیش کردت
یەژن لەو خوارە خوڵخوڵەی ڕۆمە
عالەم ئەزانێ من هۆڵی تۆمە
جووتێ شەمامەی زووڕەسم دییە
دەوری پەرژێنە ڕێی دەسم نییە
نازار هۆ نازار وە نازت قەسەم
وە جووتێ عەبرۆی شابازت قەسەم
نازار هۆ نازار نازت نەشێوێ
لە گوڵ و باخچەکەت کەرەم کە سێوێ
تۆ ناز مەکە وە پەڕەی گوڵدا
ئەوە نازکێشتە خەریکە لە گڵدا
داوتە وەسەرتا چیمەنی کوردی
ڕەحمەت لەو دایکەی پەروەردەی کردی
پەرچەم ڕەیحانەی دەم جۆی بەکرەجۆ
تاکەی من وتۆ بیکەین هاتوچۆ
بینێ سەر دڵم ناسکە پەنجەکەت
باوەشێنم کە بە ئەگریجەکەت
خۆر لەخۆراوا زەردەی پەلەکۆ
نەبووە بەعادەت من بێم بۆ لای تۆ
چنارو لاولاو سەریان نەمامە
من بۆ کێ ئەمرم کێ وە تەمامە
وە بالای بەرزت قورعان هەڵڕێژم
دڵم واپێتۆ ڕووم نیە بێژم

دەمم برد بۆ لێو لێو چوو وە ناوا
دەمم چوو وە ناو شووشەی گولاوا
دەمەکەت قووتوی دەسی ئەفلاتوون
بێ وە شیفای زام حاڵەکەی زەبوون
چرام داناوە فانۆزم دوو دوو
کچ لە خانەقی کوڕ لە قۆرەتوو
دەسڕەکەی دەست ڕوپێ بابیە
ئەم هاتوچۆیەت لە خۆڕاییە
دەسڕەکەی دەست قەنەوزی ئاڵە
کوڕە بێوەژن شەرتیان بەتاڵە
نارنج و لیمۆ دوو ترنجەی باخان
دەسم بۆ ئەبرد وەك مەل ئەیشاخان
دۆسێکم گەرەك گیانی گیانی وێ
نەوەك مەیلەکەی سەر زوانی وێ
دەسڕەکەی دەست بۆن گوڵێ لێ تێ
بۆمی بنێرە سەبووریم پێ تێ
قەسەم بە قورعان سی جزمەی کەلام
مەر گڵ بیبڕێ مەیلی تۆ لە لام
جووتێ مەمکۆڵەت وا وە سینەوە
کردووتە وە ژێر کەتان چینەوە
لە گولاَن هاتم دێوانە جێمە
لە بەر بالاَکەت کانی سارد ڕێمە
ئامین وە بالاَ مینا وە گەردەن
ڕەعنا گوڵێکە خوا ئیجای کەردەن
بەر ماڵی باوکت ئەپێوم بە گەز
لە بەر خاتری تۆ ئەیکەم بە مەرکەز

وێنه وعازەبان زڕگوێز و ژاڵە
گشتی بە قوربان ئەو کچە چاوکاڵە
ئەوەنە گەڕیام هەتا درەنگیٚ
عاجز بیم لە گیان پاڵ دامە سەنگیٚ
ئارەق و فستق لە جامەی گوڵدا
بینیٚ وەبانی ئەو زام و دڵدا
سەروێن ومەروێن شل پێچاتەوە
ڕیشەی دڵەکەم تۆ کێشاتەوە
عەمەڵە و پڕماڵە تۆپی پشدەری[٤٧]
گشتی بە قوربان کێشەکەی سەری
بمکەن وە لۆکز بمکەن وە دارا
با شەوقم بڕوا وە سەر کەلارا
یاخوا بباریٚ بارانی بەهار
دولبەر ئاو بێریٚ لە جۆگەی کەلار
قەزات لە ماڵم واشەکەی سەرچەم
ئاو لە شەتاو خۆر پەڕەکەی گوڵ وە دەم
خوایە هەڵمدەی لەم بان بۆ ئەو بان
بمخەیتە ناوبەین سەیدە و شاکەل گیان
کورتە بالاکەت خنجیلەی خڕپن
دڵەی من بۆ تۆ قەزای تۆ لە من
سەت جار بیدەن پێم زەڕ وە توورەکە
هەر شاکەل خۆشە ئاو لە بیرەکە
بێفەڕ شارەزوور وە بێڵ کەنیاگە
هەر شاکەل خۆشە وە زۆر سەنیاگە
بێفەڕ شارەزوور هەر مشك و مارە
هەر شاکەل خۆشە جێی شەدەلارە

دارەکەی شاکەل سەر وە مۆرتێریٚ
ئافەرم کاکەم ژن وە زۆر تێریٚ
وە فوای بالاٚت بم بالاٚ عەرعەری
پێچ مێزەر وە بان کەوای شعەری
حاحای گاگێرە تۆزی بن خەرمان
ماچی کۆرپە کچ بووە بە دەرمان
مانگەشەو خۆشە هەر با خۆشت بیٚ
سەوزەی قەدباریك لە باوەشت بیٚ
لە مالٚ هاتە دەر جووتیٚ تەل وە سەر
بچووك وەکو مانگ گەورە وەکو خۆر
شەرتم ئەو شەرتەن چەنی تۆم کەردەن
پاشگەزیی نیە تا وەڕۆی مەردەن
حەجاجان لە حەج بەعزێکیان پیرە
ماچی کچە عازەو حەجی فەقیرە
کەلٚ دەمیٚ دیمە چەنای چەن وەختە
کەلٚ کوڕی نیە ماواکەی سەختە
دارەکەی سەرکەل سەر سووتەمەرۆ
شارەزای وەتەن سەریٚ بدەرۆ
هەی داد هەی بێداد بەتوول ئەرمەنی
دەم لە ناوی دەم دەس لە گەردەنی
تۆپی چەترەکەت شەڵی بژانگت
تکەی هەنارا و بێخ دگانت
قەسەمت مەیەم جا وە خودای ویت
یە بووی زڵفتە تا گولٚ هاوەپیت
وەرجە مردنەکەم جواو بیەن وە خویش
دەس دووس بگرن گۆنای نەکەت ڕویش

ماڵ باوکەکەت وە شەو مەنزڵ کەم
سەیر باڵاکەت وە کەیف دڵ کەم
نە خۆم قاچاخچیم مەنزڵ بخەمە لیت
نە بریگاردم وادە بیەم وە پیت
وە فوای دەمت بام دەم نای جەکانی
ئاوت هەزران کەرد پەی ئاوەدانی
ئارۆ قیبلەکەم چێم دایە تانە
بردیەسەم وەبان مردەوشورخانە
ئارۆ قیبلەکەم چەی وەرادیمەن
خواردن خۆ درو خەو حەرام بیمەن
شەرت بۆ جە داخت بچم نامەوە
چون بارام وە دوید گوڵەندامەوە (٤٩)
وە یەواش یەواش تا بڕەسم وە پیت
ڕاز دڵەکەم تا بویژم وە پیت
وە یەواش یەواش جڵەوەگەت گیردە
مەمکت درارە کورپەگەت شیردە
هەرجا گوڵێ بوت بکەین وەماوا
تیا بنشیمین سوب تا خۆراوا
سەروین کەچ کەردەن زولف وەرە داوان
خەنەبەنان کەیت سووچوویت وە باوان
تون تازە سویری وردە دڵ ڕیژە
مەچی وە باوان فرە مەنیشە
خانم نیشتییەن جەی بەرهەیوانە
چەوڕێی ماشین بو سی تەیرانە(٥٠)
یەك شەوی شووڕی پیم وتییەن خاڵوو
لە چەوەیل کوور بوو لە زوانیش لاڵ بوو

کەم دەست بنە وە لای دەمەوە
کردیتە وە ژێر بار خەمەوە
کردیتە لە بان بەرزیی دیوارێ
هەواڵ ناپرسی لە دەردە دارێ
سەت مەن دەم وە پی پۆیل و لەچکەکەت
دەم بنەم وە ناو دەمە تەسکەکەت
جاجفتێ لیمۆ بەیانان بیم زەرد
پەروەردەی ساتان شفای نزرەی دەرد
دەرد چەبان دەرد گشت دەردێ کاری
چەوەڕای توو بیم کەی تەشریف باری
ئاگر چویەسە لیم وەك پیرەداران
بەو بکوژنەوەی وە مەیل جاران
دڵ کووچە نیەن دەروون شار نیەن
کەس چە دەرد کەس خەوەردار نیەن
وە زڕەی زنجیر پاوەن لە پامەن
من لە شابادا کی هەواخوامەن
ماین لە عارەب خاڵ لە سنجاوی[٥١]
سوەیل ڕەشتیەسەی ژن لە ڕێژاوی
دەمەکەت قوتیی ئاوخۆریمانە
زلفەکەت پاڵشت ژێرسەریمانە
خوا دای لە دەس چوار دوێتەی گێلاَن[٥٢]
کیشوەرە و مریەم خاوەرە و جەیران
لە بانکوڵە و تێم هەیوان بکەن سەیر[٥٣]
ئەبڵەنشینەیل یادتان وە خەیر
دوو بەی دوو نارنج دوو یەقەی وازت
ئەو دیدە کوور بووت نەکیشت نازت

باخەوان بیل با باخت پڕ سەمەر بۆ
قوڵنگ بای وەتی گوڵەیل بکەن بۆ
یارم بای وەباخ کەیفی لە دڵ بۆ
من وێنەی گوڵ و ئەوجور بوڵبوڵ بۆ
تیری داس وە لیم سێ تیر پەیای پەی
کەمۆتر وە باڵ گشت پێوە نێکەی
ئەر وەی باڵاّبەرز گۆشەی چەوسیا
شەلاّ ماڵەکەت لەملاتر بیا
وە قورعان قەسەم بابات خۆنیەسەی
گوشوارەی گوشت زەڕەنگەر نیەسەی
نەقاقەز دیرم نەقەلەم دەوات
ڕاز دڵەگەم بنویسم ئەڕات
نەخەڕەك دارم نە گەنم سینم
تێم ئەڕاو شارا باڵای تو بوینم
چریکەی پۆڕ چەم فەسڵ بەهارەن
لەیلم ئارەزووی هەردە و کۆسارەن
چوار چشت چە دنیا مەکۆ سەیر بەهاران
گناسە چە چەم تووتی چە شاران
بڵبڵ چە چیمەن کەو چە نساران
تووەکەی ماڵمان پەل پەل فراوان
هەر کچیی خۆشە لە ماڵە باوان
کانیەکەی کۆیی پۆڵکە لە بانی[٥٤]
دڵ هەر دڵێ بوو عالەم پێی زانی
<u>ئاوی ئاوەسپی نووسانی دەنگم</u>
ئەو کوڕە لە گەرمیان سووتانی جەرگم

کچە قەراخی بۆیە نازارن
دایم پەروەردەی سێبەری دارن
ڕیشم ناتاشم باسمێڵم پڕ بێ
لە بۆ ماچ کردن با نەفەسبڕ بێ
لە کەلارۆ تێم شاکەل لە ڕێمە
کەژە بانگ ئەکا بێ بۆ ماڵ ئێمە
بەردەمی ماڵتان دار و دەوەنە
بەرزیی بالآکەت بۆ من وەتەنە
قەبرم بۆ لێدەن لە خۆڵە کۆنە
باوەشێنم کەن وە باڵی سۆنە
خۆزگە خۆم ئەبووم لە جێی ئەو بیرە
ئاوم هەڵئەدا بۆ ماڵ نەزیرە
کۆترە باریکەی گوێ چەمی سیروان
دای لە شەقەی باڵ بۆ دەروەنیخان
کراسەکەی بەرت چل و نۆ گوڵە
لە خێڵی خۆتان هەر تۆم وە دڵە
جووتە چاوەکەت هاورد و بردت
تەرکی دڵداری تۆ وە من کردت
بەرقاپیی ماڵتان زەل و قامیشە
ماچێکم بەرێ بۆ خۆت دانیشە
بەردەمی ماڵتان شەتڵە تەماتە
خەتای خۆم نیە دڵم لە لاتە
بڕکە ماڵەکەی ئەوبەر ئاوایی
دوو کچ بانگ ئەکەن ماچ بە خۆڕایی
ئامان میم گورجی کەوا لوولە باڵ
هەرچەنێ من تێم بۆ تۆ نیت لە ماڵ

قەزات لە ماڵم کلاو سۆسەنی
عەبڵە وە خەیاڵ خۆی کردووە خەنی
وەفوای ماڵەکەی ڕوو لە چەمت وم
وەفوای وردەخاڵ دەوری دەمت وم
بەو با بخەفین لە سەر یەك پاڵشت
دەم لە ناو دەم زوان بکەین ئاڵشت
کەتانە و کەتان خانمەکەی نۆدێ
نۆبەرەی ماچت تازە ئەگاتێ
شەماڵ بیشەنێ لفکەی دەسماڵت
بێبەشم مەکە لە خەت و خاڵت
سیروان هاتووە ئەرخەوان سوورە
لە دێکەی خۆمان مینا مەیشوورە
ئێوارە دیمەی عەسرێ لە کانی
داوای ماچم کرد کەس پێی نەزانی
مانگە شەو خۆشە هاتمە دزیتان
دەسم کەوت وەبان مەمکەی گورجیتان
خوایە چەن خۆشە سایەی بەیانی
دایك دانیشێ و کەنیشك لە شانی
قیبلەی حاجییان لەولای شامەوە
قیبلەکەی من تۆی لە پەنامەوە
لەیرە مەمکوژە زیخەڵانییە
بمبە بۆ کەلار ئاوەدانییە
جفتێ چاودیری چون پیاڵەی چینی
لە قەسرۆ خەیدەی خانەقین دوینی

ئێوارە دیمەی وەی جەماڵەوە
خوڵکم نەکردی بامە ماڵەوە

خودا خودامه واران بواریٚ
یارم له جۆگه بچیٚ ئاو باریٚ
هەر له خانەقین تا نەفتخانه(٥٦)
گشتی وه قوربان ئەو دویٚته جوانه
ئامین گەلاٚی میٚو حەپسه سەرتەرزه
ناهی گلۆپی قاپیی مەرکەزه
شل شل بمکوته وه سەوزەگیاوه
بمخەره باوەش سۆیبەی مەلاوه
کافه به بالاٚ ئامین به گەردەن
حەپسه گولٚیٚکه خوا ئیجای کەردەن
قەورم بۆ بکەنن قەورم چه دوور بۆ
له ڕاگه و مەکان تەلەشعیر بۆ(٥٧)
له ڕکه و گوزەر کەلاٚن پیر بۆ
وه برِیٚ ژن هاتووه له کەژی سۆلٚه
هەوری له گەردن مشکی له کۆلٚه
وه برِیٚ ژن هاتووه له شیٚروانەوه(٥٨)
بالٚی چاو ئەدەن وه عینوانەوه
خوا خوامه کەی خۆر بیٚ ئاوا
دەس بکوتم بۆ ناو دوو مەمکەی ساوا
شەمالٚ بیشەنیٚ یەقەی لەولاوت
با دەربکەویٚ پەرچەمی خاوت
کەوشەکەت پۆتین نالٚچه دورِدانه
شویٚنت کەفتگه لەو هەلٚەتانه
له بیرت نایه شەو که هاتمه لات
لامدا لیٚفەکەت پام کیٚشا بۆ پات
یەقه و بەریەقه قولٚف یەقه ژەندیت

زوڵفت زڵەی کرد چواردەورم تەندیت
هەر سەوزەخانە پڕ وردەخاڵە
ساحێو ماریفەت ئەقڵ و کەماڵە
تازەم زانیوە هەڵەبجە شارە
پشتی هەڵەبجە گوڵ و گوڵزارە
وەفوای باڵات وم تێی لە دوورەوە
سەر وە لەرزانەی زەرد و سوورەوە
دەردت لە ماڵم باڵا بڕنەوی
خۆزگەم بەو لێفە شەو پێی ئەخەوی
عەسر سۆڵای سۆڵ سۆمای دییەم بەرد
دنیام لە بەرچاو بوەسە تۆز و گەرد
من هەر مناڵم گڕ و گاڵەکەم
داوای مژینی گۆنا و خاڵەکەم
قوربان باڵات بم باڵا دارچینی
خۆ تۆ شەکرنیت بۆ وا شیرینی
شەلم شەکەتم ماندووە قولم
لادە کوڵەباڵ دەسکەرە ملم
ئەوا هاتە خوار مشکێکەی مۆرە
یان یاری خۆمە یان زەینم کۆرە
باخی میر خۆشە بیکەین ئیجارە(٥٩)
بنی تووە سوورە جێی شەدەلارە
دارەکەی ماڵمان شنە شنیەتی
کاکەم لە ژێریا وەختی ژنیەتی
هەڵکە ڕەشەبا با پەرژین لار بێ
بەشکەم باڵای تۆم لێوە دیار بێ
بە قوربانت بم چاوەکەی حەمە

دایکت نایەڵێ یان مەیلت کەمە

ئەوا هەڵیکرد گەرمای نیوەڕۆ
دەسم هەڵتەکان کراس زەرد مەڕۆ
هەر لە سەر تیمار تا برایماوە[٦٠]
گشتی بە قوربان ئەو ئامین ناوە
کراسەکەی بەرت سورمەی سپییە
ماڵ باوکت بڕمێ ئەو جوانیە چییە
هەورێ هاوردی بارانی پێوە
یاخوا نەبارێ یار وا بەڕێوە
کراسەکەی بەرت کرێشەی ڕەشە
دێکەی گەڕەزیل بە تۆوە خۆشە
خوا بیبڕێ مەیل لە لای دوورەوە
دەم نەنێی وەلای کوڵمی سوورەوە
بەو خۆرهەڵاتە بەو خۆرنشینە
هیچ کوێت جوان نیە شێوەت شیرینە
بازن و خڕخاڵ کەوتە مەچەکی
ئەسڵی بەگزادەی باوەکۆچەکی[٦١]
ئاوی ئاوەنیا ڕەقەی قاڵیجۆ[٦٢]
هەوارە کۆنی دۆسی خاسم ڕۆ
چاکی کەواکەت شیرداخی شامە
بێخی دانەکەت ئەلفی کەلامە
بە قوربانت بم کەڵەکەی مل بەرز
تۆ بووە مامۆسا و وە من بێژە دەرز
هەورێ هاوردی لە بنۆ تاریکە
دەسەی بالآبەرز چوون بۆ باریکە
هەورێ هاوردی لە بن وەشتەوە

یارم بیٚ عابا ها وه دەشتەوە
بە قوربانت بم کەڵەکەی بەمۆ[٦٣]
مەیلت پیٚ نادەم تاقیت نەکەمۆ
سیروان هاتووە ئەڕا نیە پێم
هەڵکەرە بەلەم ئاگر چویە لێم
عەشرەت براگەل مەیکەن قاڵە قاڵ
یان قنج هەڵپەڕن یان بڕۆنۆ بۆ ماڵ
چنار و لاولاو خەڵفی ساڵێکن
سۆیبە و ڕەحمە گوڵ کچی ماڵێکن
وەستای کەبابچی کەبابت سووتا
ڕەحمە و فاتە گوڵ ئاگریان تێبەردا
نزارە بۆ تۆ بۆ پووڵ لەچکەکەت
وێنە بە قوربان دەمە تەرچکەکەت
بەر دەرگای ماڵتان داچێنم بە گوڵ
سۆیبەی پیا بڕوا خەم نەگریٚ لە دڵ
شەردبیٚ لە داخت بچمە تەیارە
بۆردمانی کەم ناودێی نزارە
دەشتی شارەزور خۆم کردم بە ڕیٚ
ئەترسم بمرم تۆم پیٚ نەبڕیٚ
بێرە ماڵەکەم هەر وە سەر پاوە
خەریکت ناکەم زوو بڕۆ دواوە
خەیاڵ لووتت بڕن بارت چەنی بیٚ
ئەمیشت پێم کرد بە جاری دی بیٚ
چارۆکە چەرموو پشتی کردە ماڵ
نوێژی نێوەڕۆی بردە چەمچەماڵ
ئەچمە سلێمانی بۆ هەرمانی نۆ

بۆ چەپکێ مێخەك بۆ بەرۆکی تۆ
چاوە ڕەشەکەت لە کوێ ڕەشانت
وەك بەختەباران لە کوێ وەشانت
تەنیا کەڵەکەی ملەی پێوازم
لە تۆ بڕیاوم بۆیە بێنازم
چاوە ڕەشەکەت هاوە کلەوە
وەك کەو لە نسار خاڵ وە ملەوە
ئیمڕۆ دوو ڕۆژە هەوارمی نایە
دەنگی کل کوتان گەورە کچ نایە
خاڵێ لە تۆم دی یەك لە عەتاران
یەك لە سۆسەن خاڵ لە پای نساران
داییە لە سەری دوو کێش دوو هەوری
بۆ سەیران ئەچێ لە باخی چەوری(٦٦)
خاڵێ ها وە بان گۆنای پیرۆزۆ
وەك شەم ئەسووتێ وە نەکەرۆزۆ
ئەو بالاَ بەرزە لەوێ وێسیاگە
لە عەسکەری ڕۆم تالیم دریاگە
قۆپی و قەرەداخ هەڕێنە و گۆلباخ
هەچ کوڕێ ماچت کا پێی نامێنێ داخ
دێراو بە دینار خۆم بە ئەسکەناس(٦٧)
هەڵسە بێرە لام کافری خوانەناس
سەرێ هەڵبڕە بزانە من کێم
کوڕەکەی دوێنێم ماچەکەت دا پێم
سەرم وە سەرگەرد نام و کۆتەوە
پەنجەم داڕزیا وە لێمۆتەوە
قوربانت بم سێ وەختە

مەچۆ کۆلان ناوەختە
ئامین بالا بەرز تەنەکە وە دەس
دایکت ئەفەرمێ ماچ نەدەی وە کەس
گوڵێ بۆن مەکە کە بۆن کرا بێ
گوڵێ بۆن بکە خونچەی ساوا بێ
هەی داد هەی بێداد بووم وە پەرچی چەم
بەشکەم چەم بموا بۆ لای نوقڵەدەم
وردە خاڵەکەت دانەڕێزەکا
ئەستێرەی ئاسمان شەو داخێزەکا
چاوم چاوەڕێی ئەو دەرگا و بانە
بەشکەم بێتە دەر دەسماڵ جامانە
گۆزەکەی هەڵگرت ئەچێ بۆ کارێز
وێنەی باڕەکە و لێی تێمە پارێز
گۆزەکەی پڕکرد خستیە بان شانی
خێر و بەرەکەت ڕووی کردە کانی
تازەم زانیوە ئەستێڵ بووە بە دێ
تیایا هەڵکەوتووە بەفراو و خەجێ
بۆیە پێم خۆشە سەربانی مزگەوت
جار جار بالاکەی لێمۆ دەرئەکەوت
ئەو ماڵە گەورەی حەساریان بەرزە
هاتو چۆی ماڵیان بە ترس و لەرزە
ماڵە گەورەکەی ئەوبەڕ ئاوایی
کچەکەی بانگ ئەکا ماچ بە خۆڕایی
دێوانە بێتیش بە بەرزیی داران
ڕێگا نابڕێ قەت لە ڕێبواران
بێژە بەو کچە دڕکێ شکیا پام

دەرزیی یەقەکەی بنێریٚ بۆ لام
بێژە بەو کوڕە بەو دڕکە مردووە
دەرزیی یەقەی خۆم بۆ کەس نەناردووە
من لە قەرەداخ غەریب و دڵتەنگ
تۆیش لە سلێمانی لە قەسری حەو ڕەنگ
دوربینم هەڵکرد بە ڕووی قەراخا
گوڵم دۆزیەوە لە توێی حەو شاخا
دانە زەردەکەی لە ژێر لێوانی
نەحیەی شارەزوور بێتە مێوانی
ئاوا دەرەویان جافەران پێوە
سەرکۆ بمێنیٚ بۆ قاتە و لێوە
کانیەکەی سەرکۆ هەر وردە بەردە
کراسەکەی ئایش گوڵ گوڵیی وردە
بەو خالقەی خالقە هەزار و یەکی ناوە
عاسمانێکی بە بەرزی بیٚ چڵە و هەسوون وەساوە
زڵفی ئەڵێی ڕەشمارە لە یەکەوە ئالاْوە
تەختی تەوێڵی زیوە عەکسی خۆری لیٚ داوە
ئەبرۆ کاری ئیلاهی بە قەڵەم ڕایکێشاوە
چاوی ئەستێرەی گەشە لە کەل گۆشەی کێشاوە
لووتی ئەڵێی فندقە حەکاك تیغی لیٚ ناوە
چەنەی شاخی شەنگیە خاڵگەلی لیٚ کوتاوە
دانی سەدەفی بەحری خەتاف دەریهێناوە
لێوی قەترانی ئاڵە سووراوی پیا ڕژاوە
سنگی تەختی مەکینە ئەلف و بێی لیٚ نووسراوە
سمتی بەردی مەڕمەڕە لە کانی بەجێماوە
دێوانە هاتووە ئاڵیشە لێڵە

ماچی گەورە کچ زەوقی جاهێڵە
تۆ داری مێوی سەوز بووی لە کێوی
ماچکەم سەر گۆنات لێوت نەبزێوی
یاخوا بای نەبێ و ڕەشەبای نەبێ
ئەو کچە کۆرپە با سەرمای نەبێ
جفتێ چاو دیریت چون پیاڵەی چینی
خودای بانی سەر لە لیت نەسینی
کونیلەکەی کۆڵت پۆس شکارە
ئاوەکەی ناوی شیفای بیمارە
فیدای دەمت بم وە ددانەوە
یەژی سەدەفە وە دوکانەوە
چاوە ڕەشەکەت من کردە دەیری
لە ماڵ هەراسان لە کەژ بێوەری
پشت قەلاْ مەڕۆ بەر قەلاْ ڕێتە
خانمی چاوجوان تۆ مەیلی کێتە
قەزات لە ماڵم بالاْ گوڵەجۆ
ئینکاری مەکە و چناردۆڵ بۆ تۆ
ئەچم بۆ حەمام حەمام تاریکە
سەرگۆی مەمکەکەت عەلەتریکە
تاڵێ لە زلْفت بدە وە دەسم
بەنی دڵ بڕیا پێوەی ئەوەسم
عەشرەت براگەل زامداری تێخم
کوشتەی هەڵۆ چاو گەڕەکی شێخم
کەتانە و کەتان عەمرم کەتانچین
یا بێ ماچت کەم یا لە دێ دەرچین
چاوە ڕەشەکەت پڕکە لە دەرمان

سەرێکمان لێدە وە بیانکەی هەرمان
خۆر لە خۆراوا زەردەی دەمی کەل
کیٚ تاقەت ئەبا شەو لە کونەقەل
شیرین دامەچۆ ئەمن لە دواتم
ڕەنگم نەبینیت ئەشقی بالاٚتم
هەوریٚ هاوردی سەت مەن ئاوێتی
فەقیانە چەرموو گلاراوێتی
من کوڕە هەورامی سەرزوانم چەفتە
ئەڵهای ئاو ئەکەم لە بەختم نەفتە
توو لە تەوێڵە لە حوجرەی حەوڕەنگ
منیش لە گەرمیان غەریب و دڵتەنگ
وە خۆم کاروانچی هێسرەکەم لاتە
دۆسەکەم جەمین خانەخوێم فاتە
خۆم کوڕە هەورامی بارم گوێز و تو
بۆ خۆم ئەیفرۆشم سەر وە سەر وە جو
ڕیشەی مشکێکەت گژنیژە و گۆیە
حەوسالٚ تر بمرم مەراقی تۆیە
ماڵەکەم لە بن خۆیشم سەر باقی
گشتی وە قوربان ڕەحمە سماقی(٧٠)
داری پیرە دار قەت بە دار نابیٚ
دۆسی دوور وڵاٚت قەت بە یار نابیٚ
ماڵەکەی حاجی بەفرش گرتیەتی
جوانێکەی ستار عەینە بردیەتی
دەردێکم گرتووە نیە دەرمانی
ئازێتباری تۆم ناشیٚ نەزانی
سەلامو عەلەیك عەلەیکم بەرۆ

میوانی ئێوەم دەرگاکە کەرۆ
ئەو کەلەملە ئەو گردە قوتە
ئەشقی بالاَتم مالّ لە گۆپیتە
کاول شێخ وەسالّ پشت وە یالّەوە[٧١]
خۆشە گۆپیتە وە شەمالّەوە
ئەگەر لەیل نەویٚ وە تەکیەوانم
لە نیوەشەوا دەرئەچیٚ گیانم
کراسەکەت ڕەشە ڕەشت لێنایە
ئەوەی بۆی کردی کوێرایی دایە
هەر وەخت مەیۆ سۆزەی گۆرانی
نەچۆلّ مەپرسۆ نە ئاوەدانی
هەر لە چۆپیکێش تاکو گاوانی
گشتی بە قوربان مەستیی چاوانی
چی بکەم چی نەکەم چیم دەسەلاَتە
لە پاش هەموو شت هەر خەم خەلاَتە
دلّەکەم هەلّدڕن بڕوانن پیٚدا
بە غەیرەز ناو تۆ هیچ نیە تیٚدا
چارۆکە چەرموو بەریەقە ماوی
ها لە باخەلّتا هەرمیٚ گولاَوی
ئەو بالاَ بەرزە ئەو نەونەمامە
شەو لە جیٚگەدا خەو لیٚم حەرامە
ئارەق و شەراب مەستی نەکردم
ماچی ئەو کچە سەرخۆشی کردم
بالاَی تۆ دارگوێز ڕیشەی لە سیٚوەر
وە خۆم هەرزەکار ئاشقە وە سیٚوەر
هۆ کوڕە باریکەی لە چیمەن خەوتوو

کاکۆڵ گڤ و لوول شانە و شان کردوو
یاخوا هەڵکەوێ حاکمێ عەجایەو
بمکا وە سەرکار دێی بەکر بایەو(٧٢)
یاخوا هەڵکەوێ حاکمێ قەڵەم نووس
بمکا وە سەرکار دێی تەپەگەڕووس
چاوە ڕەشەکەت لێهەڵخلانم
ئیمشەو کۆسم کەوت ماڵت ڕمانم
باڵاکەت بەرزە هەڵچووە بێ بەر
خۆم ماران گەستە ئاشق وە سێبەر
هەڵسە بێرە لام وەك جاری جاران
بەکوێریی دوژمن بە دیدەی باران
خۆزگەم بەو کەسەی دەراوسێتانە
بە شەو و بە ڕۆژ چاوی لێتانە
خۆزگەم بە دەرزیی تیژە و تەنکە
دایم پاسەوان سینە و مەمکە
خۆزگەم لەم دنیا سێ چت نەبوایە
پیری و فەقیری و مردن لەلایە

مانگەشەو خۆشە مانگ لە سەرماڵان

دۆسی جوانت بێ دەم لە سەر خاڵان
سیڕەی سەماوەر لەرەی گوارەکەت
ئەرواحی بردم لەنجە و لارەکەت
دینار بە باتمان لیرە بە وەزنە
تاقمەی جوانەکان وان لە درۆزنە(٧٣)

هەر لە باریکە هەتا قڕاڵی

شانەو شانت کەم شەو بە حەڵاڵی(٧٤)
یاخوا بەخێربێ کاروان لە بانە

مشکیی هێناوە بۆ ناو جامانە
دەسیٚ نەپێچم شەو لە گەردنت
بەعەمەل نایە تاریف کردنت
کراسە شۆڕەکەت چوو لە پووشەوە
ڕێگەی ماڵتانم بوو بە تووشەوە
تەکیٚ و سێوسێنان بەڵخە و گومەتە(٧٥)
گشتی بە قوربان خاڵەکەی عەتە
لە ملەی نۆکەجاڕ سەرم بردە دیار
ئۆخەی نەمردم چاوم کەوت بە یار
وە چنارە گەورەی سەر لە حەوتەمین
قەد قەد تێتەخوار بۆ بالآی ئامین
نە قاقەز دیرم نە قەڵەم دەوات
ڕاز دڵەکەم باس بکەم ئەڕات
بیکە وەخاتر مانگی ڕەمەزان
هاموشۆی گەرمت وە هیچی مەزان
قۆپیی قەرەداخ بازاڕی ڕاوە
ئەو کچە حاکمی نەحێی سەنگاوە
بە کراس کرێشە گشت گیانت دیارە
هەزارت کوشتووە و پینجسەد زامارە
بارگە و بارخانە سەربارم قەیفە
بێرە ماچت کەم فاتەی خەلیفە
شاخی داراغا بەڕەزا پێوە(٧٦)
بەو بایە ئەژێم کە دیٚ لای تۆوە
ئەوەنە گەڕام بە سواری ماین
یەك جوانم دیوە لە داری زیاین(٧٧)
بەو داری زەردەی پشتی جافەران(٧٨)

یەك جوانم دیوە لە دێکەی ولیان

ئەم کەل و ئەو کەل کام کەلیان سەختە
سۆڵە پای قەمی دووکان پای تەختە[٧٩]
سیێ جار بەو مانگەی لایەکی کەلە
کچ بۆ هەرزەکار کەوتە پێمەلە
ئەو بڕکە ماڵە خەزوورانمن
گشتی قەوم و خوێش دەزگیرانمن
ناڵەی هەور بەهار وەلەتاو خۆشەن
خوناوکەی دەوار شیرین خەوخۆشەن
ئیمشەو لە خەوما سپی بەرگمەن
تومەز قەرەوڵ نوایی مەرگمەن
مانگ گۆشەش کێشا جە تۆی وازەوە
مینا هاوەدەس میناسازەوە
لەیلی لەیلی لەیل , لەیل برات نەمریٚ
لەبەر لەنجەی تۆ کەس خۆی ناگریٚ
بە بۆنەی تۆوە لەیرە ڕاوەکەم
ئەگەر تۆ نەبی لە کاروانم چی
لە هاتوچۆکەی ماڵ باوانم چی
باڵاکەت بەرزە نە کوڵ نە درێژ
خۆزگەم بەو حەوزەی لێی ئەگری دەسنوێژ
میوان وە خێربێی میوان درەنگ وەخت
نارنج و لیمۆت بۆ تێرمە خزمەت
خوایە چەن خۆشە ژێر داری هەنار
کچان دانیشن بکەن باسی یار
خوایە چەن خۆشە سێبەر داری توو

کچان لە ژێریا بکەن باسی شوو
وە خۆم پیر بووم دڵەکەم پیر ناوێ
دەسم لە یەقەی جوانێ گیر ناوێ
قەسەمم خواردووە قەسەم خوار بووم
لە حەیوەت بالآت شێت و هار بووم
سی و دوو دانەکەت مرواریی پاکە
گەردنە زەردەکەت لە عالەم تاکە
ماچێکم بدرەێ لە گەردنی سوورت
با شەرمم بشکێ بێمە حوزوورت
تاقە دارێك بووم وە سەر بەمۆوە
شانازیم ئەکرد وە بۆنەی تۆوە
مەمکوژە وەناز وە بزەی چاوانت
بمکە وە خاتر کۆرپەی داوانت
چنگت چون قولاو لە دڵم بووە گیر
خۆ من شێتی تۆم بە کەس ناوم ژێر
هەی داد هەی بێداد کەسە ژیرەکەم
هەرخوا ئەزانێ چەنت بیرەکەم
ڕەیحانە ڕەشە گەلآکەی خشتە
یارێکم هەیە لەم دەور وپشتە
هەی خەجم خەجم بێ خەرج و ماڵم
پارەکەم کەمە هێشتا مناڵم
هەی خەجم خەجم وە گوڵە ژاڵە بی
دایم لە سونحی چواردەساڵە بی
ئەو هەوڵەی من دام لەگەڵ دڵداری
فەرهادیش نەیدا بە قوڵنگکاری
لەیلی لەیلی لەیل لەیلە کاڵەکەم

بۆچی کاڵۆ بووی مایەی ماڵەکەم
ئەوا هاتە خوار لە کەڵی تەکیٚ
کەوا سەهۆڵی قۆندەرە لەپیٚ
هەڵسە بیٚرە لام لە جیٚی گشت کەسم
دیناری باخەڵ دارعاسای دەسم
قاقەز ئەنووسم سەرگوڵ حەبیبی
ئەویش بۆ یارم ها لە غەریبی
مانگەشەو خۆشە هاتمە دزیتان
دەسم ناوە بان مەمکەی گورجیتان
هیچ عەیب نیە کەمیٚ بچووکی
وەك تفەنگ تەلیعەی ناوی سنووقی
دەنکە خاڵەکەی میلی ماوی ڕەنگ
بەینی بەینەڵلاٚ سەنگ تیٚریٚتە دەنگ
بالاٚکەت بەرزە بالاٚ دارچینی
خۆ تۆ شەکر نیت بۆ وا شیرینی
یاخوا نەکەرۆ دەرد وەگیانت بۆ
دەردت وە نسیب دوژمنانت بۆ
هەی داد هەی بیٚداد لەم بیٚداییمە
نەچیر گوم کەردەی نۆ سەییاییمە
قەزات لە ماڵم وەك قەزاڵەکەم
بەڵ خوا تۆ بکا بەحەلاٚڵەکەم
سەری پیٚچاوە وە ئاڵی خانی[٨٠]
خاڵ ئەڵقەی داوە چون میل ئەڵمانی
وە سەرگەردت بم وەسای بیٚ کینە
مەمك خەڵق ئەکەی لە سەر ئەوسینە
ماڵەکەت بڕمیٚ ماڵم ڕمانی

له ماچ نەکردوو ناوم زڕانی
هەڵده له حاجی دوور له کەشییەکەی
بەرزی کردوەتۆ دیوار حەوشکەی
مشتووی داسەکەت بگرم له لۆکه
ئەوه شوێن خۆمان له جاڕه جۆکه
ڕەشه ڕەیحانه دوو تەڵ وەلکەمەر(٨١)
ئەینێرم بۆ یار وا له شێخلەنگەر
پشتێنی پشتت ده گەز کەتانه
بێری بیشۆرم بەرەجەژنانه
پووزی خڕ و مڕ کەوشی سلێمانی
کراسی کەتانچین نیشتووه له بانی
پووشین بۆ یەکێ قەدری بزانێ
شل شل بیپێچێ شەماڵ بیشانێ
تانه مەده لێم بەدکار خراوه
من له تۆ بەتر جەرگم کەواوه
تۆ چراکەی لۆکز خۆم نەوتی کەرکوك
بێره ماچت کەم یاری تازه بووك
چارەکه چەرموو فریشتەی شەوێ
شەوی وەك ئیمشەو قەت هەڵناکەوێ
چاوی ڕەشتووه وه کلی کێوی توور
مێزەری لارپێچ گەڵواخی دەسوور(٨٢)
چاوم چاوەڕێی ڕێگەی بەرماڵتان
بۆ تەنیا ماچێ خوا بیوڕێ حاڵتان
چاوێکت له خۆم یەکێکت له عام
کەم چاو دابگره ناحەز ها له لام
چاوێکم دێشێ بۆی نیه دەرمان

یەژن حەکیمێ ها لە هەورامان
چنوور لە شاهۆ پەلی دایەڵێ
عەشقی بالاَتم بەدکار نایەڵێ
چوومە ئەو کەژە بەفرێ لێم باری
دای وە شانما ڕێزەی مرواری
حەوسالێ دەروێش بووم دەف بە شانۆ بوو
دڵەکەم تۆی بینی پەشیمانۆ بوو
خاڵێ لەناوبەین ئەبرۆی تۆ بەنە
یەکجار ئەو خاڵە ڕیشەی دڵ کەنە
خانم و خەرامان هاتن وە جووتە
بۆ سەر شەخس ئەچن بۆ بناوەسووتە[٨٣]
خاڵی هاوەبان گۆنای ئایشۆ
هەڵەوجە تێرێ وە دەرەشیشۆ[٨٤]
خاڵێ هاوەبان گۆنای فاتەوە
قولوەڵلاَ لە بیر شێخ ئەباتەوە
لە ناو درەختان هەر چنار بەرزە
چوونکە زۆر جوانە و لایەق بە عەرزە
خەرمانەی داوە چون خەرمانەی گولێ
چینێ بالاَبەرز چینێ بالاَکولێ
خەوێکم دیوە دوێنێ نیوەڕۆ
بەهەشتم دیوە ڕاسەیان درۆ
دارەکەی ماڵمان پەلی دایەلاَ
دڵداری خۆش بوو باوکم نەی یەلاَ
دارەکەی ماڵمان شنە شنیەسی
خۆزگەم بەو کەسە چاوجوان ژنیەسی
داڵەمێز عاجز پیرڕۆسەم ماتە[٨٥]

ساقی لوول و پەڕ نەرگز باڵاتە
داوتە وە سەرتا چارەکەیە ڕەش
بووی بە مامۆسا لە دێی تەپەڕەش[٨٦]
دڵداری خۆشە بە شەرت بیزانی
یان لە ماڵ باوان یان لە سەر کانی
دڵداریی خۆشە دوو دڵ لە سەر بێ
نەك تۆ ماڵوێران ئەو بێخەبەر بێ
دەم گرد مەمك گرد گشت گیانت گردەن
هیچ کەس وێنەی من پەی تۆ نەمردەن
دەمەکەت بێنە تێر تێر ماچی کەم
لە کێ ئەترسی خەنجەر پاچی کەم
دەنگی لایلایەت نایە لە گۆشم
یا تۆ کەم مەیلی یا من خامۆشم
سەرم چەرموو بوو ڕیشم تان و پۆ
تاکەی دانیشم لە سای قەولی تۆ
سەلە هۆ سەلە تۆ چەن سەلاری
یەژی ئاسکەکەی دەشتی کەلاری
سەلە هۆ سەلە چاوەکەم سەلە
یەژی ئاسکەکەی دەشتی شاکەلە
سێ جار بەو مانگەی هاوە حەواوە
هاوە لووتەکەی گەورە قلاوە[٨٧]
شەرت بێ لە داخت بێمە دالانت
دەم بنێم وە بان وەردە خالانت
قەت خەفەت مەخۆ مەیەژە من کوڵم
شەوقی باڵاکەت داییە لە دڵم
قەزات لە ماڵم کول ڕۆژێ جارێ

نەمکەی وە تانەی هیچ هەرزەکارێ
قەسەمت ئەدەم وە خوداکەی وێت
ئەیە بۆی زڵفە یان گولاوە پێت
قەسەمم خوادرووە قەسەمخوار بووگم
وە چاوەکانت گرفتار بووگم
قەسەم وە قورعان سی جزمەی بەرات
مەر گڵێ بیوڕێ مەیلەکەم لە لات
شەرت بێ لە داخت دووهەم لە قینت
کەپرێ بوەسم بۆ مەڕ دۆشینت
شەرتی دڵداری کەی وەها ئەبێ
تۆ من داپۆشی خۆت سەرمات ئەبێ
شەوقی مانگەشەو لە ڕۆژ بەتەرە
ماچی دەمەکەت کەلەی شەکەرە
شەوگاری پایز نەبڕایەوە
ئاگرەکەی دەم کوڵ نەکوژایەوە
عەشرەت براگەل چاری کارم کەن
یان لە گۆڕی جوو سەنگەسارم کەن[٨٨]
قاپیەکەی ماڵتان ڕوو لە کۆ ئەکا
خۆزگەم بەو کەسە داوای تۆ ئەکا
قاڵی و قالیچە مەغمەڵ لە بانی
زاوا دانیشتووە و نۆبووك لە شانی
قورحانێ بێرە دەسخەمە بانی
لە سەر ئەو قەولەم کە خۆت ئەیزانی
کانیەکەی بەرماڵ چۆڕەچۆڕێتی
مەمکی ئەو کچە ڕاوەپۆڕێتی
کانیەکەی بەرماڵ کانیی ژنانە

جێگەی سەیرانی هەرزەکارانە
کانیەکەی بەرماڵ گەرمە وەك مەڵهەم
بشۆ دەم و چاو دایبێرە پەرچەم
کافر هەی کافر زاڵم هەی زاڵم
دەردەداری تۆم تاکەی بناڵم
کراسەکەی بەرت تەختەکەی ڕەشە
ژن دار و بێ ژن بۆ تۆ نەخۆشە
کراسەکەی بەرت چیتی قەنەوز
ئیمشەو تێم بۆلات نەمانکەی وە دز
کراسێکی لەبەردایە کەس نازانێ چ ڕەنگە
بە خۆم لە دایکیم پرسی ئەیوت کاری فەڕەنگە
کردت بە عادەت بەر هەیوان نیشتن
چاوت کرد بە تیر بۆ ڕێبوار کوشتن
ماڵت کاول بێ وەك ماڵەکەی من
بۆ ڕەحمێ ناکەی بە حاڵەکەی من
مەمکە خڕەکەی لە دەس ڕائەکا
پیریش وەکو جوان بۆی سەما ئەکا
وا وە بەرامبەر یانەی یارەوە
دەردەداری تۆم لە پێرارەوە
وە بەرزیی باڵات گوڵم کردووە کۆ
جەژنم لێ شێویا دوور لە باڵای تۆ
وەسێت بێ مردم ڕەش بۆم نەپۆشی
بۆم نەکەی شیوەن خەفەت نەنۆشی
وە شەوی تاریك نم نمەی باران
فانۆز ئەگێڕم لە شوێن نازاران
وە فوای باڵات بم گەردن زەردەکەم

بەفری لانزار هەرەس کەردەکەم
هەر خۆم بە قوربان دانە تەلاّکەت
بە کۆڵ بیکێشم دەردو بەلاّکەت
چوومە دێوانە ئەرخەوان سوورە
لە هەموو شوێنێ جوانیت مەیشوورە
هەر لەیرە لەیرە تا بانی خێلاّن(٨٩)
گشتی بە قوربان خاڵەکەی جەیران
هەسارەی عاسمان گشتی جەم بووە
هەسارەکەی من شەوقی کەم بووە
هەڵکە پاو پووز با دەرکەوێ خاڵ
لەوە مەترسە دینت بێ بەتاڵ
هەڵکێشە خەنجەر بیدە لە جەرگم
ئەوسا بخوێنە یاسینی مەرگم
هەڵپەرکێکەتان بەزمی چەپییە
باش هەڵناپەڕن من کەیفم نییە
هەڵسە بێرە لام وەك جاری جاران
باکوێری کەینۆ دیدەی بەدکاران
هەسێرەی عاسمان جووت جووت ئەژمێرم
گەر خوا تۆیش نەدا شوکرانە بژێرم
هەورێ هاوردی بارانی نیە
چاو ڕەش مەیلەکەی جارانی نیە
هەروێ هاوردی نۆ مەن ئاویە
چارەکە چەرموو گلاراویە
هەی داد هەی بێداد ئالوودەی دەردم
تێر سەیر و سەفای بالاّت نەکەردم
گیان و باوانم دەم چینیی تازە

هەرکەس تۆی دیویٚ دەم قەوری وازە
هیچ ماڵم نەما نە مەڕ نەبزن
پێم وت بۆ ماچیٚ وتی درۆزن
یاخوا بەخێر بێی خەرامان چین
لێرەماچت کەم یان لەدیٚ دەرچین
یاخوا بەخێر بێی کاروانی خەلە
هەوریی هەرزان کرد بۆ تویٚڵی مەلە
یادگارییەکەت بووە بە خۆراك
دەرناچیٚ لە دڵ مەگەر لە ژێر خاك
هەی داد هەی بێداد کزەم کەبابە
بۆ لە ڕاسی من بووی بە ئەسحابە
کۆرپە پرسیاریٚ عەیب و عار نیە
ئیمساڵ مەیلەکەت وەکو پار نیە
کەپرێکت بۆ بکەم لە نۆ کۆڵەکە
بەری ئاوێنە پشتی مەفرەقە
گەرمێکەی گەرمیان ساردی پای کەلان
لە چریکەی گیاکەن شەو باکەی زەلان(٩٠)
گەرمێکەی گەرمیان ساردی دەشتی وڕ
هات هاتی جەیران نشینگەی کەلوڕ(٩١)
لایەلایەکەت پیر مناڵەکا
شێخ لە شەریعەت دین بەتاڵەکا
لەرەلەریٚ تیٚ لەرەی کێتانە
لەرەی پەلك شۆڕ کراس کەتانە
لە ملەکەی لای ماڵ سەرم بردە دیار
ئۆخەی نەمردم چاوم کەوت بەیار
جوانیٚ هاتووە لە ئێمە نییە

ئەسڵەن بەگزادەی تاڵەبانییە ٩٢
فەقیانە چەرموو دین و ئیمانم
لە کونی پەنجەرە خۆت بدە نیشانم
من مانوو و مردوو ڕێگەی گۆشانم
سەرنیایەك بێرە بیخە ژێر شانم
گژنیژەی ئارەق تەخت توێڵەکەت
منت کوشت وە تیر چاوە مێڵەکەت
هەی داد هەی بێداد سیا جەرگە خۆم
وەك چرای بەربەیان جوانەمەرگە خۆم
ئەگەر مەیلەکەت لە دڵ دەربکەم
وەکو خۆرپەرست ڕوو لە خۆر بکەم
سمتی خڕ و مڕ سۆڵی سلێمانی
دەرپێی تافتەی مۆر نیشتووە لە بانی
خۆزگە ئەمزانی لە کوێ ئەکەی ڕاو
خۆڵی ژێر پێکەت ئەمکرد وە سپیاو
قاپیەکەیماڵتان ئاسن و پۆڵایە
یار خۆمی تیایە کورتە باڵایە
باڵا باڵاتە بە سەر قەڵاوە
بە جووتێ کەوشی پاژنە پۆڵاوە
تەنکە هۆ تەنکە تەنکەی ماڵ حاجی
سەر پەنجەت سوورکە بۆ شەو دەسبازی
ماڵمان ماڵاوسێ کەلێ بەینمانە
ئەو کەلە برمێ ماڵمان وێرانە
ئای لە هاژە هاژ بای دەروەنیخان
وە تیر کوشتوومی کچەکەی پەریخان
ئێوارە وەختە گاگەل ئەخرۆشێ

سەوزەی قەد باریك مێخەك ئەفرۆشێ
قەزات لە ماڵم دڵ تۆریاگەکەم
وە ئاوی زەمزەم زڵف شۆریاگەکەم
سینە سافەکەت مەڕمەڕی ڕووتە
خۆزگەم بەوە کەسە لەگەڵتا جووتە
پرسیم لە دارگوێز باشقەی کول داران
حەج کردن خۆشە یان باوەشی یاران
چاوە توو کوێر بیت ئەڕای چەخاسی
دۆس لە پشتی سەر دوژمن ناناسی
دێوانە هاتووە وە بەرزیی ژاڵە
ڕێگای لێ گرتووم بۆ و بڕکە ماڵە
هەی داد هەی بێداد لەم دەورە چۆڵە
چاوێکت لە خۆت لە خۆم یەکێکت لە عام
توو سەری براکەت تاوێ بێرە لام
قەزات لە دیدەم دیدەم کوێر نەکەی
لەشم بە خواردن مەل و مۆر نەکەی
بە بۆنەی تۆوە لەم وڵاتە بەنم
تەڵێ لە زڵفت بوەتە پاوەنم
زڵفە زەردەکەت با ئەیشەکێنێ
لە کەل دەرکەوتی عەمرم نەمێنێ
ئەگەر مەیل ئەدەی تۆزێ بەزیاتر
ئەگەر مەیل نادەی تۆ نە یەکێ تر
هەتا مەیلت بوو بە مەیلم کردی
ئێستا بێ مەیلی کردمان تۆیش مردی
ئەگەر مەیلەکەی جارانت داپێم

خۆت بکە بە عەودالْ سەرێ بدەلێم
زلْف ویل و قژ ویل زلْف لەولاوی
چمەز مەرەزەی شەوئاو لە ناوی
دەمەکەت بێرە بیخەمە سەر کاشی
حەیفە بالاْکەت بڕیا وە ناشی
سەیر ناو مەمان کە جوور پەنیرە
سپی ڕانەکەت وەك چوڕی شیرە
وە فوای زلْفەکەی دانە دانەت وم
گژنیژەی ئارەق ناو مەمانت وم
بتەقێنم لەکەلْ وە قەلْوەزەوە
وە سووچ مغار هەزار گەزەوە
بژانگ چاوەکەت چەقی وەڕانم
وەك ماران گەشتە دۆس دلْ و گیانم
لە دەرمالْەکەت پام سوڕیا کەوتم
بەدبەختیم نەکرد بەدبەختیان کردم
لە دەرمالْ دووسەکەم گەلێ دانیشم
هەوالْ پرسیان کرد یەژم دەروێشم
چاوەکەم گل کەی دالْگم چووزانی
دووس مەلْهەمەکەی کل کات شەو بکەم لە بانی
دیدە تو کوور بوویت دووس بۆ ناناسی
دووس ئەخەیتە پشت سەر دوژمن ئەناسی
ئازیز گیان گیان خۆت سەعاتەکەت چەنە
ڕوکن چوار دەولْەت وە دەست بەنە
ئازیز گیان توو گیان ئەمینت
تاکەی دانیشم شەو لە کەمینت
ئاگرم تێ چووگە لە کەلی باوە

نازار خۆی دەرخا لە ژێر عاباوە
ئیمڕۆ ڕۆژەکەی وادە و پەیمانە
بێ شەرتی مەکە نیوەی ئیمانە
کردگیە بەری کراس قەنەوز
شەو ئەچم بۆلای ئەمان کا وە دز
بە قەڵەم و قاقەز بە حوکاری لەیل
کوڵمی ئەدرەوشێ وێنەی ناوسیوەیل
قەڵای پشت قەڵا قووچی بەردی کا
دڵەکەم بۆ دڵەکەت گەردەلوول ئەکا
زەواڵی بەرزە شەمێران دەشتە
سینەی جوانەکان قاپیی بەهەشتە
ئەوا مانگ هەڵات کۆ گۆشەی کێشا
هەر تۆ ناڵانت من ئاخم کێشا
نەنە توو ئەلی توو شای داڵە هۆ(٩٣)
یە بۆی زلفتە گوڵاو ها لە کۆ
بموە لە شاران بمدە وە کەوا
بمکەرە بەرت بۆ فیز و هەوا
باڵێ نەتەزێ شەو لە ژێری سەر
ئەو باڵە بشکێ لە جێگای خەتەر
دەم کوڵ و لێو کوڵ دگانت دوڕە
چاوت هەسێرەی تاریکەی کوڕە
ڕەشە ڕەیحانەی بەرجۆگەی حەبێ
دەرناچم لە دەس بەدکاری ئەم دێ
قەزات لە ماڵم کەڵەکەی بەمۆ
بۆ تاسە ئەشکێ لە سای باڵای تۆ
بەس بێ و بەس بڕۆ وە دەرماڵەدا

بەس هەوری بکێش وە ڕووی خاڵەدا
باڵاٚت لە وێنەی نەیجەی زاوەرە[٩٤]
ناوت ئامینە ئیسمت خاوەرە
باڵاٚت لە وێنەی نەیجوولی بێ بەر
شەوقت بڕیوە لە ڕووی مانگ و خۆر
هەڵسە با بڕۆین بۆ دێکەی گونە[٩٥]
هەواڵ بپرسین بۆم بەختی منە
ئای لە دڵەکەی من کەڵکەڵە ئەکا
لەلای نامەردان مامەڵە ئەکا
چارشێوە چەرمگ وە گوێ بانەوە
بانگی ئەکردن ئەلاڵیانەوە
داڵگم تەنیا من دیری
با من بچم لە بیری
تا داڵێ ماگە وە داڵە هۆوە
من دائەنیشم وە دیاری تۆوە
باخی بێ پەرژین میوەی هەرزانم
کەوی پاڵ نەخشین لای نزارانم
بڕوانە بێ زەل هەر هەرد و بەردە
خوایە دەرکەوێ ئەو لەچك زەردە
قەڵپ و گڵێجاڵ بەلەسۆ پێوە[٩٦]
قەڵپم پێ خۆشە کە تۆی وا پێوە
دەم کوڵ و لێو کوڵ لێو بردوە ناوا
لێوم نەمزانی چوی وە گوڵاٚوا
قەزات لە ماڵم بچکۆلەی دڵوەر
بەدگان بیجادەی دەم کەلەی شەکەر
دەسەسڕی سوور گوڵ پانی پانی

بۆ ئارەق سڕین جادەی سلێمانی
عەشرەت هەی هاوار بۆم بکەن ڕاوێژ
لە نمرەی نیە مەگەر گەلاوێژ
عەشرەت هەی هاوار بۆم بکەن تەگبیر
ئەستەغفیرەڵلاْ خوام نەچوێ لە بیر
وە قژە ڕەشەکەت تۆ کردت شانە
وە دیل ئەمکێشێ بۆ جەلاوخانە
شەوێ لە شەوان ڕێم کەوتەماڵتان
بۆ تاقە ماچێ خوا بیبڕێ حاڵتان
دوو تووڵ دوونیم تووڵ خەڵف وارنیشان
لە قەن شیرینتر ناسک دەزگیران
هەرزەکارەکەی هەرزە چەنە خۆم
لاڵەی بێ قیمەت دەسی بەنە خۆم
تیرێکت لێ دام تیری پەیان پەی
دوو سێو دوو نارنج دوو لیمۆ دوو بەی
کەسێ پەی کەسێ دڵێ پای دڵێ
چاوە ڕأسەکەم بەدکار نایەڵێ
ئەڵۆڵۆکەی تۆ پا وە تڵفەوە
یەژی ڕەشمارە وە سای زڵفەوە
وە فوایماڵەکەی ڕوو لە چەمت وم
لە ئێوارەوە شەم گڕانمە
تەپڵی شاییم ژەن دووس میمانمە

وە خۆم قاچاخچی هۆڕم دڕیاگە

داوای بەنم کرد قاڵم زڕیاگە
وە خۆم قاچاخچی بادای لە قولم
داینیٚ کۆرپەکەت دەسکەڕۆ ملم
بیکە وە خاتر هەردوو براکەت
بمدەرە بەری شەوقی چراکەت
چرام داناوە فانۆزم دوو دوو
وسمە ئەسێنم بۆ زوڵفی لوولوو
وە چرام داناوە نوقرە بگریٚ تاو
سەنگ لە مەکرەکەت بەردەکاتە ئاو
ئەو گەردنە زەردەت وەك نەی ئەلەرزیٚ
شەمامەی گرتووە لە هەموو تەرزیٚ
کەپرێکم بەستووە لە گیا کەلاٚنە(٩٧)
ساقی وەلکەمەر پەردووی ڕەیحانە
قەزات لە ماڵم دەم کوڵەکەی دوێنیٚ
لە خوار ئاوایی وەك کەو ئەخوێنیٚ
لە حەمامۆ تیٚ سای زڵفی تەڕە
یەژی بەڕەزای سای کەماو جەڕە
هەسێرەی عاسمان کن و کۆیانە
باسی شەرتەکەی من و تۆیانە
باخێکم نیاگە لە سەری باخان
دەسم بۆ ئەورد وەك مەل ئەیشاخان
جووتیٚ مەمۆڵە قیت هەڵوێساگە
هیچ هەرزەکاریٚ دەس لیٚی نەداگە

قاقەز بنووسە لە تکەی باران

بیده به شەماڵ بیوا بۆ یاران
ئەوەنە گەڕیاگم تاقەت لێم بڕیا
ماڵی سەر شێویٚ پەردەی دڵ دڕیا
پێلاٚو ژێر پێلاٚ قۆرێی کەرکوکی
کەرەم کە ماچیٚ تازە نۆبووکی
کانیەکەی بەرماڵ حەو ڕۆژ کارەکا
قورعانیٚ بێرە ئەو کچە بارەکا
کانیەکەی بەرماڵ چۆڕە چۆڕیە
نازار وە پێی خۆی ڕاوە پۆڕیە
ترێی سپی و سوور پەخشانی داران
دەسەمل خۆشە لە گەڵی یاران
کەژەکەی نەوەر سێوەر سەرەو ناو(٩٨)
گشتی بە قوربان ناهی پێلاٚ چاو
ڕێگەی لاوەلا بەری چناردۆڵ(٩٩)
منی کوشتووە ناهی کێش لە کۆڵ
تاڵیٚ لە زڵفت تۆ بدە دەسم
جەرگم بڕیاگە پێی هەڵئەوەسم
ماڵی باوکەکەت وە مێرگەڕان ویٚ
وە چنار نایەڵیٚ بالاٚی لەیل دیار ویٚ
هەی داد هەی بێداد خۆمن نەماوم
وەك تەیری بیٚ باڵ واشە لێی دوام
چاوە ڕەشەکەت لیٚ هەڵگلاندم
سەرسام و بیٚ هۆش ماڵت ڕماندم
ئەوا مانگ هەڵهات دای لە دەسەی ژن جوانان

دڵم تەیرێکی تیژ بوو دای لە کەناری عاسمان
خاڵیٚ هاوەبان پەنجەی پیرۆزۆ
یەژی شیرداخە نەدریٚ وە تۆزۆ[١٠٠]
بە گولاّن و بە گولاّن بە گوڵی ئێوارە
قەدت پێچاوە و سەروینت لارە
چاوت وەك دوربین دایمە لە کارە
پووشین شل و مل شل پێچاتەوە
کافر یەکێکە و لانەکاتەوە
ئێوارە وەختە سێوەر گێلانە
وەعد و وەعدەکەی دەس لە ملانە
جووتە چاوەکەت وەك چاوی بازە
جووتە مەمکەکەت وەك هێلکەی قازە
تیرێکت لیٚ دام لە باڵی ڕاسم
پڕ بووە لە خوێن قۆڵی کراسم
خۆزگەم بەو شەوە خۆیشم هاتمە لات
لامدا لێفەکەت پام کێشا وە پات
ئەگەر هەڵئەسم تاپۆم دیارە
ئەگەر هەڵناسم دڵ بیٚ قەرارە
قەلاّی پشت قەلاّ کلیل دریاگە
نازار بەڵەك چاو وە دیل گیریاگە
کونیلکەی کۆڵت پووس شکارە
ئاوەکەی ناوی شفای بیمارە
قەزات لە ماڵم قەد کورتە بالاّ
چاوت لەوێنەی نەخشی ژێر پێلاّ
ئامە بالاّبەرز گەردن گوڵەجۆ

ئینکاری ناکەم هەڵەوجە بۆ تۆ
قەزات لەماڵم کەڵە کوێستانی
گەرمای گەرمەسێر ڕەنگی گۆڕانی
کانیەکەی بەرماڵ قووڵە و بێ بنە
دووماسی تیایە خاڵ لە گەردنە
ئەگەر مەیلەکەت بچێ لە بیرم
حەرام زادە بم حەرام بێ شیرم
ئەو باڵابەرزە تەشی ئەدا پل
نێچیری خۆمە زەنگیانە لە مل

پێرست

ژ	لاپەڕە	بابەت

١- هۆنراوەی دڵداری		١
خشڵی ئافرەتان لە گۆرانی فۆلکلۆریدا		٢
ناوهێنانی شەخس و پیر لە هۆنراوە و گۆرانی فۆلکلۆریدا.		٣
گۆرانی شیرینە لەیلانیٚ		٤
گۆرانی ((لانکیٚ))		٥
گۆرانیەکی فۆلکلۆریی گەرمیان (کاتی خۆی بۆ شێخ مەحموودی نەمر گوتراوە)		٦
٢- نا تەبایی ژیانی کۆمەڵ و پێوەندی کۆمەڵایەتی لە هۆنراوە فۆلکلۆریەکاندا		٧
- بێوەژن کەوتن و بێوەژن کۆشی)) وتانە و تەشەری کۆمەڵی دواکەوتوو.		٨
((توانج گرتن)) لە شێخ و مەلای مارەبڕو جادوو بازان لەهۆنراوەی فۆلکلۆریدا		٩
٣- ئەو هۆنراوە فۆلکلۆرییانەی زیاتر بۆ ڕەنگدانەوەی ژیانی جارانی کۆچەرێتی هۆزی جافن		١٠
٤- ڕەنگدانەوەی کارکردن لە هۆنراوە فۆلکلۆرییەکاندا		١١

١٢		٥- سوارچاكی, جەردەیی, چەتەیی یاخیبوون لە زوڵم و ستەم, چەك و چەكداریو ڕاووشكار لە هۆنراوە و گۆڕینی فۆلكلۆریدا.
١٣		٦- سۆزی دەروێش
١٤		٧- لاواندنەوەی ئافرەت
١٥		لایلایەی ئافرەت
١٦		٩- هۆنراوەی گاڵتەجاڕی
١٧		سروود و گۆرانی منداڵان لە هۆنراوەی فۆلكلۆریدا

قەسەم بە بالآی عەرعەرت
بەگێل گێلەی دەوری سەرت
بە سەڵتەی تازە لەبەرت
وەختە بمکوژن لە سەرت

هەرچی کەسێ ساحێب یارە

بە خۆی گوڵە و دەوری غارە
دەس لێ دانی ژەهری مارە

ئەسکەندەر وای لێ نەقەوماوە
وەك من ڕەنجی نەکێشاوە
ڕەنجم ڕۆیی و یار تۆراوە

توخوا جوان پیشاندە خاڵ
هەم ئەمکوژی و ئەمنێی لەچاڵ
بووم بە دەروێش هەڵمگرت بەرماڵ

بەو خاڵەی سەری لێوی
جار بەجاری بۆم دەبزێوی
بووم بە مەجنوون کەوتمە کێوی

بەوخاڵەی لە سەر ڕووتە
مەمکت فنجانی یاقووتە
دڵم لەگەڵ دڵتا جووتە

هە گوڵە ڕێزان هە گوڵە ڕێزان
ماچی کچان لێویان تەزان
لە تاق و تۆقی کەڵبەزان
جێم بۆ داخەن لە دوور خێزان

من بە تۆمە ئاڵتوون بەسەر

لە پەنجەرە سەر بێنە دەر
ماچت ناکەم بە پێغەمەر

کەڵ مل قەد باریک دیدە قەترانی
بەرکە وە ملاوە ماڵم ڕمانی
دایم لە سەودای دەس لە ملانی

لەگەڵ تۆمە تۆ بڵێ بەڵێ
مەمکت شەمامەی باخەڵێ
بابۆنی کەم سوورە گوڵێ

ئایبە ئۆییە ماڵیان لە مەسۆیی‌یە
کچ شازادەی لۆی‌یە
ماچی نەدا ڕۆیی‌یە

ئامەکە هۆ ئامەکە
کراس بەرت خامەکە
دوێنێ دوو ماچم کردی
ئیمڕۆ یەژی وامەکە

چاوت ئەڵێی چاوی بازە
مەمکت ئەڵێی هێلکە قازە
پیرۆزت بێ یاری تازە

چاوی چاوم چاو ئەستێرە
خاڵی ڕووتم پێ بسپێرە
هەر ئیمشەومان ماوە لێرە

گوڵ وە گوڵ چەن جوانی
خانمەکەی باجەڵانی(١٠١)
گوڵ ئەشەد و بیلا بە ملیوێنێ هەرزانی

هاتم لە لای ئەو لایە
سوێن بە وەڵڵا و بیلایە
زوڵفی هەودا هەودایە

بەو عاسمانە بە بەرزیی
بێ چڵە و هەسوون وەستاوە
لە جێجێ دەیم و وشکە
لە جێ جێ بەحر و ئاوە

بەغا بە کەرکووکەوە
لەقلەق بە دنووکەوە
پاساری بە تووکەوە
ئێران بە قوربانت بێ بە گەورە و بچووکەوە

ئەر یەزن کاڵێ یەزن مەرد و پیر بیپارێزن
مەردی من دارهەنارە گوڵی من چاو بە خومارە
دادەگیان من ماچت کەم پایزە و عێلە و خوارە

بەو قورعانەی من دەیخوێنم
پەڕە پەڕە دەیسووتێنم
یان ماچێکت لێ دەسێنم
یان شیرەکەت پێ دەڕژێنم

کوڕە زووکە بڕۆ لێرە
ئێستا کاکەم دێ بۆ ئێرە
بەخەنجەری دەتکا گێرە

هەر وا هاتی وە ناو دێدا
جووتێ سۆڵت وا لە پێدا
دایکت کوێر بێ تۆی بەکێدا

کردووتە بەر شیر داخی شڕ
وا لە ژێریا دوو لیمۆی خڕ
خوا دایناون بۆ دەستی کوڕ

هاتە خوارۆ لە سەر دا
وە شوێنی مانگا زەردا
وەك ماڵی باوکی بڕمێ
ئاگری لە جەرگم بەردا

هاتە خوار ۆ لە پاڵی
سەیریکە کوڵمی ئاڵی
جوانی وەهام نەدیوە
لە تایەفەی گلاڵی[١٠٢]

چاوت چرای نمرە بیس
شەو دای دەنێن لە مجلیس
مەلا ئەخوێنێ حەدیس
ناوی جوانیەکەت ڕۆیگە بۆ ئەڵمان و بۆ ئینگلیس

چاوت ئەستێرەی شەوێ
کوڵمت دەنووکی کەوێ
لەمن و لە گولەکەی مێردت
کاممانت زۆر خۆش ئەوێ

حەوساڵ شوان بووم شەو بە هەردەوە
وەلای ڕانەکەی گەردن زەردەوە
وە پیوە و چەخماخ ئارمە کردەوە

خوایە هەڵمدەی وەك گۆ لە مەیدان
بمخەیتە ناو بەین دوو دێ لە گەرمیان
یەکیان میل قاسم ئەویان قلاّ تەوزان

خۆ من ئاوی چەق چەق نیم تێکەڵ بم لە قلیاسان[١٠٣]
خۆمن ڕادوێی حوکمەت نیم دامنێن بۆ دەنگ و باسان
خوایە دەسگری بە باڵم ئەو کچە بێنم بە ئاسان

قەسەم بە زلّفی چین چینت

بە ئەگریجەی ژێر پووشینت
کافر بووم هاتمە سەردینت

گەردن زەرد و لامل زەرد
گەردنی زەردت هەرواسە
ئەو ملوێنکە لە ملتا
بەین بەینی موورگی خاسە

گۆزەی هەڵگرت بۆ ئاوێ
بۆ سەرکانی و زەلکاوێ
ئەو دایکەی شیری داوە
بە قەد منی خۆش ناوێ

ماڵمان ئەمبەرەو بەرە
کێ منی کوشت ئەو دولبەرە
بەدەم جوێنم پێ ئەدا
بە چاویش ئەڵێ وەرە

هاتم لەلای ئەو لایە
بەحسەینی کەلبەلایە
چۆنی یەژم هەروایە
ئەو ملوێنکە لە ملیا
بەین بەینی کارەبایە

ئەو کچەم بۆیە خۆش دەوێ
پڕدەمی مەرحەبایە
هەڵدە لە گولەکەی مێردت
ئەڵێی خەراری کایە

هاتم لەلای ئەو لایە
خەرمانم لە بەر بایە
کردو کاسبیم بۆ نایە
لە بەر چاوی زێبایە

هاتم لەلای شنۆیە
کوڵمی زەردە لیمۆیە
وەرە ماچێ کەرەم کە
سەرو ماڵم بۆتۆیە

هاتن هاتن چین بەچین
ئامەیە و فاتە و گوڵچین
دەسم دای لە مەمکۆڵەی
دای لە تریقەی پێکەنین

هاتن هاتن دوو بە دوو
کەڵەگەت و خاڵ لە ڕوو
لە بەر خۆفی خوا نەبێ
وەك جوو بۆی ئەگرم شەموو

هاتن هاتن شان به شان
پاژنەی کوڵە بۆ کەو شان
بە قوربانی باڵای بێ
سەت سۆفیی بەرماڵ بەشان

هاتە خوار ۆ لە گردی
سەیریکە دانی وردی
لایە لە جوانیی دنیا
یاری من بۆ خۆی بردی

هاتە خوارۆ لە پاڵی
گەردن وەك لیمۆی کاڵی
بابچینە ناو کیژڵاڵن
بێوەژن کۆنە چاڵی

هەی کەوی کەوی کەوی
کوێستانە و بڵند و نەوی
ماچێکم کرد لە کوڵمی
فێنك وەك ئاوی شەوی

چاوت ئەستێرەی پێنج و دوو
هەڵدێ لە کلکەی کانی توو[١٠٤]
بۆسڵمانم مەمکە بە جوو

چاوت ئەستێرەی سەحەری
هەڵدێ لە بێژنگ بەسەری
لاوی بێ دۆس قوڕ بەسەری

ئەو باڵە خانە ئاگرەکەی خۆشە
هەموو یان بمرن بە کۆکە ڕەشە
دوور لە باڵاکەی ئەو سەڵتە ڕەشە

هاتم لەلای خوڕ خوڕە
کەلیمەم کوت و پڕە(١٠٥)
یەك نیو دینارم هەڵدا
نەوەن گای پێ سەربڕە

ئەو سەرەم بێ بەسەر گەردانت
ئەو ڕۆحەم بێ بە قوربانت
خۆ ئاسن و پۆڵا نیت
ڕەحمی تیانیە گیانت

هاتم لەلای سەر دەشتێ
سەیاحم دەیکەم گەشتێ
ئەگەر نەمدەیتێ ماچێ
یاڕەب نەچیتە بەهەشتێ

تاران بە تەورێزەوە
دووکاندار بەڕیزەوە
عەلیاغا لە سەرم دا
دەس لەو کچە ناگوێزمەوە

بەگێل گێلەی دەوری سەرت
بە سەڵتەی تازە لەبەرت
وەختە بمکوژن لە سەرت

گوڵ وە گوڵ ئەمەسە

زڵفانی دەسە دەسە
کێ منی داوە وە کوشتن
ئەو کچە باوك تەرەسە

بەو خوایە بێ شەریکە
دنیام لە لاتاریکە
زڵفت تەلی کارەبا
مەمکت عەلەتریکە

جووت مەکە سەرمایە
درەو مەکە گەرمایە
شەن مەکە تۆز و بایە
وەرە لە سەر ئەم سینە
بیکە کەیف و سەفایە

هەر مێلە وەی نەرمیلە
دەمانچەی پەڕەبێلە
هیلاك و مانوو و مردوو
حەلا و گیان بێ بمشێلە

ئەم شانم کەن ئەو شانم
قەزای دەم کولّ لە گیانم
ئەم باڵم کەن ئەو باڵم
قەزای دەم کولّ لەماڵم

بیّ خالّ بیّ لووتەوانە
سەت ماشەڵلاّ چەن جوانە
هەر چاویّ هەلّ ئەهێنیّ
ڕیشەی جەرگم دەردێنیّ

ئەچمە سلێمانی بۆ سیّ شت بۆ تۆ
یەکەمیان نارنج دوو هەمیان لیمۆ
سیّ هەمیان بۆ سوخمەکەی تۆ

بۆت بێنم بۆم هێناوی
سۆنەی گەردن مراوی
کیّ بەردی پێدا داوی
سەرو ماڵم هەڕاج کەم
بەشەرت هەڵبێنیّ چاوی

ئۆخەی ئۆخەی چەن جوانی
بە ملوێنیّ هەرزانی
ئاوێنەی بالاّ ڕوانی
بۆ خۆم دوورم نایگەمیّ
کەوتوومە بەحری خەمیّ
چمکی عابەکەت لادە
با مانگ دەرچیّ لە تەمیّ

تۆ کەوی من کەوباڕم

شەهێنی من شمقاڕم

تۆ دەرزیت من قەوانم

بۆ تۆ باوان وێرانم

پەنجەی بۆ ئەنگوستیلە

زۆرجوان و زۆر خنجیلە

شێت و هاری کردووم

ئەو دڵەم بۆ تۆ زەلیلە

جار جار وە ڕووی ناز جمێن مەدە پێم

سەریٚ هەڵبووڕە بزانە من کێم

من کوڕەکەی دوێنێم وەعدەکەت دا پێم

چاوت ئەستێرەی شەویٚ

کوڵمت دەنووکی کەویٚ

ماچی سەر گۆنای نازار

ساردە وەك ئاوی شەویٚ

چاوت هەسێرەی نەرمی

هەڵیان دێنی بە گەرمی

دایك بە قوربانت بیٚ

چەن بە حەیاو بە شەرمی

خشڵی ئافرەتان لە گۆرانی فۆلکلۆریدا

قەتارەو گوڵەنگ لەم وڵاتە باوە
مل کولڵ بەگزادەی نەحێی سەنگاوە
هەر خۆم وە قوروان هەلەو مەلەکەت
کەمەرەی تاك و لۆ دەوری کەلەکەت
قەد وە کەمەرەی کلیل زەڕەوە
ئەڵقەی زڵف وە بان گۆنای تەڕەوە
ئەو مێخەکبەنە لەملی تۆدا
پەخش بووە وە بان زەردەی لیمۆدا
یان وە و خنجێرە خۆم ئەدەمە کوشت
یان هەیاسەکەت ئەوەسم لە پشت
گولڵ گوڵیی مەغمەڵ پاشی شانەکەت
بۆی مێخەکبەن تیٚ لە گیرفانەکەت
حەی و بەی نەی بریقەی تاس کلاو
لە هاڕەی شەمخوڕ بۆی عەتر و گولاو
هەر لە تەوقی سەر هەتا زرانی
سیٚ چیِن کوتایگە لە سکەی ئەڵمانی
لووتەوانەی لووت ساقی خوڕ نووکە
وەساکەی کوێر ویٚ کاری کەرکووکە
هەر لە تەوقی سەر تاکو پەنجەی پا
سیٚ چیِن کوتایگە لە سکەی ڕەزاشا
بانی سەرەکەت قران قرانە
ناوی سینەکەت حەوز و دووکانە
یاران کی دییە مەل وە حەواوە
بازیوەن وە باڵ مل وە تەلاوە

تەقەی ترەقە دەسڕێژی گولە
هاڕەی مێخەکبەن پاینی لوولە
هەیاسە و لوولە گۆو دەڵەکە
گشتی لە سینەی ئەو کچە کەڵەکە
لە قلاًکەی قەسر گیریاوم وەدیل
وە کلاًو زەڕەکەت بۆم بدە وە بەرتیل
لووتەوانە زەرد گوارە لە گویً
لە لام بنیشن تا نۆرەیان تیً
سەت سویًنم خوادرووە بەو شیً حەسەنە
قوڵفی کەمەرەت وە لیرە بەنە
دەسە سڕی سوور بۆ بەرهەیاسە
بەینی بەینەڵلاً کچ بۆ کوڕ خاسە
ئەو ملویًنکەی لە ملدا بەین بەینی کارەبایە
دایکی دەڵیً پێشکەشە منداڵە و مارەی نایە
وە کوڵە پۆیلەکەت تانەی سەرچاوم
منەتیش نەوەی وە یارت ناوم
وە کوڵە پۆیلەکەت ئاگرە کاتەوە
حەجاج لە کابە لار ئەکاتەوە
مێخەکبەنەکەت مێخەکی کۆیە
مەمکێکت نارنج ئەویان لیمۆیە
لووتەوانەکەت نەخشی دیمەنە
زڵفت ڕەیحانە لە پای چیمەنە
پەرچەمی خشت کرد لە هەردوو لاوە
وە گڕەی نیو لیرە وە بان گۆناوە
هەی داد هەی بێداد بازنی دەسمی
ڕیزەی دارچینی بۆی نەفەسمی

ماڵەکەت بڕمێ وە هەواتەوە
وە کوڵە پۆیلەکەی سەرگۆناتەوە
مانگە شەو خۆشە تریفەی دووشایی
هاڕەی مێخەکبەن بەرگی مووسایی
شەماڵ وە شنۆ شنۆ هەر وە شەو
چینی پۆیلە کوڵ هەڵساوە لە خەو
ئەو لووتەوانە تۆ کردت لە لووت
کاری ڕۆم وایە ئەمسەندۆ لە شووت
کەمەرەکەت شل کە خۆم بدەمە پاڵت
ماچ کەم سەرگۆنات بژمێرم خاڵت
باڵاوە بەرزیی قەد وە کەمەرە
لە دوای باڵاکەت شین و چەمەرە
هەر پێنج پەنجەکەت پڕکلکەوانە
خانم دیلەکەی بانی خێڵانە
دوێنێ ئێوارە وەختی نان و شیر
سەرم کردە بان کەمەرە و زنجیر
بانگ کە جوولەکە بەو پەلە پەلە
کەمەرە درووس کەن بۆ پشتی سەلە
مل و مێخەکبەن قەتارەی سمڵ
هەر خۆم وە قوربان دیدەی پڕ لەکل
باڵات وە بەرزیی نەمامی سێوە
قەد وە باریکیی هەیاسەی پێوە
کوردم کورد بەچە لە عێلی پشکۆ
ئالوودەم وە بۆی مێخەکبەنی تۆ
جاهێڵ بە دووشت ئەبێ دێوانە
شەقەی ماچ و مووچ پای لووتەوانە

لووتەوانە و لووت لێو لەرانەوە
زامی کۆنە و نوێت گشت کولانەوە
لووتەوانەکەت یاقووتی ڕووتە
خۆزگەم بەو کەسەی لەگەڵت جووتە
خواری کەمەرەکەت خەزنەی پاشایە
ئازای ئەنامت زیوو لەقایە
باڵا باڵاتە وە سەر قەڵاوە
قۆڵ وە بازیوەن مل وە تەڵاوە
ئەوا مانگ هەڵهات دای لە کەلایی
دای لە کەمەرەکەی مەلیح ڕۆغزایی[108]
باڵ وە بازیوەن بازی بەورەوە
وەك مانگی چواردە لە توێی هەورەوە
کچگەل بۆ حاجەت هاتنە دێوانە
لە خرنگەی پۆیلە و سای لووتەوانە
زڵفە زەردەکەت کەوتە قۆرتاسە
بۆبەن دەمانچەی هەرزەکار خاسە
چەنم پێ وتی لەزەڵمۆ مەڕۆ[109]
بریقەی کلاوزەڕ دای لە تانجەرۆ
دەمەگری مەگری بۆ لووتەوانە
ناردوومە بۆت بێ لە شاری بانە
عەشرەت هۆ براگەل کەمەرە لەرزێنە
هێشتا نەمدیوە کەنیشك لەم وێنە
عەمر عەزیزم دیدەم پەروانە
لێت موبارەك بێ ئەو لووتەوانە
کلاو زەڕەکەت بخە وە بەرا
هەتاکو پایز عێل تێ وەسەرا

وەکوڵە پۆیلەکەت کرد وە چەپەروەن
وەك کەڵ ئەڕوانی لە پاینی دەروەن
لەرزانەکانت هەر لایە نۆیە
ئەم قوڕ پێوانەم گشتی بۆ تۆیە
ماین وە ڕەشۆ کچ وە لەرزانە
کوڕ وە فیشەکلغ کامیان زۆر جوانە
ملوێنکی ملت شۆڕ بووەتە خوارێ
کەوتووەتە بەینی دوو گوڵ هەنارێ
خڕە لە خڕخاڵ بازنە لە قۆڵی
مەریوان پێشکەش هەورێکەی کۆڵی
هەرزە بە دووشت ئەبێ دێوانە
کچ بە مێخەکبەن کوڕ بە فەقیانە
هەی داد هەی بێداد سەمەرە ڕووی داوە
لە خڕەی بازیوەن ڕان دڕنی داوە
هەی نایە نایە سەدای چاوکاڵم نایە
جووتێ گوارەی لێم دەوێ گرانە و بۆم لە کڕین نایە
خڕخاڵ و بازنگ گۆ و دەڵەکە
گشتی لە سینەی یارم کەڵەکە
لووتەوانەکەت ساقی خڕنووکە
هێجوو کەرەکەت خەڵکی کەرکووکە
سەت باری هێنا چەفتەی سورمەڕێز
فابریقەی دەرکرد لە شاری تەورێز
لووتەوانە ولووت گۆشەوارەی گۆش
ڕەحمەت لەو کەسە ئەتگرێ لە باوەش

ناو هێنانی شەخس و پیر لە هۆنراوە و گۆرانی فۆلکلۆریدا

یاعەبا بەیلێ پشتت پێ بەسم[١١٠]
تاقانەی کچەکان بخەرە دەسم
یا عەبابەیلێ پشتت هەر بەردە
بمکەی بە هاوسەر ئەو کراس زەردە
بەو قازیی بەنێ سەر نەگیریاوە[١١١]
دڵەکەم لەلای تۆ یەخسیر کریاوە
شارەزوور هاوار مەردێکی قورسە
بمرێ ئەو باوکەی بڕۆین بۆ پرسە
یاباوە شاسوار گێسکێکت خێر بێ[١١٢]
هەتا تێمەوە ناحەزمان کوێر بێ
یا ئیمام محمەد مەدری ڕۆحانە[١١٣]
یارم بێتە دەر لەو باڵەخانە
شێتان شێت ئەون ئەچنە میری سوور[١١٤]
خۆ من شێتی تۆم هاوار کراس سوور
بەو باوە نوورەی سێوەری نیە[١١٥]
ئەمە دوو مانگە یارم نەدییە
بە قوربانت بم ساحێب کەرامات
دۆعاکەی تۆ بوو وێڵ بووم لە وڵات
شێتان شێت ئەبن ئەچن بۆ کابە
خۆمن شێتی تۆم کچەکەی ڕابە
بەو سەی سایەقە سەری گیریاوە[١١٦]
دڵەکەم بۆ دڵەکەت زنجیر کریاوە
قەسەم وە قورعان وە هەرچی پیرە
زەڕە چون قولاو لە جەرگم گیرە

یا شێخ هەڵمخەی وەك میوەی شاخان
بمکەی وەهاو دەم بەرزە دەماخان
داویە بە سەریا سەرپۆش و عابا
ئەچیٚ بۆ زیارەت بۆ سەرکانی با[١١٧]
شیٚتان شیٚت ئەون ئەچنە مالٚ سەیی
خۆ من شیٚتی تۆم تازە پیٚگەیی
بەو سەیسایەقە بەو شیٚ حەسەنە
ئازای ئەمانت وە نووشتە بەنە
یا عەبا بەیلیٚ مالٚ وە بەرزەوە
یارم نەکوژی وە دەم لەرزەوە
قەسر و قۆرە توو خورمای مەنەلی
ئاگاداری بی ئیمامی عەلی
بابچینە سەر وەیس بە تۆبەکاری[١١٨]
تۆبە لە گشتیی‌نەك لە دڵداری
با بچینە سەر وەیس وەیس هی خۆمانە
لەوەیس بپرسین خەتای کاممانە
یا عەواوەیلیٚ دار و مەرقە و واز
تەواف کەر زۆرە و دەردە دار بیٚ ناز
وەو سەیخەلیلە چوار دەوری چۆڵە[١١٩]
هەوری لە گەردەن مشکیی لە کۆڵە
یا برایم سەمین کاوڕیٚك و شەکیٚ[١٢٠]
کەلار و بنگرد بکەی وە یەکیٚ
یا پیرە مەگروون تەم بەسەرەوە[١٢٢]
لە میٚردی نەبوو کوڕ بە بەرەوە
یا سەید سایەق بەرەو ڕووت هاتم
بمکەی وە ساحیٚو خەجیج و فاتم

بەو شێخ ڕەزایەی وا لە دیلێژە [١٢٣]
خۆی جوان و ئاقڵ مێردەکەی گێژە
شێتان شێت ئەون ئەچنە کەسنەزان
خۆ من شێتی تۆم سپڵەی هیچ نەزان
ئەرێ هۆ چل مەردە گێسکێك و شەکی [١٢٤]
هۆرێن و شێخان بکەی وە یەکی [١٢٥]
توخوا تو قورعان تو ماڵی کابە
ئەم خەمە لە سەر دڵەکەی من لابە
یا سەید سادق ئاسانەم خاس کەی
ئەو گوڵە لە دەس گولە خەڵاس کەی
یا سەید سادق مەردی دۆمەکان
فاتە قول چەرموو بێ بۆ مەسەکان [١٢٦]
یا سەید سادق مەردێکی مەنە
ورگە تێر نەخوا ئەم پایزە دۆینە
داویە بە سەریا کێش بە دوو لانە
ئەچێ بۆ سەیران بۆ سەر مەولانە [١٢٧]
تو برایم سەمین ماڵ وا لە گەرمیان
تو سۆفی وێنس لە هۆمەر مەنان [١٢٨]
دەسخەڕۆم مەکە سەوڵی خەرامان
شێتان شێتەون ئەچنە کەسنەزان
خۆ من شێتی تۆم کافری هیچ نەزان
شێتان شێتەون ئەچنۆ بیارە [١٢٩]
خۆ من شێتی تۆم هایتە دیارە
قیبلەی حاجی‌یەکان لەولای شامەوە
قیبلەی منیش تۆی لە پەنامەوە

گۆرانیی شیرنە لەیلانیٚ

کە زۆرتر بۆ بووک هیٚنان لەگەلٚ ئاوازی چە پلٚەدا دەگوترێت

شیرینیٚ لەیلانیٚ و لەیلانیٚ

ئامان لەو جووتە جەیرانیٚ

داری بەلاٚلٚووک لەیلانیٚ

سەرتیشکی ژالٚە لەیلانیٚ

بلٚێن بە زاوا لەیلانیٚ

بووکی منالٚە لەیلانیٚ

شیرینیٚ لەیلانیٚ و لەیلانیٚ

هاوار لەو جووتە جەیرانیٚ

قالٚی و قالٚیچە لەیلانیٚ دووگولٚ لە بانی لەیلانیٚ

زاوا دانیٚشیٚ لەیلانیٚ بووکیٚ لە شانی لەیلانیٚ

شیرینیٚ لەیلانیٚ ...

بەهاران خۆشە لەیلانیٚ شایی ڕەش دەوار لەیلانیٚ

بووک لەکەژاوە لەیلانیٚ زاوا شۆڕەسوار لەیلانیٚ

شیرینیٚ لەیلانیٚ ......

گۆرانی "لانکیٚ" کە زۆرتر بۆ جۆری هەلٚپەڕکێی چە پیییە

لانک دارەو بیٚشکە دارە   لانکیٚ

دار لانکەکەی دارهەنارە   لانکیٚ

وەسای لانک هالەم خوارە   لانکیٚ

لانک هاتووە وەلامەوە   لانکیٚ

دلٚخۆشیی دەردی دامەوە   لانکیٚ

زامداری بووم کولیامەوە   لانکیٚ

زامدارتم زەلیلتم لانکێ
کافر من کۆنە دیلتم لانکێ
چاوی ڕەشت بۆ خومارەکا لانکێ
سورمە لە چاوت بارەکا لانکێ
پیری سەت ساڵە هارەکا لانکێ
چاوی ڕەشت بێ غایەتە لانکێ
کەلیمەی دەمت ئایەتە لانکێ
ماچێ بۆ من کیفایەتە لانکێ
ماچی مەدەرێ فێر دەبێ لانکێ
هەرزەکارە بێ خێر دەبێ لانکێ
بە خولامت بم بەخۆمەوە لانکێ
بەسی و دوو ماڵی دۆمەوە لانکێ
هەروەك شەکراو دەتخۆمەوە لانکێ
چاوی ڕەشت بۆم هەڵبێنە لانکێ
کرێی چاوت لێم بسێنە لانکێ
لەگەڵ تۆمە ئەی حەیاتم لانکێ
لە سەر تۆ زۆریان لێ داوم لانکێ
وام زانی خەلات کراوم لانکێ
لەگەڵ تۆمە تۆ گوێت لێ بێ لانکێ
جێگای شەومان پشتی ڕێ بێ لانکێ
نەوا بەدکارێ گوێی لێ بێ لانکێ
یا خوا بەدکار دەربەدەربی لانکێ
هەواڵەی مانگی سەفەر بی لانکێ
عەمرم چاوم ڕۆحم دورسن لانکێ
نەخۆشیەکەی تۆ بێ بۆ من لانکێ
لە بەرتانەی دۆس و دوژمن لانکێ

ئامان ئامان ئامانم تیٚ لانکیٚ
بۆ حاڵی یار گریانم تیٚ لانکیٚ
گریانێکی زۆر بە هەوەس لانکیٚ
قوڕ بەسەری پیاوی بیٚ دۆس لانکیٚ
پیاوی بیٚ دۆس مردنی چاکە لانکیٚ
کچ پێی ئەڵێن مامە و کاکە لانکیٚ

پیاوی بیٚ دۆس لە دوور دیارە لانکیٚ

ڕەنگی زەردە و لێو بەبارە لانکیٚ
بالاٚ بەرزیٚ درێژیٚ دیم لانکیٚ
ئەسڵی بەگزادە گێژیٚ دیم لانکیٚ(١٣٠)
ڕێگەی کانی پێچەڵ پێچە لانکیٚ
گۆزەی دەسی قسڵ و گێچە لانکیٚ
گۆزەی دانیا جەڕەی پڕ کرد لانکیٚ
بە بای شەماڵ مەمکی خڕ کرد لانکیٚ
هەر وا دەڕوا بۆ سەر حەوزیٚ لانکیٚ
کامیان تاقم سوخمە سەوزیٚ لانکیٚ
هەر دەڕوا میسلی پۆڕیٚ لانکیٚ

ڕۆژی حەو جار خۆی دەگۆڕیٚ لانکیٚ

مردم سووتیام لە ناو تانا لانکیٚ
بۆی مێخەك تیٚ هی کامتانە لانکیٚ
هی من نیە هی ئامەیە لانکیٚ
خەتی مەمکی شەمامەیە لانکیٚ
لە بۆی مێخەك لە بۆی سمڵ لانکیٚ
لە لەنجەولاری دوێتی کوڵ لانکیٚ
من پیر تۆ پیر دڵ پیر ناویٚ لانکیٚ
دەسم لەو سێوە گیر ناویٚ لانکیٚ

چاوی ڕەشت ڕەش کردووە لانکێ
تازە عینوانت گرتووە لانکێ
نەمرم عینوانت ئەشکێنم لانکێ
باوکت وەك سەگ ئەخنکێنم لانکێ
لەگەڵ تۆمە ئەی فاتمە لانکێ
مەمکت فنجانی گومگومە لانکێ
خۆم قاوەچی پێم لازمە لانکێ
مانگ لە عاسمان ڕاوەستاوە لانکێ
هەسێرەکان دەوریان داوە لانکێ
هەسێرەکان بیست و شەشە لانکێ
ناوی یارم لەدەم خۆشە لانکێ
مانگ لە عاسمان دای لە دەورە لانکێ
دەسمان گەیی وە کراس چەورە لانکێ
مانگ لە عاسمان بیست و دووە لانکێ
ئیمشە و نۆرەی من و تووە لانکێ
مانگ لە عاسمان پۆڕ لە چەمی لانکێ
جوان هەڵپەرە تۆ گوڵەکەمی لانکێ
ئامان ئامان چەلەنگ چەلەنگ لانکێ
یارم مسکێن بەگزادە ڕەنگ لانکێ
ئامان ئامان ئۆخەی ئۆخەی لانکێ
کەوا خامەك سوخمە لە خۆی لانکێ
ئەمان ئەمان کورتە بالاّ لانکێ
قەد شل و مل چاوت کاڵە لانکێ

ئەمان ئەمان ئەمانم تێ لانکێ

بۆ دووریەکەت گریانم تێ لانکێ

من پیر تۆ پیر دڵ پڕ نابێ لانکێ

دەسم لە مەمکت گیر نابێ لانکێ

چاوی ڕەشت عەبرۆ بەگۆل لانکێ

بەغا و بەسرەت بۆ ئەدەم بە سۆل لانکێ

هەر وا تێیتۆ ە ناو دێدا لانکێ

سۆلی زەردت وا لە پێدا لانکێ

دایکت کوێر بێ تۆی بەکێ دا لانکێ

هەر وا تێتۆ چەلەنگ چەلەنگ لانکێ

گوڵەنگی فێسی دانەی فەڕەنگ لانکێ

من وە تۆمە هەی پێخەسوو لانکێ

بمانخەڕێ شەومان پێ چوو لانکێ

من وە تۆمە تۆ وەکێتە لانکێ

پەنجەی دەسم گسکی ڕێتە لانکێ

من وە تۆمە تۆ بلێ چیە لانکێ

مەمکت فنجانی ڕۆمیە لانکێ

چاوی ڕەشت وە کلەوە لانکێ

دەسی یارت وە ملەوە لانکێ

ئەوسا من بووم لە سونحی تۆ لانکێ

یارم ئەگرت بەهەشت و نۆ لانکێ

ئایەخەکەی وەك باوکی تۆ لانکێ

لانك دارە و بێشکە دارە لانکێ

خاوەن لانك لەکەلارە لانکێ

دار لانکەکەی داری بی‌یە   لانکیٚ
خاوەن لانك لە کفری‌یە   لانکیٚ
دار لانکەکەی بەلاٚلووکە   لانکیٚ
خاوەن لانك لە کەرکووکە   لانکیٚ
ئیمشەو شەوە شەو زستانە   لانکیٚ
بەفریٚ باری لەو کویٚستانە   لانکیٚ
ئیمشەو شەوە شەو تاریکە   لانکیٚ
چرپەی کەوشی قەد باریکە   لانکیٚ

*** *** *** ***

طؤرانی‌یەکی فؤلکلؤری طەرمیان

(کاتی خۆی بۆ شێخ مەحموودی نەمر گوتراوە)

شێخم شێخ نیە قاقانی چینە

ئەڵقەی بەر مجلیس کورسی نشینە
یا خوا شیٚ مەحموو بە گوڵە ژاڵە بی
دایم لە سونحی چواردە ساڵە بی
پیاڵە و ژێر پیاڵە تەختەکەی زیوە
خۆزگەم بەو کەسە شیٚ مەحمووی دیوە
تەیارە چەرموو بانەڵ بان ئەکا
داوای مەلیکی کوردسان ئەکا
یاهوو یامەن هوو مەل وە حەواوە
کۆڕی زیکری تیٚ لە ڕێی بەغاوە
قەلاٚی هەورامان پلە پلەیە

له سەر شێ مەحموو شەڕە گولەیە
قەڵای هەورامان پەنجەر پەنجەرە
له سەر شێ مەحموو شەڕە خەنجەرە
یاخوا شێ مەحموو باوت بێتەوە
لەگەڵ شێ قادر ئاشتت بێتەوە
ئەوا ئۆردوو هات بە پێنج و بەدوو
کوانێ شێ مەحموو ساحێبی ئۆردوو
ئەوا ئۆردوو هات بە پێنج و بە شەش
کوانێ شێ مەحموو سواری ئەسپەڕەش
***

ئەم جۆرە بەیتانە گۆرانی بێژ بۆ هەڵپەڕکێ دەیڵێن

دوو میلان و سێ خڕان
تەپەکەل و تلیشان
سەر قەلاّ و کانی ماران
شێخ لەنگەر و گێژەکان
کەلاری بەگزادەکان
دێی شاکەلی شێخەکان
سەوز بلاّخ و ساڵحان
گشتم داوە بەکراسێ
لێم دەگرێ پەڵپی گران
هورمێزە و مەحموو قەجەر
سەر قەلاّو وەلی هەیەر
عیسایی و ڕەن ئالی خان
قەرەچەمی گوێی سیروان

سەی مەحمووەی لای خۆمان
باوە نوور بۆ نەواران
پڕ خۆن و ئەلی پەکان
هۆرێن و هەردوو شێخان
تۆ بزە لەگەڵ دێی مەیان
کۆزە ڕەقە و خەراجیان
ئەم هەموو دێ گەڕاوم
نەمدی جوانێ وەك جەهان
جەهان چاوی بەڵەکە
پەروەردەی حەو گەڕەکە[١٣١]

***

گۆرانی بەینۆ لالۆ بەینۆ

بەینۆ لالۆ بەینۆ
هاوین کەپرێ ئەکەینۆ
زووسان تێکی ئەدەینۆ
ئەیزەن درووسی ئەکەینۆ
ئۆخەی ئۆخەی لەو بەشە
کچ سپی و دایك ڕەشە
ماڵیان ها لە وەکاشە
بەینۆ لالۆ بەینۆ......
باران باری وە تەق و هووڕ
کۆڵانانی گشت کرد وە قوڕ
کوڕ قەد باریك کچ مەمك خڕ
بەینۆ لالۆ بەینۆ ......
کچ هەڵساوە نیوەی شەوێ

ئەڵێ دایە مێردم ئەوێ
دایك ئەڵێ کۆست کەوێ
بەم شەوە مێرد دەس ناکەوێ
بەینۆ لالۆ بەینۆ ......
ئەلەکە وەی ئەلەکە کەمەرە لە سەر کەلەکە
شوو بە پیاوی پیرمەکە
ناشی بەخۆت فێرمەکە
بەینۆ لالۆ بەینۆ ......

***

گۆرانی ئەی مینا خانم مینا

ئەی مینا خانم مینا
وەی مینا خانم مینا
شووەکەت گاوری بێ دینە
لێمان چووە بە قینا
ئەی مینا خانم مینا
وەی مینا خانم مینا

***

گۆرانی ئای لەمن سنجانێ

ئەی لەمن سنجانێ
وەی لەمن سنجانێ
سنجانم بۆ بانگ کەن
کلی لە چاوان کەن
ئەی لە من سنجانێ ...
سنجانم لۆ لۆیە
بەگزادەی دەلۆیە

ئەی لە من سنجانیٚ......

گۆارنی ئای شیرینیٚ و خانم

ئای شیرینیٚ و خانم وەی بچکۆل باوانم
وە قسەی لەگەلٚ ناکەم بۆچی نەیلاوانم
ئەو بالاٚ بەرزە هاتووە لە ڕێوە
یاری خۆم بووە و خالێکی پێوە
ئای شیرینیٚ و خانم ئازیزەکەم بێرۆ
سەری کولمت سوورە نیشانی گولە هێرۆ
ئای شیرینیٚ و خانم ئازیزەکەی خۆمی
تۆ دەرم بێنە لە بەندەکەی ڕۆمی

٢. ناتەبایی ژیانی کۆمەلٚ و پێوەندیی کۆمەلاٚیەتی لە هۆنراوەی فۆلکلۆرییدا

- ژنی گەنج بۆ پیاوی پیر و سەرکوت کردنی ویست و ئارەزووی ئافرەت لە هەلٚبژاردنی هاوسەریدا.
- **بێوەژن کەوتن و بێوەژن کۆشی و تانە و تەشەری کۆمەلٚی دواکەوتوو**
- **گلەیی و سکالای ئافرەت لە باری ناهەمواری کۆمەلاٚیەتی**

باوکە پیرەکەت هەوالٚەی هەق ویٚ
لە بان داکەویٚ وەك شووتی شەق ویٚ
بالاٚکەت بەرزە کەوا بۆ ناکەی
مێردەکەت پیرە حاشا بۆ ناکەی
خۆشی خۆشیتە یەژی مێردم هەس
بدە وە سەرتا قوڕ وە هەردوو دەس
شەرت بیٚ لە داخت پەلاٚس لە کۆلٚ کەم

بچم بۆ ئێران ئەم مڵکه چۆڵ کەم
باپیره بمرێ بیخەینه هێڵێ
بێینه سەرو گوێی وه کەپەبێڵێ
باپیره بمرێ پیره قڕانه
لەدوای پیرەکان نۆرەی گەنجانه
دادی خۆم له دەس پیرەی مانگا دەم
دەم ئەنێته بان سەرچاوەی زەمزەم
ڕیشی ڕیش چەرموو بکەینه گسگ
شەونمی بدەین وه ئاوی سجگ(١٣٢)
ئینه چێشم کەرد چێم وه سەر ئاما
ڕەیحانەم شانا پەیکوڵ بەر ئاما
یا خوا بەدکار ئاگرت نەگڕێ
لەو بەدییه ئەیکەی چیت پێ ئەبڕێ
بڕوای پێ مەکەن به دەروێشیی ژن
هەمووتان دیتان خۆ حاڵەکەی من
نه شێخ به تۆبه نه دەروێش بەوەی
نەژن به تەزبیح دەس کا به حەی حەی
هەتا منالْ بووم دەست نام له زاخ
ئێسه من پیر بووم تۆ گرتت دەماخ
من نیەم وه تەنگ بەرزیی دەماخت
تۆ نوخشەی گوڵت بردم له باخت
ئاوی زەلم دا پاسی بی کەردم
ئەنجام و ئاکام بڕیای وه جەرگم
چراکەی ماڵیان سۆڵه سۆڵێتی
باوکه پیرەکەی بۆڵه بۆڵێتی
چرام داناوه فانۆزم دوو دوو

له شوێن خاس گەڕیام من دێزەم تووش بوو
بێ قەن بێ چایی بێ ژێر پیاڵە خۆم
قرخەی پیاوی پیر له بن پاڵە خۆم
چی بکەم چی نەکەم چی وه چارەکەم
خۆ بۆزە نامرێ ژنەکەی مارەکەم
شەرت وێ بیسێنم برنەو وه دینار
بۆزەی پێ بکوژم له ملەکەی تیمار(١٢٣)
شووکەر شوو ئەکا شوو مایە سیری
ئەمە گەنجیتە قوڕ بە سەر پیری
هەی داد هەی بێداد هەی بۆ ڕەزای هەق
کێ دیویە ئاڵتوون ئامێتەی مەفرەق
بە قورعانەکەی بەردەمی قازی
مارەیان کردووم وه دڵی ناڕازی
تەزبیحی دەست گزگلی داریێ
ئەگەر نەمخوزای بەردت لێ باریێ
ڕێگای هەڵەبجە هات و نەهاتە
یا قاقەز نیە یا مەلا قاتە
چی بکەم لە بەختت بەختت ناپژێ
مێردە گولەکەت شەو دز نایکوژێ
حەوسالێ خزمەتی داری پەڵکم کرد
ئاخری و ئاقیبەت هەر بۆ خەڵکم کرد
ژن مێردی گول بێ خوا بیبڕێ حاڵ
وەك گێسکی سەلەم خۆی ئەداتە پاڵ
دەس دە لەو چرا با گڕەکەی گەش وێ
هیچ وەخۆت ناڵێم ڕووی شووەکەت ڕەش وێ
هەی داد هەی بێداد هەی جەور و ستەم

نازار کەوتەلای کۆسەی مەیموون دەم
بانی سەرەکەت قورۆش قورۆشە
تف کە لە شووەکەت وردە فرۆشە
دەسەی جایەڵگەل کردیانە بەرزی
خانە گومانە وەك سەگ ئەلەرزی
دەسرەکەی دەست گوڵ گوڵیی زەردە
ئەگەر ژنخوازی دەس لە ماڵ بەردە
کلکەوانەی کل یاقووتی زەردە
ماچی ڕیش چەرموو هەناسەی سەردە
زڵفە ڕەشەکەت بگرە لە خەنە
مێردەکەت بمرێ بیکە دەسکەنە
شەوگارم شەق کرد بە شەو نشینی
ڕەنجم بوو بە ڕەنج فەرهادی چینی
فەرهاد چی بردۆ لە قوڵنگ کاری
گاور بیکێشێ ئەجری دڵداری
ئەچم بۆ ئێران بۆ بڕنەوێ کۆڵ
شووەکەی ئەکوژم داخم ها لە دڵ
بڕکە ماڵێ بووین بەرەی خەرج نەدەر
خواکارێکی کرد گشت بووین دەربەدەر
ئەگەر ئەزانی مێردەکەت پیرە
بگرە لە ڕیشی بیخە ئەو بیرە
هێشتا نەمخواردووە نۆبەرەی بامێ
خوا باوکەت بگرێ وا تۆی نەدامێ
گەنمی دێ کۆنە هەڵی تەکێنە(١٣٤)
وەرهەم بە گولەکەی سەگباب هەڵبێنە
هەر کەس بووە بایز دڵەی من و تۆ

له ماڵی دەرچێ بەهەشت و بە نۆ
هەرکەسێ ئەیکا مەعن و منامان
وە کۆڵێ بیکێشێ دەین و گونامان
هەرکەسێ ئەیکا مەنعی دڵداری
پەڕو پۆ دەرکا وێنەی پاساری
دەسرەکەی دەست با بە لامۆ بێ
هەتاکو ماوم بەسەر زامۆ بێ
خاڵەکەی گۆنای هەڵمژم وە دەم
هەر کەس ئەمکوژێ جار بە جەهەنەم
یاخوا هەر شەوبێ لە ڕۆژ بێزارم
نەوەك بەدکاران دەس بدەن لە کارم
لایەکەرەوە بەلا لووتەوە
یاخوا ڕەشمارێ با بەشووتەوە
خۆ تۆ قەولت کرد قەولی دوو بەدوو
بۆمنت تەفرە دا بۆچی کردت شوو
من دەلیلم نارد کار بسازێنێ
نەمزانی دەلیل کار ئەترازێنێ
جوان دانیشێ وەلای پیرەوە
یەژی بەرازە وە زنجیرەوە
ماڵی وێرانم هەرەسی سەختم
یا تۆ سیاچارەی یامن کەم بەختم
بەسەر کەس نەیە نەهامەتی نۆ
ئای کەچی لێهات بەینی من و تۆ
یاخوا باوکەکەت عەمری نەمێنێ
بۆ ماڵی دنیا تۆ ئەفەوتێنێ
تف لە شەرتەکەت بە بەقاتەوە

دڵ بە ناڕەزا لە لات هاتەوە
تف لە شەرتەکەی کیژ و کوڕیمان
لیمۆی ناوادەی لە باخ بڕیمان
ئەمە دەمێکە نەمدیوی وە چەم
تۆ بووی وە عارەب منیش وە عەجەم
لەوساوە بالاْت لە بالاْم گومە
سەرتاپا بالاْم قەلاْخیی خومە
پێنج و دوو ڕۆژێ مەیل بدە پێمان
ئەگەر خراو بووین حاشا کە لێمان
هەی داد هەی بێداد من نیمە قەرار
کچ لە ڕاسی من بوون بە تۆبە کار
هەی داد هەی بێداد لەم کۆسە کۆسە
دەس بەردار ناوم لە و کۆنە دۆسە
هەی داد هەی ڕۆ ڕۆ بۆچی نەکەم دەنگ
گەوهەر فرۆش بووم مایەم بوو بە سەنگ
هەی داد هەی بێداد کارم نایە ڕاس
نازانم دۆعای شێخە یا مەلاس
دایی من لە دەس چرچەی لەقلەق مل
ئێوارەی لێ تێ ئەکەوێ وەك جل
بۆزە بۆچی نامری
سێ کوچکانەی ئاگری
کەڵکی شەوێم ناگری
بەسەر کەس نەیە یاخوا ناکۆکی
نازانم بۆ من بۆ ترسنۆکی
جووتێ کەوشی ڕەش پاژنە عوروسی

هەر چەن هەوڵم دا خوا نەینووسی
بەو ئەستێرەکەی لە دوای مانگەوە
لەم بەختە ڕەشە نەحەسامەوە
شووەکەت ڕەزیلە بن باڵ کرمەژن
دەینی هەرزەکار وەمل باوکی ژن
هەوەڵ چارەنووس دووهەم زەپری ماڵ
بڕیا وە مەیموون بێ ڕەنگ و ڕوخساڵ
بووە وە حەتەم نیشتووە لە بن ماڵ
هاتم لەلای سندووسی
ڕوومەت قەندی عورووسی
پڕ بەدڵ حەزم لێکرد
چیبکەم خودا نەینووسی
ئەلحەمدولیلا دەم بارە کەوتی
نەتەڵاق دریای نەبێوە کەوتی
شەرد بۆ چە داخت ئەمە حاڵم بۆ
بەرگ ئازێتیت ساڵ بە ساڵم بۆ
شەرد بۆ لە داخت هەرگیز نەخەنم
بەرگ ئازێتیت ساڵ بە ساڵم بۆ
وە قسەی بەدکار وە شاپەی درۆ
کەفتگەسە بەینمان زەڵم و تانجەرۆ
ئەگەر مەیلەکەت وە کەسێ دایتە
بچو بارەوەی خۆ خەڵەتیایتە
خوای بانی سەر کەریم خانی لەك
مەعمووریێ دەرکا بمانخاتۆ یەك
قەولت وە من دا بەقات وەکێ بەست

بەقسەی بەدکار من بەردای لە دەست
یاخوا کەس جور من نەکەفیٚ کووسی
نەچیٚ وە هەوار بارکردەی دووسی
هەرکەس من و توی جەیەك کەردەوە
لارەی بیٚت وە بان گران دەردەوە
لە بان کوڵە تیٚم هەیوان بکەین سەیر
عەبڵە نشینەیل یادتان وە خەیر
سەماوەر وەرشا قۆریە کار ڕووس
پیاڵە گەردانە جەدەرماڵ دووس
کزە و چزەی زام , کزە و کڵپەی دڵ
شەرارەی ئاگر دووس دوور مەنزڵ
خواردنت خەم بیٚ بەرگت پەڵاس ویٚ
بەو شەرت لەم دنیا هاو دەمت خاس ویٚ
یاخوا کەس جور من دوور جەیار نەبۆ
سەرکز وپاکز پای دیوار نەبۆ
کزەی بای شەماڵ هەناسانی سەرد
دا چە سیاماڵ تەختە تەختەش کەرد
تۆ بڵاغەی دویکەڵ هیجران دولبەر
جەم بەستەن چەبان کەللەی کاسەی مەرد
قسەی وە دورچیم سابووت بیەن
ئیمجارە وە تاقیق دەرچوونیم نیەن
قوو قووی بایەقووش دەشت گیلانە
یمجار وە تاقیق وە مەیل بڕانە
دۆعایە ئەکەم وە دڵ و وەگیان
میٚردەکەی بمریٚ بیٚ دین بیٚ ئیمان
سەر بۆ سەر بڕین نەك بۆ سەر زەنشت

له سەر خاڵەکەی خۆم ئەدەم وە کوشت
شەرت وێ بیسێنم بڕنەوێ تازە
شووەکەی بکوژم لەبەر دەروازە
کراسەکەت دڕیا بۆکراسێ ناکەی
مێردەکەت گولە بۆحاشا ناکەی
کراسەکەت دڕیا قۆڵ بەکەواوە
تاکەی دانیشی بەدیار براوە
ئێوارە وەختە جوابێ ژنەفتم
لەکەل هەڵدێریام لەکەڵوەز کەفتم
ئەچم بۆسۆنە سۆنە سڵ ئەکا
نەعلەت لەو کەسە مەعنی دڵ ئەکا
مێخی بەر مالآن دەرقاچەی دڕیم
چەن کوڕی ئازا بەشەو تێی خوڕیم
خەنجەرێ دەبان نەبڕێ حەیاتم
دایکی حەوت کوڕبی هەر بەتەماتم
ئەوا مانگ دەرکەوت لەناو هەورێ پڕ
شووبە پیر مەکە شوو بکە بە کوڕ
قەولت داوە پێم بۆخۆت کێشاوە
دووچاوت کوێر بێمن کوێم خراوە
باخی بێ پەرژین زینەتی نیە
خوشکی بێ برا قیمەتی نیە
یاخوا کەس وەك من باری لار نەوێ
ئەحتیاج وە ماچی کۆنەیار نەوێ
ئای لە دڵەکەی من چەنێ بێ عارە
هێشتاوە تەمای ژنی مێرد دارە
خوا بینووسێ قەڵەم بیکا کار

ژن بۆ پیاوی پیر کچ بۆ هەرزەکار
ئەوا من ئەڕۆم لە وڵاتەکەی تۆ
لە خوام گەرەکە هەزار خێرت بۆ
کزە کزێ تێ لە سەر کلاوان
ئەوە هی منە لە دەری ماڵان
ئەترسم بمرم داخ لە دڵم بێ
خاکی عارەبسان ئاو و گڵم بێ
ئەترسم بمرم وە مەراقەوە
بالاّت نەبینم وە تەلاقەوە
لە سەر کلاوان وەی من وەی منە
دووکەڵێ هەڵسا هەناسەی منە
نە بە ڕۆژئارام نە بە شەو خەومەن
چونەی چەم گل کەرد گلاراومەن
یا ئیمام مووسا یا مووسای کازم
بمرێ مێردەکەی بۆ خۆم بیخوازم
دارەکەی سەر کەل سەر وە مۆرتێرێ
کاکە مامەولاّم ژن وە زۆر تێرێ
پەی یەکێ بمرە پەی تۆ مەردە بۆ
ئەو لە تۆ زیاتر ئیمان هەردە بۆ
هەڵکێشە خنجێر لێمدە چەپ و ڕاس
با من بکوژرێم لە سەر دۆسی خاس
لە خوام گەرەکە بەنت بگیروێ
لە جوان بەش بڕیاگ هامڕازت پیروێ
ئاگرم تێ بەر بوو ئاگرت تێ بەر بێ
دەك هۆردووی عەجەم وەماڵت بەر بێ
ئەگەر بەغیل بم هەق وە دەسە

هه رگوڵێ جوان بێ بەشی ناکەسە
من چی بکەم لە دەس کارەکەی گەردوون
سەر تەڵی ڕەیحان بڕیا وە مەیموون
تف لە مێردەکەت بن مل گەڕۆڵە
وەك کەر جوولەکە کورتان شڕۆڵە
تف لە مێردەکەت شەو مردارۆ بوو
وەك کیسەڵی نزار پشتەو خوارۆ بوو
دەسڕەکەی دەست قەنەوەزی زەردە
کوڕی بێوەژن گەڵێ نامەردە
هەر پێنج پەلکەکەت بگرە لە خەنە
بەشکەم بۆ شووەکەت بیکەی دەسکەنە
باڵاکەت بەرزە بەقەد داری توو
دڵداری خۆشە حاشاکە لە شوو
بێرەماڵەکەم چون جاری جاران
با کوێری کەینۆ دیدەی بەد کاران
دۆعایە ئەکەم لەلای خواوە
بە مارە وتەڵاق بێیتە دواوە
خوام بە هەقە پێغەمەر ڕاسە
مێردە گولەکەت بۆ مردن خاسە
شووت نەکرد وە خۆم بتبەم بۆ کوێستان
شووت کرد وە بۆزەی مل بڕکە بێستان
کراسەکەت هەڵکە با خاڵ دەردەکەوێ
قەزای من و تۆ لە شووەکەت کەوێ
یا برایم سەمین شەخسەکەی گەرمیان
شوی یەکەی بکوژی بێتۆ وە باوان
خوا بینووسێ قەڵەم بیکا کار

بێوە بۆ بێوە کچ بۆ هەرزەکار
شەرپۆش شل و مل وە شانا کەوتوو
نەجیم لە باوەش نانەجیم خەوتوو
قوتووەکەت بێرە با تێی کەم تووتن
نەتۆ شوو بکە نەمن تێرم ژن
سەگە سەگ باوك چرچە کۆپان مل
چووە جێگەکەی وە تەپاوە تل
بێفەڕ پیاوی پیر بۆ دەم و لووتی
بەڵغەم هەڵ ئەدا وەك توێکڵە شووتی
خوای بانی سەر زۆر داربکەی کۆر
دۆسم ناشی بی بردنی وە زۆر
ئەمە چەن ساڵە وەختمە من ژن
جەرگم کون کونە وەك کەلەی بێژن
ڕەیحانەم ناشتووە پەڵپینە دەرهات
بۆ گوڵ ئەگەڕیام مەیموونم تووش هات
گولەم ناردە کایە نۆکا بۆ گۆلکان دەربێنێ
تەمەنا لەو خوا ئەکەم چوکڵی چاوی دەربێنێ
مشکێکەت بێنە خۆم بۆت با ئەدەم
کێ تۆی لە من کرد هەواڵەی خوای ئەکەم
ماینە ڕەش بێرە بەر لە گشت حەساو
بیگەینە براکەی بازوو بێتە جوا و
سێ سەت شەکی نێر وە خوریی مێ تاڵە
بیدەنە باوکی بۆ تکا و لاڵە
سێ سەت خرتی نێر خرتی خورمایی
بۆ ئەو براکەی بەر لە شیروایی
سێ سەت مەن برنج برنجی عەمەر بۆ

بیکەنە پلاو وە ئاوی لیمۆ
هۆ کوڕە باریکەی پشتوێن شیرازی
کەوتووەتە بای گوێم تۆ ژن ئەخوازی
قسەیەکیان کردووە وە من و تۆوە
غیرەت کێشی کەو بیخەوە درۆوە
دڵم نایەرێ دۆعا لە خۆت کەم
دایك و باوکەکەت هەواڵەی خواکەم
کەلگەل گیریاگە ڕأگەم نیە بێم
بێژن وە خانم گلەیی نەکا لێم
سەبەب کارمان وە کۆی زووخاڵ بۆ
چون ئاسکەی زامدار ماوا لە چۆڵ بۆ
پووشین بۆ یەکێ ژنەکەی سەلاروێ
وەك ماینی عارەب سەر جەلەداروێ
بیکە وە سەرما قیر و زفت و نەفت
یارەکەم شووی کرد لیمۆ دویرە و کەفت
بی وەغارمان بی وە غارمان
دەینمان وە مل سەبەب کارمان
هە رخۆم چاکم کرد دڵەکەم وە سەوە
نەمدا وەدەسی گشت ناکەسەوە
بامن بکوژن وەبانی تۆدا
خوێنەکەم بڕژێ وەبان لیمۆ دا
ئەمبەر و ئەوبەر تیرە شانێکە
دۆس لە دۆس بڕیان عەجەم ژانێکە
ئەو ماڵە گەورە سەرتیل وە سەرتیل
هەوری و مشکێکەم ئەدەم وە بەرتیل
ئاوێنەی دووڕوو خەنجەری سێ گۆ

خۆم ئەدەمە کوشت لە سەر باڵای تۆ
دووری و دوور وەتەن بووە پەژارەم
بووە وە ساردی سارە و ئێوارەم
ئەوەنە بێ شەردیی لە تۆ هورێزا
هە رخۆم خاسم کەرد دەسم نەڕێزا
نە بە ڕۆژئارام نە بە شەو خەومەن
چونەی چەم گل کەرد گلاراومەن
هەی داد هەی بێداد دڵم دەرچووە
نازارێ وەك تۆم لە دەس دەرچووە
هەی داد هەی بێداد لەگەل مامەوە
هەر خۆشییەکم دی یەك یەك دامەوە
خۆزگە لە عەزەڵ نەبوای وە یارم
نەبوای وە بایز دڵەی خەمبارم
تاکەی دانیشم لە سای داری بی
تاکەی بکێشم جەفای غەریبی
ئاخوا کەس وەك من شەو دەورێش نەبێ
تەوەلای وەتەن قەوم و خوێش نەبێ
هەی داد هەی ڕۆ ڕۆ هەرەسی سەختم
یا تۆ سیاچارەی یامن کەم بەختم
ماڵی باوکەکەت بە قوڕ بگیرێ
بوو بەقەڵای ڕۆم بۆ من ناگیرێ
عەشرەت براگەل ئینە من مردم
تیمار دڵەکەم لە لات نەکردم
دادی خۆم لە دەس کۆر کۆرە و سەرگەڕ
بوونەتە بایز جووتێ سەوڵی تەڕ
ولاٚت ولاٚتێل وە ناو ژنەفتم

خوا کارێکی کرد شەوان تیا خەفتم
شەرد بێ لە دوای تۆ بگرم یارێ نۆ
چەپکێ قوڕ بدەم وە بان دیدەی تۆ
سەرم سەنگ ئەکەی ژێرم سەنگ ئەکەی
کەمن دەنگ نەکەم تۆ بۆ دەنگ ئەکەی
دەنگم دەرنایە دەنگم نووساوە
تازە یارەکەم بەشوو دراوە
لە ئێوارەوە لە یار بڕوان
وەك باوك مردوویەقە بڕاوم
دووکەو لە قەفەز گفتوگۆیانە
باسی بێ شەرتیی من و تۆیانە
قەزای خۆم و خۆت لە دایکت کەوێ
شەویش نایەڵێ بالاَت دەرکەوێ
دڵە وە پەن وی وا منت کردە پەن
منت خستە سەر کاری گەناو گەن
هەرسی و دوو دانت سەدەفی زەڕە
کۆرپەی باوەشت کچە یان کوڕە
کارێ پێی کردم سەوزەی خەرامان
حوکمەت نەیکردووە قەت وە شەمێران
ئەی دڵە وە پەن وی وە پەنت کردم
موحتاج وە دەرکی نامەرت کردم
دڵەکەی من چۆنە دڵەکەی تۆش وابێ
دایك و باوکەکەت با ناڕەزا بێ
بیکە بە خاتر ئەشقی لە دەس چوو
نەمن بێنم ژن نەتۆش بکەی شوو
شەرت و بێ شەرتیی هەر وەك تۆ ئەوێ

هەچ کەس یارت وێ ڕەنجەڕۆ ئەوێ
فرە بەخم کرد وە دیدەی یاران
خۆم بویم وە پویل ناڕەواج شاران
خوای بانی سەر قار بگرێ لێیان
گەورە تا بچووك دەرنەچێ لێیان
بەندی خانەکەت کەچی کاری یە
عیلاجم نەکەی دەردم کارییە
ئەمە بەینێکە بڕیاگم لە دۆس
وەختە ئێسقانم سەر هەڵدا لە پۆس
چل خەم خەیاڵ چلیش واسواسە
سێ چل چۆن دەرکەم بەیەك هەناسە
با بکەینە بان ملەی تاقەوسان
ئیتر نەکێشین لەنجەی ناکەسان
ئەستێرەی ئاسمان گەزگەز ئەکشێ

ئەو کچەم نەدەنێ مەراق ئەمکوژێ

لە خەلەی نەبوو من خەرمانم چی
لە دۆسی بێ مەیل من گۆرانم چی
بمخەنە شووشە شووشە ئەشکێنم
نەمدەن بەو کوڕە خۆم ئەخنکێنم
سەت دارم لێ دەن بە داری ژاڵە
دەس هەڵناگرم لەو کوڕە ڕەشتاڵە
ئای لەم بەختەی من چەنێ سیایە
چ فەسڵێ بەهار دارگوڵ بەردایە
گەربی وە لەقلەق بچی لەمەفرەق
ئەتتێرمە خوار بە تەوفیقی هەق
خۆم کرماشانی زوانەکەم چەفتە

ئەڵهای ئاوم کرد بەختەکەم نەفتە
سەت دارم لێ دەن وە داری هەنار
دەس هەڵناگرم لە کوڕە هەرزەکار
هەی داد هەی بێداد ئەمە حاڵمە
بەرگی عەوداڵی ساڵە و ساڵمە
هەی داد هەی بێداد هاومە چۆڵەوە
عاسام گوم بووە وە کەشکۆڵەوە
چاوێکت لە من ئەو چاوت لە عام
ئیشارەت مەکە بەدکار هالەلام
ڕەنگ زەرد و زەعیف لێو وە بارە خۆم
گرفتاری دەس دووریی یارە خۆم
تیرێکت دالێم وە پەیکانەوە
گۆشتمی بڕی وە ئێسقانەوە
بالاکەت بەرزە بەقەد چنارێ
بۆزە بردیەسی بەردی لێ بوارێ
ماڵمان مالاوسێ دەنگم نایگاتێ
بۆ خۆی ڕازی‌یە و دایکی نامداتێ
من داربی‌یەکەی ڕیشە کەنیاوم
لای ماڵ دۆسەکەم ئیزن دریاوم
کراسەکەت دڕیا بۆ کراسی ناکەی
کاتت تێپەڕی بۆ شوویە ناکەی
وەقوربانت بم ڕەگی حەیاتم
دایکی حەو کوڕبی‌هەر بە تەماتم
دڵەکەم وە قوربان دڵەکەی تەڕت بێ

ئەو کۆچەی کردت کۆچی شەڕت بێ
لایە بکەرۆ بە لالووتەوە
رەشماریێ بدا بە خەسووتەوە
شووگول شوو چەپەڵ مشکی تۆپیو دەم
دەم ئەنێ وەلای سەرچەشمەی زەمزەم
هەی داد هە یبێداد لەم دەورە لیلە
هەر جوانێك بە دەس پیرێك زەلیلە
دارەکەی ماڵمان گوریس نایگاتێ
خوا ئەوە بگرێ یارم ناداتێ

هەی داد هەی بێداد خۆمن نەماوم

ماجەرای گەردوون سەری لێ داوم
ئەگەر نەهاتم گلەیی نەکەی لێم
زاڵم زۆردارە ڕێگە نادا پێم
هەی داد هەی بێداد ئەمە حاڵت بوو
بۆ مەیلت دا پێم کێ زۆردارت بوو
خوایە هەڵکەوێ حاکمێ لە هەولێر
بۆردمانی کا تەکێ و مچە کوێر (١٣٦)
باوکێکم هەیە شان لە سوڵتانی
من پینەی کەوە نادەم لە شانی
چونکە لە هەوەڵ دیلی دەس باوەژن بووم
هەر ڕوخسار زەرد و نزیك مردن بووم
باوە ژن کارێ ئاوهای بەمن کرد
لاشەم بێ ڕۆح بوو لە خەڵك وایە مرد
باوکی ئەو کچە بخەینە چاڵێ
بیکەینە ڕەفیق ورچ و گەماڵێ
چاوە ڕەشەکەت پڕکەرۆ لەکل

له قینی براکەت دەسکەرۆ لە مل

هەرکەسێ گردی بەینی من و تۆ

لەماڵی دەرچێ بەهەشت و بە نۆ

قەسەم وە قورحان وەتەکیەی دالاَن

کوشتەی دڵەکەم بردیان وە تالاَن

شەرتە لە داخت ئەم ملْکە چۆڵ کەم

فیراریی لە دەس کەم شەرتیی تۆکەم

شەرت و بیٚ شەرتیت مەعلومی داوە

ئاخۆ لە کوێی تر بنیاتت ناوە

شەرت وێ بیسیٚنم تفەنگ وە دینار

بیکوژم براکەت شەو لە ڕێگەی شار

جوان دانیشیٚ وە لایجوانەوە

یەژی گولیلکە وە دووکانەوە

شوو گول شوو مردو شوومردارۆ بوو

شوو وەك گێسکەلات پشتە و خوارۆ بوو

بێفەڕ شووەکەت هەر ئەقرخێنیٚ

بەراز لە لانە دەرئەپەڕێنیٚ

چیبکەم چی نەکەم بۆ تۆزێ دەرمان

بیدەم بە شووەکەی بمرێ بیٚ ئیمان

بۆزە کەوتووە وە لاپاڵەوە

سمێڵ کلکە مشك وەلای خاڵەوە

پیاوی ژن جوان نیوە عاجزە

تەقەی مەشکەتیٚ لە خۆ یا دزە

چارەی دەردم کەن پەشێوە حاڵم

تا ڕۆی قیامەت بۆ تۆ ئەناڵم

بە قوربانت بم بۆ وا شێواوی

خەتای من چی‌یە شووەکەت لێی داوی
لە سەردا چڕیم لە کەیوان خوڕیم
کەڵ مل و شوی‌گول لەیەك دابڕیم
شەردوێ بیسێنم بڕنەوێ درێژ
باوکت بکوژم لە سەر بەردە نوێژ
حەوساڵ پاسەوان داری پەڵك کردم
هەرچی ڕەنجم دا هەر بۆ خەڵك کردم
پێنج و دوو ڕۆژێ مەیل بدە پێمان
هەرچیت زەرەر کرد بیبژێرە پێمان
چاییەکەت لێنا شەکرەکەی کەمە
ئەویشە بۆ بۆزەی کەوشە کۆن دەمە
چەن شاران گەڕیام چەن خاکە ساری
بووم بە شوانەکەی هەق نادیاری
چەنم پێ وتی شوو مەکە وە پیر
وەك ورچی لۆتی ئەتخاتە زنجیر
خوا بیوڕێ نەوای دوور بە دوور
دەم نەنێی وە بان گۆنای زەرد و سوور
خوا خوایە پێغەمەر ڕاسە
مێردە گوڵەکەت بۆ مردن خاسە
خوا دایکت بگرێ باوکت ڕووسیا
تۆیان لە من کرد بۆ ماڵی دنیا

خۆزگە ئەمزانی بۆ کێ ڕەش پۆشی

یەژی دەمانچەی قاچاخ فرۆشی
خۆزگەم بەو ڕۆژەی شەڕەکە کریا
ڕیش وەك گوڵە جۆ دەسکەنە کریا
خۆشی خۆشیتە گەنم پاك ئەکەی

بۆ کابرای ورگن خۆت هیلاك ئەکەی
خۆم بە خۆمم کرد گاهو سەرم کەن
ئەو کچەم بدەنیٚ و لەدیٚ دەرم کەن
دارەکەی بەرماڵ گەڵا ساف و لووس
خەسووە پیرەکەی لێم بووەتە جاسووس
دڵەکەم بە فوای دڵەی تەڕت بیٚ
ئەو کۆچە کردت کۆچی شەڕت بیٚ
دەینی هەردوکمان بەگەردن دایەت
من ڕەنجم کێشا کیٚ نیشت لە سایەت
سکەم سپی کرد قامەتم چەمی
ئەویش لە داخی هاوچەشمان کەمی

سەرکەلان تەمین پای کەلان زەبوون

سەرتەڵی ڕەیحان بڕیا وە مەیموون
سێپا سەنەڵ چۆ دۆترشی موان(١٣٧)
قرخەی پیاوی پیر لەنجەی ژنی جوان
شووت نەکرد وە خۆم دارت بۆ بێرم
شووت کرد وە بۆزە دەست وە (......)م
شووت نەکرد وە خۆم وەك پەڕی تاووس
شووت کرد وە بۆزە وەك مانگای ئاووس
شووت نەکرد وە خۆم وەك داری خەنە
شووت کرد بە بۆزەی گول و بۆگەنە
قاڵیی ڕاخریا دووگوڵ لە بانی
چرچە دانیشتووەو چاو جوان لە شانی
کراسێکت بۆ بکەم گەزی دیناریٚ
تۆیان بەکیٚ دا بەردی لیٚ باریٚ
کەم بکە بانەو بان کەم بکە تەماشا

دایکی حەو کوڕ بم بۆت ئەکەم حاشا
کەوتۆتە بەینمان حەوت کێوی شین شین
لە یەکیان کردین کافر و بێ دین
گولاڵە سوورەی کەژی پاشاڕێ [١٣٨]
بۆ جوان ئەگەڕیام پیرم هاتە ڕێ
لەگەڵ تۆمە کراس کەوێ
قەت شوونەکەی سەر بەهەوێ
وە بەرزیی بالآت دینارم کرد کۆ
دەری نەهاورد شیروایی یەکەی تۆ
وە خاڵۆ خاڵۆ هات وە لامەوە
وێنەی تویلەمار دای وە پامەوە
هەر چەن ئەڕوانم بە جێگەی یارا
یەژی پێم ئەچێ وە دڕکە مارا
هەرچەن دڵخۆشیی دڵەکەم دامەوە
دڵ وێنەی دەروێش نەنیشت لامەوە
هەرکەسێ بیکا مەنعی کچ و کوڕ
تاقانەی بمرێ سەر بگرێتە قوڕ
هەی داد هەی بێداد ئەمە کەی حاڵە
ساڵی جارێ تێم کابرا لە ماڵە
لەخوام گەرەکە بەنت زنجیروێ
لە جوان بەش بڕیا و ئاو تووشەت پیروێ
با بچینە سەر وەیس وەیس هی خۆمانە
لەوەیس بپرسین خەتای کاممانە
گەر خەتای من بوو بمکا شێت و وێت
گەر خەتای تۆ بوو خێر نەیەتە ڕێت
یا عەبا بەیلێ مەڕێکم خێر بێ

هەتا ئەڕۆمۆ خەسووەکەم کوێر بێ
دوو کەڵی قلیان سمێڵی کردم زەرد
لە دەر ئەکۆکم خانم یەژێ دەرد
ئیمشەو لە بەختم هەور و هەڵایە
گولە حەرەسی دەوری قەڵایە
خزمەت گوڵم کرد خەڵك وتی پەڵکە
خزمەتی مەکە فرە بێ کەڵکە
بازێ پیاوی پیر هەر ئەقرخێنێ
بەراز لە لانە دەر ئەپەڕێنێ
هەر کوو پێم بە جووت بە فەلاقەوە
سەیری گوڵ ئەکەم لە دەلاقەوە
مارێ بمگەزێ ژێر چەنەی سوور وێ
قەورم لە قەوری باوەژن دوور وێ
هەرکەسێ ئەیکا مەنعی دوو دڵان
ئازیزی بمرێ بیوەن بۆ گوڵان [١٣٩]
هەرکەسێ ئەیکا مەنعی ڕەشبەڵەك
لە بانی دەمی بچێنم کەڵەك
ماڵمان باری کرد بۆ گوێی مەرەزە
وە گولەی سەگ باوك لێمان غەرەزە
وە گولەم ناردووە بۆ کێوی
بۆی بێنێ مەرگە ڕێوی
ئەگەر هاتو نەیتۆپان
بە قەبری بابی خێوی

بێوەژن کەوتن و بێوەژن کۆشی وتانە و تەشەری کۆمەڵی دواکەوتوو

خۆمن کۆترنیم وە قولەی بانەوە

بێوەژن بێرم وە خێزانەوە
لەوە مەترسە تۆ بێوەژنی
مەعلووم کوولەکەی ڕۆحەکەی منی
خەتای من نیە خەتای فەقێیە
بێوەژن خواستن دەمەتەقێیە
خودا داد لە دەس بێوەی شوی مردی
قولاخی لەوەڕ مینەی شوی کردی
هەسێرەی عاسمان چەپۆڵەی شێرێ
حەیفە هەرزەکار بێوەژن بێرێ
ئەو بێوەژنەی شاڵ کرمانیە
هەزار گەورە کچ بە قوربانیە
ئەو بێوەژنەی جوان و لووانە
پەڵپی چی ئەگرێ دوو لووتەوانە
سەت مەڕم ببێ وە بەرگنەوە
مەیلم هاوەلای بێوەژنەوە
بازێ بێوەژن چەن عیلمبازە
کۆنە ئەفرۆشی بە نرخی تازە
بێوەژنەکان حەوتیان وەمریشکێ
هەرحەوت بە قوربان قیژەی کەنیشکێ
حەفتا بێوەژن ئەڵێن وە گایە
ساحێب گا ئەڵێ وە ماڵما نایە
بازێ بێوەژن پەن و ڕەنگیان هەس

دەرمانی ئنگرێز حەفتا ڕەنگیان هەس
بێوەژنەکان ساڵی نۆیانە
قاپورەی کیسەڵ جامی دۆیانە
لە تاو بێوەژن ئەچمە کونەوە
چراهەڵ ئەکەن ئەمدۆزنەوە
لە تاو بێوەژن ئەچمە سەرداریٚ
بە تیر و کەوان ئەمخەنە خواریٚ
لە تاو بێوەژن ئەچم بۆ کەرکوك
سەیرەکەم لەویٚ خۆی کردووە بە بووك
ماریٚ پێمۆدا ژێر چەنەی سوور بیٚ
قەورم لە قەوری بێوەژن دوور بیٚ
ئەی لە بێوەژن کۆنەی قەڵتاخ شڕ
شنگڵی خۆی ئەدا شوو ئەکەمە کوڕ
وە هێواش هێواش وە قەدەم سەنگین
بچین وە پێشواز بێوەی دەم ڕەنگین
خۆم بە شەلە شەل قاچە شەلەکەم

هەوای بێوەژن دای لە کەلەکەم

دەسەی بێوەژن کردیان عێلجاڕی[١٤٠]
بەر لە گەورە کچ باراشیان هاڕی
خەتای من چی یە خەتای حاجی یە
بێوەژن خواستن ناعیلاجی یە
ئەریٚ هۆ بێوەژن من تۆم بۆچی یە
خوا پارە بدات قاتی کچ نیە
ڕۆڵە (....) بخۆ سەرت دای لە سەنگ
بێوەژن وە وقسە دڵی ناویٚ تەنگ
ئاوی تۆڵەکە دڕکی چاو بازە

تاقمەی بێوەژن کەوتنە جامبازە
لەداخی بێوە ئەچمە بنی گۆم

عەرزەو حاڵ ئەدا لای حاکمی ڕۆم

هەرکەسێ بڵێ بێوە خراوە
تاقانەی بمرێ کوێر بێ ئەو چاوە
خوا نەتداتێ کۆرپە لە داوان
بە بێوە ژنی بۆم بێیتە باوان
بەبێوە ژنی منت بۆچی یە
ئەگەر ژن خوازی قاتی کچ نیە
دایی خۆم لەدەس بێوەی شوو مەردە
وە قاوغ ڕەشۆ منەی شوو کەردە
دایی خۆم لە دەست بێوەی گلاڵی
دەسخەڕەی کردین هەر بە منالی
دارەکەی سەرکەل با ئەیشەکێنێ
ماچی بێوە ژن لێو ئە تەزێنێ
دەسەی بێوە ژن حەوتیان وە پاچێ
سوێنم خواردووە وەماڵما ناچێ
دەسەی بێوە ژن دایانە تاشێ
مارەیان ئەوڕن وە لنگە کلاشێ
دەسەی بێوە ژن هاتۆ لە کانی
هەزار کچە عازەو بێبە قوربانی
زڵە زڵێ تێ زڵە لەباخان
لەدەرماڵ بێوە بووی وە چراخان
قووقەی کەڵەشێر جقەی پاساری
ماڵی بێوە ژن قنجەو دیاری
هەرکەس لەباوەش بێوە ژن خەوێ

وەك مرە وەكرِ پرِپۆڵەی ئەوێ
ئەو شێ سوارە بۆكوێ غارەكا
جواوی بۆ بووەن بێوە بارەكا
بێوە ژنەكان هەندێكیان باشن
ئەوانەی خراپن سەریان بتاشن
بێوەژنەكان ڕەشی بێ نیشان
شەڵتەیان لێ بكەن بۆ پەین كێشان
بازێ بێوەژن بۆری مانگا دەم
كووزەڵەی برِی لە ڕووی قەرەچەم(١٤١)

***

توانج تێگرتن لە شێخ و مەلای مارە برِ لە هۆنراوەی فۆلكلۆرییدا

پرِچەكەم تاشی ڕیشەكەم لە بێخ

تۆبەكەم قەد كرد ناردمۆ بۆ شێخ

عەرزی شێخم كرد من تۆبە ناكەم
هەتاكو گەنجم یارێ پەیدا كەم
یان ماچم ئەوێ یان دڵنیام كە
بەس دەسە و دۆعای شێخ و مەلام كە
مزگەوت نەماوە سەری پیانەكەم
مزگەوت نەماوە نووشتەی لانەكەم
نە نووشتەی مەلا نە دۆعای سەیی
هیچیان وە فریای دەردم نەگەیی
نووشتەی مەلاكان هەر فرِوفێڵە
ئاخۆ چارەنووس لە دوای كێ وێڵە
نووشتەی مەلایە وە باڵمەوە

هەرەسی داوە وەماڵمەوە
یاخوا مەلاکان زمانیان بڕن
مارەی کچەکان لە پیر ئەبڕن
مەلای مارە بڕ ئیمانی نیە
لە کچ ناپرسێ دڵدارت نیە
مەلا مەیبڕە مارەی نەوەدڵ
پەنجە و قەڵەمت ئەنێمە ژێر گڵ
سەت مەلام ناردووە وە مێزەرەوە
دەستم لە یەقەی خۆت مەکەرەوە
دادی من لە دەس مەلاکەی نەمەڵ
مارەی ژن ئەبڕێ لە پیاوی تەمەڵ
دادی من لە دەس مەلاکەی عورووس
مارەی ژن ئەبڕێ بەبێ چارەنووس
مەلا بۆ ناڕۆی لە ڕێی هەقەوە
حەو ساڵ بسووتێی وە دۆزەقەوە
مەلا قەڵەمت بنێ وە تاقۆ
کەمێ بێرە لای گەمە و مەزاقۆ
هەڵسە با بڕۆین بۆ فەقێ جنە(١٤٢)
نووشتەیە بکەین بۆم چارەی منە
مەلا تو مەلای نووشتەی دێوەکەی
کۆسەی قەتڵ و عام دار و چێوەکەی
مەلا بیوڕە مارەی دڵداری
قەڵەم و قاقەز نووری لێ باری
مەلا بیوڕە کاری دڵ وداو
دەس و قەڵەمت ئەنێمە بان چاو
دۆعایە ئەکەم گشت بێژن ئامین

مەلا نەمێنیٚ لە سەر ڕووی زەمین
دایی خۆم لە دەس مەلای مارە بڕ
گشت پیرە پیاوێك لە من کردە کوڕ
با بچینە مزگەوت خانەی خوایە
شەرعی من و تۆ لەلای مەلایە
ئەڵێن مامۆسا چاوی ئاوەکا
ئێوارەی لیٚ تیٚ کچەکەی ڕاوەکا
مەلا لە مزگەوت قورعان ئەخوێنیٚ
مەلا ژن لە مالٚ سێو ئەنەخشێنیٚ
دایی خۆم لە دەس مەلای فەقیرە
مارەی ژن ئەبڕیٚ لە ئەلە قیرە
بەو حەوتەوانەی هەر حەوت لە حەوا
هەر حەوتیم خوێندووە نەبووم بە مەلا
توخوا مامۆسا خاسی بنووسە
وە نووشتە نیە وە چارەنووسە
چیبکەم لە داخی مەلای زمان لووس
مارە ئەبڕن بەبیٚ چارەنووس
سەید نیم ساداتم بیٚ
شێخ نیم کەراماتم بیٚ
مەلانیم زەکاتم بیٚ
کوێخانیم بەراتم بیٚ
جووتیار نیم داهاتم بیٚ
ئاغانیم دێهاتم بیٚ
وەختیٚ پێم بڵێن ئاغا
دەزگیرانم فاتم بیٚ
شێخت شەهید کرد مەلا سەرگەردان

خۆمن شێتی تۆم هەی باوان وێران
مەلا نەماوە نەگرم بەرەکی
ئاخۆ چارەنووس بۆ کێی گەرەکی
ئەو چاوە ڕەشەی وەك پیاڵە خشتە
خوا یەکمان بخا بەزەبری نووشتە
هەی داد هەی بێداد کارم نایە ڕاس
نازانم دۆعای شێخە یا مەلاس

***

٣. ئەو هۆنراوە فۆلكلۆرییانە زۆرتر بۆ هۆرەی جافی دەست دەدەن و ڕەنگدانەوەی ژیانی جارانی كۆچەریێتی جافن

ڕاوچی ڕاوەكا لە هەردەی بێ ئاو

توولە پا ڕەژیاو تا نجی ئەشقە ڕاو

سوار سوار بوو لە هەردە و چیاوە

پێسەی پڵنگ وە بان زینی تەلاوە

عێلگەل باری كرد خێڵ خێڵەی جافان

مەریوان پۆشیاسەراپاو دامان

گەرمیان وە جێما حاحای گاگێرە

كوێستانان خۆشە ڕان لە دوو بێرە

شاخەی شەتاوان بڕیا لە چەمان

ڕەنگی ڕەش دەوار نەما لە گەرمیان

ئەوا پایزە سەرتاپا و داوان

عێلگەل دابەزی سەرانسەر گەرمیان

عێلەكە باری كرد تەنیا ماڵە خۆم

وەك كەو لە قەفەز زەلیل حاڵە خۆم

ماڵ لە مەریوان دڵ لە دوو جێگە

خۆم خەریك ماوم لەم سەرە ڕێگە

سیروان هاتووە وە بەرزیی داران

ئەدا لە چەكمەی شۆڕە سواران

سیروان هاتووە وە مل تافەدا

وە توونكە توونكەی ماڵە جافەدا

زەردە و بان زەردە دێوانە لێڵە[١٤٤]

پایز و بەهار سەرە ڕای خێڵە
قاو کەوتە قەیتوول زڵە لە باخان
لە دەرماڵەکەت بووە چراخان
هەر کۆچ کۆچت بوو کۆچ نەبڕیاوە
کۆچ بوو بە ئاگر هەم هەڵگیرسیاوە
هەر بار بارت بوو بارت کرد وەڕاست
کاتیێ بارت کرد هیچ ئیزنت نەخواست
من و تۆ ڕەفیق هەتا دێوانە
لە شوێن کۆچت تێم هەتا شێروانە(١٤٥)
بابکەینە بان ملەی چوار ملان(١٤٦)
بکەین تەماشای چۆڵیەکەی گەرمیان
نوختەی پەیکوڵی ئەکەم وە مەرکەز(١٤٧)
تۆ بووە وە حاکم منیش وە حەرەس
هڕکە لەو ڕانە ساورێنی بەلە
کۆزی زووسانەی دەشتی شاکەلە
شاکەلە ڕووتە نەیکرد خوڵکمان
کلکەی کۆزە کۆڵێ بوو بە مڵکمان
ڕانك و چۆغەکەت لە خوریی میێ تاڵە
هەر تۆم پەسەند کرد لەو بڕکە ماڵە
بێشکە وە کۆڵێ دای لە دوو ئاوان
وە کولێ ئەپرسیێ هەواڵی باوان
ماڵی باوکەکەت وە چەپکیێ سنگ ویێ
هەر لە هەواریێ دنکێکی گم ویێ
کەنیشکە بچکەلەی چاو چەرخی شایەن
ماڵتان باری کرد چوو بۆ زەڕایەن(١٤٨)
میێ ڕەشم ڕەشتووە وە گڵەوەرانە

خۆی ئەتەکێنیٚ لەو خەسرەو خانە[١٤٩]
جامی نوقڵە ڕێز لە ناو ڕانۆ تیٚ
پەنجە چوو زن شمشالٚ میٚ وەگوانۆ تیٚ
گرێی شاڵینەی کەوتە لای ڕانی
وردە ڕەوتە کا بۆ بێرگەی ڕانی
بارگەکەت بار کرد وەم گەرما مەڕۆ
بریقەی دوو قرانیت دای لە تانجەرۆ [١٥٠]
بخوڕە لە گا کۆچ بابکاتە نۆڵە
عێلەکە باری کرد گەرمەسێر چۆڵە
حاکم بمکوژیٚ بمخاتە ژێر دار
لە گەلٚ کۆچت تێم تا دانەی هەوشار [١٥١]
هەڵسە بکە بان قولەکەی سەرپێلٚ [١٥٢]
بکە تەماشای کۆچی تازە خێلٚ
بارەکەت بارکرد لە دەرە ڕاوە
چاو بە فرمێسك و دلٚ لە دواوە
شەرت بیٚ تەرکی کەم زڕوزەنگیانە
هەتا تو تێیتۆ لە خاکی بانە
ماینەکەی بۆرە خڕکردووە لە نالٚ
داویە بەلاما وەك سۆزەی شەمالٚ
ئای لە هاژە هاژ ئاوی کەسنەزان [١٥٣]
وەی لە دایەرەی سەفای یۆسووجان
ئەو ماڵە گەورە سەرتیلی پەڕە
چیخی ئەسەر پێچ پێلاٚکەی زەڕە
مانگە شەو خۆشە لە بەهارەدا
حیلەی ئەسپی شیٚ لە دەوارەدا
شەمالٚ هەڵیکرد بەفری بردەوە

چەتری کوردە ماڵ نیشت وە هەردەوە
ماڵ لە مەریوان دڵ لە دەروێشان
مردن خۆشترە لە ئاخ هەڵکێشان
چارۆکە چەرموو با ئەیشەکێنێ
لەملەی خەسرەو خان دەس هەڵەتەکێنێ
لە ئێوارەوە ترش و زاخمە
کەڵکەڵەی وەتەن پەی لەیل ئاخمە
بەو کانی پانکەی پشتی قاڵی جۆ
شوێن وارگە کۆنەی دۆسی خاسم ڕۆ
بێفەڕە گەرمیان هەر مشك و مارە
ناسکەم کێویسان جێی شەدەلارە
شوانە وێڵەکەم وە کۆگەلەوە
بە قوربانی بم وە مێگەلەوە
تێلاّی دار بەڕوو مێکوتی کارخانە
ئەو کچە بارەکاوا دوا خێلاّنە
ڕێگەی لاوەلا ناوچەی هەرمێ دۆڵ (١٥٤)
وە تیر لێی داوم قەساسی لە کۆڵ
وە بڕە ماڵەکەی جێی کانی ژاڵە (١٥٥)
تەروە نەی وەتەن ئەمە کەی حاڵە
دوربینم هەڵکرد بۆو مەریوانە
تەڵ تەڵ زڵفەکەی ئەکرد وەشانە
شوانە وە هۆهۆ مەڕ وەکۆڕەوە
ژن وە شەقیلەی دوو گوڵەنگ شۆڕەو
قەجەو کونە قاژ مێ ڕەش غمارەکا (١٥٦)
سەر سیروان بگرن لەیلێ بارەکا
ئەو بڕکە ماڵە وە داڵە هۆوە

گشتیم خۆش ئەویٚ وەبۆنەی تۆوە
ڕانەکەم ڕۆیی وە مەڕ دۆشەوە
بۆی ناوە وە بۆی مێرگە ڕەشەوە
مانگە شەو خۆشە گاوە بارەوە
یەقەی کچ وە دەس هەرزەکارەوە
کچە کوردەکەی ماڵ لە نۆ هەوار
ماچێکم بدەریٚ گاکەت بۆ بکەم بار
نەماچتە دەمیٚ نەگایش بکە بار
کلاٚو حەوت برا بۆ تۆ ناکەم خوار
مانگ وە خشەخش زەردەی پەلەکۆ
ماین لە عارەب ژن لە تیلە کۆ [١٥٧]
ئەگەر نەوایە وە بۆنەی تۆوە
جا من چیم ئەکرد وەم کەژ و کۆوە
ئەوا تۆ ئەڕۆی بۆ پێی ئەو شاخە
بۆ منت جیٚیەلاٚ ئەو ئاخ و داخە
وە فوای بالاٚت بم مشکی ڕەشی دێز
قەد وە ناز پێچیاگ وێنەی داری گوێز
لە دەرماڵ دۆس خەنە بەنانە
یان دۆس مردووە یا دواخێلاٚنە
چاوت بڕەژە و کلەکەی عەتار
زڵفت دابێرە وە ئاوی هەنار
ئای لە هاژە هاژ ئاوی مامەران [١٥٨]
وای لە گفتوگۆی کافەی کامەران
ماڵیٚ باری کرد بۆ هەوار ئەچیٚ
بۆ خێوەتەکەی کۆنە یار ئەچیٚ
مەڕ وە قاڕە قاڕ کۆ وە برجەوە

لیمۆم گوم کردووه وه نارنجەوه
لەملەکەی تیمار سەرم برد وەبان
کردم وه سەرا خۆڵی پەچەڕان
ماڵ لە مەریوان دڵ لە دەروێشان
مردن مردنە مردن جارێکە
تانەی بەدکاران گۆڕەوشارێکە
وه چاو تەماشای گوانی مەڕ ئەکا
ئەگریجەی لە بان گۆنای شەڕ ئەکا
ڕانە چەرموو سوور لە پەچە زڕیا
دەسم لە یەقەی کوڵەدەم بڕیا
لە شاکەلۆ تێم بەرەو شێروانە
دڵەکەم غەریبە لای تۆ مێوانە
کێویسان خۆشە خاکی دڵگیرە
پێچە پێچەکەی ڕاگەی نەچیرە
قاڵێ و قاڵیچە دوو گوڵ لە بانی
شاسوار دانیشێ و مەنیج لە شانی
چارەکە چەرموو لەچکە ڕۆن یاسی
بۆ ماچ و دووماچ بەر بەیان خاسی
سیروانە گەورە نادا بوارم
سەرێ بدەمۆ لەکەس و کارم
ئەو ڕەش دەوارەی بەزییە لەوو دەیمە
لەدەور ماڵەکەی گوڵ داییە غەیمە
ڕانەکەم ڕۆیی بن دار وە بن دار
چڵێ داوێتی لە گۆنای نازار
جێگەی چڵ نیە جێگەی ددانە

ئاخۆ نیشانەی چ کوڕێ جوانە
بارانی بەهار بەوری ئێلاخی
خاڵگەل تاق و جووت پەرژینی باخی
زڵفە ڕەشەکەت لە خەنە شێتە
کەڵوڕ لە هەیوان هەر چاوەڕێتە
ئاسکە زەڕینەی مل وە زەڕەوە
چۆن قەرار ئەگری شەو وە بەڕەوە
ئاسکە زەڕینە لە پای جەوەڵان
سمکۆ لانیەسی پەرێی وەڵەدان
جەوەڵ جەوەڵگەل وە جوانی دیمان
جەوەڵ هەر مەنەن ئێمە پیربویمان
پیری و کاملّی ڕیشی بەدێکە
کاڵای ناڕەوای لە حەد ڕەدێکە
ڕەنگەکەم زەردە تۆ کردت وە بەی
لە خوام گەرەکە هیچ ئۆخەی نەکەی
شەماڵ تو مەیە من خۆشم نیە
سەرچاوەی خەمان لە لام جەم بیە
دادی من لە دەس گورگەکەی مالوان (١٥٩)
ئەوسا یەکێك بوو ئێسە بوو بە دووان
دایی من لە دەس گورگی تەپەکەل
ئەوسا یەکێك بوو ئێسە بوو بەگەل
دەم قەن و لێو قەن لێو پەڕەی قاقەز
دایکی پێم یەژێ کچەکەم بەگزادەس
دەم قەن و لێو قەن گشتی هەر قەنە
وێنەی دارمێخەك گوڵ پێوە بەنە
هەسارە زەردەی بانی کولیایی (١٦١)

گاور بخەویٚ شەو بە تەنیایی
ئاسکە شەلەکەی کلکەی پیٚوازم [١٦٢]
تەروەنەی وەتەن بۆیە بیٚ نازم
هەڵسە بیٚرە لام دڵ تۆریاگەکەم
وە ئاوی هەنار زڵف شۆریاگەکەم
ئەو باڵا بەرزەی لای خۆمانی‌یە
قەشەنگی مل بەرز باجەڵانی‌یە
تیٚلاّ دار بەڕوو میٚکوتی دارەوەن
ئەو کچە باری کرد بۆ دۆلاّشە کۆن [١٦٣]
قرمز بەلاّڵووك زەردە شیٚلاّنە
ئامین بارەکا وا دوا خیٚلاّنە
هەڵگرە کلیل بشکیٚنە پاوەن
با بچینە سەیران باخی بیٚ پاوەن
ماڵی باوکەکەت بە قوڕ بگیریٚ
بووە بە بەرزان بە من ناگیریٚ
چەمەکەی چەقان کەوشەکەی دڕیم [١٦٤]
چریکەی باڵا بەرز هیٚز لە پای بڕیم
هۆریٚن سوتیاگە وە وردە دیٚدا [١٦٥]
با بچین بۆ سەرتەك توبای وا تیٚدا
وە بڕە ماڵەکەی جیٚی کانی ژاڵە
تەروەنەی وەتەن ئەمە کەی حاڵە
خوای بانی سەر کار سازی کاران
بمانخاتۆ یەك وەك جاری جاران
هەر چەنیٚ ئەکەم خەیاڵاّتی تۆ
گەرمە شینمە دووبارە لە نۆ
هەی داد هەی بیٚداد لیٚو لە بانی لیٚو

لەیرە ماچی کەم یان لە کانی سێو [١٦٦]
خواوەن وە خۆی بدا سەبووریی
من قنیات ئەکەم وە مەیلی دووریی
مەیەژە دوورە دووران بیٚ مەیلە
وەگیانت قەسەم دەروونم کەیلە
ئەگەر گیان کێشان وەك دووریی تۆ ویٚ
یا ڕەب وە نسیو گاوری سەرکۆ ویٚ
ئەگەر ئەمزانی دۆس مردن واسە
خۆم ئەدا لە خوم کام خومە خاسە
هەڵسە با بڕۆین بۆ ڕێگایە دوور
یان بۆ قەرەداخ یان بۆ شارەزوور
چاوم چاوەڕێی بێرگی ڕانەکەت
لە من حەرام بوودێوەخانەکەت
یاخوا پیازە جاڕ نەتبینم بە چۆڵ [١٦٧]
تیایا هەڵکەوتووە بەرخی نەرم نۆڵ
ئەم چەمە چەمە بە چاو ئەکێڵم
لە بەر باڵای تۆ بەجێی ناهێڵم
بە قوربانت بم بە جووتیٚ گاوە
بە بڕەماڵەکەی هۆمەر قەڵاوە [١٦٨]
ئەو ڕێگە و بانە بۆ تووران ئەچیٚ
بۆلای ماڵ باوکی سۆیبە گیان ئەچیٚ
سیٚ سەت مەڕم بیٚ مەڕی عارەبی
کە تۆم نەدەنیٚ دنیا بە من چی
پشتوێن شل و مل بانی ناوکەکەت
دەینی هەرزەکار وە مل باوکەکەت
وە فوای ماڵەکەی پەڕ لە گشت وم

وە فوای مەمکۆڵەی پڕ لە مشتت وم
کۆترە باریکە دارەو دارەکا
ئیمڕۆ لە یرەیە سبەی بارەکا
قاز و قوڵنگەکەی لەگەڵ بڕیاوم
لە سەر زرێوار بە تەنیا ماوم [١٦٩]
ڕانك و چۆغەکەت لە خوریی مێ تاڵە
هەر تۆم پەسەن کرد لەو بڕکە ماڵە
زنج کوڵی زڵف لوول سەری دامە بڕ
خستمی وە نەعبێن هەیوان و کەڵووڕ
پرسیم لە سیروان سیروان بۆ لێڵی
پایز و بەهار سەرکێشەی خێڵی
شاکەڵی خواردگە شێروانەیش پێوە
کلکەی شێخ لەنگەر بۆ قاتەو لێوە [١٧٠]
• دەرقاچەی دەرپێی گۆل گۆل زەنگیانە
دایکم ئەو کچە بووکی بێگانە
باوانی قەوی دەفی دەنگمە
جێی هاناو هاوار ڕۆژی تەنگمە
سینی و سەماوەر کاسەو فەخفووری
کوا بێرە بێرەی حاکم دەسووری
یەسەر یەشمشێر یەدگمەی داخت
ئەجەل منی هاورد بۆ سەیری باخت
دایی خۆم لە دەس خانمەکەی هەردە
ئاوی لیمۆ خۆر وەناز پەروەردە
شاخەی شەتاوان کوورەکە بەنای تەڕ [١٧١]
گەردن میناوەن جام شووشەی زەڕ
گەردن میناوەن لێوت گوڵباخی

وه چاو قەدەم خێر لە ئێران یا خی [١٧٢]
دەسێکم بوورن بیخەنە تەنوور
ئەشقی کچێکم ماڵ لە شارەزوور
پووزی خڕ و مڕ کەوشی سلێمانی
بڕژێتە بانی چیت هەشتەر خانی
پشتوێنی پشتت چیتی عەجەم وێ
تووتنی قوتووەکەت نەرگسی گوێ چەم وێ
ماڵمان باری کرد ڕۆیی لە لاتان
دۆعای خێر بکە خۆت و خواتان
پەنجە چون شمشاڵ کردی وە ئاوا
هاوردی وەزڵف خەیاتەی خاوا
سێ ماڵەی سێ سێ پێینی مەرەزە جاڕ
قووقەی کەڵەشێر وە شنەی بۆرەسوار
مەڕ وە قاڕە قاڕ بەرخ وە باوەڵی
ئەو کچە لە تەرتیف ئەگریجە و خاڵی
شاخەی شەتاوان لوولی دەروەنان
چنوور گوڵی بەست چون زڵفی ڕەنان
هەرگوڵ گوڵتە گوڵ ئەڕای چەتە
مەردم وە تەمای گوڵ خونچەی خۆتە
ئەو ماڵە گەورە لای لە سێوەرە
شەخسێ و اتێیا عەجەو دڵوەرە
سەر سەوز و بۆرچین لە دەشتی وڕا
سەر سەوز پەی بۆرچین خۆی ژەند وە قوڕا [١٧٤]
سەروین و مەروین گشتی شێویاگە
سەت قورعان بخۆی ماچت کریاگە
قاقەز بنووسە خاسەی مەرجانی

تەرحی تۆ لە تەرح زەردەی بەیانی
هەر لەیرە لەویٚ تاقولەکەی پیٚواز
وە تیرلیٚی داوم وردەخالٚ وە ناز
هەر لەیرە لەویٚ تا قولەکەی بەرلووت
لایە بکەرۆ پەڕەی جەرگم سووت
جگەرە مەکیٚشە لیٚوت ئەبیٚ تالٚ
پەنجەی نۆخەتی پڕ ئەبیٚ لە ژالٚ
ئیٚلاٚخان گەڕیام هەوار گەل چۆلە
ئەمیش هەوارگەی کەتان لە کۆلە
تیٚمە مالٚەکەت نەزمیٚ شەو پیٚوە
ڕەوانەم بکە لە ڕانە ڕیٚوە
وە بەرزیی بالاٚت کەلامی خواویٚ
لەتۆ شیرینتر مەگەر براویٚ
مالٚی باوکەکەت وە خاکی نەی بۆ
وە سمکۆی سواران عارەبی تەی بۆ
وە چراگەورەکەی مالٚ حەمە ڕەشید خان (١٧٥)
عەسر ئەگریا تا دەمەو بەیان
بڕوانە شەمالٚ چون مەیۆنەرم نەرم
لە تەرەف دووسەوە نەسەرد و نەگەرم
کۆچی کوردە مالٚ دایم لە بارە
چاوەکەی لەیلیٚ پڕ لە غمارە
هەر یالٚیٚ بەرزە من هامە پیٚوە
چاوەڕیٚ ئەکەم کەی بیٚی وە ڕیٚوە
خالٚ خاسان دەم کەل خالاٚن کل کەرد
دویٚتەش گمەنی منەی باوان کەرد
قووقەی بایەقوش وە ئەی هەردەوە

تووشم بوو وه تووش دووس نامەردەوە
وە هێواش هێواش وە قەدەم قەدەم
وە ناز ڕێ بکەمەچۆ تامن تێم
وەفوای زڵفەکەی قەیچەر پاچت وم
گۆل گۆلی ئارەق تەنیا ماچت وم
ئەیە دووس کی‌یە وازکرد پەنجەرە
دڵم لە حەنای نیشتە غەرغەرە
ئەیە دووس کی‌یە شانە و شانی‌یە
پەی کەڵ تەمەنای کەڵەلانی‌یە
چی چەم گڕ ئەدەم توو دیارت نیە
لە خۆم زیاتر خەمخوارت نیە
کەژەکەی نوەر واز ئەکا سیروان
هەرچی چاو گڕدام نەمدیت لە مەیدان
خەفەتی دڵەکەم وەتەن شارەزوور
تەمەلوولەکا وەلای باوەنوور
ئەگەر وە بێ توو سەر لە سەرین کەم
لە نیوە شەوا دەس وە ناڵین کەم
دووسێکم گردگە وەدڵ دووسمە
وەختێ دیار نیەم هەواڵ پرسمە
قورعانێ بێرە قەسەم خوارم کە
دنیا مردنە منەتبارم کە
دۆسێکم گەرەك وە دڵ دۆسم وێ
من وە سەرولاخ ئەو کەڵپۆسم وێ
سەرت هەڵوڕە بزانە من کێم
غەریبم لەیرە نا بەڵە دی دێم
ئەو نەمامە تۆ نیات من سەمەری بردم

ئەو گوڵە تۆ چنیت من بۆنی کردم
خۆم خافڵ لە خەم ملەکان لێم گیریا
هیچی نەکردەم دەنگی دووس زڕیا
زامی کۆنە و نویٚ تیمار کەردەی تۆ
جیٚ تیری خۆتە قەت ساڕێژ مەبۆ
کەڵێکم دییە چەنای چەن ساڵە
خاڵ ها لە گەردن کوشتەی مەحاڵە
وە بەرزیی بەرزان وە بەرزانەوە
وە شنەی شەماڵ خۆی لەرزانەوە
عەشرەت براگەل بێنە سەر وەختم
دەس بنێنە بان زام زۆر سەختم
ئەمبەر و ئەوبەر شنەی تووڵی تەڕ
قەد وێنەی بلوور گۆنات شووشەی زەڕ
چاوە ڕەشەکەت چون چرای بەرقی
لەقەسرۆ داینیٚ بۆ پشت خانەقی
خرووس خەجاڵەت هەردوو دنیا بایت
هێمان ئێوارەس بانگ سەحەر دایت
کزەی وەرکولێن وە ڕووی داخەوە
دەنگ دووسم تێت لە ئێلاٚخەوە
کلیل بەرەو پێم وێڵم کە ناو باخ
ئەرخەتا کردم بکەرەم نوقرە داخ
ئەگەر کەڵ کوژی کەڵ ها لە دەروەن
کەڵ یەك ڕەوکەردەن جەخشەی سەرەوەن
قسەت وە قیمەت وە نرخ نیلە
سەروەسەر وە گیان دووکوت وە پویلە
تەماکۆی بۆن خۆش سەرچیای کرن (١٧٦)

بخوینەی وە هەوەس دوید دڵ مرن
دویدی هەناسەم دەرمەچوو دەم دەم
کوان مەسوتێ بێستوون کەم کەم (١٧٧)
نەتیت و نەچت خەبەرێك لە دووس
وەخت دەربچت ئێسقانم لە پووس
خانم یەچەتە ملە قوتیتە
قۆریە کە لە بان سەماوەر دیتە
وەی قەورە ناچم ئەی قەورە تەنگە
ناکەس کەندیەسی وە زەردی خەنگە
ئەڵوەن ئاوەگەد هاوە خوینەوە
مەخولێ وە دەور خانەقینەوە
حاکە لە گا کۆچ ڕەمە بڕانە
هەزار ماڵی جاف هاتە شێروانە
کردمە بان بەرزیی بەرزی کۆساران
ئەکەم تەماشای نەژدی کۆساران
سەرەکەم بووڕن بیوەن بۆ تاران
ئەمەم باشترە لە تانەی گۆران (١٧٨)
مێ ڕەشم ڕەش پۆش قەجە ئازێت بار
ساتیان شینەکا بۆ کۆچی نازار (١٧٩)
وەسێتم کردووە ئیسقاتم ناوێ
بەڵام گۆڕەکەم لە هۆمەر قلاوێ
ئێوارە تەگبیر بەیانی بارە
نیوە ڕۆشکێن چەمی چنارە (١٨٠)
ڕانەکە ڕۆیی هەردە و هەردە
سمکۆڵانەکا پەی گوڵە زەردە
بارم بارکردووە سەر بارم مشکی

وه تیر لێی داوم گوڵنازه باشکی [(١٨١)]
قەڵای پشت قەڵا قووچی شاکەرەم [(١٨٢)]
گشتی بە قوربان خانزای خواکەرەم
پرسیم لە داربی کوا ئاوەدانی
کوانێ نازاران شۆخی سەرکانی
کونەیان پڕ ئەکرد وە خەمزە وە ناز
ئەڕۆنیۆ بۆ ماڵ وە قسەو وە باس
سەر شین و جل شین دەشتی دا لە بەر
قانوونی هەیە دەسووری عەسکەر
کوردە ماڵ خۆشە خێڵ خێڵەی جافان
گرتی یە مەریوان سەرپاك دەراوان
جایەڵ وە دووشت هەوا ئەسێنێ
دۆس لە کەلەوەر دەس هەڵتەکێنێ
وە چراو لۆکزەکەی ماڵ مامەم قەسەم
ئاگری کچەکەی بەربووە لە جەسەم
چوومە سەردار گوێز باشقەی کول داران
کوا ئاغا و نۆکەر زەمزەمەی جاران
هەی داد هەی بێداد بووم وە پەرچی چەم
باجێ بێ کەماڵ بێ پەرواو بێ غەم
جووتێ کەوشی ڕەش ناڵچە دوڕ دانا
کەوتووە شوێن پاکەی لە هەڵەتەکانا
ئەگەر کەڵ کوژی کەڵ ها لە زاخە
ئا ئەو کەڵ کوژە بەرزە دەماخە
وە فوای بالآت وم قاژ عەبرۆ ڕەش
هاژەی باڵت تێ وەك واشە لە کەژ
بیرق بیرق ناس ئیسم فرۆشەن

بیرقەی چەخماخەی تەلاٚ فرۆشەن
وە فوای زلّفەکەت قەیچەر پاچت وم
ویلّی ولاّتان تەنیا ماچت وم
عیّلگەل باری کرد مەرگەل دووزاخە
من گیرم خواردووە لەو قەرەداخە
بابکەینە بان سەر قولەکەی قاف
بکەین تەماشای کوڕە کوڕەی جاف
چوومە سەرکانیباجگەی پشتی هەنارە (١٨٣)
تێر تێر سەیرم کرد گشت ئەو بنارە
باخ بیٚ باخەوان لیمۆت بیٚ باجە
غازییان وە دەس ناکەس ڕەواجە (١٨٤)
بانگ کەن داودە جوو حەفتا و حەوت خێلّ گەڕ
کراسێکی بۆ بکەم سەرتاپا لەزەڕ
خالّیٚ لە تۆم دی یان لە عەتاران
یان لە گولّ خونچەی پاین موغاران
شەرت ویٚ لە داخت بچم بۆ تاران
عەرزی شابکەم لە دەسی جەیران
وە فوای زلّفەکەی دەسە دەسەت وم
وە فوای کولّمەکەی کەس نەگەستەت وم
هەی داد و بیّداد تێر بارانم کەن
ویلّی باخی بەی نازارانم کەن
دوو چاو ڕەش دیرت دوربین ئەلّمان
لە قەسر هەلّخست دوس لە کرماشان
ئەو بڕکە مالّەی لەو کەژوکیۆە
بەو بایە ئەژیم تیٚ لە لای ئیۆە
بڕوانە سیروان ئەگری بە چاوان

یەژیٚ لیٚم بڕیا دەسەی زڵف خاوان
دڵداری خۆشە بە شەرت بزانی
یان لە ناو ڕانا یان لە ڕیٚی کانی
ئەوا بەهارە عیٚل بارکردنە
دەم بنیٚ ناو دەم دنیا مردنە
بەردی پاشاڕیٚ کەوشەکەی دڕیم
کچ لە وارماوە هیٚز لە پای بڕیم
تیٚلاٚ داڵەواز میٚکوت مرواری
عەینە سووڕ ئەخوا لە ژیٚر دەواری
کەلیان گیریاگە و مەلیان کردی زاخ [185]
دڵەکەم تەروەنەی دۆڵەکەی قەراخ
عەمەڵە باری کرد شاتری وە هیٚواش [186]
بارگەکەی خاسیٚ داییە لە دۆلاٚش
مەڕ وە قاڕە قاڕ بەرخ وە باوەڵی
کچ وە خەمزە و ناز کوڕ و جایەڵی
عیٚلگەل باری کرد هەواران بوون چۆڵ
داڵ هیٚلانەی کرد لەساقی کەرکۆڵ
کانیەکەی بەرماڵ حەو ڕۆژ کارەکا
قورعانیٚ بیٚرن ئەو کچە بارەکا
ئەوەنە گەڕیام بنی لۆ وە لۆ
سەر پەنجەم هەڵکەوت ڕیٚم نەکەوت لە تۆ
ڕیشکی مشکیٚکەت با ئەیشەکیٚنیٚ
لە ملە داکەوتی عەمرم نەمیٚنیٚ
عیٚلەکە باری کرد بنەی گەڕیاوە
چاو بە فرمیٚسك و دڵ لە دواوە
وە سەر گەردت بم وە سەر گەردی تۆ

ناردوومه بێرن کێش بۆ کوڵی تۆ
کفنەکەم بووڕن وە دەمی مەقەس
شەرت وێ مەیلەکەت قەت نەدەم وە کەس
دوو فەقرە خۆشە بەربگری لە خێڵ
هاوین لە ناو خوان بەهار لە سەر پێڵ (١٨٨)
کۆچەیل بارکەردەن نەماوە شوێنی
سەت قەسەم بخۆ وە هەوار گەی کۆنی
پرسیم لە حەرەس حەرەسی مەلە
کۆچان گشت ڕەت بوون کوا کۆچی مەلە
بەرزیی بانی شار نزمیی دەرەی مەڕ (١٨٧)
وا کۆچ گەڕیاوە گەییە شیرە مەڕ
پرسیم لە چۆپان ئەی عێلە کێیە
عێل ئەمیرشا و بابای لەیلێیە
ئەچم بۆ پێنجوێن کێلوونە ڕێمە
مەحسووم بانگ ئەکا بێ بۆ ماڵ ئێمە
هەوای هەوارگەی هەردەی کوردەمیر (١٨٩)
قومبان و زەلبان ماوای وەرهەنجیر
یاخوا هەڵکەنی چوار دیوار لەبیخ
کوردە ماڵ خۆشە مەرحەبای بان چیخ
مەڕ وە قارە قاڕ بەرخ وە کۆڕەوە
لەنجە هاوەلای گوڵەنگ شۆڕەوە
قەسەم بە کەوشی لە پاژنە شەقی
وەسای کەوشەکەی وا لە خانەقی
خوایە چەن خۆشە ماڵ لەو هەوارە
هاتۆ چۆی وەگەرم ئێوارە و سارە
پشتم کەمەرزەڕ بەرم پەڕاوە (١٩٠)

ژێرم دەلیای چەم گێژی گێژداوە
کۆچی کوردە ماڵ دایم لە بارە
دییەی نازاران پڕ لە خومارە
یاخوا هەڵیکەی بای شەماڵ وە شەو
بدا لە کوردە ماڵ ڕاچنێن لە خەوم
کوردە ماڵ خۆشە نمنمەی باران
تەمەنای سەرچیخ گۆشەی دەواران
خوایە هەڵم دەی لەم ملە وە بان
بمخەی وە ناوبەین حاسڵ و عالان
چوومە وەتەنم وە و تەور نەماوە
چون قاز و قوڵنگ شمقاڕ لێی داوە
کوێستانان خۆر بووم لە پای چنوورا
خواگیری داوم لە شارەزوورا
قەڵای پشت قەڵا قووچی بەردی کا [١٩١]
دڵەکەم بۆ دڵەکەت گەردەلوول ئەکا
لێرە مەمکوژە قەراخان دەشتە
بڕۆمۆ بۆ کوێستان بۆمن بەهشتە
عەشرەت هەی هاوار تیردای لە جەرگم
خۆیشم تاوگۆزی سیایە بەرگم
هۆ چناردۆڵ گیان بۆ نەتکرد خوڵکم
دەشتی شارە زوور بووە بە موڵکم
کەروێشکی دەیمی لە کوێ گرتی لان
لە سەر سینەکەی ئامەی سڵەمان
ە ملەی کەرگەمل قووچی بەردی کا [١٩٢]
دڵەکەم بۆ دڵەکەت کەڵکەڵە ئەکا
وە کلاش هەرسینی جۆراب سەوز لەپا

نووری دیدەی من خاس کردەی خوا

ئەمە دەمێکە لە تۆ بڕیاگم

وەك باوە مردەی یەقە دڕیاگم
قەرچ و پەرچەمەی بانی سوخمەی ئاڵ
بوون وە پەرژین باخی پرتەقاڵ
هەورێ هاوردی بێ بارانی‌یە
هاجەر نەرم و نۆڵ کەمتارانی‌یە
لایەلایەکەت کوڕ وە کۆڵەوە
خۆم و خۆت ڕەفیق وە ڕێی چۆڵەوە
کەپرێکت بۆبکەم لەگیاکەلانە (١٩٣)
ساقی وەلکەمەر ڕەشە ڕەیحانە
لەبەر تۆ نەبێ لە گەرمیانم چی
لە هات و چوونی ڕێگا و بانم چی
حەی و بەی نەی وەرزی گابارە
خانم مانگا شەو شەوکەت هەسارە
بەس بێ بەس بچۆ بەس بیکە لاری
کەفتگەسە بەینمان جەوەڵ مرواری (١٩٤)
ئای لە لەیلەکەم لێوی گرتووە بار
بووە وە لیمۆی دەس دووکاندار
لە ئێوارەوە پیشەم نالانە
سینگم چون دەفتەر جێی خەیالانە
کۆلکە دانێکم ڕای شەخسێ ئێشێ
نەڕێی دەرمانە نەگاز ئەیکێشێ
ئەوا مانگ هەلات دای لە تل و بەرد
کۆچەکەی یارم گەییە داری زەرد (١٩٥)
هەر بار بارت بوو بارت کرد بە ڕاست

کاتێ ڕۆیشتی ئاواتت نەخواست
خواوەن بزانێ چەنێ داخ پێمە
قەترەی زووخاوان شەو لە بان جێمە
بێ پیك بێ چەخماخ بێ قاوی داران
ئاگرت بۆ بکەمۆ لەسێ بواران (١٩٦)
قاقەزم نووسی لە بۆ بۆیسان سوور (١٩٧)
چاوەڕێی عێلم بێتو شارەزوور
هڕکە لەو ڕانە ساورێنی پۆشە
کۆزەی زووسانمان تا دۆڵە ڕەشە
مێخ شیرە بەڕوو پایز بڕیومە
هەسوون داڵەواز وە زەڕ کڕیومە
بکەرۆ وە بان قەڵا و مەتاران
بکەرۆ تەماشای عێلی غەواران (١٩٨)
ئای لە هاژە هاژ ئاوی چەمە ڕەش (١٩٩)
وە تیر لێی داوم نەهێی حەمە ڕەش
تەم وتەمە لوول تەمەل گەردانە
عانی عێلە و خوار ئێلاخ بێزانە (٢٠٠)
هەر چەن ئەڕوانم وەتەن تەمەکا
وە بەرزیی وەتەن دڵەکەم خەمەکا
کردمە ئەو بانە بانێ تر دیارە
یان قەڵاتە ڕەشکە یان توێسیوارە (٢٠١)
بانە چەرمەڵە ڕێگەی قیرمە (٢٠٢)
هەتاکوو ئەمرم هەر لە بیرمە
لووتەی قەڵا قۆچ برجی شێ سوار
هەتاش وە مەتاش تا سپی مەزار (٢٠٣)
کلکەی شێخ لەنگەر دەشتی شێروانە

هه رخانم جوانه لەو کۆسارانە
کردمە ئەوە بانە ملەی نۆکەجاڕ [٢٠٤]
قووقەی کەڵەشێر شنەی بۆرە سوار
هەر خۆم وە قوروان بەردی بەرنوێژت
کونەی گێسکەوەس زلفی درێژت
گای قەلە زەردوو تۆڕی بار نەوەر
هوورگەی کاڵەك خۆر دێی عەزە گەوەر
شەرت وێ تەرکی کەم ئاوێنە و کلدان
تا یارم تێتۆ لە ناو مەڕەکان
تەقەی چڵەو چێو سیامالی نۆ
گڕ گڕ ئەگڕیان لە دەر یانەی تۆ
چەمەکەی چەقان پردەکەی کەولۆس[٢٠٥]
گشتی ەو قوروان خاڵەکەی پیرۆز
ڕێگەی مەریوان داچێنم بە گوڵ
با پیابگەڕێ یاری بالا کوڵ
زلفە لوولەکەت کرد وە چەپەروەن
وەك کەڵ ئەڕوانی لە پاینی دەروەن
عێلەکە باری کرد بنەی گەڕیاوە
خەرجی چەن ساڵە لە من سەنیاوە
عێلگەل باری کرد هەواران بوو چۆڵ
داڵ هێلانەی کرد وە ساقی کەرکۆڵ
ناوشاخان خۆشە دەنگ ئەداتەوە
بانگ کەی فاتەگیان جواب ئەداتەوە
نەپام گرێ ڕکاو نەدەسم جڵەو
وەی من وەی منەن جەخێڵ خەسرەو
وڵات چۆڵ و هۆڵ پەپوو ئەخوێنێ

عێلگەل باری کرد چۆڵیی ئەنوێنیٚ
هەر لەیرە لەیرە هەتا قولەی قاف
هیچی ناگەیە وە سیامالٚی جاف
یا چەم یا چیمەن یا دۆڵی گەلاٚڵ[٢٠٦]
دڵ گەیی وە دڵ نەیپرسی حەلاٚڵ
یاخوا بای نەیە وە بارانەوە
چاو جوان هاوەڕێی ماڵ باوانەوە
مالٚی باوکەکەت چکێرچنیاگە
وەختیٚ باری کرد چکێڕ شێویاگە
با دوربین هەڵخەین وە مەریوانا
وە سیامالٚی جاف وە گۆرانا
با سیروان بموا وە ڕووی قەرەچەم
بۆلای ماڵ باوکی سەوزەی کولەدەم
بڕنەو هەڵئەگرم بۆ عەدالەتی
ماچ حەرام نیە مەلاخۆی وتی
ڕێگەی مەریوان داچێنم بە گوڵ
با پیا بگەڕیٚ یاری بالاٚ کوڵ
قەجە و کونە قاژ میٚ ڕەش غمارەکا
با شۆرتی ئەگری عێلگەل بارەکا[٢٠٧]
کیٚ دییە خانم کلاٚش لە پای بووت
سیغار بکیشت نۆکەر لەلای بووت
نەبازرگانم نەگەلەسێنم
بۆیە هاتووم بالاٚت بوێنم
ڕێگەی لاوە لا خواری چنار دۆڵ
گشتی وە قوربان مشکی مۆر لە کۆڵ
کراسەکەی بەرت تەرحی عاسمانی

لەتاو گۆزییا تۆم بە جوان زانی
بڕوانە شەماڵ چۆن تێ وەنەرم نەرم
لەلای دۆسۆتێ نەساردەو نەگەرم
وڵاتەکەی خۆمان بووگە وێرانە
بووگە وە ماوای باز و قوشخانە
تۆ بنیشە بەخەیر دۆس بە سڵامەت
دێنیی من و تۆ کەوتە قەیامەت
هەرچی چاو گڕدام لە چەپ و لە ڕاس
دەنگ دۆسم نایە لە ماڵۆسێی خاس
لەقەسرۆ بنواڕە سەرپێڵ دیارە
هەرکوڕێ بێ دۆسە چاوە نزارە
پیریم پیربووگەن نەماگە داوم
کۆنە دۆسەکەم ئەکا جواوم
ئارێ ئەگرێ وە باڵامبۆوە
ئەو ئارە من بووم وە دیاری تۆوە
ئارێ ئەگرێ وە ڕێزانەوە
لەیلم دۆزیگۆ وە خێزانەوە
چۆغە و ڕانەك ڕەش پەسەکی جافی
بەس خوا هەڵتخا بۆسینەی سافی
بەو هەسێرەکەی ڕاسەر شەمێران
کوشتەی دۆسێکم وا لە جێگیران[٢٠٨]
دەس وە فەرماندار دەندە عەوازکە
گشتی وە قوربان دوو دیدەی وازکە
حەوساڵ شوانیم کرد وەلای مەڕەوە
تەکم دا وەلای خەیر و شەڕەوە
هڕکە لەو ڕانە وەڕان دۆشەوە

بۆی نیاگە وە بۆی مێرگە ڕەشەوە
گەرمای گەرمەسێر ساردی دەشتی وڕ
باشە ماڵ بێرێ بۆی زڵف لە کەڵوڕ
کەڵوڕ و هەیوان دەسە برامن
دەسەی جوانەکان هەروەتەمامن
ئەوا هاتە دەر لەزەلی قەلاٚ
مەمکی کەوەتە دەر وەك شووشەی تەلاٚ
خەتای من نیە خەتای پایزە
ڕەنگە زەردەکەم دووریی ئازیزە
لەتەقەی کەوگیر لە زڕەی سینی
مرخێش مرخێشە مجلیس سەنگینی
باوانت شێوێ دوور لە کوڕەکەت
ئاگرێ بەربووە چیخە شڕەکەت
تۆشەمێرانیت منیش تاوگۆزی
بمگرە باوەش عەنامم تەزی
کونیلکەی کۆڵت پووس شکارە
ئاوەکەی ناوی شفای بیمارە
پیریم پیربووگەن نەماوە داوم
دۆس وە عارەبی ئەکا جواوم

***

٤. ڕەنگدانەوەی کارکردن لە هۆنراوە فۆلکلۆرییەکاندا

ئەو بێڵ وەشانە بێڵ گرد وەشانۆ
لە چەوتیی جۆگە ئاوی گەڕانۆ
بالاّ بالاّتە تەشیی ئەدەی پل
سەوزەڵەی کوێخا تەوقی زەڕ لە مل
خەلە لە خەرمان سرووت وە باقە
لە سەر بالاّکەت کریام فەلاقە
تەشیی باریکان خوریی مێ تاڵە
خانم بیڕێسێ لەو بڕکە ماڵە
لەماڵ هاتە دەر دەس وە ئاردەوە
وە لفکەی مشکیی خالاّن شاردەوە
وە ڕۆژ دەسکەنەی دڕك و داڵ ئەکەم
وە شەو ژمارەی وردە خاڵ ئەکەم
گەنمی چاڵی لێژ کەروێشکە ئەکا
کوڕەی قەد باریك درەوی ئەکا
دەشتەکەی مەیان ماکا و ماکاوە
شەتڵ نێژەکەی چوار کۆرپەی لاوە
دیم نانی ئەکرد سەرتاپا سوورێ
لێی دانیشتبوو لە سەر تەنوورێ
گونکی ئەبڕی وە خەمزە و وەناز
لە پی پیا ئەدا میسلی تەپڵی باز
حاحای گاگێرە تۆزی بن خەرمان

نیشتووه له گۆنا و بەریەقەی کەتان
سێپا سەنەڵ چۆ گورێس خەیاتە
کەرێکەت نوقڵ دۆکەت نەواتە
تەونیٚ بخەدار ژێردار سەنەڵ چۆ باڵەڕای چنار
ماسۆر هەورێشم کەڵکیت تەڵای کار
چەقۆکەت زەردی پڕ لە دانەی لاڵ
گوڵی پیٚ بووڕۆ وە پەنجەی شمشاڵ
داسەکەی دەست زەردەکاتەوە
خەلەی سیٚ میلان گردەکاتەوە[٢٠٩]
خۆم کوڕە جووتیار جووتی خۆم ئەکەم
کچان تێن بۆ دار خافڵیان ئەکەم
ئەریٚ هۆ جووتیار هۆ وت وە دڵ ویٚ
تۆوت ڕەیحانە خەرمانت گوڵ ویٚ
جووتیار وەهۆ هۆ ڕان وە قەتارە
سەربێری گردووە ئەو شەدەلارە
دایك وە قوربان دەس و داسەکەت
کلاٚشی لەیلیٚ چن پڕ قەلاسەکەت
داسەکەی دەست پۆڵای هەورامان
حەیفە بالاٚکەت شەو لە سەر خەرمان
هۆ کاکە جووتیار خەت نەبەیتە سەر
بۆچی ئەیکێڵی ڕێگای تەل بەسەر
دڵەکەم ڕەش بووە وەك بەردی کانی
ئەویش لە داخی گالۆکی شوانی
مەزانەی شوانم وەلای ڕانەوە
قەدرم هاوەلای قەدر زانەوە
مەزانە شوانم چۆغەم لەبەرە

لە ژێر چۆغەکەم دانەو گەوهەرە
ڕانەکەم ڕۆیی وە مەڕدۆشەوە
بۆی ناوە وە بۆی مێرگە ڕەشەوە
هڕکە لەو ڕانە بابدا قەتارە
مەڕدۆشی کیʼیە ئەو شەدەلارە
ئەچیٚ بۆ کانی مەشکە ئەشۆریٚ
دایکی لێی ئەدا لەمن ئەتۆریٚ
یا عەبابەیلیٚ بەرەو ڕووت هاتم
بمکەی وە جووتیار ماڵ باوکی فاتم
ئێوارەیەکیان مانگای ئەدۆشی
پێم وت بۆ ماچیٚ سەری داپۆشی
ئێوارەیەکیان مانگای ئەلاوان
پێم وت بۆ ماچیٚ وتی بە چاوان
حەوساڵ باخەوان باخەکەی تۆ بووم
وەختیٚ هاتە بەر خۆم ڕەنجەڕۆ بووم
یان وە دارم کە یان وە دار عاسا
یان وە چایچی ماڵی مامۆسا
خۆزگەم بەو ڕۆژەی چووین بۆ جەوتەکە
شەقەی ماچ و مووچ ناو ئەشکەوتەکە
ئەوا هاتەوە لە ناو ڕانەوە
دەم بە پێکەنین شیر بە شانەوە
بەردەمی ماڵیان ئەکەم وە پەموو
بەڵکو بیچنیٚ فاتە قول چەرموو
ئەچم بۆ گەرمیان بۆ کریٚ داسی
بۆ کراسی لایلۆن قۆندەرەی گلاٚسی
هڕکە لەو ڕانە سابرێنی پۆشە

ئامین مێ گرەو خەجێ مێ دۆشە
باخێکم ناشتووە لە پەڕی دێوە
کۆترە مل زەردێ نیشتووە پێوە
ڕانەکە ڕای دا پاڵی وە پاڵی
لە شوێنی ناڕوا پەنجە شمشاڵی
درەوی جۆ گەڕ قەت ناوێ خەڵاس
ڕەنگی قیبلەکەم کردییە وە پەڵاس
تووتنی تەماکۆ ڕیشی کردم زەرد
هەرچەن ئەکۆکیم دوێتە ئەیوت دەرد
هۆ کاکەی جووتیار گایەکت زەردە
بۆچی ئەیکێڵی ئەو هەردو بەردە
دووکەو دوو بلبل دوو بەڵەك چاو دیم
دوو بەنەی بێ عەیب لە ڕێی سراودیم
چاییە لێ بنێن حەو ڕەنگ بنوێنێ
ئایش تێی بکاو فاتم بۆم بیهێنێ
ئەچی بۆ کانی سەرت لە بەرە
ئاوی گۆزەکەت شیر و شەکەرە
جووتیار هۆ جووتیار نەقیزە چنار
توو عەبابەیلێ کێت گرتووە بە یار
هڕکە لەو ڕانە بابێ بۆ پەچە
ماچێکم ئەوێ دەوڵەمەن بەچە
داسەکەی دەست باسکەی تەواوە
وەساکەی کوێر وێ نوختەی نەناوە
قەسەم وە قورحان وەنانی هەیەر
بەو خەڵەو دانەی کەتۆی های لە سەر
هێشتا قەڵتاسە نەیکرد گە گەوهەر

کەپرت بۆ ئەوەسم نەسووتێ وە خۆر
ئیمشەو سێ شەوە هام وە مەڕەوە
هام وە سەر سینەی سوخمە زەڕەوە
دەسکی دەسارێ دار سەنەڵ چۆیە
گەل گەل نازاران لە دەوری کۆیە
خەلە لە خەرمان سرووت وە باقە
ماڵی قیبلەکەم چەن بێ تفاقە
خەلە لە خەرمان گوڵ لە سوورە جۆ
تاعوون داکەوتووە دوور لە باڵای تۆ
مەڕۆ بۆ کانی سەهۆڵ بەنانە
نەوا بکەوی ماڵم وێرانە
بێرە ماڵەکەم وەشەونشینی
چاییت بۆ لێنێم حێل و دارچینی
کەواو سەڵتەکەت تۆپی مسقاڵی
بێری بۆت بشۆم بێ ژن و ماڵی
ئەچمە سلێمانی بۆ بازرگانی
بۆ دوو سوخمەی سوور بۆ بان مەمکانی
هەڵی تەکێنە لەم شان بۆ ئەو شان
گەنمەکەی دێ کۆن نایە لە کێشان
خەرمانی خەمم وە کەلی باوە
شەنکەر یەکێکە و دووشەن وەلاوە
خوایە چەن خۆشە مەڕ وە دووبێرە
حاحای لەچەك زەرد لە شوێن گاگێرە
گەنم گوڵی کرد وا جۆ ڕنیاو
داوی چارەی من بۆ نەوڕیاوە
مەچەکی چەرموو کارەبا تێدا

مانگای ئەدۆشی شیر ئەڕژیا پێدا
خەجم هۆ خەجم تەون وە دارەوە
تەونەکەت بشکێ بێتە خوارەوە
ئیمڕۆ لەبەختم تەونی خستە دار
ماسۆر هەورێشم کەڵکیت تەلاّی کار
ئەرێ هۆ بالاّ بەرز تەون وە دارەوە
داری تەون بشکێ بێتە خوارەوە
تووتنەکەی بەرماڵ تووتنێ باش دێنێ
ماچی کچە شێخ سەد مسکێن دێنێ
بالاّکەت بەرزە بەقەد بالاّکەم
دەردت لە گیانم لە تاقەگاکەم
خۆزگەم بەو ڕۆژەی مازوومان ئەکرد
تۆ دەستە هاورد من ماچم ئەکرد
خۆزگەم بەو مەڕە شیرتێ لە گوانی
چاو جوان ئەیدۆشێ بە پەنجەکانی
لەناو ڕانۆتێ جامی شیر وە دەس
تەمێی دایکێتی ماچ نادا وەکەس
لە ناو ڕانۆتێی شیر و شانەوە
گۆنات هاوە تۆز پەچەڕانەوە
نەدۆمم نەقەرەچی بابایەکی قاچاخچی
لەبەر کەوشەکەی ئایشێ خۆم ئەکەم بە پینەچی
ئەو شوانە وێڵەدای لەمەچەکم
بیکەمە قوربان سەرو لەچەکم
جامی هەڵگرتووە بۆ ناو ڕان ئەچێ
یەژی حاکمە و بۆ دیوان ئەچێ
جووتیاریی ناکەم عەرزەکەم غارە

وە تیر کوشتوومی کەوا بزمارە
ئەچی بۆ کانی سەرت لەبەرە
ئاوی کونەکەت شیرو شەکەرە
مشکێکەی سەرت بنێرە بایدەم
لە سەر ئیشەکەی تەعلیمت دادەم
ئەو باخەوانەی بێڵ ئەوەشێنێ
لە دڵی خۆما حەوت حاکم دێنێ
لە خەلە و خەرمان لە جۆی شەش پەڕی
لە گرمەی گاوەس لە قاڕەی مەڕی
کونە و کۆچەڵە خوریی مێ تاڵە
حەلاو بیڕێسێ لەو بڕکە ماڵە
داییە وە کۆڵیا گورێس حەو باڵی
ئەچێ بۆ کێشە بۆ یەخیماڵی(٢١٠)
جووتیار هۆ جووتیار جووت وە پاڵەوە
هێشەکەت شکیا بێرە ماڵەوە
مانگا شەو خۆشە حاحای گاگێرە
ماچی کچ خۆشە دوای بزنە بێرە
خەلە لە خەرمان جۆڕەش وە پاوە
هێشتا مەیلی تۆم وە کەس نەداوە
ئێوارەت وە خەیر بەرەتان ئاوا
بتگرم لە باوەش وەك کۆرپەی ساوا
خەلە لە خەرمان مەڵۆ لە تایە
ڕەنجی حەو ساڵەم ڕۆییە وە زایە
داسەکەی دەسم لالا موو ئەکا
نامەرد ئەو کچەی نەوەدڵ شوو ئەکا
خۆزگەم بەو ڕۆژەی لە جاڕە جۆکە

مشتووی داسەکەت گرتبووە لۆکە
بالاٌکەت بەرزە تەشی ئەدەی پل
نێچیری خۆمی زەنگیانە لەمل
ڕانەکەم ڕۆیی دای لە تەقەی زەنگ
بەرکەوەملاوە زەردەی گەنم ڕەنگ
وە ڕۆژ دەسکەنەی نۆکی سوێر ئەکەم
وە شەو خزمەتی ورچە کوێر ئەکەم
ئێوارە وەختە ماینی ئاوە دا
داوای ماچمە کرد زڵفی لائەدا
ئێوارە وەختە نانی جۆی ئەکرد
پێم وت بۆ ماچی باوکە ڕۆی ئەکرد
زەویەکەی بەرماڵ دووسەت دێراوە
تووتن نێژەکەی خەجێ و بەفراوە
گۆچان پێم بدە بۆت بکەم شوانی
لە بەر خاتری تۆ چونکە زۆر جوانی
پایز زۆر خۆشە ڕان لەلای ماڵ بێت
یاری چاکت بێ دەست بە تاڵ بێت
باخێکم ناوە لە دەربەند تەکێ
هەرچەن سێو دەگرێ وەك مەمکی خەجێ
دەشتی شارەزوور ئەکەم وە کەتان
با پیا بگەڕێ نەشمیلەی چاو جوان
خاوێ و دێلێژە بۆ جێگەی باخت
بازیان پێشکەش بەرزیی دەماخت
مەچەکی چەرموو کارەبا تێیا
توومەڕ مەدۆشە شیر ئەڕژێ پێیا
شوان بەحە و حەو مەڕ بە قەتارە

سەر بێرگی بگریٚ ئەو گوڵەنگ لارە
خۆزگەم بەو ڕۆژەی چووین بۆ دارەکە
شریقەی ماچ و مووچ سەرەو خوارەکە
پاچەکەی هەڵگرت بۆ پاچە کۆڵە
چاوە چاویەسی پەمووەکان چۆڵە
تووتن مەنێژە دەست تاڵەکا
گەرمای شارەزوور ڕەنگت کاڵەکا
چاوو ڕوومەت جوان برۆ قەیتانی
من ئەچم بۆ جووت تۆیش بیٚ بۆکانی
دایی خۆم لە دەس جەفای شوانی
هەوەڵ پێی پەتی دووهەم کوێرنانی
دۆعات بۆ ئەکەن لای شێخی سۆڵە
ڕزگارت بکا لە پاچە کۆڵە
درەوی جۆگە ڕیشتی شکانم
جوانیی ئەو کچەماڵی ڕمانم
ڕوومەت پەڕەی گوڵ قامەت وێنەی نەی
کونەکەت پڕکرد لە بەحری بیٚ پەی
مەشکەکە گەرمە کێز کەوتە نیوەڕۆ
دەسی هەڵتەکان سەڵتەڕەش مەڕۆ
هاژە هاژیٚ تیٚ هاژەی بیرەکە
چەرمەڵ بیتێریٚ ئاو لە بیرەکە
هەر خۆم وەرزێرم وەرزێری جۆگەڕ
داییە بەلاما سەوڵی خاتر تەڕ
نەی وت ئەی وەرزێر ئاقیبەت وەشەڕ
هەڵسە با بچین بۆ پەموو چنین

دەسێ دا بێڵین بە دڵێکی خەمین
بزن مەدۆشە تف بکە بان شاخی
خۆم بۆت ئەسێنم مانگای گەڵواخی[211]
دەشتی شارەزوور بکەم وە تووتن
هەر پەڵێ پانە بۆ جگەرەی خاتوون
جەمە هۆ جەمە تەون وە دارەو ە
ئاو بدە وە دەم هەرزەکارەوە
***

٥. سوار چاکیی , جەردەیی , چەتەیی
یاخیبوون لە زوڵم و ستەم , چەك و چەکداری و ڕاووشکار لە هۆنراوە و گۆرانی فۆلکلۆریدا
هۆ کوڕە باریکەی سمێڵ چەخماخی

تالآنت هاورد لە بنەی گەڵواخی
ڕاوچی ڕاوەکا ڕاوچی لەی هەردە
ماین کوڵەکوێت کوڕتازە جەردە
کوڕە کوڕەکەی سمێڵ چەخماخی
لە ماڵ بێبەری لە حوکمەت یاخی
ئەی کورت بڕنەو بخەمۆ لەی شان
بم وە باجگرەکەی ملەی باوەجان[212]
دارەکەی سەرکەل سەر سووتەمەڕۆ
وەخۆم قاچاخم عەشرەتەکەم ڕۆ
قەزات لەماڵم قەزای قشلآخی
ئاو لە شەتاو خۆر لە حوکمەت یاخی
چاوە ڕەشەکەت لێم بووە وە سوار

بوەسە جەردە داییە لە زەوار
ئیمساڵ لە بەخنم نیزام نیزامە
شۆڕیی پەلکەکەت پاوەنی پامە
شەرت بێ لە داخت بچمە نیزامی
بچمە شەڕەکەی کورد وە هەورامی
بە قوربانت بم جامانە جافی
لە ماڵ بێ بەری لە حوکمەت یاخی
چەتەیی خۆشە بن بەرد وە بن بەرد
وە تفەنگی بڕنەو ستارخانیی زەرد
کوڕە کوڕەکەی سمێڵ چەخماخی
لە حوکمەت بڕیاگ لە ئێران یاخی
لە نیوە شەوا دام لە دەروازە
دام لە خڕەی میل بڕنەوی تازە
خۆ تۆ بڕنەو نیت بتدەم وە شانا
بتدەم وە گژی ڕووس و ئەڵمانا
خۆتۆ بڕنەو نیت شانەو شانت کەم
لە ناو هامسەران دەسنیشانت کەم
دەس دام وەی تفەنگ ناوکەژی قەدیم
لوولەی ساف و سڕ قۆناخ زەڕ لە سیم
لە تەقەی بڕنەو کەلەم ژانەکا
دڵەکەم ئارەزووی لای خۆمانەکا
لە قاژەی گوللەی کارخانەی تازە
لاشەی کەڵەمز بوو بە جەنازە
شان وە تفەنگ تەلکە تەلاوە
ڕووبنێ وە ڕووی تۆپخانەی شاوە
برا برامی وە پای شەڕەوە

ئەیە بڕنەوە وە سەنگەرەوە
تەقە لە داداش ڕەزنێ چۆڵەکەم(٢١٣)
ئەم شەڕە لە سەر کێش لە کۆڵەکەم
وە کوڕە باریکەی هەردە وە هەردە
دەمانچە حەوتیر ماین گوڵە زەردە
وە سەرگەردت وم لەعلی گوێ باخچە
سەر وە مشکی مۆر قەد وە دەمانچە
لە سەردا هاتی باڵت ڕاوەشان
نەمزانی خۆتی هۆ پێنج تیر لە شان(٢١٤)
تفەنگ بکە شان ڕەزن بوەسەپشت
دوژمن بەدبەختە خۆت مەدە وە کوشت
ئەیە بڕنەوە سەخت ئەڵمانی
فدای گیانت بم دووس تارانی
هەڵکێشە خنجێر بیکوتە پەنجەی پام
لەکێ ئەترسی هەڵسە بێرە لام
داینێ ڕانەکەت ساتێ بکەم خەو
بمکوژە بچکۆل بە گولەکەی بڕنەو
لەتەقەی بڕنەو کەوتمە یاڵەو یاڵ
لە گەرمەی تەقە تۆم کەوتە خەیاڵ
تفەنگێ تەقی خۆش دەنگی داوە
ئافەرم کەڵ کوژ کەڵەکەت تلیاوە
قەسر و خانەقی بێ وە یەغبە نان
قەتڵ و عام کەردەن زڵف بێ وە هەیوان
قەزات لە ماڵم بێخی دگان دوڕ
لە جاف هەڵکەوتوو شازادەی کەڵوڕ
دیسان وە ڵە دان وان لە لانەدا

ڕاوکەر ڕاوەکا لە شێروانەدا
هەر خۆم وە قوربان کرژیی کلاۆت
هەر شاکەل خۆشە بۆ ئاسکەڕاوت
شێروانە خۆشە پەی تەقەی ڕاوت
سوار خۆم وە قوروان دەمەی کلاۆت
خۆشە گۆل گەنیو پای کەڵە ڕوات[٢١٥]
خەنجەری دەبان لالا موو ئەکا
بینێ سەر دڵم نەرمە فوو ئەکا
کوڕ بە جانبێزار کچ بە لەرزانە[٢١٦]
ئەگەر باسیان کەی کامیان زۆر جوانە
خوا نەمکوژێ زەوی نەمدزێ
بەردە چەرموو ئەگرم سنە بلەرزێ[٢١٧]
بابکەینە بان سەر قولەکەی قاف
بکەین تەماشای کوڕە کوڕەی جاف
بەتفەنگی بڕنەو بانە چۆڵ ئەکەم
ئەم شەڕە لە سەر نەرم و نۆڵ ئەکەم
عەشرەت براگەل تەقەی پای نالێ تێ
شۆڕە سوارێکە شەو وە شەمالێ تێ
لە تەقەی بڕناو ئاهوو لەگەڵ وڕ
لە جاف هەڵ:ەوتوو بەگزادەی کەڵوڕ
ئەچم بۆ نەوسوو بۆ بڕنەوێ کولێ
نەوەك یاری خۆم داخ بگرێ لە دلێ
خانم تو ناخۆی گوشت شکارم
من کەلێ بکوژم ئەڕای کی بارم
هەرخۆم وە قوربان هەلە و مەلەکەت

فیشەك چەپ و ڕاس دەوری کەلەکەت
دەشت شیروانە داچێنم بە جۆ
لە بەر خاترەکەی مانیە بۆرەی تۆ
سوار سوار بوو بەر لە لوولەی مەل
وە خێر بێیتۆ سەر دەلیلەی گەل
زێن و نەرمەزێن لە قاو مرواری
ڕەیس بانگ ئەکا بۆ بەر سواری
هەر خۆم و قوروان تووکی تەکمەت وم
بریقەی فەقیانەی سەری چەکمەت وم
هەر خۆم وە قوراون بەرزیی دەماخت
دوژمن ڕاوەکا لە دەور یاتاخت
ڕەشماڵ هەڵی دا چڵە چەقیاگە
تێلاًی دیوەخان چەك پیاکریاگە
بخوڕە لە مەیتەر بۆرە بکا زین
بۆ غەزا ئەچم لە قەسری شیرین
قەسر و قۆرە توو بووە وێرانە
بووە جێ نشین باز و قوشخانە
سوار هەی سوار لەشکر وە لەنگەر
دەسەی بۆرە سوار خۆی داو سەنگەر
لەشکر شەڕ ئەکا ملە وە ملە
جواو بنێرن بێت بارووت و گولە
تفەنگ بکە شان ڕەزن بوەسە پێڵ
دوژمن بەد بەختە نەتکوژێ وە فێڵ
دەس و دەسە سڕ سەوز و دێزەوە
شان وە تفەنگ نوقرە ڕێزەوە
مەتحەتە بچکەلەی هۆڵندەر لە مل

لە سەنگەسارەکە ڕۆیتەنی کرد گل[٢١٨]
داودە باری کرد ڕۆییە ئەلعوبێت
ئاوە لەرزێتی نەوەك ڕۆیتەن بێت
فارس مەمکوژە من سینە سافم
لەنگەر گرەکەی کول عێلی جافم[٢١٩]
بڕکە سوارەکەی بان مەلاوە مەر
کوا کاکە ڕۆسەم شەڕوە تەینا کەر[٢٢٠]
سینی و سەماروە گومگومەو قاوە
حەیفە قلاَکەت بیٚوە کەلاوە
کاکە ڕۆسەم گیان بەر خنجێرماوی
خۆ سپا زۆرە بۆچی داماوی
ماینەکەت بوەسە وە بنیٚ کەماوە
دەنگی تەپڵت تیٚ لەکەڵی باوە
دەسیٚ داگرتم بە پاش ماشەدا
دالاَش قڕانە بە بۆی لاشەدا
پرسیم لە حاکم حوکمی من چەنە
ژیرم چەمەنتۆ دەورم تەلبەنە
ماین بە ڕەشۆ کچ بە لەرزانە
کوڕ بە فیشەکلغ کامیان زۆر جوانە
دەس وە دەمانچەی دەسك پڕەوە
مەمك زیڕەی تیٚ وە دەس کوڕەوە
سیروان هاتووە وە بەرزیی بییەکان
ڕێگەی بڕیوە لە تفەنگچییەکان
چوی تفەنگی بڕنەو بکەمەت لە شان
وە شکات مەچین وەلای ئەمیر خان[٢٢١]
ئەمبەر و ئەوبەر هێلکەم هەڵ ئەگرد

لە ڕاسی دوژمن دەسم سەر یەکرد
وە شەو قەرەوڵ وە ڕۆژیش لە خوار
گیردەی پاوەن پای کلیلە و خوار
ئەریٚ هۆ میم گورجی دڵ بیرە بیرە
لە سەر باڵاکەت شەقەی دە تیرە
سوار خۆم وە قوربان سوار بوونت بام
پا لە ئاوزەنگی دڵ لە قینت بام
تەقە لە تفەنگ دەنگی حسکەی جاف[٢٢٢]
ئێران گیریاوە وە یەقینی ساف
دایك و قوراون کەلەی کلاٚوت
دەشتی شارەزوور بۆ تانجی ڕاوت
لە تەقەی بڕنەو لە هاژەی ماردەم[٢٢٣]
هاژەی کردە چەم کەڵی کلاٚنە دەم
دایی من لە دەس زابتان تەرەس
قوماندار غایەن تورکی داوەدەس
ئەچم بۆ ئێران بۆ چەتە گەری
بۆ کلاٚو زەڕەکەی ژن مەنووچەری
مەچۆ دیوەخان داود بەگی جاف
سوێن خوارت بووە ئەتدا لە تەناف
خنجێریٚ چووە وە ڕووی شانما
زووخاو ئەتکیٚ وە گشت گیانما
هەڵکێشە خنجێر دەم کە بە نۆبە
خۆ سۆفی نیەم بشکێنم تۆبە
هەڵکێشە خنجێر دەم کە چەپ و ڕاس
بۆچی ئەمکوژی کافری خوانەناس
هەڵکێشە خنجێر ئەو شینە تێخە

منی کوشتووە ئەو کچە شێخە
هەڵکێشە خنجێر دەبانی دەم ڕەش
بیدە لە دڵەکەم بیکە بە حەو بەش
دەس وە دەمانچەی مشتوو پەڵکەوە
گیرمان خواردووە وە کچی خەڵکەوە
ڕانە چەرموو سوور پاڵوێنی ناوە
قەفڵە لە عەجەم جەردە لێی داوە
سەر بۆ سەر بڕین ماڵ بۆ جەریمە
ئەگەر تۆیش نەبی خودا کەریمە
هەڵکێشە خەنجەر وە کێلاٚنەوە
جەرگم ببڕە بە ئێسقانەوە
ئەو دەردە منی کوشتووە ژنی گولەی مێردانە
سەرە ڕێگەی لێ دەگرم وەك حەمە تاڵی بانە
سوار سوار بوو چرپەی ئەسپی ڕەش
کوشتارێ بکەی لەش لە بانی لەش
تەقەی ترەقە چرپەی ئەسپە ڕەش
ڕۆبیتەن خستی لەش لە بانی لەش
مەتحەتە سوورەی تەلیعە لەمشت
لە پاڵ سەنگەسار ڕۆبیتەنی کوشت(٢٢٤)
چەتەیی خۆشە بن بەرد وە بن بەرد
دای وە لاتەدا ستارخانیی زەرد

کۆمەڵـە بـەیتێك کــە لـە بـارەی سوارچـاکی و ڕاوکردنـەوە یـە و نازانرێـت خاوەنەکەی یان خاوەنەکانیان کێن

سەحەر قولەی قاف هاوردم وە دڵ
گشت خەیاڵەکان ئەکردم باتڵ
دەس دام وەی تفەنگ ناوکەژی قەدیم
لوولەی ساف و سڕ قۆناخ زەڕ لە سیم
پا نام وەی ڕکاو سوار بووم لە زین
هەر وەکو ڕۆسەم وە قارو وە یەقین
لەقەم دا لە ئەسپ ئەسپم نیشت وە باڵ
گاگا زیاد کرد لە بادی شەماڵ
ئەوەنە گەڕیام مغار وەمغار
نەدەنگی مەل بوو نە شێوەی شکار
عاجز بووم لە گیان تەك دام وەسەنگێ
دیمگە ئامایەك گوڵەی وەخشەنگێ
گاگا دەمش برد چرایش مەکرد
گاگا سەرش کرد سەیادیش مەکرد
گاگا دەمش برد گوڵێکیش کەنیا
گاگا دیدارش وێنەی شەم سوزیا
منیش یەمەدی نەکردم عەجەل
سا تۆرم چەقان وێنەی سیاسەنگ
دەس وەی پادان پادان کوورەی نان
شەنگی کارخانەی گولەی دورنشان
وات دەخیلەم وە تۆ سەت ئامان

سەر دەلیلەکەم نەیکەی وە نیشان
لە قاژەی گوللەی کارخانەی تازە
لاشەی کەڵە مز بوو بە جەنازە
دارێکم کەنی هەر بەبیخەوە
لاشەی کەڵە مزم دا بە سیخەوە
***

٦. ســـۆزی دەرویــش

من لە کوێ هەزار خان لە کوێ[٢٢٥]
هەردو بەردەکەی هەورامان لەکوێ
توولە ڕەشەکەی سەر گۆی بڕیاگم
لە پاس نەکردوو خوێڕی کریاگم
شێخم شێخ نیە قاقانی چینە
ئەڵقەی بەر مجلیس کورسی نشینە
کزەکزمە چون گۆشت وە چۆوە
هەر ئەینەڵ هەقمە تا ڕۆژ مەبۆوە
تۆ لە پێنجەنگووس ماڵت کردە ماڵ[٢٢٦]
منیش وا لێرە بوومە کۆی زووخاڵ
ماینەکەت بۆرە ڕەختەکەی شیلان
کەمەن کێشت کرد شیعە لە تاران
هەی لە باخ هەی لە باخ هەی لە باخی گوڵ
هێشتا جوان بووی قوربان داخڵ بووی وە گڵ
هەورێ هاوردی ڕووی عاسمان تاڵە
یا شێخ هاوارە تەکێ بەتاڵە
ماین لە عارەب سەرزین لە سنە

هەر خۆم وە قوربان شای کڕبچنە[٢٢٧]
هەر خۆم وە قوربان شێخی پڕ کەماڵ
سێنگ بەحری نوورین پڕ لە دانەی لاڵ
هەر خۆم وە قوربان شێخی بەرکەماڵ
سەماو سەرزەمین بوو بە کۆی زووخاڵ
هەر خۆم وە قوربان شێخەکحەی سەنگاو
ئەگەر مەیل بکا بەردەکاتە ئاو
هەر خۆم وە قوربان شێخی هەورامان
کەمەن کێشیەکا دەروێش لە شاران
خۆزگەم وە و مەلە هاوە حەواوە
هاوەبان مەرقەوەکەی باوە ڕەزاوە[٢٢٨]
من دەنگم داکەوتگە هەر هەناسەمە
لە دوای باوکە شێخ خەیلیٚ تاسەمە
دنیا وردە شێخ ئێوە سوڵتانن
ئێوە سەرکردەی گشت ئەولیاکانن
زڕەی ماینەکەت بکە وە ملاوە
پەردەی سیایی لەم دڵمە لاوە
هەورامان نەما ئێمە بێینە بان
دەروێش وە کێش کە لە ناوچەی ئێران
وە فوای بالاٚت بم باوکە شێخ لە دوورۆ هاتی
وەك مانگی چواردە لەکەل دەرهاتی
هەناسەکەی من دای لە سەر بەرزان
دای لە پیرەدار زووخاڵ کرد هەرزان
سەرە ڕام گرتووە بسۆی دیاران
هەواڵ ئەپرسم لە ڕێبواران
ئەو ڕێبوارەکان خێریان لە ڕاویٚ

جواویٚ بدەن پێم دڵ نیشتە جاویٚ
وەلای کیٚ بووەم باوکە شێخ دایی خەمانم
کیٚ مەڵهەم بکا لە ڕووی زامانم
مەردی زاناکان ڕوانی لەڕەنگم
زانی گیرۆدەی زامی خەدەنگم
شێخ ڕەسووڵ جێگەی تەختی سوڵتانە(٢٢٩)
پیرم قەمچی ڕەش مەردی مەیدانە
سەماوەر وەرشا بەیاخ سەوزیی دار
یەژن شێخ تایەر ڕووی کردە کەلار(٢٣٠)
بکەمە بان بەمۆ مەرقەوەکەی دیارە
خەجاڵەت بارم چارم نا چارە
کەژەکەی سۆڵە لە کەژان بەرزە
باڵای شاقادر لە هەزار تەرزە(٢٣١)
هاتمە ئاسانەت بە کۆی گوناوە
بەشەرمەزاری و بە ڕووی سیاوە
لاوە لاوەکەم گیانەکەم لاوە
وە ڕووی مەرحەمەت لاکە وە ملاوە
شێخم شێخ نیە وەك شۆڕە بیٚیە
هەرچەن زەین ئەکەم لە وێنەی نی‌یە
بمنێنە قوتوو قوتوو ئەشکێنم
نەمکەنە دەروێش خۆم ئەخنکێنم
نێرگەلەی مار پێچ گرد وە دەمەوە
پاڵی دا وە تەخت شای عەجەمەوە
تەینا سوارەکەی چۆڵی شاممی
باوکی دەروێشان قیبلەی عاممی
شێخم شێخ نیە وە چڵیٚ گیاوە

دەسی وا وە دەس غەوزی بەغاوە
بدە لە تەپڵ لە دەرە ڕاوە
لەشکرتیپی بەست بەورد و شاوە
سەرێ لە ڕێی تۆ بەردەواز نەوێ
حاشا لەو سەرە من قەت نامەوێ
لاوە لاوەکە لا وە مەیلەوە
وە خۆم سووتیاگم وە دوجەیلەوە
کۆترەی دارەوەن پایز بڕیاوم
شەو تا بەیانی پەی تۆ گڕیاوم
قورعانە گەورە دەسم لە بانی
شێخ ئەحمەد سوار بوو کوا خزمەکانی(٢٣٢)
ماینەکەی باوکم بریقەی ناڵی تێ
بێژنە کاکەحمەد شێخ وە ماڵی تێ
قوربانت بم وە قەمچی
شێخ بالاّ بەرز تفەنگچی
قوربانت بم وە تەلار
شێخ بالاّبەرز گوڵەنگ لار
سوار هەی سوار عەرەو هەی عەرەو
مەنزڵگەی خۆتە لادەرۆجڵەو
خۆشە تەڕاتەوەن خاکی دڵگیرە(٢٣٣)
گوزەرگەی شێ سوار ڕاگەی نەچیرە
دەسم لێ مەدەن بۆ تووران ئەچم
بۆ لای باوکەکەی سەلام گیان ئەچم(٢٣٤)
مەگەر وەختێك یادت بکەم کەم
لە چاڵ تینووەکەم جواناو بوێ جەم
ئەگەر نەمدەیتێ مەیلەکەی جاران

ئەوم وە سۆفی ئەچمە هەورامان
وەی هەناسەکەم دەرمەچوو دەم دەم
پەڕاو شینمەکرد بێستوون کەم کەم
تەمە دووکەڵە سەرکێوە هەردە
خەمە مەینەتە سزایە دەردە
سەربێرە وە دیار شایی مەرگەکەم
دەس بکێشە بان سپی بەرگەکەم
سیاییم هاورد سپێتیم پیێ ڕەشت
حەوتم کردەوە گرێم دا لە هەشت
لە توورانۆ تێم دەروەن لە ڕامە
ماڵی باوکەکەم شەو مەنزڵگامە
کەلگەل گیریاگە مەرگەل دووزاخە
دڵەکەم هیلاکی شەخسێکە لە پێی ئەو شاخە
ڕێگەی کوڵە جۆ هەر لە بیرمە(٢٣٥)
تەیفە خۆشەکەی توورانت دامان گیرمە
شێخێکم گەرەك سپی وێ وەك بەت
گێڵێ بدا وە دەور دەلیای ماریفەت
دەروێش وا خاسە سپی ئەنام وێ
تەسیقی ئوستاد پەسەننەی عام وێ
دەروێشیت ناکەم موخلیسیت ناکەم
وێڵگەل ئەگەڕێم شێخی پەیاکەم
شێخێکم گەرەك بزانێ لە دڵ
نامەرد ئەو کەسەلای بوێ ماتڵ
شێخێ وانە وێ لە دڵ بزانێ
پیر وموریدیی ئەو چۆن ئەتوانێ
دایکە جەواهێر دایکی گشتمانە(٢٣٦)

قۆقۆی پەلکەکەی شاڵی پشتمانە
بابچین بۆ سیروان بوەسین کەڵەك
بچین بۆ خزمەت قادر چاو بەڵەك
خەلیفە وێنس وێنسی جانە[٢٣٧]
میرم شاحسەین غەوسی زەمانە
تاووس تاووس کە وە گوێی چەمەدا
سوێڵ ئەڵقەی داوە وە دەور دەمەدا
پیاڵە و ژێر پیاڵە تەختەکەی زیوە
خۆزگەم بەو کەسە قادری دیوە
ئەگەر نەمدەیتۆ مەیلەکەی جاران
ئەوم وە مرید عەلیی هەورامان[٢٣٨]
زەردە هاوەبان زەردە لیکاوە [٢٣٩]

هیمەت هاوەلای شای چڕچەقلاوە

گیرم خواردووە وە سەرە ڕاوە
نازانم وە بەر بچم یان وە دواوە
ئەو دێوان دێوە هەر چووزەمێوە
ناسکەم هەورامان شێخی وا پێوە
ەو قوروانت وم وە گشت کەسەوە
دنیات وەك پرتەقاڵ گرد وە دەسەوە
هەی کە لە توولە ڕاچنیا لە خەو
بمکە وە خاتر کۆمەڵی مەرقەو
سەریٚ هەڵوڕە چ وەختی خەوە
سەریٚ بەرزۆکە دنیا خراوە
هەر خۆم وە قوربان هەر چوار کوڕەکەت
خنجێری دەبان کافر وڕەکەت
ئاگریٚ ئەگڕیٚ وە زمناکۆوە[٢٤٠]

ئەو ئاگرە من بووم وە بۆنەی تۆوە
پێی نیا لە ڕکێف دەمش بەلارۆ
بە پرشەی ناڵی غەزەب مەبارۆ
بدە لە تەپڵ با دەروێش کۆوێ
هەرچی ڕووی ڕەشە با ڕەنجە ڕۆوێ
هەر خۆم وە قووروان شێخەکەی ئێران
تۆو بزن بووڕە لە دەسی گۆران
مەکەو مەدینە گشت دام وە پاوە
شێخێ وەك تۆم نەدییە وە ڕووی دنیاوە
قەزات لە ماڵم دەردت لە کێوان
زەرەر نەیەری وەدەسی دێوان
خوا بمکا وە قووروان شێخی بیارە(٢٤١)
لە ملەی گەورە قلاڵ لیمۆ دیارە
لەکەڵ هاتە بان وا مزانی خۆرە
نەمزانی شێخم مشکێکەی مۆرە
هەرکەس شێخو من بە شێخ مەزانۆ
بەڵکم بایەقوش جەیانەش وانۆ
هانەوای گرتەش نزارە و چەمی(٢٤٢)
خانەقا گرەوۆ وە هەردوو چەمی
ماینەکەی عوسمان تازە لە غاوە(٢٤٣)
ڕێگای دوو ڕووە قوڕ و چڵپاوە
ئەڵلا ئەڵلاهو لەبەیك
یا شێخ سەلامو عەلەیك
ئەڵلاهو ئەڵلاهو لازم
یا شێخ دۆعا ئەخوازم
سەرێ بەرزکەرۆ ڕوو لە بێروون کە

تەماشای قرچەی پیرە دەروون کە
باڵداریٚ ئاما باڵ بە حەواوە
جار جار مەنیشۆ وە خانە قاوە
دووگوڵ بەحەی حەی سەریان هێنا دەر
ئەمیان شا عوسمان ئەویان شا عومەر
کاوا ترەکیٚ لویٚ کراویە دۆڵ[244]
حەیفەن عوسمانی بیارەش کەردەن چۆڵ
ئەوگارم شەق کرد چاوم کەوت وەکۆ
هەرچەن هەوڵم دا نەگەییم وە تۆ
ئیمڕۆ لە ڕۆ ڕۆی دڵەی ناشادم
شێخی دوور وڵات کەوتۆتە یادم
زوانەکەم بووڕی بیکەی وە دەرمان
لە شوێنتەگەڕێم سەر وە بیٚ زوان
چمکی کەواکەت ئەگرم و ددان
قەت بەری نادەم تا ئاخری زەمان
دەردێکم گرتووە شای دەردەکانە
لوقمانی حەکیم لێی سەرگەردانە
خۆ من پیر بووم کۆڵ بە کۆڵەوە
پاڵم داوە پاڵ تەکێی چۆڵەوە
کەژەکەی سۆڵە تەکێی چۆڵەوە
کەژەکەی سۆڵە لێم کەوت وە پەنا
دەخیلتم تاهیر مەچۆ وە فەنا
یاخوا شێخ نەمریٚ بۆ دین زەرەرە
با دەروێش بمریٚ ڕێگەی لەبەرە
دەروێشیی ناکەم دەروێشیی گرانە

دەروێشی قابیل شای کەسنەزانە[٢٤٥]
لە قەسر مەنیشە بەردەکەی ڕەشە
بێڕۆ بۆ سۆڵە جێی قەمچی ڕەشە
بمکە وە خاترشاکەی کەسنەزان
خۆمن کردوومە کردەوەی نەزان
سوارێکمان بۆ هات سەرتاپاسەوزە
یەقین بزانن سوارەکەی غەوزە
ئاگریٚ گڕۆ گڕەش دوورەنە
ئانە ئاگرەکەی شارەزوورەنە
ئەوا تۆ ڕۆییت لێلاٚییم لێڵە خۆت و دڵەکەت
وە کێی ئەسپێری باوکە شێخ خونچەی گوڵەکەت
قەول ویٚ گوڵی کەس نەکەم وە بۆوە
تا گوڵم بۆ تیٚ لە خزمەت تۆوە
شێخێکم گەرەك لە دڵ بزانیٚ
هەر وەك باش حەکیم خەریك نەمانیٚ
نەزان وە نەفام من هیچ نازانم
هاتمە مەدرەسەت قانون بزانم
هیمەتەکەی تۆ شفای دەردانە
نەزەرت وە خێر شفای گوناهبارانە
دەسم دامێنت دامێن گیرت ویٚ
لەدنیا و لە قەیامەت دەروێش بیرت ویٚ
خۆ من دەروێش نیم بۆت تالووقانم
خوا بۆم بکا من جان فیداتم
لە سەر کلاٚوان خۆزگە بازی یە
ڕاگەی شێرانە جێی شانازی یە
من و قەلەڕەش شەرتێکمان کەردەن

من غەم و ئەو دەم تاوەڕۆی مەردەن
خوا سپاکەیان بکەی وە سپاکەی وەیسی نازار
هەر سوراێکیان بکەی وەڕووی هەزار سوار
سوار هۆ سوار ڕێگە نازانم
بمخەرە سەر ڕێ قەزات لە گیانم
دیسان شکیاوە شووشەی مەینەتم
دنیام چوو لە دەس هەم قەیامەتم
بەو حەوتەوانەی دیلی کۆی پیێیە
هەر عانێ بمرم باوکە شێخ زووخاوی تۆیە
هەڵسە بەیانە بای بەیان مەیۆ
دەنگی یا هووە شای کەسنەزان مەیۆ
جبەی قاقانیی هەڵکێشە لە بەر
دەروێش دەروێش کە ئەچی بۆ سەفەر
جبەی قاقانیی هەڵکێشە لەبەر
دەروێش دەروێش کە ئەچی بۆ سەفەر
جبەی قاقانیی بدە وە شانا
بۆ من ڕجا کە تۆ لە دیوانا
بمان کە وە خاتر سەیدی سەروەر
نەجاتمان بدەی لە ڕۆژی مەحشەر
بمکە وە خاتر کۆچی مەدینە
بەمحەمەدی ئیبنی ئامینە
سەت و بیس و چوار هاوردمەتکا
وەك سەگی ئەسحاب خوا عا فووم بکا
توخوا براکان با تۆبە بکەین گشت وە تەگبیرێ
با قاپیی ڕەحمەت لێمان نەگیرێ
با درۆ و بوختان لە ناو هەڵبگرین

ئاخر زەمانەو هەموومان ئەمرین
ئاخر زەمانە دەسلأتم نیە
شەیتان قەلاشە عیلاجم نیە
بنوسە قاقەز وە دلّ و وە گیان
نەجاتم بدەی لە نوگرە سەلمان
چاییم لیّ ناوە قاوەم بووە دەم
لە خەلّکان وایە مەیلم بووەکەم
مەزانە دوورم دلّەکەم لەلاتە
بەشەو و بە ڕۆژ ئەشقی بالأتە
ماینەکەت بۆرە بۆرەی قەزوانی
ئەولایی ئەحمەد شای کەسنەزانی
ڕدووی دەماوەن پارچەی شەمێران
ڕەنگ زەردی دەروێش ماوە لە ئێران
ئێران و تووران وە سپ و سەناتەن
گەردنە زەردەکەت لە عالەم تاکەن
قوربان تیرت وم لە کەوانەدا
دات وە تەخت و بەخت شای تارانەدا
بەرکە وەملاوە قیبلەی یەقینم
باوکی ئاشقان کوڵەکەی دینم
بە قوربانت بم حاکمەکەی دەلۆ(٢٤٦)
لە ڕێی خوادا لایەکمان لیّ بکەرۆ
ڕوتبەی غەوزیەکەت بکەوە شانا
دەرکە مەعمووری باتین وە چوار مەکانا
قەزات لە مالّم شێخی هەیکەلی
ئەولایی ئەحمەد نەتەوەی عەلی
ئاسکە شەلەکەی هەردەی دوجەیلەم

وێڵ و سەرگەردان دوای باڵای لەیلم
هەر لەیل لەیلمە لەیلی من کامە
لە ڕۆژ تەنگانە کێ هەوا خوامە
دەروێشیی ناکەم درەوێشیی گرانە
نەیوەمە ڕێوە ماڵم وێرانە
ماسی لە دەلیا خۆراکی ئاوە
منیش وەك ماسی جەرگم کەواوە
بدە لە تەپڵ وەك جاری جاران
دڵ بووە بە نەرگس ساڵی بێ باران
بلبل لە شاران کەو لە نزاران
گشتی ئەخوێنێ پەی ئەشقی یاران
سۆزەی بای نەسیم پێشخانەی شەبەق
بۆ دەنگت نایە هەی بۆ ڕەزای هەق
***

٧. لاوانــــدنـەوەی ئـافــرەت

لاواندنەوەی پیاوی مردوو , مێرد, کوڕی گەنج , کەسی کوژراو , کەسی نەخۆش و ئافرەت و زوڵم لێکردنی لەلاواندنەوەدا , لاواندنـەوەی وجاخ کـوێری کۆچـکردوو , هەتیوکـەوتنی منـداڵ, بـێ داڵـدەیی ژن و منـداڵ دوای مردنی مێرد و باوك.

بەشان بەش کریا بەشی من کەم بوو
ئەو بەشەش کەدای پەژارە و خەم بوو
سلاو لەو ڕۆژەی من بووم لە دایە
بێ خەم و خەفەت بە بێ دەسمایە
من کەسم زۆرە وەك گلای داران
کەسیش وەمن چی وێڵم لە شاران
ئەوەنەم مردووە لەو بەگلەرانە
فەقیانە چەرموو سەرپۆش کەتانە
فەقیانە چەرموو سەرپۆش کەتانە
خۆیشك هەڵسە پامیوانت ئامان
گولاو بڕژێنە سەرتاپا دامان
شانت هەڵبڕە خۆم بدەمە پاڵت
گۆش بدەمە گۆش شەو ناڵە ناڵت
سەرت بشۆرە نەتکردووە شانە
ئەوالێی نیشتووە تۆزی گۆڕخانە
یا خوا قەورەکەت قەت ئاو نەدزێ
تەوالێتەکەت لە خاك نەڕزێ
یاخوا لەیلەکەت خۆشی نەنۆشێ

ڕەش دانەکەنێ قرمز نەپۆشێ
ماڵ باوەی لەیلێ ئەسڵ زادەبێ
لەیل بردنۆکەیان وەعدەو ماوەبێ
هەر لەیل لەیلت بوو ئەوە خۆت و لەیل
موبارەکت بێ قەسرەکەی دوجەیل
تۆبە لەو ڕۆژەی لەیل ئەڕواتەوە
مردنی براکەم هەو ئەکاتەوە
سەرینت سەنگە پانیت کەتان
بوویی وە ڕەفیق سەنگ بێ زمان
سەنگێ لەو سەنگە بکەرە سەرنیا
پاڵی پێوە دە پەرێی شەو تەنیا
پەردەت بۆ بکوتم بە دوو لۆ و سێ لۆ
نەوالێت بدا گەرمای نیوەڕۆ
سەربنێرە بان باڵ لەیلێوە
ئێوە مەزانن بەنەی بساتم
هەم لە تاریکی هەم لە زوڵماتم
مەڕوانە ڕەنگم ڕەنگم هەر واسە
بڕوانە دڵەکەم وێنەی پەلاسە
ئەوەنە ئەگریم وەکوای خەمما
لێلایی ئەتێ وە بان دیدەما
نۆماڵیی مەکە نۆ ماڵیی جەختە
نۆ ماڵیی کردن وە تاڵە و بەختە
هاوارێکم کرد وە شای عەودالان
خوا نەیشێوێنی نۆ ماڵیی مالان
ئەوەن حەزمەکرد ژنێ بخوازی

لە شایی یەکەتا تێر ئەمکرد وازی
ئەوەن حەزمەکرد شاییت بۆبکەم
لە شایی یەکتا دەورانێ بکەم
ئەوەن حەزمەکرد بێمە ماڵەکەت
سەر بنێمە بان شلیی باڵەکەت
دڵەکەم هەڵدڕە وە نووکی نەشتەر
هیچی تیا نیە لە زووخاو بەتەر
وە ڕۆڵە ڕۆڵە دەشتم دا لەبەر
بەراز لە چیمەن سامی نیشتەسەر
ها لە گیانما سەت زام خەتەر
گشتی ژانەکا یەك لەیەك بەتەر
خۆیشك دوای برا عەمری کۆتابێ
خۆزگەم بەو خۆیشکە ئەچێتە باوان
برا دەسیەگرێ براژن داوان
کز کز دانیشم لە سای دیواران
خۆزگە بخوازم وە برادارا ن
برادارا ن دەماخیان بەرزە
خۆیشك بێ برا مردنی فەرزە
کزە کزمەکە کزەت لە گیانم
لە دوای بالأی تۆ دەربچێ گیانم
چەنێ گرتتم وە دامانەوە
بردتم وە ڕووی ئیمامانەوە
بۆلای کێ بوەم دایی خەمانم
کێ بیکا تیمار لەڕوی زامانم
یاخوا لە دوای تۆ چەرخ چەمەربێ

نەشەوقی مانگ و نەزەردەی خۆر بێ
سەنگێ لەو سەنگە بکەم وە سێوەر
پاڵی پێوە دەم وەڕەنجی بێوەر
ڕەشم پۆشیوە گریە و زاریمە
لەدوای باڵاکەت بێ قەراریمە
لە دەسم دەرچوو بازی کەیانی
دەك خەجاڵەت بم قەدرم نەزانی
ڕەنگەکەم زەردە وێنەی زافەران
بڕوام پێ ناکەن ملەت کافران
بڕێ یەخسیرن شاڵ لە بەریان کەن
لەبەر بێ باوکی شار بە دەریان کەن
هاوسێم باری کرد وە کەشکۆڵەوە
بۆ خۆم جێماوم وەڕێی چۆڵەوە
جوابێ بنێرن بۆ قەومان دوورم
ئاگرێ بەربووە لە خەرمان سوورم
هەی داد هەی بێداد دەردم تاو تاوە
شەو لە ناڵەی من سیروان بێ ئاوە
فەڵەك تەخت و بەخت کێ نەشێوانی
شایی کێت نەکرد وە پەشیمانی
لەماڵ دەرئەچێ وە پشت بەستە
وەختێ هاتەوە زامار و خەستە
ئەوەن داخ و دەرد ها وەلامەوە
شەوێ وەبێ خەم سەر نە نامەوە
خنجێرێ چووە وە ڕووی شانما
زووخاو ئەتکێ وە گشت گیانما
ئاوەکەی ئەڵ,ەن هات لە قەسرەو ە

چاوەکەی ئامین هاوە عەسرەوە
کزکز دانیشم لە سای دیواران
فرمێسك بڕێژم وەك سەیلی باران
یاخوا کەس وەك من باری لار نەبێ
ئەحتیاج وە دەرماڵ نامەردان نەوێ
سەرێ هەڵوڕە ڕوو لە گەردوون کە
سەیری قرچە قرچ پیرە دەروون کە
خەمین و خەمبار پەی تۆ خەمینم
وەختە دەربچێ ڕۆح لە جەمینم
دایە بانگ مەکە سەر لە بەیانە
نەگبەتی تۆیە خەوم گرانە
ئەوەنەم خەم خوارد جێم نیەتێی کەم
مەگەر بای شەماڵ تۆزێ بەڕێی کەم
هەی داد هەی بێداد کارم چوو لە دەس
مینای شکستە قەت ناوێ پەیوەس
بەختێ لە ئەزەڵ سیاچارە بێ
دەسی لێ مەدەن با ئاوارە بێ
شاییم بۆت نەکرد نەمهاورد وەوی
خۆ من تۆ ڕۆییت وە ناڕەزای دڵ
خواکەت لەگەڵ بێ مەنزڵ بە مەنزڵ
دەسم ناگەیە وە بەرزیی شانت
ئازای ئەنامم بێتە قوربانت
خۆزگەم بەو خۆیشکە برای تێ لە دوور
دەسیە کاتە مل ڕەنگی ئەبێ سوور
ئەچمە ماڵ براکەم خاترم بکاشا

له هەق بپرسیٚ و گەردم نەدا با
ئیٚوارە وەختە جوابیٚ ژنەفتم

لەکەل هەڵدیٚریام له کەلوەز کەفتم

ئەچمە سەر سیروان کەف و کوڵیٚتی
سیروانیش وەك خۆم داخ له دلیٚتی
فەڵەك له قاپیت هەرچەن مەناڵاٚم
خاستر کالاٚی خەم بڕیت وە باڵاٚم
یاخوا هیچ کەسیٚ ئاو نەنیٚ له جۆ
هیچ کەس وەکو من نەویٚ ڕەنجەڕۆ
دەسم لیٚ مەدەن جەسەم خەستەیە
بانەکولیٚتۆ ماران گەستەیە
سووتیام و برژیام بووم بە قەقەنەس
گەردم بابردی و پیٚی نەزانی کەس
ئای لەی بەختەی من چەنیٚ سیایە
پەلەوەر وە باڵ وەی ماڵما نایە
چوومەلای خومگەر جامیٚ خۆم سەنم
سەرتاپا باڵاٚم وەی خوم هەڵژنم
ئەترسم بمرم قەورەکەم غار ویٚ
ئیزرایل له دەس قەورم بیٚزارویٚ
هەروەختیٚ مردم وە گڵ بمپۆشن
هیچ خیٚرم نەدی له دنیای ڕۆشن
هەر وەختیٚ مردم بمخەن وە لادا
بازووخاو تك تك بیٚت وە دوادا
سەنگیٚ لەو سەنگە بکەم وەپاڵین
پاڵی پیٚوە دەم پەریٚی شەو ناڵین
سەرینم سەنگە پاینم غارە

لە ژێر ئەو غارە چۆنم قەرارە
ئەترسم بمرم وە دەم دەردەوە
سەر بنێمە بان سەنگ سەردەوە
ئەترسم بمرم داخ لە دڵم بێ
خاکی عارەبسان ئاو و گڵم بێ
نەبە ڕۆژئارام نەبەشەو خەومەن
چونەی چەم گل کەرد گلاراومەن
نەدەردم وێنەی دەردەدارانە
نەزامم چون زام گەستەی مارانە
کزکزبنیشن لە سای دیواران
زنجیر لە گەردن چون گوناحکاران
من و بایە قوش هەرتك خام دەردین
کەلاوە ڕووخیاگ هەناسە سەردین
داخم ئەو داخە دەردم کاریيە
دەرمانی دەردم نادیاری يە
دەردێکم گردووە نیە دەرمانی
نەوێ وە نسیو هیچ بسوڵمانێ
چەن شاران گەڕیام چەن دووکان گەستم
دەرمان دەردەکەت نەکەفتە دەستم
ئەترسم بمرم نەتبینمەوە
بە جوانە مەرگیی سەر بنێمەوە
ئەترسم بمرم وە تاسەتەو ە
بۆ نەنێم وە بۆی هەناسەتەوە
هەرکەی من مردم دووبەردم بەسە
شینم بۆ بکەن مەڵێن بێ کەسە
یاخوا کەس وەك من نەکەوێ کۆسی

نەڕوانێتە چۆڵ هەوارەی دۆسی
ئەوەنەم خەم خوارد خەم بوو بە بەرگم
خەم بوو بە ئەڵماس بڕی یە جەرگم
ئەوەنە گەڕیام وە هەردانەوە
توێکی پێم ڕۆیی وە بەردانەوە
ئەوەنە گەڕیام هەردە وە هەردە
بووم بە ئاسکەکەی وەڵەد گوم کەردە
ئاگرم گرتووە وەك پیرە داران
ناکوژێمەوە مەگەر بە باران
من و قەلە ڕەش کردمانە گرەو
ناوسکی من ڕەشتر لەسەر باڵی ئەو
هەر تەمیٚ لە بان کێویٚ ساکنە
ئەوە تەم نیە هەناسەی منە
هەناسەکەی من وە تەپولوول ویٚ
ڕۆیی بۆلای گەردوون بەڵکو قوبوولٚ ویٚ
گلەییم هەیە وەلای خواوە
دەروازەی مەینەت بۆ من نەکراوە
شەماڵ تو مەیە من خۆشم نیە
سەرچاوەی خەمان لەلام جەم نیە
شەوان ئەخەوتم وە تاسەتەوە
بۆم ئەنیا وە بۆی هەناسەتەوە
هەی داد هەی بێداد هام وە چۆڵەوە
عاسام گوم کردووە وە کەشکۆڵەوە
ئەڵوەن ئاوەکەت هاوە خوێنەوە
مەخولیٚ وە دەور خانەقینەوە
ئەڕا تونیەتیت وە شین گەرمم

پەلکەکەت شووڕکە وە بان تەرمم
نەسوورت کرد و نەدەزگیرانی
فەلەك بردتی بە نەوجەوانی
سیروان هاتووە ئەرخەوان سوورە
لە بەختی براکەم مەلەوان دوورە
لە بەختەکەی خۆم وا ڕا ئەبینم
بچمە سەر سیروان هیچ ئاو نەبینم
ئەوەنەم داوە لە بەردان بەرد
ڕێزەی سوقانم بووە تۆتیای گەرد
سەرم بردە بان کەلاوەی خاپوور
قووقەی بایەقووش ژنەفتم لە دوور
تکەی عەسرەکەم ئە نەم لە داوان
بێشك هەڵئەگرم ئەچم بۆ باوان
دارفت و فراوان سێوەری نیە
یەخسیر بیٚ باوان هیچ قەدری نیە
براداران دەمانخیان بەرزە
یەخسیر بیٚ برا مردنی فەرزە
بڕیٚ یەخسیر دیم ویٚلٚ و سەرگەردان
لە تاو بیٚ باوکی دەس لە یەك بەردان
کانی و سەرکانی سەرکەوچکەی زیوە
مامەم شیٚ عەلی خاوەن هەتیوە
هەوریٚ هاوردی وەتاو و تەرزە
ئازا چاوەخوار حیز دەماخ بەرزە
شەرد بیٚ لە دوای تۆ خۆشی نەنۆشم
لە خەم و خەفەت هەر ڕەش بپۆشم
شەوان ئەخەوم بەرم لەلاتە

دڵەی کۆس کەوتەم هەروەتەماتە
دایە تو مەگری گریانت بەسە
با خۆم بگیرم هەقم وە دەسە
بێ وەماڵەکەم لە شوێن گشت کەسم
تۆی هێزی ئەژم دارعاسای دەسم
دنیا دنیا کەم دنیا داری کەم
چاوان لە عەسر دڵ لە زاری کەم
دنیام ئەو دنیا ئەم دنیا بادە
عەبڵە ئەو کەسە بەم دنیا شادە
نەشێرێ کوشتت نە شێرەوانێ
هەتیوێ کوشتت گوێرە لەوانێ
وەو ڕێیا مەڕۆ ئەو ڕێ هەڵەتە
ئەو بۆر چڵکنە لێت وە مۆڵەتە
ڕووی خۆیشکت ڕەش بێ وەك پەلی سۆنە
ئەگەر ئەو مەیلەت قەت بکا کۆنە
کاکەی کۆڵ بە کۆڵ کۆڵ بە کۆڵەوە
چۆن قەرار ئەگری بە ڕێی چۆڵەوە
ئەوکارە مەکە نەکەردەنی‌یە
یەکێ تر وەك خۆت لە جێتانی‌یە
لە شوێنت نەما یەك یادگارێ
نە لەچك وە سەر نەقەڵەم دارێ
چوومە ئەو بانە جاهێلاَن جەمە
ئەو چاوەم کوێر بێ توعومرت کەمە
خۆیشك نامرێ قەور برای کەنیا
ئیتر ئەمێنێ بۆ سەمەرەی دنیا
لە حەیوەت برا بوومە وە دەروێش

تەوەلا بوومە لە قەوم و لە خوێش
خەڵکی خەم سێنە من خەم فرۆشم
وەکو سەماوەر دایم لە جۆشم
ماڵ باوان لەیلیٚ هەویان کردەوە
ئەمجار بە تاقیق لەیلیان بردەوە
یاخوا لەیلەکەت نەچێتە باوان
زڵفی ببڕیٚ بیناتە داوان
یاخوا لەیلەکەت هەرگیز نەخەنیٚ
بەرگی ئازێتی قەت دانەکەنیٚ
سەرمناڵەکەت گشت ئەگرم لە زیو
بەڵکو ناحەزان پێی نەڵێن هەتیو
هەر خۆم بە قوربان بەرزیی باڵاکەت
کەلەبچە بەردان بەردەم سەراکەت
هەر خۆم بە قوربان شلیی شاڵەکەت
وەکیٚ ئەبەخشی بەشە ماڵەکەت
قەوری بۆ بکەنن ئەڵهەد مرواری
بەناز دایبێڵن لاشەی زاماری
یاخوا جوان نەمریٚ چوونکە زۆر حەیفە
وەك شنەی شەماڵ دایم لە کەیفە
سەرەڕام گرتووە وە دەلیلەوە
ئەحواڵ ئەپرسم وە زەلیلەوە
ئەوکات نەمردم قەوری تۆ کەنیا
ئێتر قەت نامرم تا دوایی دنیا
لەو قەورسانە سینی گڕدانە
بێژن وە لەیلیٚ مەجلووم میوانە
هەتیم و یەخسیر بدەن وە دەسم

خۆم گڕیان ئەدەم لە جێی گشت کەسم
جوانان وە بەرگ قەترانی یەوە
مەیلیان هاوەڵای جوانی یەوە
دەس وەکەلەبچەی داری بی‌یەوە
خەریکە وەڵای زنجیرچی‌یەوە
ئەو زنجیرچی‌یە توخم شوانە
چۆن دەسی چووە لەو نەجوانە
قوربان باڵات بم بڕنەو لێی نیشتەن
بەو پەنجە جوانەکەڵانت کوشتەن
هەر خۆم وە قوربان ڕادیۆ دەسیەکەت
ئاو و تاوکردن ڕۆژ بێ کەسیەکەت
هەر ئاو ئاوتان بی ئاوتان زەرروورە
سەرچەشمەی ئاوان لە ئێوە دوورە
ئەو یەتیمانە شاڵ لە بەریان کەن
دەسیان بگرن لەماڵ دەریان کەن
ئەترسم بمرم هەر وەم داخەوە
شەوان تاریکان بێ چراخەوە
ئەوسا دەرئەچێ غەم لە خەیاڵم
تەقەی قۆندەرەت مەیۆ لە ماڵم
ئەو خواوەنە لە سەر دا خوڕی
بەینی من و تۆی لە یەك دابڕی
خۆمن لە خەم بووم لە خەم بووم پەیا
خەم ناوکم بڕی خەم ناوم نیا
قامەتم لە ژێر باری خەم چەمی
مردن فەرزترە لە ئاوماڵ کەمی
ڕۆژێ لە دایك بووم ڕۆژێ خاس نەبوو

سەرم لە مەینەت قەت خەڵاس نەبوو
هەی داد هەی بێداد خۆمن مامەوە
هەر خۆشی‌یەکم دی یەك یەك دامەوە
وەلای کێ بچم دەس وەزامەوە
کێ دەوام بکا لە پەنامەوە
خۆ تۆ بارت کرد خۆم وە جامەنم
کەلاوەی لامالْ بووەوە مەسکەنم
هەر لەیل لەیلت بوو ئەوە تون و لەیل
دەس لەیلت بگرە بۆ قەسری دوجەیل
لەیلێ و مەجلووم لفە و دووانە
پای لەیلت بڕیا لە خەڵوەتخانە
نەخۆش هەر باشە سەر لە سەرینە
کوژرا و خراوە گوللە لەبرینە
من دەسم ناگەیە و بەرزیی شانت
سەد قەسەم ئەخۆم وە دییەکانت
ئەوە مەلێکە هاوە وەبانەوە
دەنووکی هاوە خوێن شەهیدانەوە
کوژیاو کەوتووە لە بانی مەڕ مەڕ
دایکی لای نیە دەمی بکا تەڕ
بۆ مردنەکەی تۆ وە تەنگ نەهاتم
بۆ زەبوونی سەرجێت لە سەنگ هەڵهاتم
من کماتن بێژم کامتان لە یادکەم
مەگەر لەلای خوا داد و بێدادکەم
ئاخر من چیبکەم چیم دەسەڵاتە

له جیاتی خۆشی خەمم خەڵاتە
تۆ بۆ کوێ ئەڕۆی ئەسپی کوێ داری
ئەم یەخسیرانە وەکێ ئەسپاری
بە خوا ماڵەکەت بەرزە و دیاری
هەرزاری ئەکا وە بێ سەرداری
ئەو سێ ڕۆژە کوا خاوەن ئەم ماڵە
تەگبیر و ڕاکەی گشتی بەتاڵە
تو مەڕۆ مەڕۆ باخۆم بگەیەم پێت
بزانم ئەو گولله لە کوێ دایە لێت
دەرمان دەردەکەت لە سلێمانییە
دەرمان دەس ناکەوێ ماڵ وێرانییە
توخوا بێرەوە یەك نیوە ڕوانێ
گرێی دڵم باس کەم هیچ کەس نەیزانێ
توخوا تۆ مەمرە با خۆر بێ ئاوا
با مناڵەکان نەیەژن باوە
خۆ تۆ ڕۆیشتی پێچت کردەوە
قاپیی مەینەتت بۆ من کردەوە
هەرچەن بیرتەکەم بیری مەرگمە
هەر وەك پەز قەساو لەت لەت جەرگمە
خۆ من نەماوم هەر لە هەناسەمە
بۆ ئاغای شۆخم یەکجار تاسەمە
بخوڕە لە دیوان سینی بێتەدەر
برنج عەمەر بۆ گشت کشمیش لەسەر
بچن دانیشن لە پاڵ دیواران
چاوتان نەکەوێ وە باوك داران
باوك دارەکان باباوکیان خۆش بێ

هەرچی بێ باوکە وە بەرد ڕەش بێ
بڕوانە قەبرێ لە قەبران تاکە
بەردی وەك خەڵووز خاکی نمناکە
ئەوە شەرارەی قرچەی تاسەمە
تەپە دووکەڵی شوێن هەناسەمە
خەم نان و خەم بەرگ خەم توبرامیت
وەهەر کوێ بچم ڕەفیقی ڕامیت
سایەق سەیارە وە تون بڕانە
ئەو شێرە کوردە بووە گۆڕخانە
سایەق سەیارە مەیلەرێنەوە
زامەکەی سەختە مەیکولێنەوە
جواوێکم ژنەفت یاخوا درۆبێ
بەفرێ بوارێ ڕێگەل گیرۆبێ
خۆ من کۆترنیم شەقە بدەم لە باڵ
لە بێ زوانان بپرسم هەواڵ
شەهیدم کەفتی یە لە بان مەڕ مەڕ
بوسڵمان کێیە زوانی بکاتەڕ
بێژن وە دایکم شێت نەوێ شەیدا
چمان لە دایك نەبوومە پەیدا
سەرەکەت بێرە بینە بان ڕانم
گەر بێژم لایبە لاڵ بێ زمانم
یاخوا تۆ نەمری ببی بە داخم
خەڵکان بچنن میوە لە باخم
بابکەینە بان ملەیە زۆر بەرز
خەمی دڵەکەم گشت بدەم وە قەرز
وە هەر کوێ ئەڕۆم مردن لە ڕامە

تازە وە تەمای جەفای دنیامە
ئەوە تۆ ئەڕۆی من ماوام کویٚ ویٚ
سەیری کیٚ بکەم شێوەی لە تۆ بیٚ
توخوا قەومەکان گلەیی بیٚ لێتان
ئەڵقە و سەعاتی کەوتە لای کێتان
قاقەز بنووسە سەر وە خەتەوە
با بیخوینمۆ وە خەفەتەوە
قاقەز بنووسە وە ئیسم ناوم
دۆعاو سەلامت وە بانی چاوم
ئەگەر وە بیٚ تۆ شادیم لەدڵ بیٚ
شادی و نە جوانیم هامێتەی گڵ بیٚ
ئەگەر وەبیٚ تۆ سەر لە سەرین کەم
لە نیوە شەودا دەس وە ناڵین کەم
حیزە مەیکوژە تا ئەگریٚ سەنگەر
وە شریقەی بڕناو جەرگت تێتە دەر
لەیلیٚ وە قوربان باڵای مەجلووم بیٚ
لەیلیٚ یش دوای مەجلووم ستارەی شووم بیٚ
هەر لەیل لەیلتە ئەوە لەیل لەلات
دەس لەیلیٚ بگرە بیکەرە سەرنیات
هەڵمەگرە بڕناو لوولەکەی تەنگە
هەڵگرە ئاربیجی ئاشق وە جەنگە
هێزم تیا نیە وە دەنگ بناڵم
زووخ وزام و ئێش وە لێو بماڵم
هەڵگرە کلیل بشکێنە پاوەن
دەشتی دا لە بەر یەخسیربیٚ خاوەن
لە دەشتی ئێران بگێر بگێرە

جوونیٚ کوژیاگە جوونیٚ یەخسیرە
هەرهاوارمەکرد یا ئیمام ڕەزا
بەڵکو بێیتە وە سەر وە بیٚ قەزا
لەملاوە ڕۆییت سەیارە سواریٚ بووی
لە ولاوە هاتیتۆ تابووت باریٚ بووی
شەتەکەی بەسرە پەنگ بخواتەوە
لاشەی یارانمان گل بخواتەوە
هەر خۆم وە قوربان بێریەکەی سەرت
گولەکاری کرد لە شوێن خەتەرت
ئەو تاقە دارە لەداران دوورە
خوایە نەیکوژی داڵدەی یەخسیرە
ئەگەر ئەمزانی چ حەل ئەمردم
یانەی ئاوەدان وێران ئەکردم
توخوا خەم مەخۆ خەم سایەی سەرە
لە پاش ئەو خەمە خوا دەرووەکەرە
بێوە سەرینم خاس بکە شینم
دەنگت خۆشترە هەم لە یاسینم
نەرگس ساقی سەوز بوومی بیەن زەرد
لاشەی جوان کەوتۆ بیٚ خەوش و بیٚ گەرد
ئیمشەو لە خەوما کوڕەکەم هات بۆ لام
لە پاش کوڕەکەم گولەیەك لێی دام
کاکە قەوری تار داگیری کردم
دنیای ڕۆشنی لە بیرۆ بردم
دڵەکەم هەڵدڕن پڕیە لە زووخاو
سوکنابیم نایە بەسەت گۆزە ئاو
تاکەی دانیشم وە خەمینەوە

وە بەرگی سیای ماتە مینەوە
ئەوە دەمێکە ئەم زامە لێمە
قەترەی زووخاوان شەو لە ناو جێمە
لە سەر کلاٚوان وەی من وەی منە
دووکەڵیٚ هەڵسا هەناسەی منە
کزەکزیٚ تیٚ لە سەر کلاٚوان
ئەوەهی منە لە دەری مالاٚن
بچمە ئەو قەورسانە خاکی وە باکەم
تا سمێڵەکانت لە خاك پەیاکەم
سەرم بردە بان کەلاوەی خاپوور
قووقەی بایە قوش ژنەفتم لە دوور
خەم بووە نانم خەم بووە بەرگم
خەم بووە ماریٚ سەرگرت لە جەرگم
بیٚ وەماڵەکەم قەت مەچۆرەوە
سەرنیات بۆ دانێم شان بدەرەوە
یاخوا نەوڕیٚ دەنگ دلێران
ڕێوی ڕاو نەکا لە جێگەی شێران
لە سەر قەورەکەت وێسیام وە پاوە
هەرچی بانگم کرد سەنگ جوابی داوە
ئەو قەورە تەنگە چەفتە چون کەوان
تیایا خەفتی یە شێر وە بیٚ زوان
هەر چەنیٚ بکەم خەیالاٚتی تۆ
بلێسەم تاوەن دووبارە لە نۆ
بیٚ بگەیە پێم ئیمڕۆ تەنگمە
ماڵم وێرانە و شەوە زەنگمە
شەرتە تا ماوم لە دنیای فانی

دڵم سیروان بێ و چاوانم کانی
چی ها دڵما گشتیه دەم وە سەنگ
بەشکەم سەنگەکە لێلمابێتە دەنگ
لە هەموو لایە هەور و بارانە
تەنیا لەلای من ئاگر بارانە
ڕەسمم بۆچی‌یە وە مقەباوە
باڵای تۆم ئەوێ بێی لە دەرگاوە
جووتێ میمزام بوو پاڵەوان ئەستوور
زۆڵە کورد نەیهێشت ناو بکەن مەیشوور
وەفوای سوێڵت بم یەژی بەیداخە
خزم و بێگانە گشت بۆت بە داخە
کزەی ئەو ڕۆژەت ئاگری تێم بەردا
باوە هەردوو دەس قوڕبکەم وە سەردا
خۆمن تاقەتم نەگرد لە خاو وەرێزی
چۆن تاقەت ئەگرم ساڵ وە درێژی
ئاگرێ کەوتەوە هەم لە یارانە
هەم لە تایەفەی گوناحکارانە
نەدەسم هەیە نە ڕێی دەسەڵات
دەلیلیش قاتە بینێرم بۆ لات
یاخوا خواوەن لە کەس نەگرێ قار
بەردی بنچینەی دەرنەکا لە غار
چاوم چاوەڕێ کەی خۆر بێ ئاوا
سەرێکم لێ دەی هەر وە سەر پاوە
ئەگەر بزانی وە حاڵ دەردم

بەزەییت تێتۆ وە ڕەنگی زەردم
یاران من مردم لە مردن ئەو کۆ
شینی دوای مردن چ بۆوچ نەبۆ
چاوانم دێشێ وە دەرمانەوە
ئیتر ناتبینم وە ڕێ و بانەوە
جل و بەرگەکەت ئەنێم لە بوخچە
بەشکەم بەهار بێ وگوڵ بکا خونچە
دەنگم دەرنایە بیلاو ێنمۆ
بەردەکەی مەڕمەڕ بتاوێنمۆ

***

لاواندنەوەی کەسی غەریب و پەڕەوازە

غەریبێ بمرێ ڕۆژێکی بەسە
شینی بۆ بکەن مەڵێن بێ کەسە
دەلاڵێ ئەچڕێ وە دەنگی زولاڵ
غەریبیی مردووە دەرنەچن لەماڵ
یاخوا بای بێو ڕەشەبای نەبێ
غەریب لە شاران شەو سەرمای نەبێ
غەریبی شاران خۆم کرد وە دەروێش
گوروێ بێگانەم تەوەلام لە خوێش
غەریبی شاران کارێ پێم کەردەن
بێزارم لە گیان ڕازیم وە مەردەن
غەریب غەریبە غەریب دیارە
غەریب ڕەنگی زەرد لێوی بەبارە
یاخوا هەڵکاتۆ بایە لەخۆتەن

بەشکەم غەریبان بێنۆ بۆ وەتەن
وەزرەی زنجیر پای عارەبانە
دەنگی غەریب تێ لەو عەرەبسانە
نەرگس لەچیمەن ئەڵهای ئاو کەرد
غەریب لە شاران ئەڵهای وەتەن کەرد
هەرکەسێ یەژێ غەریبیی خاسە
ئەویش لەجوملەی خوا نەناسە
کۆترە باریکەی دەنووك عەباسە
ئەڕۆی بۆ شاران کاکەم بناسە
یاخوا هەڵکاتۆ بایە لەخۆتەن
تۆزی غەریبان بێنێ بۆ وەتەن
***

لاوانەوەی وجاخ کوێران

ماڵ وجاخ کوێران عاساو کەشکۆڵە
ئێوارە بمرێ بەیانی چۆڵە
ماڵ وجاخ کوێران بوەنە گوێی شەتێ
ئاگری تێ بەردەن بوێتە گومەتێ
ماڵ وجاخ کوێران هەرکەسێ ئەیخوا خۆش حەلاڵی بێ
ئەمیش وەك ئەوان وێران ماڵی بێ
ماڵ وجاخ کوێران بریا وەبازاڕ
هەڕاجی کردن وەك ماڵی زەوار
ماڵ وجاخ کوێران بردن وەمەزات
هیچ کەس نایسێنێ پێی یەژن میرات
ناڵە ناڵێ تێت شێر وەبەنەوە

ناڵەی وجاخ کوێر کەس نەی سەنەوە
ماڵ وجاخ کوێران دار لێو کەنە
ڕیشەی ئاو بەردەن وەتاڵێ بەنە
ماڵ وجاخ کوێران کۆکۆ بیەوە
هەر کۆیە یەکێك پێی شابیەوە
ماڵ وجاخ کوێران وشکە کەڵەکە
دەسی لێمەدەن خەتای فەلەکە
بێژنە جاڕچی بابانگ کا دەلاڵ
فەقیرێ مردیە دەرنەچن لە ماڵ
غەریبان بگرن غەریبان بارکەن
دڵی غەریبان بە وەتەن شاد کەن
***

لاواندنەوەی ئافرەتی مردوو ، ئافرەتی گەنج و بەسەر مناڵەوە چوو

کولێن بگرەو بەرکولێن پێوە
نەوا ناشییان پاڵ بدەن پێوە
کێ بێ بنیشێ لە سای کولێنت
کێ بگرێ وە دەس جام زەڕینت
بۆ کوێ دەرچووە میر ئەم ماڵە
ئیش و فرمانی گشتی بەتاڵە
سەرت بوەسۆ قولاو بکە گیر
شەمامەت دەرکە وەڵەد بدە شیر
وە فوای سەرت بم وە پووشینەوە
لەکێ تۆریایی با بچینەوە
سەروین بپێچۆ با کەمێ لار وێ

بۆ باوان ئەچی با دیمەن داروێ
سەرت بوەسە با کەمێ لاروێ
ئەڕۆی بۆشایی با زینەت دار وێ
قاپی یەکەیان دەمی وەلایە
نەهاتە گوێچکەم دەنگ لایە لایە
کلیل باوڵەکەت ها وەلامەوە
نەتۆ داوات کرد نەمن دامەوە
هەر خۆم وە قوربانماڵی سەرپەڕت
لە گرمەی گاوەس لە قاڕەی مەڕت
ئەیدەیتە دەس کێ کلیل ماڵەکەت
کێ بنیشێ لە پاڵ سینی و پیاڵەکەت
وای وای واوەیلێ واوەیلامە واوەیڵی
بۆ قەد و باڵای لەیلێ
***

ئـــــاغـــــا ڕۆ

ئاغام ڕۆ ڕۆ ڕۆ لە گشتمان
چەن شێر خاس خاس چوو لە پشتمان
شێر و بەچکە شێر دایان لە بێشە
شێر بەر لە بەچکە کردیە ئەو ئێشە
ئاغام ڕۆ ڕۆ ڕۆ نەبڕیاوە
ڕۆ بوو بە ئاگر هەم هەڵگڕیاوە
ئاغام ڕۆ وەی ڕۆ لەم ڕۆی قەوییە
سەری لە عاسمان پای لە زەوییە
ئاغام ڕۆ وەی ڕۆ ئاغای خاسەکەم
ئەتنێم وەبانی دیدە ڕاسەکەم
ئاغام ڕۆ وەی ڕۆ ئاغا شەدادم

ئاغا وەبیٚ تۆ عەمر وە بادم

لاواندنەوەی شۆڕەسواران و جەنگاوەران:

شێوەی لاواندنەوەی جافی کۆچەر

دەسە سوارەکەی ماوت پۆشم ڕۆ
هەم والیی چین و هەم سەرکەشم ڕۆ
دەسە سوارەکەی پیٚ وە بەلاٚم ڕۆ
هاڕەی چکمە سوور دەوری قلاٚم ڕۆ
دەسە سوارەکەی دەمی عەسرم ڕۆ
لەشکر و سپاکەی قلاٚی قەسرم ڕۆ
بڕیٚ سوار هاتوون بچم وەڕایان
گۆش بدەم وە گۆش زڕەی لەقایان
دەنگ تیٚ دەنگی پا ناڵ تیٚ
دەنگ شۆڕەسواران شەو وە شەماڵ تیٚ
دەس بنیٚ وە بان تەنکیی جڵەوا
بگەیە وە یەخسیر لە شیرین خەوا
چیخگەل ئەسمەر پیٚچ تیٚلاٚ دارەواز
خانمی سەرکز هەتیوی بیٚ ناز
هەر خۆم وە قوروان بەرزیی دەماخت
نووزەی هەتیوتیٚ لە ژیٚر یاتاخت
سیروان هاوردیە دار وە پەڵکەوە
نووزەی هەتیوتیٚ وە دەس خەڵکەوە
دەنگەکەم نایکا بۆت بیٚژم بە دڵ
کیٚوان گڕ بگریٚ شەتاو بیٚتە کوڵ
ئەوەنمە ڕۆی یە مەردان وە ڕاوە

هیچی نەیهاورد سەر وە دواوە
بێژن وە دایکی خۆی بگرێ لە لیل
مەیتی باقی خان گەییە سوور خەلیل[٢٤٧]
بێژن وە دایکی خۆی بگرێ لە نەوت
مەیتی سەی عەتا لە مەیانا کەوت[٢٤٨]
بێژن وە خاسێ سیغار نەکێشێ
لەچکە پەشمەکەی لە خوم هەڵکێشێ
بەو کۆسەی هەجیج وە شاخانەوە[٢٤٩]
داخت هاوەبان گشت داخانەوە
قەورم بۆ بکەنن با خەیلێ قووڵ وێ
قەورم لە قەوری دوژمنۆ دوور وێ
مەیتەکەم هەڵگرن وەم بەرانبەرا
ئەوەی دڵسۆزە بابدا وە سەرا
مەیتەکەم بوەن خاکە ساری کەن
لە جیاتی مەلا شینکەرێ بانگ کەن
مەیتەکەم بوەسن وە زڵفی لەیلێ
بێن شینم بکەن شەپۆڕم خوێن وێ
مەیتەکەم بوەن بینێن لە یاڵێ
باشینم بکا ساحێو جەماڵێ
ئەڵوەن برد گەسەم سیروان شۆرد گەسەم[٢٥١]
خێرۆمەن وە خۆی کفن کرد گەسەم
ئیزرایل وە سەبر ڕۆحمان شیرینە
ئەچین وە جایە قەت کەس نەدینە
چاوم چاوەڕێ دڵەکەم زێگەوان
بزانم تۆ کەی ئەویتە مێوان
مێوانی ئازیز پیڵاى وەچەمم

له تۆز پێڵاکەی دەربچێ خەمم
بێژن وە دایکی خۆی بگرێ لە قوڕ
تازە سەی عەتا بۆی ناوێ وە کوڕ
بێژن وە لەیلێ نەوێ وە تەمام
دەرزیی یەقەکەی بنێرێ بۆ لام
شەوسوو ئەم حەلە ئەمکەن وە نەمام
گولەی ناحەزان داییە لە توێڵی
خوێن فوارەی بەست بۆ دەم و سوێڵی
دەسە سوارەکەی ڕووی مەیانم ڕۆ
فەقیانە چەرموو بەرخێڵانم ڕۆ
گەورە ماڵەکان نەماوە ناویان
سەت قەسم ئەخۆم وە شوێن هەواریان
گەورە ماڵەکان نەماوە ناویان
دوژمن شاد بووە وە عەرز و ئاویان
چاوم دەرئەکەم ئەیکەمە گولە
شەڕی پێ بکە ملە وە ملە
قاز و قوڵنگەکەی لەگەڵ بڕیاوم
لە سەر زرێوار بە تەنیا ماوم
ئەڵوەن هاتووە وە بەرزیی داران
داییە لە چەکمەی شۆڕەسواران
ئەیکەمە ملم سەرکەلەی دەوار
وە شوێنیا ئەگەڕێم هەوار وە هەوار
بڕێ سوار هاتوون بچین وە ڕایان
خۆمان بخەین وە ژێر پای چارەوایان
هەر کۆیە بەرزە بیکەین وە ماوا

پاڵی پێوه دەین سوب تا خۆراوا
شەرد وێ بیپۆشم بەرگێ لە دەوار
وەك شەل بنیشم لە ڕێگەی زەوار
لە هیچ ناترسم لە مردن نەوێ
لە خڕەی پاچ و بێڵ قەور کەندن نەوێ
هەر خۆم وە قوربان مشکێکەی سەرت
گولەکاریکرد لە شوێن خەتەرت
حەکیمم هاورد وەلای دەردەوە
نەخۆش پێش حەکیم خەوی بردەوە
عەشرەت براگەل بێنە سەر وەختم
دەس بنێنە بان زام زۆر سەختم
چوومە سەر دار گوێز باشقەی کول داران
کوا ئاغا و نۆکەر زەمزەمەی جاران
ئەوە ئێوارە سێوەر لارۆ بوو
کۆچی کوردەکان بەرەو خوارۆ بوو
بێژن وە خاسێ پووشین شین نەکا
لە دوای مێردەکەی شوو وەکەس نەکا
سەر سەوز و بۆرچین لێوشەتانم ڕۆ
شێوەی مەحموو بەگ سۆسەن خانم ڕۆ
دیوەخانەکەی باوکی حەمە کەی بکەم وەبیر
لە زڕەی زنجیر لە تەقەی کەوگیر
سینی سینی کەن سینی بێتە دەر
گشت دەوری لەرزێن گشت کشمیش لە سەر
عەزیز خانم ڕۆ تەکش خانم ڕۆ[٢٥١]
جووتە سوارەکەی بەرمەیانم ڕۆ
ماینەکەی عەزیز لە گیریان ناوێ

گلاڵی پێسەواڕن خۆر ئەم پەنەی داوێ

٨. لایلایەی ئافرەت

لای لایە کۆرپەم لای لایە
ڕۆڵە بخەوە بۆ خەوت نایە
لایلایەت بۆ ئەکەم تۆ بکەی خەوێ
قەزاو بەڵای تۆ لە کەژەڵ کەوێ
دۆعات بۆ ئەکەم لە پیر دەروێشان
ئەوەندە پیر بیت دەست بکێشان
داری بێشکەکەت لە دارخورمایە
ڕۆڵەم سپەردەی غەوزی بەغایە
داری بێشکەکەت داری چنارە
ڕۆڵەم سپەردەی وەیسی نازارە
لایلایەت بۆ ئەکەم لایەوە نازێ
پەڕو پۆی سەرنیات پەڕو پۆی قازێ
لایەلایەت بۆ ئەکەم خەو بتباتەوە
فریشتەی وە خێرات بێت وەلاتەوە
داری بێشکەکەت داری قەزوانە
بەنی دەسڕازەت خوریی کاوڕانە
لایلایەت بۆ ئەکەم خەوت لێ کەوێ
دەرد و ئازارت لە کێوان کەوێ
لایلایەت بۆ ئەکەم وەلانکەوە
یاخوا گەورەت کەم وە باوکەوە
لایلایەت بۆ ئەکەم بەدڵی پڕخەم
بەڵکو گەورە بیت بگەیتە بەرهەم

ببیته هیواو پشتیوانی خۆم
لایلایەت بۆ ئەکەم تابیٚ خەیاڵ بیت
بۆ خۆت پەروەردەی کوڕی منالٚ بیت
لای لایە ڕۆڵەم لای لایە
خۆزگە لایلایەی عالەم وا بوایە
من لە شیری خۆم ئازادت ئەکەم
بۆ نەتەوەی کورد پەروەدەت ئکەم
کاتیٚ ئەخەوی لە ناو جۆلانە
خەوی خێرت بیٚ ڕۆڵەی تاقانە
تۆ بنوو بنوو واکاتی خەوە
شاخ و چیاکان ڕەشن وەك شەوە
دایە بانگ مەکە سەر لە بەیانە
نەکبەتی تۆیە خەوم گرانە
لایلەت بۆ ئەکەم بە تورکمانی
یاخوا قەت نەمری بە نەوجوانی
کزەکز مەکە مەمکزێنەوە
خۆم ماران گەستەم مەمکولێنەوە
بێشکم دانا بان بێشك پێوە
بانی لا ئەدەم نووزەی هەتیوتیٚ لێوە
لایلەت بۆ ئەکەم وە دیدە و وە گیان
بچێتە چاوت خەو دەمەو بەیان
کزەکزمەکە کزەت لە گیانم
کزەکەی تۆیە بڕی ئێسقانم
لایلەت بۆ ئەکەم خەیلیٚ بمانۆ
چون شنەی شەماڵ دەوریٚ بڕانۆ
لایلەت بۆ ئەکەم لایلەی نیانی

خوا لە پشتت بێ غەوزی گەیلانی
دەس و قاچت ئەبەسم بە دەسڕازەی بەن
بەشکەم نەترسی لە کۆت و پێوەن
لایلای لایلایە کۆرپەی شیرینم بۆ خەوت نایە
باوکت لێت دوورە دایکت لەلایە
ڕۆڵە گیان نەمری نەبی بە داخم
گردەکەی سەیوان نەکەی بە باخم
لایلایەت بۆ بکەم خەوت لێ بکەوێ
باوکی تۆ تازە نایەتەوە جێ
لایلای لایلایە کوڕم لایلایە
لە کزیی کوردان دەنگم دەرنایە
***

٩. هۆنراوەی گاڵتەی جاڕیی

فەقیانە چەرموو سەڵتە بابردوو
تۆ ژنت بۆ چیە لە برسا مردوو
قورعان وە هەقت سێ مانگ تەواوە
وە شەو نەخەوتووم بەنم باداوە
نەخەرمان سووتم نەخەلەسێنم
تاڵێ بەن بێرە خۆم بخنکێنم
دەك بەنەخوێنەکەت وە میرات کەوێ
ئەی ئەوە چی بووکێشات لە دەرپێ
تازە داهاتووە ڕادوێن بێ وایەر
وە قنگ ئەفەنی وە سەر عەشایەر
ئاو جەوەڵ ناساز وەل کوڵە زاونە
ورد ورد بیکوتی لە دەسك و ئاوانا

بیساویته (......) هاجەرەخانا
نەوەك ئەو زامە تەشەرە کەرۆ
لەمەش زیاتر دەرمان بوەرۆ
زەنگاوات زاتت زەنگاوات زاتت
گووی عالەم وە ڕیش کوێخای وڵاتت
خەرمان یەکێکە بەشکەر دەهانە
هی تریش هەیە بێجگە لەمانە
ئەریً هۆ مام حاجی پەنجەرە پەڕۆ
مەلیحمان بدەریٚ هەتا نیوەڕۆ
زەن و زەنگنە داودە و شێخان
ئەی چوار عەشرەتە ژنشان کوێخان
کچگەل مەڕۆن بۆ هەردە
کوڕ گەل بوونەتە جەردە
بانگتان ئەکەن وە فیکە
ماچتان ئەکەن عەنتیکە
بەهار بەهارەن فەسلٚ جۆزەردەن
(.......) چ دەربەس شۆلە ئاو بەردەن
بە قوربانت بم باڵاٚ خەرتەلە
هیچ عەیبت نیە دانێکت کەلە
دایی من لە دەس خەجیٚ دەم بۆریٚ
ساتی سی کەڕەت لە خۆیوە تۆریٚ
پەپوو سلێمانکەی دەنووك زیونیە
کە چوویتە شاری قیبلەم ببینە
ئەگەر نازانی قیبلەکەم چۆنە

کەواکەی ڕەشە و سەڵتەکەی کۆنە
تۆ قول ئەعووزو بێژە
شەو کورتە و ڕۆژ درێژە
دراو دار زەینی تێژە
بێ دراو کوشتەی نوێژە
درەو درەوی سەرە ولێژە
تام لەلای ژنی درێژە
شیرکە ترشا بیڕێژە
ژن کە پیر بوو بینێرە
خڕ بیژەنە شایی یە
ئەوەنەی ڕیاڵ چایی‌یە
کوێرە بخۆ دوایی‌یە
چقچقە و بەلەك داری تەرمم بێ
سەڕەی نێرەکەر شینی گەرمم بێ
خاڵێ هاوەبان گۆنای پیرۆزۆ
یەژی ڕەشماڵە هاوەسەرکۆزۆ
لەکەل دەرکەوتی وامزانی قۆزی
سەروەك سەوەتە لووت وەك ترۆزی
شایی‌یە و هەل هەلە
زاوا قۆڕە بووك شەلە
یارێکم هەیە دەم و چاو ڕەقێ
کراسەکەی بەری وەك سەڵتەی فەقێ
ئەڕوا بەڕێدا بەلەقە لەقێ
پیاو یاری وای بێ چۆن سکی ناتەقێ
هەرچی لە جوملەی بالاّ بەرزانە

سەر بەسەر بەزێڕ هێشتا هەرزانە
هەرچی لە جوملەی باڵا کوڵانە
سەر بەسەر بەجۆ هێشتا گرانە
باڵا بەرزەکان هێلانەی داڵن
باڵا کوڵەکان فریشتەی ماڵن
بەوسەی سایەقە بەو تەپەڕەشە
بارکرددنی حەلاو خەتای ئایشە
جاهێڵە ڕووتەی وە گوێ بانەوە
(گ...) وشك هەڵاتوو وە لاڕانەوە
خاڵ کوتێ هاتووە یەژن خەڕاتە
هەرچی خاڵ ئەکوتێ یەژی سەعاتە
ددان شاش و واش وەك پشکەمەشکە
زڵف گرێ گرێ وەك قوڵفە ڕەشکە
سینەت ساجەکەل جۆی تیا برژیاگە
مەمکت دۆوانە دۆی تیا ترشیاگە
خاڵ وێنەی پشقل وە تەپاڵەوە
زڵف وێنەی گەون وە لا پاڵەوە
زڵفەکەی بادا وەك پەتە گورێس
ماڵەو ماڵیەسی وەك مانگای چڵێس
زڵفی شۆرد و هۆنایوە
سپی یەك ها وە گۆنایوە
کلاشی پەڕۆیین وەسێتە چنیاو
زڵفی کەمێڵێن هەرگیز نەشۆریاو
ماچێکم کردووە لەکچەکەی گوڵناز
ترش بوو وەك هەنار مزر وەك ڕێواس
نەك لەڕەشەکان ڕەشی بێ نیشان

کورتانی لێکەن بۆ پەین کێشان
نەك لە سپیی‌یەکان سپی بەکولێن
پشت لەمیوان کەر تیکە هەڵخلێن
نەك لە سوورەکان سووری ئەرژەنگی
کاژ فڕێ ئەدەن وەك ماری جەنگی
ناسکەم سەوزەکان سەوزەی یەمەنی
شان کۆتاو مل بەرز شاهان پەسەنی
قوربانی باڵای ڕەق و وشکت بم
زڵف شانە کریاگ پڕ لە ڕشکت بم
کزەی دەروونم چون باکەی زەلان
دۆس کەمەرە لەرزین کیسەکەم تەکان
دایکی دڵی خۆشە کوڕەکەی نۆکەرە
بەن دەمانچەکەی ڕیخۆڵەی کەرە
زڵفە ڕەشەکەت با ئەیشەکێنێ
ڕۆنەکەت گەنیا بەقاڵ نایسێنێ
بەقاڵ باوەحیز لووت وە حەواوە
بۆنی ڕۆنەکەم یەژی گولاوە
هەڵکێشە خنجێر لێم دە بە نۆرە
بۆچی ئەمکوژی فاتمە سەربۆرە
باڵا بە وێنەی داری قەرەقاج
ڕوومەت بەوێنەی بەروپشتی ساج
لە پشتوێنە و خوار بسپێرە پێمان
هەرچیت کەمی کرد بیوژێرە پێمان
دگان شاش و واش وەك پشکی مەشکە
زڵفی دایەڵا میسلی قۆی ڕەشکە
سێنگت ساجەکەی جۆ تیا برژیاگە
مەمکت مەشکەکەی دۆ تیا ترشیاگە
کلاش پەڕۆینەی وەسێتە چنیاگە

***

١٠. سروود و گۆرانیی منداڵان لە فۆلکلۆری کوردییدا

هەمیر هەمیر هەمیر خان

دینم دینی شەکر خان
شەکر چووە بواریٚ
دەستی گرت وە چناریٚ
چناریٚ حەشحە شۆکیٚ
بەرمدە دارە لۆکیٚ
گزگل و مازگ لە دنیٚ
خڕخاڵ بۆ بانی دەستی
سورمە چەنیٚ جوانە
سەرقەڵەمانەی شوانە
هۆشوان هۆشوان کچ بێری
حەوت ڕانم بۆ بژمێری
گشتی قوتە عارەبی
کسکەی کردووە لەزەوی
وە چڵە و چۆپانی وەوی
وەوی فۆتەکەی لارە
براگەورەکەی سەلارە
خەنجەر ئەنیٚ کەلەکە
ئەچیٚ بۆ ناو خەلەکە
هەر مەنیجەی گەرەکە
لەرزان لەرزان لەرزانە
گەنمەکەم وێسیاگەوە قەدەر نەیجە
تیایا ئەگەڕیٚ وەسیی هەڵەوجە

خاسان خان بیكێشێ بەلارە و لەنجە

هـــەندێك گـۆرانیی منـــداڵان

منالّی گەڕەك سەربنە خەڕەك

وەرنە دەرێ بۆ شەڕە گەڕەك

قازو قولّنگ مارهات

فاتمە بە قەتار هات

عەلی بە سووار هات

مریەم بە گریان هات

بەردە بۆن پیسە ئامێنەكەلارە

دەرگا دا ئەخات سەر لە ئێوارە

ئەڵێی پیرێژنی سەد هەزار ساڵە

*** *** *** *** ***

١٠. سroوود و گۆرانیی منداڵان له فۆلکلۆری کوردییدا
هەمیر هەمیر هەمیر خان
دینم دینی شەکر خان
شەکر چووە بوارێ
دەستی گرت وە چنارێ
چنارێ حەشحە شۆکێ
بەرمدە دارە لۆکێ
گزگل و مازگ لە دنێ
خڕخاڵ بۆ بانی دەستی
سورمە چەنێ جوانە
سەرقەڵەمانەی شوانە
هۆشوان هۆشوان کچ بێری
حەوت ڕانم بۆ بژمێری
گشتی قوتە عارەبی
کسکەی کردووە لەزەوی
وە چڵە و چۆپانی وەوی
وەوی فۆتەکەی لارە
براگەورەکەی سەلارە
خەنجەر ئەنێ کەلەکە
ئەچێ بۆ ناو خەلەکە
هەر مەنیجەی گەرەکە
لەرزان لەرزان لەرزانە
گەنمەکەم وێسیاگەوە قەدەر نەیجە
تیایا ئەگەڕێ وەسیی هەڵەوجە
خاسان خان بیکێشێ بەلارە و لەنجە

لیستێك بەناوی ئەو كەسە بەڕێزانەی كە سوودم لێ وەرگرتوون بۆ كۆكردنەوەی هۆنراوە فۆلكلۆرییەكان

١)مەحموود و تۆفیق و محەمەد و مستەفاو لەتیف كوڕانی مام ئەحمەدی شاسوار كەدانیشتووی جارانی گوندی باخی سەرووی قەرەداخ بوون وئێستا لەسلێمانین .ئەم بەڕێزانە تەمەنیان لەنێوان ٤٥–٦٠ ساڵدایەو گۆرانی بێژی سەردەمی لاوێتیی خۆیان بوون وگەلێك سوودم لێوەرگرتوون.

٢)حەمید مەجید جوامێری زەنگنە كەخەڵكی ناوچەی زەنگنەی گەرمیانە وئێستا دانیشتووی كفرییەو تەمەنی نزیكەی ٦٠ساڵە.ئەم پیاوە بڕێكی باش هۆنراوەو مەتەڵ و پەندی پێشینانی بۆكۆكردبوومەوە و ئەركەكەی مایەی پێزانین وسوپاسمە.

٣)خوالێخۆشبوو ئەسعەد مەجید عەزیز و ڕێژاوخانی خێزانی لەولوبە /سلێمانی.

٤)نەجیبە خانی حاجی موشیری تیلەكۆ كەتەمەنی ٦٠ ساڵێك دەبێت و ئێستا دانیشتووی كۆمەڵگای سموودە لەلای كەلار، هەروەها خوالێخۆشبوو حاجی عەلی مێردیشی گەلێ بەیتی بۆ وتووم.

٥)رەعناخانی شێخ ئەحمەدی شاكەل،تەمەنی ٥٥ساڵ دەبێت و ئێستا دانیشتووی كۆمەڵگای سموودە لای كەلار.

٦)كاك سەلاحی شێخ محمەدی شاكەل و خەدیجە خان و ناسكەخانی خوشكی ،ئێستا دانیشتووی سلێمانین.

٧)مامۆستا هەتاوی سەید خەلیل وكەژاڵ خانی خوشكیو نەغەدەخانی خوشكەزای لەكەلار ،كەتەمەنیان ٣٥–٤٠ساڵە.

٨)حاجی ئەحمەد و میمكە سەلمەی قادری شەریف خەڵكی گوندی قاڵیجۆی شارەزوور كەوا هەردوكیان تەمەنیان سەروو ٦٥ساڵ دەبوو .

٩)كاك سەید عەزیز كەلەبنەڕەتدا خەڵكی گوندی (مەركەز حدود)ی ئەوبەری سیروانە و ئێستا دانیشتووی گوندی گردەگۆزینەی لای كەلارە . كاك سەید

تەمەنی ٦٥ ساڵ دەبێت وپیاوێکی قسەخۆش و دنیا دیدە و سوعبەتچی‌یە .
١٠) خوشکی شاعیر مهاباد قەرەداخی خەڵکی کفری‌یە و ئێستا لە سوید دادەنیشێ , گەلێ بەیتی لە کفری بۆ کۆکردمەوە .
١١) حاجی مەلیحەی خێزانی حاجی محەمەدی ئالیجان لە کفری , کە تەمەنی ٧٥ ساڵ دەبێت وکاتی خۆی شۆڕەژنێکی ناو جاف بووە و گەرمیان و کوێستانی کردووە.
١٢) کاک نەواف پێشمەرگە , خەڵکی ناوچەی سەنگاوەو تەمەنی ٤٥ ساڵ دەبێت .
١٣) حاجی حەمە ئەمین عەلی خەڵکی گوندی کۆیکە لە سەنگاو وئێستا لە سلێمانی دادەنیشێ وتەمەنی ٦٥ ساڵ دەبێت . هەروەها میمکە تەمینی مەحموود مرادخانی خێزانیشی کە تەمەنی زیاد لە ٦٥ ساڵە .
١٤) نەجیبەوماهی حمە ئەمین تۆفیقی مامم وحەبیبە حمە فەرەجی خزمم کە هەموو خەڵکی کفرین وتەمەنیان لە نیوان٤٥-٦٠ ساڵدایە وبەتایبەتی لە بواری لاواندنەوەدا گەلێ سوودم لێ بینیون .
١٥) خوالێخۆشبووی دایکم (ئافتاو حسێن وەلی) , کەلە بنەڕەتدا خەڵکی ناوزەنگنەی گەرمیانە ولەتەمەنی ٧٥ ساڵیدا کۆچی دوایی کرد .
١٦) هاوڕێم مامۆستا حسێن قادری خەڵکی دەربەندیخان کەوا لە ڕێگای قوتابیەکانیەوە گەلێ کەرەستەی دەست خستم و ساڵی ١٩٩١ لە تەمەنی چل ویەك ساڵیدا بە تۆپبارانی ڕژیمی عێراق شەهید بوو.
١٧) هاوڕێیانم کامیل حسێن باوە خەڵکی دەربەندیخان و مامۆستا ناسیحی مەلا کەریم وحەواخانی خوشکی لە دەربەندیخان وحسێن عەبدولقادری باوە کۆچەکی لە هەڵەبجە گەلێ هاوهاوکارییان کردووم.
١٨) زۆر لە قوتابییەکانم بە کوڕوکچەوە بە درێژایی نزیکەی ١٧ ساڵی مامۆستاییم لە ئامادەیی کشتوکاڵدا لە سلێمانی و هەڵەبجە هاوکارییان کردووم.
١٩) خەڵکێکی دیکەی لە ژمارە نەهاتوو , کە هەریەکەیان بە چەند بەیتێك

یارمەتییان داوم.

٢٠) چەندین کاسێتی گۆرانی وهۆره ومەقام و سۆزی دەروێش وتاد کەوا دەستم نەگەیشتووەتەخاوەنەکانیان یان نەماون وگەلێ هۆنراوەی فۆلکلۆریم لێیانەوە گواستووەتەوە سەر کاغەز . لە نێوان ئەوانەدا کاسێتی گۆرانیی ژنێکی دەنگ زولاڵ لە کوردستانی ئێرانەوە بۆم هاتبوو وناویم نەزانی .

٢١) خوشکی شاعیر (کەژاڵ ئەحمەد) گەلێ بەیتی فۆلکلۆریی تایبەت بە گۆرانیی منداڵانی لە دایکی وەرگرتووە و بۆی هێناوم .

٢٢) گەلێ جار وا ڕێکەوتووە لە بارودۆخی گرژی و شەڕوشۆڕ لەگەڵ ڕژێمی عێراقدا لە گەرمیانی پێش ئەنفالدا بۆ کۆکردنەوەی ئەم بابەتانە گەڕاوم و گەلێ لە پێشمەرگە وفەرماندەکانیان یارمەتییان داوم وکارئاسانیی هاتوچۆیان بۆ کردووم ویەك دووجاریش تووشی بۆردمانی فڕۆکە بووم .

کورتە روونکردنەوەیەکی بەشێك لە زاراوەو ناوی ئەو گوندوشوێنانەی کە لە هۆنراوە فۆلکلۆرییەکاندا هاتوون .

١)دۆڵان : ناوی دوو گوندە لە ناوچەی قەرەداخ دۆڵانی سەروو دۆڵانی خواروو.

٢)پووشین : مێزەری ئافرەت بووە , ڕەش وزل وگوڵەنگ دار بووە . جۆری بێ

گوڵەنگیشیان هەبووە.
٣) جــەباری : ناوچــەیەکی نزیــك کەرکووکــە و هۆزێــك هەربــەو نــاوەوە نیشتەجێیەتی.
٤)قۆپی قەرەداخ : شـیوێکی چـواردەور تـەنراوە بـە شـاخی بـەرز لـە ناوچـەی قەرەداخدا.
٥)شـەمێران : ناوچـەیەکە لـە بـاکووری ڕۆژهــەڵاتی دەربەنـدیخان وباشـووری هەڵەبجەوە, هۆزێك هەر بەو ناوەنیشتەجێیەتی.
٦) گڵـەزەردە: گوندێکـە لەسـەر شـاخی بـەرانان ،کەبەشـاخی گڵـەزەردەش دەناسرێ، لەباشووری ڕۆژهەڵاتی سلێمانییەوە.
٧) گەڕەزیل: گوندێکە لەناوچەی قەرەداخ.
٨)ســیوەیل:ناوچــەیەکی ســەر ســنووری ئێرانــە لــەباکووری ڕۆژهــەڵاتی شارباژێڕەوە.
٩)سەرکەل:گوندێکی ناوچەی تیرەی ڕۆغزایی جافە لەگەرمیان و سەرکەلی کەوە ڕێشی پێ دەوترێ.
١٠)داریکەلیی:گوندێکی ناوچەی قەرەداخـەو شـێخ مـەحموودی نـەمر بەشـێکی زۆری ژیانی تێدا بەسەر بردووە.
١١)سۆڵە:ناوی دوو گوندە لەقەرەداخ.
١٢)سەگرمە: ئەو زنجیرە چیایە کەناوچەی قەرەداخ لە گەرمیان جیا دەکاتەوە. لەدەربەندی بازیانەوە دەست پێ دەکات تا دەربەندیخان.
١٣)بەڕەزا:ڕووەکێکی بەهارەی بن کاچ وئەشکەوتەو بۆ دەرمانی گەلێ نەخۆشی دەشێ.
١٤)چنوور ولۆ:دوو ڕووەکی کوێستانین.
١٥)کـەلی زمکـان:زمکـان شـاخێکە لەسـەر سـنووری نێـوان عێـراق و ئێـران و دەڕوانێتە سەر سیرواندا لەپشتی ناوچەی تاوگۆزییەوە.
١٦)بانی مۆردو ڕەبات: دوو گوندی بناری سەگرمەن بەڕووی ناوچەی گەرمیان و

سەنگاودا.
١٧)ملەی هەڵاڵە: لەپشتی پێنجوینەوەیە.
١٨)جێشانە: گوندێکی بناری بەرانانە بەڕووی سلێمانیدا بەرانبەر بە بەکرەجۆ.
١٩)گل یان بناری گل: ناوچەیەکی نزیك ئاوەسپیە لەگەرمیان و لەسەرووی ناوچەی داودەوە. گوندی ئاوباریك کە ساڵی ١٩٣١ شێخ مەحموود شەڕی تێدا کردووە, لێرەیە.
٢٠)تەپەگەڕووس: گوندێکی بناری شاخی سەگرمەیە بەڕووی گەرمیاندا.
٢١)کەڵەکاوی: گوندێکە لەناوچەی قەرەداخ ولەشوێنی تریش هەیە.
٢٢)تەکیۆ سیۆسێنان: دوو گوندی گەورەی ناوچەی قەرەداخن.
٢٣)مەسۆییەکان: سێگوندی نزیك بەیەکی ناوچەی گەرمیانن لەنزیك سەرچاوەی ئاوەسپییەوە.
٢٤)زەنان وخاڵدان:دوو گوندی ناوچەی هەمەوەندن لەنزیك چەمچەماڵەوە.
٢٥)سۆڵەو دێلێژەوخاوێ: سێ گوندن بەڕیزی یەکدا بەقەد شاخی سەگرمەوەن لەناوچەی قەرەداخ.
٢٦)کانی کەوە: ناوی چەند گوندێکە لەناوچەکانی گەرمیان وشارەزوور وپێنجوین.
٢٧)باسەرە: چەم وئاوێکە لەقەرەداخەوە سەرچاوە دەگرێت و بەدەربەندێکدا ،کەهەمان ناوی هەیە، شۆڕدەبێتەوە بۆ گەرمیان و لای قادر کەرەم"ڕۆخانەی پێ دەڵێن" .
٢٨)قەترە: شوێنێکی هەردەو تەپەو تەلانەو شیوی قووڵی تێدایە لەخوارووی دەربەندیخانەوە بەڕووکاری سیرواندا.
٢٩)بەیات: ناوچەیەکی عەرەب وتورکمان نشینی باشووری ڕۆژئاوای توزخورماتووە.
٣٠)ناوە: گوندێکی گەرمیانە لەنزیك سەرکەلەوە.
٣١)هەڕێنەو گۆلباخ وقیرچە: سێ گوندی ناوچەی گەرمیانن لە باکووری قادر

کەرەمەوە.

٣٢)عالان و حاسڵ ونەمەڵ: سێگوندی ناوچەی شارەزوورن بەبناری بەرانانەوە.

٣٣)زرگوێز: گوندێکی بناری بەرانانە لەسەر ڕێگای نێوان سلێمانیو قەرەداخ.

٣٤)قەسرەکەی مەلیك: ڕەنگە مەبەست لەکۆشکی (رحاب) ی مەلیك فەیسەڵی عێراق بێت، کەلەدواییدا بوو بە(قصر نهایە)و پاشان تەخت کرا.

٣٥)میرەدێ: گوندێکی ناوچەی وارماوەیە لەسەر ڕێگای نێوان سلێمانیو دەربەندیخان.

٣٦)ژاڵەی سەفەر:گوندێکی ناوجافی گەرمیانە لەنزیك کەلارەوە.

٣٧)گۆڕەشەلە: گوندێکی سەر سیراونە لەنزیك کەلارەوە.

٣٨)جەوەڵ ناساز: بەرازییەکانی چەمبۆری باکووری تووز خورماتووە.

٣٩)مەیان یان مەیدان: ناحیەیەکە لەوبەری سیروان لەباشووری دەربەندیخانەوە ولەنزیك شاخی بەمۆوە.ئەم ناحیەیەو تەواوی ناوچەی ئەوبەری سیروان تا بەرانبەر دەربەندیخان سەر بەقەزای خانەقینە لەنەخشەی ئیداریی عێراقدا.

٤٠)عەمەڵەو نەورۆڵی: دوو تیرەی نیشتەجێی شارەزوورن لەنزیك هەڵەبجەوە. هەورامیش نێشتەجێی ناوچەی هەورامانی نزیك هەڵەبجەن.

٤١)خۆرنەوەزان: بن کاچ وبەرزاییەکی سەر ئاوەسپییە لەگەرمیان،لەدەربەندێکی نێو شاخی قاجری نێوان ناوچەی زەنگنەو نباریگل لەباکوورەوە وناوچەی داودە لەباشوورەوە.

٤٢)بەرزنجە: گوندو ناوچەی بەرزنجەیە لەباکووری ڕۆژهەڵاتی سلێمانییەوە ومۆریاسیش گوندێکی ئەو ناوچەیەیە.

٤٣)تەقتەق وکەلۆەز:دوو گوندی شارەزوورن.

٤٤)قەسر: مەبەست قەسری شیرینە ،قۆرەتوو ناحیەیەکە سەر بەخانەقین، بنکوورەو ڕێژاو دوو ناوچەی نزیك قۆرەتوو وخانەقینن.

٤٥)گولان: گوندێکی نزیك دەربەندیخانە ،دێوانە چەمێکە لەقەرەداخەوە سەرچاوە دەگرێت و دەڕژێتە سیروانەوە.

٤٦)وێنـە: گونـدێکی لای پێنجوینـە ،عازەبـان گونـدێکی ناوچـەی وارماوەیـە لەباکووری دەربەندیخانەوە .ژاڵە گوندێکی نزیک سلێمانییە و لە چەند شـوێنی تریش هەیە.

٤٧)پژماڵە یان پشت ماڵە ئـەو خەڵکانـە بـوون کەلـەدەوری ماڵـە بـەگزادەکانی جاف بوون.

٤٨)شاکەل گوندو ناوچەیەکی دەشتاییە لەباشووری ڕۆژئاوای کەلارەوە.

٤٩)بارام وگوڵەندام دوو دڵدار بوون و داستانێکیان بەناوەوە هەیە.

٥٠)سێتەیران گوندێدکی ئەوبەری سیروانە سەر بەخانەقین.

٥١)سنجاوی ناوچەیەکی لای کرماشـانە لەکوردسـتانی ئێـران و هـۆزێکیش هـەر بەوناوە نیشتەجێیەتی.

٥٢)گێلان ناوچەیەکە لەئێران نزیک بەئیلام.

٥٣)بانکوڵ و هەیوان: ناوی گوندو ناوچەیەکە لەدەوروبەری خانەقین.

٥٤)کۆیی یان کۆیك:گوندێکی سەر ئاوەسپییە لەگەرمیان.

٥٥)ئاوەسـپی: چـەم وئاوێکـە لـەبناری شـاخی ئاژداخـەوە لەناوچـەی سـەنگاو سەرچاوە دەگرێت و بەگەرمیانـدا بـەرەو خـوار شـۆڕ دەبێتـەوە تادەگاتـەتووز خورمـاتوو و پاشـان دەڕژێتـە زێـی عزێمـەوە لـە نەخشـەدا بـە (ئـاق سـوو) ناودەبرێت.

٥٦)نەفتخانە: ناوچە نەوتییەکانی نزیک خانەقینەوە.

٥٧)تەلەشعیر: ناوی دۆڵێکە لەناوچەی پێنجوێن.

٥٨)شێروانە: گوندێکی جارانی سەر سیروان بوو لە شوێنی ئێستای شارۆچکەی کەلاردا و نزیک بەقەڵای شێروانە، کاتیخۆی بەهەموو ناوچەکە شێروانە دەوترا.

٥٩)باخی میر: باخێکی پڕ لەداری میوەو قەشەنگ وخۆش بوو لەهەڵەبجەدا.

٦٠)تیمارو برایماوا: دوو گوندن لەناوچەی قەرەداخ.

٦١)باوە کۆچـەك: گوندێکـە لەباشـووری ڕۆژئـاوای هەڵەبجـەوەو بـەباخی زۆری هەنار بەناوبانگەو، ئاوێکی زۆری هەیە.

٦٢)قاڵیجۆ: گوندێکە لەشارەزوور بەتەنیشت کانی پانکەوە.
٦٣)بەمۆ: شاخێکە لەباشووری ڕۆژهەڵاتی دەربەندیخانەوەو دەڕوانێ بەسەر سیروان و ناحیەی مەیداندا.
٦٤)نزارە: گوندێکە لەناوچەی پێنجوین.
٦٥)جاران وردەفرۆشی هەورامی دەچوون بۆ گوندەکانی ناوچەی گەرمیان وگوێز وکاری دەستکردی خۆیان، وەك چەقۆو کاسەو کەوچکی دار بەگەنم وجۆ ساغ دەکردەوە.
٦٦)چەوری: ناوی گوندێکە لەناوچەی داودە لەگەرمیان .
٦٧)ئەسکەناس: واتە دراوی ئێرانی.
٦٨)دەرەویان، جافەران، سەرکۆ: سێ گوندی ناوچەی قەرەداخن.
٦٩)چنار دۆڵ: گوندێکی ناوچەی تاوگۆزییە لەباشووری ڕۆژئاوای هەڵەبجەوە.
٧٠)سماق: گوندێکی ناوچەی گەرمیانە.
٧١)شێخ وەساڵ و گۆپیتە: دوو گوندن بەبناری شاخی بەرانانەوە بە ڕووی سلێمانیدا.
٧٢)بەکربایەو یان بەکر بایەف: گوندێکە لەگەرمیان بەلای دەربەندیخانەوە .
٧٣)درۆزنە: ناوی دوو سێ گوندە لەگەرمیان درۆزنەی جامڕێز لەنزیك ئاوە سپیو درۆزنەی شاسوار و درۆزنەی لاوە لەنزیك کەلار.
٧٤)باریکەو قڕاڵی: دوو گوندی نزیك بەعەربەتن.
٧٥)هەر چوار گوندەکە لەناوچەی قەرەداخن.
٧٦)داراغا: گوندێکە بەبناری بەرانانەوە بەڕووکاری سلێمانیدا وشاخەکە لەوێدا بەناوی گوندی داراغاوە دەناسرێت.
٧٧)داری زیاین: گوندێکی ناوچەی قەرەداخە.
٧٨)جافەران و ولیان: دوو گوندی ناوچەی قەرەداخن، دارە زەردیش تاقە یەك دار بەڕووی گەورەیە لەپشتی جافەرانەوە ،کەوا گەڵاکەی کەمێك مەیلەو زەردەو لەدار بەڕووەکانی ترجیاوازە.

٧٩)هەموو ناوچەو گوندن لەقەرەداخ.
٨٠)ئالی خانی: جۆرە مێزەرێکی ژنانەی جارانی جافی بووە.
٨١)بەلکەمەریان وەلکەمەر: ڕووەکێکی چیایی بۆن خۆشە و بۆ پزیشکی میللی سوودی لێوەر دەگیرێت.
٨٢)گەڵواخی یان گەڵباخی: هۆزێکی کوردن نزیك بەکرماشان لەئێران.
٨٣)بناوەسووتە: گوندێکی لای پێنجوینە.
٨٤)دەرەشیش:گوندێکە لەشارەزوور لەنزیك سەیدسادقەوە .
٨٥)داڵەمێز وپیر ڕۆسەم: دوو شاخن لەنزیك مەریوان .
٨٦)تەپەڕەش: گوندێکە لەشارەزوور.
٨٧)گەورە قلا: گوندێکی ناوچەی گەرمیانە.
٨٨)گۆڕی جوو: شوێنێکە لەگەرمیان (ناوجاف).
٨٩)بانی خێڵان: گوندێکی دامێنی کەژی گوڵانە لەباشووری ڕۆژئاوای دەربەندیخانەوە.
٩٠)زەلان: ناوی گوندێکی لای پێنجوینە.
٩١)کەڵور: هۆزێکی گەورەی کوردە لەناوچەی کرماشاندا وناوچەکەشیان هەر بەوناوەوە بەناوبانگە.
٩٢)شێخانی بنەماڵەی تاڵەبانی بەزۆری نیشتەجێی کەرکووك –کفری–بناری گل–خانەقین–کۆیەن و بنەچەیان دەگەڕێتەوە بۆ مەلا مەحموودی زەنگنە لەگوندی قرخ و تاڵەبانی نزیك سەنگاو.
٩٣)داڵەهۆ: شاخێکی زۆر بەرزە لەنێوان پاوەو کرماشاندا وبەزۆریی هۆزی قەڵخانیی نیشتەجێی دەورو بەرێتی.
٩٤)زاوەرە: ناوی چەم وشیوێکە لەهەورامان لەنزیك تەوێڵەوە.
٩٥)گونە: گوندێکی ناوچەی نەورۆڵییە لەسەر گۆلی دەربەندیخان لەباشووری ڕۆژهەلاتی هەڵەبجەوە.
٩٦)قەڵپ،گلێجاڵ،بەلەسۆ: گوندی ناوچەی مەیدانن لەپشتی چیای بەمۆوە.

٩٧)گیاکەڵانە: گیایەکی کوێستانی‌یە.
٩٨)نەوەر: شاخێکی ناوچەی شەمێرانە لەباشووری ڕۆژئاوای هەڵەبجەوە.
٩٩) چنار دۆڵ گوندێکی ناوچەی تاوگۆزییە.
١٠٠)شـیرداخ:جـۆرە قوماشـێکی جـاران بـووەو بـەزۆریی بـۆ کـەوای ژنانـە بەکارهاتووە.
١٠١)باجەڵان: هۆزێکی کوردی نیشتەجێی دەوروبەری خانەقینە.
١٠٢)گلاڵی: تیرەیـەکی هـۆزی جـافن وبـەزۆری نیشـتەجێی دەوروبـەری کـەلارو شارەزوورن.
١٠٣)چەقچەق:چەمێکی پشتی سەرچناری لای سلێمانی‌یە ولـەدۆڵی هەنارانـەوە شۆڕ دەبێتەوە بـۆ چـەمی قلیاسـان, لەسەرچـنارەوە بـەرەو خـوار دەبێتـەوەو دەڕژێتە ئاوی تانجەرۆوە.
١٠٤)کـانی تـوو: نـاوی چـەند گوندێکـە لەناوچـەکانی شـارەزوور وپێنجـوێن و شارباژێڕ.
١٠٥)خورخورە: ناوی گوندێکە لەگەرمیان و هەروەها لەپێنجوینیش .
١٠٦)مەبەست قەڵای قەسری شیرینە.
١٠٧)عێلی پشکۆ: لەناوچەی لوڕستانی نزیك مەندەلی‌یە.
١٠٨)ڕۆغزایی: تیرەیەکە لەهۆزی جاف ودانیشتووی گەرمیان و شارەزوورن.
١٠٩)زەڵم: ئاوی زەڵم لەهەورامانەوە سەرچاوە دەگرێت و جاران لەگەڵ تانجەرۆ لـەدووئاوان یـەکیان دەگـرت و دەڕژایـە سـیروانەوە وئێسـتا دەڕژێتـە گـۆلی دەربەندیخانەوە.
١١٠)عەبابەیلێ: مەزارو مەرقەدی چاکێکە لەگوندی عەبابەیلێی پشتی هەڵەبجە.
١١١)قازیی بەنێ: مەزارو مەرقەدی چاکێکە (شەخسێکە)لەسەر شـاخی بـەرانان لەپشتی گوندی شیوی قازییەوە لەقەرەداخ.وا باوە کەئافرەتان دەچـنە سـەری بەنیازی منداڵبوون.
١١٢)باوەشاسوار: مـەزاری چـاکێکە لەسـەر لووتکـە شـاخێکی تەنیشـت شـاری

کفری، هەروەها ئیمام شاسواریش مەزاری چاکێکە لە دامێنی شاخی ئاژداخەوە بەڕووی سەنگاودا.
١١٣)ئیمام محەمەد: مەزارو مەرقەدی چاکێکە لای قادر کەرەم و لە کفریش.
١١٤)میری سوور: مەزاری چاکێکە لەشارەزوور.
١١٥)باوەنوور: مەزاری چاکێکە لەناحیەی پێواز(پێباز).
١١٦)سەیدسادق: مەزاری چاکێکە بەسەر بەرزاییەکەوە لەقەراخ شارۆچکەی سید سادقدا ووابـاوە کەسەید سادق کوڕی شێخ عیسێی بەرزنجەیە.
١١٧)کانی با: مەزارو سەیرانگایەکی جارانی سلێمانی بوو لە ڕۆژهەڵاتی شارەوە نزیك بەقرگە.
١١٨)وەیس: مەزاری چاکێکە لەناو شاری سلێمانیدا لەنزیك کارگەی جگەرەوە.
١١٩)سەی خەلیل: مەزارو مەرقەدی چاکێکە لەباکووری کەلارەوە.
١٢٠)برایم سەمین: مەزارو مەرقەدی چاکێکە لەزەنگاباتی باشوری کفریدا.
١٢١)پیرەمەگروون: مەزارومەرقەدی چاکێکە بەقەدپاڵی شاخێکی لووتکە بەرزەوە لەنزیك گوندی زێوێو چیاکەش هەر بەپیرەمەگروون بەناوبانگە لەباکووری ڕۆژهەڵاتی سلێمانیەوەو سەیرانگای خەڵکیشە.
١٢٢)دێلێژە: گوندێکی بنار شاخی سەگرمەیە لەقەرەداخ بەڕووکاری بازیاندا.
١٢٣)کەسنەزان: گوندێکە لەقەرەداخ.
١٢٤)چل مەردە: ناوی شەخس وچاکێکە لەگەرمیان.
١٢٥)هۆرێن: گوندێکە لەبناری شاخی بەمۆ لەناحیەی مەیدان بەم گوندانە دەوترێت ناوچەی هۆرێن وشێخان و بەزۆری دانیشتوانیان لەهۆزی شەرەفبەیانین.
١٢٦)مەسەکان: گوندێکە لەشارەزوور.
١٢٧)مەولانە: ناوی چەند شوێنێکە لەگەرمیان وشارەزوور.
١٢٨)سۆفی وێنس و هۆمەرمەنان گوندێکیشە لەنزیك کەرکووکەوە.
١٢٩)بیارە: گوندێکە لەهەورامان ومەرکەزی ناحیەیە.

١٣٠)گێژ: هۆزێکی کوردی نیشتەجێی چەند گوندێکی نێوان کفریوقەرەتەپەن.
١٣١)ئەو گوندانەی لەم گۆرانییەدا ناویان هاتووە لەگەرمیان و شارەزوورن.
١٣٢)ئاوی سجگ پاشماوەی ئەو دۆیەیە کەگەرم دەکرێ وکەشک و سیرێژی لێ وەردەگیرێت.
١٣٣)تیمار: ناوی چەند گوندێکە لەگەرمیان وقەرەداخ وشاربازێڕ.
١٣٤)دێکۆن: گوندێکە لەشارەزوورلەنێوان هەڵەبجەو خورماڵدا.
١٣٥)تاقەوسان: کەژوبەرزاییەکانی ناوچەی سەرپێڵی زەهاوە.
١٣٦)مچەکوێر: گوندێکی دۆڵی قەرەداخە لەنزیك دەربەندیخانەوە.
١٣٧)موان: ناوی چەندگوندێکە لەشارەزوور لەنزیك تانجەرۆ.
١٣٨)کەژی پاشاڕێ :بەپشتی دەربەندیخانەوەیە بەلای قەرەداخداو جاران کۆچی جاف لەوێوە تێپەڕیوە.
١٣٩)گولاَن: لێرەدا مەبەست لەگۆڕستانێکە لەپشتی هەڵەبجەوە.
١٤٠)عێلجاڕی: مەبەست ئامادەبوون و خرۆشانی خێڵێك یان چەند خێڵێکە بۆ شەڕکردن لەگەڵ دوژمندا.
١٤١)قەرەچەم: گوندێکی گوێ چەمی سیروانە لەدەستەی ئەوبەرەوە بەرانبەر بەباوەنوور.
١٤٢)فەقێ جنە: گوندێکی نزیك دەربەندیخانە بەدەسەی قەرەداخدا.
١٤٣)فەقیرە: گوندێکی شارەزوورە لەبناری بەرانان.
١٤٤)زەردە :مەبەست کەژی زەردەی قەرەداخە .دێوانە چەمێکە لەدۆڵی قەرەداخەوە سەرچاوە دەگرێو لەخوار دەربەندیخانەوە دەڕژێتە سیروانەوە.
١٤٥)شێروانە: مەبەست دەشتی شێروانەی لای کەلارە.
١٤٦)چوارملان: گوندێکی گەرمیانی سەرووە بەدەسەی دەربەندیخاندا.
١٤٧)مەبەست کەلی پەیکولّیە لەنێوان شاخی گولاَن و شاخی زەردەدا واتە لەنێوان قەرەداخ وگەرمیان،کاتی خۆی باجگەبووەو پاشان مەخفەری پۆلیس بووە.

١٤٨)زەڕایەن: گوندێکی شارەزوورە لەسەر ڕێگای ئێستای نێوان سلێمانیو دەربەندیخان.
١٤٩)ملەی خەسرەو خان: لەناوچەی مەریوانەو ڕاڕەوی کۆچی جاف بووە.
١٥٠)دووقرانی: جۆرە پارەیەکی کۆنی ئێرانی بووە کەژنە جاف کونیان کردووەو بۆ جوانی دایاندووریوە بەسەر فێست کڵاویاندا، تانجەرۆ ڕووبارێکە لەسەرچنار وئاڵیشەوە سەرچاوە دەگریۆ بەدەشتی شارەزووردا شۆڕدەبێتەوەو دەڕژێتە گۆلی دەربەندیخانەوە.
١٥١)دانەی هەوشار: لەناوچەی سنەیە.
١٥٢)قولەی سەرپێڵ: لەنزیك سەرپێڵی زەهاوە.
١٥٣)ئاوی کەسنەزان: چەمی کەسنەزانە لەقەرەداخ .
١٥٤)هەرمێ دۆڵ: گوندێکی ناوچەی پێنجوینە.
١٥٥)کانی ژاڵە: ناویگوندێکە لەپشت شاخی بەمۆوە لای سەرتەك.
١٥٦)قەجەو کونەقاژ: دوو شاخن لەناوچەی پێنجوێن.
١٥٧)تیلەکۆ: ناوی چەند گوندو تیرەیەکە لەگەرمیان و ناوچەی سنە.
١٥٨)ئاوی مامەران: چەم وئاوێکە لەگەرمیان دەڕژێتە ئاوەسپییەوە .
١٥٩)مالوان: گوندێکە لەشارەزوور لەسەر تانجەرۆ.
١٦٠)تەپەکەل: گوندێکە لەشارەزوور.
١٦١)کولیایی: گوندێکی ئەوبەری سیروانە لەناوچەی خانەقین.
١٦٢)پێواز ،یان باوەنوور: ناحیەیەکە لەنێوان دەربەندیخان وکەلاردا بە سەر ڕێگای نێوان ئەو دوو شارەوە.
١٦٣)دۆڵاشە کۆن: گوندێکە لەشارەزوور.
١٦٤)چەمی چەقان: چەمێکە لەدۆڵ وچیاکانی پشت سەید سادقەوە سەرچاوە دەگرێت وبەناو سەید سادقدا تێدپەڕێت و دەڕژێتە تانجەرۆوە.
١٦٥)هۆرێن وسەرتەك: دوو گوندی بناری بەمۆن لەناحیەی مەیدان.
١٦٦)کانی سێو: گوندێکە لەناوچەی پێنجوێن.

١٦٧)پیازە جاڕ: گوندێکە لەگەرمیان نزیك بەکەلار.

١٦٨)هۆمەر قلا: گوندێکە لەگەرمیان.

١٦٩)زرێوار ،یان زرێبار :گۆلاوێکە لەناوچەی مەریوان.

١٧٠)شێخ لەنگەر: گوندێکی گوێ چەمی سیروانە لەخوار کەلارەوە.

١٧١)کوورەکە بەنا: گیایەکی کوێستانیەو وەك چاوبازە ساقەکەی دەخورێ.

١٧٢)قەدەم خێر: ئەو ئافرەتە شۆڕشگێڕەی لوڕستانە کە لەشای ئێران یاخی بوو .

١٧٣)مەرەزە جاڕ: ناوی چەند گوندێکە لەناوچەی مەریوان وگەلێ شوێنی تریش.

١٧٤)مەبەست نێرو مێی سۆنە یان مراویە.

١٧٥)مەبەست حمەڕەشید خانی بانەیە، کەدەسەلاتدارێکی ئەو ناوچەیە بووە.

١٧٦)چیای کرن: لەئێرانە لەناوچەی کرماشان.

١٧٧)کوان وبێستوون: دووشاخن لەناوچەی سەرپێڵ لەزەهاو.

١٧٨)گۆران: مەبەست خەڵکی کشتیارو گوندنشینە کەمێملی جاف بوون وناحەزی یەك بوون.

١٧٩)ساتیان– شاخێکە لەناوچەی مەریوان.

١٨٠)چنارە: گوندێکی ناوچەی وارماوەیە لەنێوان عەربەت ودەربەندیخاندا بەسەر ڕێگا قیرەکەوە.

١٨١)باشکی: تیرەیەکی هۆزی جافن ودانیشتووی گەرمیان و شارەزوورن.

١٨٢)پشت قەلاو قووچی شاکەرەم: دوو لووتکە شاخن لەناوچەی شەمێران.

١٨٣)کانی باجگە مەخفەری پۆلیس بوو لەسەر سەگرمە بۆ باج وەرگرتن لە کاروان و کۆچی گەرمیان وکوێستانی جاف. هەنارە گوندێکە بەدامێنی سەگرمەوە بەدیوی سەنگاودا.

١٨٤)غازی :جۆرە پارەیەکی جارانی تورکی بووە.

١٨٥)کەلیان ومەلیان: شوێنێکی ناوچەی مەریوانە.

١٨٦)عەمەڵەو شاتری: دوو تیرەی هۆزی جافن ونیشتەجێی شارەزوورو

گەرمیانن.
١٨٧)بانی شار، دەرەی مەڕ، شیرەمەڕ :گوندی بنار شاخی سووریێنن لەناوچەی خورماڵدا،لەشارەزوور.
١٨٨)نـاوخوان: ناوچـەیەکە لای پێنجـوین ودراوسـێی ناوچـەی شـلێرەو گـەڵێ بەیەکەوە ناویان دێت.
١٨٩)کوردەمیر: ناوی چەند گوندێکە لەگەرمیان.
١٩٠)کەمەر زەڕو پەراو: دوو کەژن لەئێران لەناوچەی کرماشان.
١٩١)بەردی کا: لووتکەو بەرزاییەکە لەناوچەی شەمێران وتاوگۆزی.
١٩٢)کەرگەمل: بەرزاییو شاخێکە لەناوچەی تاوگۆزی.
١٩٣)گیاکەڵانەو وەلکەمەر یان بەلکەمەر گیای کوێستانین.
١٩٤)جـەوەڵ مـرواری: هـەردەو بەرزاییـەکی ئەوبـەری سـیروانە لەباشـووری کەلارەوە وبەرانبەر بەکوڵەجۆی زەنگابات.
١٩٥)داری زەرد: جاران قەرەداخ داری زەردیشی پێ دەوترا.
١٩٦)سێ بواران: چەمێکە لەنێوان پێنجوێن و سەید سادقدا.
١٩٧)بۆیسان سوور: گوندێکە لەشارەزوور لەنزیك عەربەتەوە.
١٩٨)غەوارە: تیرەیەکی جافن ودانیشتووی شارەزوورن.
١٩٩)ئاوی چەمەڕەش: چەمێکە لەناوچەی پێنجوین.
٢٠٠)ئێلاخ: واتە کوێستان ،زۆزان.
٢٠١)قەڵاتە ڕەشکە وتوێ سیوار: دوو گوندی ناوچەی مەریوانن.
٢٠٢)بانە چەرمەڵە: شوێنێکە لەناوچەی مەریوان.
٢٠٣)قـەلاقۆچ ،برجـی شێسـوار، هـەتاش ومـەتاش ،سـپی مـەزار: شـوێن و لووتکەشاخی ناوچەکانی سنەومەریوانن.
٢٠٤)نۆکەجاڕ: گوندێکە لەناوچەی پێنجوێن.
٢٠٥)کەولۆس: شوێنێکە لەپشتی شانەدەرییەوە.
٢٠٦)دۆڵی گەلاڵ: ناوی گوندێك و دۆڵێکە لەناوچەی شاربازێڕ.

٢٠٧)باشۆرتی: لووتکه شاخێکی ناوچەی مەریوانە.

٢٠٨)جێگیران: گوندێکە لەناوچەی مەریوان.

٢٠٩)سێمیلان: چەم و ئاوێکە لەخوار گوندی سەیجە ژینییەوە لەگەرمیان.

٢١٠)یەخیماڵی: گوندێکە لەسەر تانجەرۆ لەنزیك عەربەتەوە.

٢١١)گەڵواخی یان گەڵباخی :هۆزێکە لەناوچەی کرماشان لەئێران و دانیشتووی ناوچەیەکن هەر بەوناوەوە.

٢١٢)ملەی باوەجان: لەناوچەی پاوەیە نزیك بەسنووری هەڵەبجە.

٢١٣)داداش:تفەنگێکی ڕووسیی کۆنە.

٢١٤)پێنج تیر: تفەنگێکی ئینگلیزیی کۆنە.

٢١٥)گۆل گەنیو: دەشتاییەکی سەرووی کەلارو سەرقەڵایە لەگەرمیان.

٢١٦)جانبێزار: جۆرە تفەنگێکی کۆنە.

٢١٧)ئەم بەیتە بەدەمی حەمەتالّی بانەوە گوتراوە.

٢١٨)مەبەست لەسەر جەوەڵ مازوخ چەندین ساڵ شەڕیان بووەو لەیەکێك لەو شەڕانە ڕۆبیتەنی کاکەخانی ڕۆغزایی کوژراوە.

٢١٩)ئەم بەیتە بەدەم حەمەپاشای جافەوە گوتراوە کەفارس ناوێکی خێڵی کەرەم وەیسی لەچیمەنی برایم سەفین لەگەرمیان کوشتوویەتی.

٢٢٠)مەبەست ڕۆسەم ئاغای سەرۆکی هۆزی زەنگنەیە کەوا دانیشتووی گوندی مەلا هۆمەر بووە لەگەرمیان.

٢٢١)ئەمیر خان : خان و دەسەڵاتدارێکی لوڕستان بووە.

٢٢٢)حسکە: جۆرە تفەنگێکی کۆنە.

٢٢٣)ماردەم: جۆرە تفەنگێکی کۆنە.

٢٢٤)سەنگەسار: بن کەن وکاچێکە لەشاخی مازوخ لەناوچەی داودە لەگەرمیان.

٢٢٥)هەزارخان: گوندێکی ناوچەی هەورامانی تەختە لەلای مەریوانەوە.

٢٢٦)پێنجەنگووس: ناوی سێچوار گوندی بچووکە لەبناری ئاژداخ لەگەرمیان، بەناوبانگترینیان پێنجەگوسی شێخ مستەفایە.

٢٢٧)کرپچنە:گوندێکی بناری سەگرمەیە بەدیوی سەنگاودا.
٢٢٨)مەبەست شێخ ڕەزای دێلێژەیە.
٢٢٩)مەبەست شێخ ڕەسووڵی قەمچی ڕەشی سۆڵەیە لەقەرەداخ.
٢٣٠)شێخ تایەر نەوەی شێخانی سۆڵەیە.
٢٣١)مەبەست شێخ قادری قەمچی ڕەشی سۆڵەیە.
٢٣٢)مەبەست شێخ ئەحمەدی شاکەلە،کەساڵی ١٩٨٢ لەگوندی سەیدە کۆچی دوایی کردووە.
٢٣٣)تەڕاتەوەن: گوندێکی ناوچەی بەرزنجەیە.
٢٣٤)تووران: گوندێکی گەرمیانە لەسەرووی کەلارەوە وجێنیشینی شێخ بابە ڕەسووڵ بووە.
٢٣٥)کوڵەجۆ: ناوی دوو گوندە لەگەرمیان، یەکەمیان کوڵەجۆی زەنگابات لەباشووری کەلارەوە و دووەمیان کوڵەجۆی حاجی حەمەجان لەباکووری کەلارەوە.
٢٣٦)دایکە جەواهێر: ئافرەتێکی ناوداری بنەماڵەی شێخانی سۆڵە بووە.
٢٣٧)خەلیفە وێنسی ڕۆغزایی: خەڵکی دسکەرە بووە لەشارەزوور و خەلیفەی شێخی سۆڵەبووە. شا حسەین مەبەستی شێخ حوسێنی قەمچی ڕەشی سۆڵەیە.
٢٣٨)مەبەستی شێخ عەلادینی نەقشبەندییە لەهەورامان.
٢٣٩)زەردەلیکاوو چرچەقلا: دوو گوندی بناری کەژی زەردەن بە دیوی گەرمیاندا.
٢٤٠)زمناکۆ: شاخێکی بەرزی ڕۆژهەڵاتی دەربەندیخانە بەوبەری سیروانەوە.
٢٤١)بیارە: گوندێکی گەورەیە لەهەورامان ومەرکەزی ناحیەیە و سەر بەقەزای هەڵەبجەیە.
٢٤٢)هانەواو نزارە: دوو گوندی هەورامانن .لێرەدا مەبەست لە خانەقای شێخانی هەورامانە.
٢٤٣)مەبەست شێخ عوسمانی نەقشبەندییە .دووڕووە گوندێکی ناوچەی

هەورامانی دیوی ئێرانە.

٢٤٤)کراویەدۆڵ: شیوو دۆڵێکی هەورامانە.

٢٤٥)کەسنەزان: گوندێکە لەقەرەداخ وبنەچەی شێخانی کرپچنە لەوێوەیە.

٢٤٦)دەلۆ: هۆزێکن ودانیشتووی چەند گوندێکی نزیك کفریو خانەقینن، بەڵام کاتی خۆی نیشتەجێی ناوچەیەکی بناری ئاژداخ بوون لەسەنگاو و لەوێ هەڵکەندراون و تا ئێستاش ئەو شوێنە هەر بەناوچەی دەلۆ ناو دەبرێ و مەبەستی بەیتە فۆلکلۆرییەکە ئەوێیە.

٢٤٧)باقی خان: زۆر پرسیارم کردو هیچم بۆ ساغ نەبووەوە لەبارەیەوە.

٢٤٨)سەی عەتا: هاورێی حەمەتاڵی بانە بووەو لە سییەکانی سەدەی بیستەمدا لەناوچەکانی بانەو پێنجوێن و مەریواندا لەهەردوو حوکوومەتی ئێران و عێراق یاخی بوو بوون.

٢٤٩)کۆسەی هەجیج: گوندێکە لەهەورامانی تەخت لەدیوی ئێران.

٢٥٠)ئاوی ئەڵوەن: لەناوچەکانی قەسری شیرین وکرماشان لە دیوی ئێرانەوە سەرچاوە دەگرێت و بەناو خانەقیندا تێدەپەڕێت و دەڕژێتە ئاوی سیروانەوە.

٢٥١)عەزیز خان وتەکش خان: سەرۆك خێڵی مەنمی بوون ولە شەڕی خێڵی گەڵواخیدا کوژراون.

بەشی دووەم

چیرۆکی بەرئاگردانی کوردەواری

ڕوونکردنەوەیەک

خوێنەری بەڕێز :

کۆکردنەوەی ئەم حەکایەتانە بەری تەقەلا و بەدوادا گەڕانی ساڵانێکی دوورودرێژە. لە هەموو لایەك ئاشکرایە, کەوا لەم ڕۆژگارە دا خۆ خەریك کردن بەم جۆرە کارانەوە, هێند ئاسان نیە و سەلیقە و پشوو درێژیی دەوێت و ڕازی کردنی ئەو جۆرە کەسانەیش, بەوەی کەوا دڵی خۆیانت بۆ بکەنەوە و گەوهەری کۆنینی باو و باپیرانت بۆ هەڵبڕێژن, لێزانینی خۆی دەوێت, کە چۆن و لە چ ڕێگەیەکەوە بۆیان دەچیت و گرێی دڵیان پێدەکەیتەوە, دەبێ لە زمانی ئەوە کەسانە بزانی و بەوەستایی بیاندوێنی و لێیان دەربێنی, دەنا لە نێو جەنجاڵیی ژیانی ئەم ڕۆژگارەدا, ئەوان وا هەست دەکەن کە ئەوەی لە سنگ و دەروونیاندایە بێ کەڵکە و بۆ ئەمڕۆ دەست نادات.

به ڕاستی, گەنجینەی فۆلکلۆر, لە کۆمەڵی کوردەواریدا زۆر بە پیت و دەوڵەمەندە و تا ئێستا زۆربەی بە سەر زاری خەڵکەوەیە و پشتاو پشت دەیلێنەوە هەر لە چیرۆك و هەقایەتی بەر ئاگردانەوە بگرە تا پەندی پێشینان و هۆنراوەی گۆرانی و هۆرەو مەقام و لاواندنەوە و سۆزی دەروێش و تاد.., کە وشەکانی گەنجینەکە تا ئەمڕۆش هەر کەرەستەی خاون و دەخوازن کۆبکرێنەوە و شەن و کەو بکرێن و لێکۆڵینەوەیان لە سەر بکرێت و وەك گەنجینەیەکی بە نرخی میللەت بپارێزرێن, ئەم کەرەستانە شیاوی ئەوەن مرۆڤ خۆیی بۆ تەرخان بکات چونکە زادەی بیر و ئەزموونی ساڵەهای ساڵی ژیان و گوزەران و ئاوێنەیەکی پەیوەندیی کۆمەلایەتی و ئابووریی خەڵکن.

یادی بەخێر مامە عەزەی هەسەخانە، کە ئێستا تەمەنی سەروو هەشتاو پێنج ساڵە و تەواو پیرو کەفتە کار بووە و لەکفری دەژی، لەسەردەمی منداڵیشمدا ئەو تۆوی تام و چێژ وەرگرتنی تایبەتی چیرۆك و حیکایەتی بەر ئاگردانی لا دروست کردم. ئەم پیاوە هەموو ساڵێك لە وەرزی زستان و هاویندا دەبووە جووتیار و وەرزێرمان و شەوانی درێژی پاییزی درەنگ وەختی پاش بارانی پەڵە و زستانمان بە گوێگرتن

لە حیکایەتە دوور و درێـژەکانی ئـەم پیاوە بەسـەر دەبرد و چاکم بیرە لەتەمـەنی زۆر زووی پێـنج سـاڵیدا هـەموو ئێوارەیـە خـۆم دەکوتایـە باوەشی و پەڵپم لێدەگرت حەکایەتم بۆ بکات, ئەویش دڵـی نەدەشکاندم و بەدەم چای دیشلەمەوە شانی لێ شل دەکردو تا خەوتنانێکی درەنگ هـەر نەیدەبڕییـەوە، پاشـان بەخـەوتوویی منیـان لـە بـاوەش هەڵدەگرت و ئەو بۆ خۆی هەر بەردەوام دەبوو لەسـەر حەکایـەت گێڕانـەوە بۆ بـاوکم و دایکـم و دەرو دراوسـێ. بەداخـەوە کـاتێ مـن کەوتمـە سـەر کەڵکەڵـەی کۆکردنەوەی ئەو حەکایەتانە و تۆمار کردنیان مامە عەزە کـەڵکی ئـەوەی نـەمابوو ئـەو کەرەسـتەیەم بخاتـە بـەر دەسـت و قسـەی دەبزڕکانـد و حیکایەتەکانی بێ سەرو بەر دەگێڕایەوە، چونکە بەتەواوی گوێیی گران بووبـوو, قامەتیشـی لـەژێر باری خـەم و بێکەسیدا چەمیبوو. ئـەوەی لـە مامـە عـەزە بـۆ مـن مایـەوە تـەنها خۆشەویسـتی و ئـالوودە بـوون بـوو بەچیرۆك و ئەفسانەکانەوە.

سەبارەت بەم چیرۆکە میللیانـەی لەبەردەستدایە من دەمێکە پێیانـەوە خـەریکم و زۆر بـەیانم لەسـەر کاسێت (نـەوار) تۆمـار کـردووە و پاشـان گواستوومنەتەوە سەر کاغەز و دووبارە پاکنووسم کردوونەتەوە, ئەمـەی لێرەدا بلاو دەبێتـەوە دەقـی بیسـت و چـوار حەکایـەتی کـورت و درێـژن, کـەوا دەمێکـە پاکنووسـم کـردوون و ئامـادەن بـۆ بلاوکردنـەوە, بـەلام ئەوەنـدەی تـر و بگـرە زۆر تـریش هێشـتا لەسـەر کاسـێتن و بڕێکـی تریشیان گوێزراونەتەوە سەر کاغەز و ڕەشنووسن.

ئەم چیرۆکانەم لە کەسانێکی جۆراوجۆرەوە وەرگرتووە, لێرەدا جێـی پێزانین و ستایشە ئاماژە بۆ (کاك حمە ساڵح مستەفا) بکەم, کە تەمـەنی شەسـت سـاڵێك دەبێـت و بـە بنەچـە خـەڵکی شـارەزوورە و ئێسـتا دانیشتووی سلێمانییە, ژمارەیەکی باشی حەکایەتەکان گێڕانەوەی ئەم پیاوەن, هەموو جار ئامێری تۆمارکردن و کاسێتم بۆ دەبرد و ئـەو بـۆی تۆمـار دەکـردم, کەسـانێکی تـریش سەرچـاوەی گێڕانـەوەی ئـەم

حەکایەتانەن: لەوانە پوورە بەهیّ مستەفا عەلی خەڵکی هەڵەبجە و پوورە فەخریەی خەڵکی قادر کەرەم، کە دایکی حەسەن گەرمیانی هاوڕێمە و حاجی مەلیحەی عەبدولکەریمی خێزانی حاجی محەمەدی ئاڵیجان کە ئێستا دانیشتووی کفرییە و کاتی خۆی شوۆرە ژنێکی ناو جاف بووە و گەرمیان و کوێستانی ئەو هۆزەی کردووە، ئەم ئافرەتە کارامە و بە سەلیقانە هەموویان تەمەنیان لە دەوروبەری حەفتاساڵیدایە. دوو ئافرەتی تری خەڵکی کفری زۆر یارمەتیدەرم بوون، نەجیبە حمە ئەمینی مامم و حەبیبە حەمە فەرەجی خزمم، کە هەریەکەیان تەمەنی، نزیکەی چل ساڵ دەبێت، هەروەها کاك عەلی ئەولاّ قەرەنی، کە پیاوێکی ژیر و قسە زانە و دانیشتووی گوندی فەتاح هۆمەری گەرمیانە و تەمەنی لە شەست بەرەو ژوورە و هەموو ژیانی لەگەڵ مەڕداری گوزەراندووە، زۆر یارمەتی داوم، هەروەها خوالێخۆشبوو محەمەد حەمید فەتاحی خەڵکی سەرقەلاّ کەلێك هاوکاری کردم. بێجگە لەم زاتانە خوالێخۆشبووی دایکم (ئافتاو حسین وەلی) کە لە ساڵی ١٩٩٥ دا لە تەمەنی ٧٥ ساڵیدا کۆچی دوایی کرد، گەلێك لەو حەکایەتانەی بۆ گێڕاومەتەوە و لە بواری کۆکردنەوەی بابەتەکانی دیکەی فۆلکلۆری کوردەواریدا زۆر یارمەتی داوم. بە درێژایی ماوەی کۆکردنەوەکە زۆر کەس بە دەنگمەوە هاتوون و هاوکارییان کردووم.

لە هەمووان ئاشکرایە، کەوا لێکچوونێك لە نێوان ئەفسانە و چیرۆکە میللیەکانی گەلانی ڕۆژهەلاّتی ناوەڕاستدا هەیە تەنانەت لە ڕەگێکی قووڵتریشدا لەگەڵ هی گەلانی دیکەی دوور تریشدا بەدی دەکرێت، ئەم لێکچوونەش لەوەوە سەرچاوە دەگرێت کە شێوازی ژیان لە سەردەم و قۆناخی بەرایی مێژووی گەشە کردنی مرۆڤایەتیدا سەرەتایی و چونیەك بووە و سەردەمەکەش سەردەمی گڕ و گاڵی بیری مرۆڤایەتی بووە لە ئاست دیاردە و پێکهاتەکانی سرووشتدا کەوا لێکدانەوەیان لە مەودای ئەقڵی مرۆڤی ئەو سەردەمە بەدەر بوون بەو پێیە بە خەیاڵی خۆی و بە

گـوێرەی بۆچـوونی سـەرەتایی خـۆی ئـەو دیاردانــەی لێکداوەتــەوە و چونیەکییەکە زۆر تر لە ئەفسانەدا ڕەنگدەداتەوە.

چیرۆکە میللیەکانیش بە گشتی مۆرکی لێکچوونیان پێوە دیارە بەڵام لای هەر میللەتێك یان چەند میللەتێکی نزیك بەیەك مۆرك و خاسیەتی تایبـەت بـە خۆیـان هەیـە. لای کـوردیش چـیرۆکی بـەرئاگردان بێجگـە لـەوەی لەگـەڵ خـەیاڵ و بۆچـوونی گـەلانی دیکـەدا لەگـەلێك سـەرەوە لێکدەچـن، بـەڵام لـە سـەرێکی تریشـەوە ئەزموونـەکانی خـەڵکی کـورد دەخاتە ڕوو، چۆن مامەڵە و هەڵسوکەوتی لەگەڵ ژیانـدا کـردووە و چۆن بەگژ سروشـتی سـەختی وڵاتەکـەدا چۆتەوە و چۆن نـانی خـۆی لەسـەر بـەردی ڕەق پەیـدا کـردووە. بـە کـورتی لـەم چـیرۆکانەدا سـاڵانی دوور درێژی تاقیکردنەوەی ژیان ڕەنگدەداتەوە.

لەلایــەکی دیکەشــەوە، کــوێرەوەریی ژیــان و ســادەیی ئــامرازی بەرهەمهێنان فرە جار خەیاڵی خەڵکی بە پیت کردووە و گـەلێك جار لـە دوو توێی حیکایەتێکدا جووتیارێك دەبینین دەمی گاسنەکەی لـە کووپـە لیرەیەك گیر دەبێت و لە چاو تroوکانێکدا لە ژیانی کوێرەوەریی ڕزگاری دەبێت و سەروەت و سامانێکی مۆڵی دەست دەکەوێت، جارێکی تـریش ئاشەوانێکی هەژار بە دیار چەقچەقەی ئاشـەوە لـە شـەونخوونیدایە و لـە ناکـاو سـندووقێك لـە گـەرووی ئاشـەکەی گیر دەبێـت کـە کۆرپەیـەکی بـە ئـاودا دراوی تێدایـە و ئاشـەوان و ژنەکـەی لای خۆیـان گلیدەدەنـەوە و بــەخێوی دەکــەن، کۆرپــە گــەورە دەبێــت و پاشــان ڕێکــەوتی ژیــان دەریـدەخات کـەوا کـوڕی پاشـایە و بەمـەیش ئاشـەوان لـە ژیـانی کولـە مەرگی دەخلەسێ.

خولیـا و خـەیاڵی چیرۆکی میللـی هـەر بـەوەوە نەوەسـتاوەو ئەگـەر لـە واقیعیشدا نەگونجا بێت خەڵکی ڕەش و ڕووت بە گژ پاشا و زۆردارانـی چەرخ و ڕۆژگاردا بچنەوە ئەوە بە خەیاڵ لە پایە و شکۆی پاشای ملهوڕ و زۆرداریـان دابەزانـدووە، بۆیـە لـە نێـو حیکایەتەکانـدا دەبیـنین، کـوڕە

گەدایەکی نێو چینی هەژاران دەبێتە دۆست و ئەویندارى کچە پاشای نێو کۆشك و تەلاری حەوت ڕەنگ و بەجێیدێڵێت و دوای کوڕە دەکەوێت بۆ نێو جیهانی (خوارەوەی) هەژاران. ئەمە لە خۆیدا ئەتکێکی گەورەی کۆمەڵایەتیی زۆردارە و بەها و نەریتی چینی هەژاران زاڵ دەکات و ئەگەر بە خەیاڵیش بێت سەری زۆرداران کەچ دەکات و چاوشۆڕیان دەکات. یان بڕوانە کەسێکی وەك سوڵتان مەحموود, کاتێك بەسەر هاتی ژیانی خۆی بۆ هەیاسی وەزیری دەگێڕێتەوە, حەکایەتەکە وای دەردەخات, کە لە کوڕە کەچەڵێکی چڵکنی بێ باوك بەولاوە هیچی تر نەبووە تەنها ڕێکەوتی زەمان کردوویەتی بەو سوڵتان مەحموودەی هەموو کەس لە ناو هێنانیدا مووچڕکەی پێدا هاتووە.

کەوا بوو, چیرۆکی میللی و فۆلکلۆری ڕەنگدانەوەی تێکڕا خولیاو ئاواتی خەڵکی ستەمدیدەی کورد بووە بۆ ژیانێکی باشتر و ئاسۆیەکی گەشتری ئەو ژیانە و لە دوو تویی فەنتازیای خەیاڵێکی بە پیت و بەر بڵاوی میللیدا دەرکەوتووە. ماکی ئەو خەیاڵەش زەمینە تاڵەکەی باری ژیانی خەڵك بووە, کە بە درێژایی ڕۆژگار بە دەست ستەمکاری دەرەکی و ناوەکییەوە ناڵاندوویەتی. لەلایەك بەردەوام خاکی سەرپێشکی ئیمپراتۆریەتەکانی مێژووی ڕۆژهەڵات بووە و هەمیشە شەڕگەی ڕۆم و عەجەم بووە و ئەمیش هەر بەشی ژێر پێ کەوتنی لەشکر و قۆشەنی ئەوان بووە. دەردی خەڵك هەر بەوەشەوە نەوەستاوە و ستەمی بێ ئامانی دەرەبەگی ئەڵقە لە گوێی بێگانەش هێندەی تر باری شانی گران کردووە" بە درێژایی وەرزەکانی ساڵ کردەی ئەم و بردەی ئەوان بووە. بەم جۆرە مەینەتی ژیان و گوزەرانی تاڵ و بێبەشبوونی خەڵکەکە لە سادەترین مافی مرۆڤانەی خۆی بارێکی دەروونی (سایکۆلۆژیی) وای لە لا دروست کردوون, کە بە خەیاڵ لەو واقیعە تاڵە هەڵبێن و بەرزە فڕ ڕووبکەنە جیهانێکی خۆشتر و ئاسوودە تر لەوەی خۆیان, وەك قەرەبوویەکی دەروونیی ئەو بارە ئاڵۆزەیان. کەواتە, مۆتیفی

حکایەتـەکان جۆراوجـۆرن: ڕەگ و بنـەماکانی ئەفسـانەی هـەرە کـۆن و باری ستەم و ناڵاندن لـەژێر کۆت و پێوەنـدی زۆردارداو ئـەزموونی دوور و درێـژی مامەڵـە کـردن لەگـەڵ ژیانـدا و کاریگـەریی هۆکـار و ماکـەکانی هۆکاری ئـاینیی دێـرین و تێڕامـان لـە ژیـان و لـە سـەرجەم دیاردەکـانی گــەردوون و پــەی نــەبردن بــە گــەلێك لــەو دیاردانــە و بــە هۆکــاری ڕاستەقینەی ئـاڵۆزیی بـاری ژیـانی خـەڵك" تێکڕا هـەموو ئەمانـە هـەوێنی چیرۆکی میللی و فۆلکلۆرین, هیـوادرم لـە پێشکەشکردنی تێکسـتی ئـەم چـیرۆکە میللیانـەدا خزمـەتێکی بچـووکم گەیانـدبێت و بـە ئومێـدم کـە ڕۆژێك بێت, خۆم یان کەسانی دیکەی شارەزا بتوانن لێکۆڵینەوەیـەکی بابەتیانـە و شـیاو لـە سـەر سـەرجەمی حەکایـەت و چیرۆکە میللیـەکانی کورد ئەنجام بدەن.

خوێنەری بەڕێز :

لـە دەمـی نووسـین و تـاوتوێ کردنـی ئـەم پێشـەکییە کورتـەدا بـووم لـە ناکاو دۆستێکم لە دەرگای داو کۆپییەکی وەرگێڕانـە ئینگلیزیەکـەی ئـەم بەرهەمەی بۆ هێنام کە لە کتێبخانـەی کـوردی لـە نیویـۆرکی ئـەمـەریکاوە بۆیـان نـاردبووم و پێشـتر ئاگـاداری ئـەوەبووم کـە لـە دوادوایـی سـاڵی ١٩٩٩ دا ئـەو دەزگایـە بڵاویـان کردووەتـەوە لـە دوو تـوێی ژمارەیـەکی تایبەتی گۆڤارە ناوازەکەیاندا (THE KURDISH STUDIES), پاش ئەوەی پرۆفیسۆر ویلەر ڤاکستۆن, کە مامۆستایەکی پایە بەرزە لە زانستگەی هارڤـارد و کـوردی زانێکـی بـە توانایـە, ١٨ چـیرۆکی لـە کـۆی ئـەم ٢٤ چـیرۆکەی لــە دەقــە کوردییەکــەدا بــڵاو دەبنــەوە هەڵبــژاردووە و بــە شـێوەیەکی زۆر جـوان و لێهاتووانـە کردوونـی بـە ئینگلیـزی لـە ژمـارە ٢ سـاڵی ١٩٩٩ گۆڤـاری نـاوبراودا سـەر لـە بـەری بڵاوکراوەتـەوە لەگـەڵ پێشـەکییەکی بابەتـەنیا و بە پێـزدا و هیـوای خواسـتووە بـەم زوانـەش تێکستە کوردیەکەیان چاپ و بڵاو بکرێتەوە.

بە ڕاسـتی ئـەم کـارەی ناسـاندنی فەرهـەنگ و ژیـاری کـورد بـە دەرەوەی

کوردستان و لەم ئاستە بەرزەدا زۆری خۆشحاڵ کردم و هێندەی تری شێلگیر کردم کە تا بتوانم درێغی نەکەم لە هەر خزمەتێکی پێم دەکرێت. لێرەدا زۆر بە شیاوی دەزانم وەرگێڕانی ئەو پێشەکییە جوانەی پرۆفیسۆر ثاکستۆن بکەمە دیارییەك بۆ خوێنەری ئەم بەرهەمە وەك پێزانینێك بۆ کۆشش و خزمەتی ئەو پیاوە.

محەمەد حەمەساڵح تۆفیق

٢٠٠٠/٦/١٥

چەردەیەك زانیاری لە سەر وەرگێڕانە ئینگلیزییەكە :

گۆڤاری ((**لێكۆڵینەوەی كوردی** The Kurdish Studies)) **كە لەلایەن كتێبخانەی كوردییەوە لە نیویۆرك لە ئەمریكا دەردەچێت, گۆڤارێكی لێكۆڵینەوەی ئەكادیمیی ئاست بەرزە ژمارەیەكی تایبەتی خۆی تەرخان كردووە بۆ بڵاو كردنەوەی هەژدە چیرۆكی میللی و بەرئاگردانی**

کوردەواری کەوا پرۆفیسۆر ویلەر ثاکستۆن WEELER THACKSTON کە بەر پرسی بەشی ڕۆژهەڵاتی نزیك و دیراساتی ئێرانییە لە زانستگەی هارڤارد, وەریگێڕاون بۆ ئینگلیزی و پێشەکییەکی چڕ و پڕی بۆ نووسیون.

شایانی باسە کەوا ساڵی ١٩٩٨ دەسنووسی تەواوی هۆنراوە و چیرۆکە فۆلکلۆرییەکانم پێ بەخشین, ئەم بەرهەمە ئەنجامی کاری مەیدانی و بە دوادا گەڕانی نزیکەی هەژدە ساڵمە لە ناوچەکانی گەرمیان و قەرەداخ و شارەزووردا و بریتییە لە پێشەکییەك و دەقی نزیکەی (٢٧٠٠) بەیتە شیعری سەر زارەکی لە بواری گۆرانی و مەقام و هۆرە و سۆزی دەروێش و لاواندنەوەی ئافرەت و تاد, لەگەڵ دەقی بیست و چوار چیرۆکی میللیی کوردەواریدا , هەروەها گەلێ وێنە و کاسێتی گۆرانی و هۆرە و مەقامی کوردیم پێشکەش کردوون وەك هاوکاری و پشتگیرییەك بۆ کار و چالاکیی ڕۆشنبیریی ئەو دەزگایە, کە ساڵی ١٩٨٦ لە نیویۆرك دامەزراوە و خاتوو ڤێرا بیودین سەعید پوور سەرپەرشتیی دەکات و کار و باری بەڕێوە دەبات. ڤێرا خانمێکی ئەمریکییە و دۆستێکی دڵسۆزی کوردە و هاوسەری پیاوێکی کوردی کوردستانی ئێران بووە کە لە ساڵانی هەشتا دا کۆچی دوایی کردووە, ڤێرا خانم ئێستاش کە تەمەنی لە سەرووی حەفتاوەیە بە ڕۆحییەت و نەفەسدرێژییەکی گەنجانەوە لە دەزگای کتێبخانەی کوردیدا کار بۆ ناساندنی فەرهەنگی کورد دەکات.

ئەم دەزگایە ئێستا, بێجگە لە کار و چالاکییەکانی تری, دوو گۆڤار دەردەکات, یەکێکیان بە ناوی Kurdish Life ەوەیە و وەرزانەیەو زیاتر بۆ ناساندنی خەڵکی ئەمریکا و حوکوومەت و دام و دەزگای جۆراوجۆری ئەو وڵاتەیە بە بارودۆخی هاوچەرخی کوردستان, دووەمیان ئەوەیە کە پێشتر ئاماژەمان بۆ کرد و لە ساڵی ١٩٨٦ تا ١٩٩٠ بە ناوی Kurdish Times ەوە دەردەچوو و لەوە بەدواوە بە ناوی (Kurdish Studies)

دەردەچێت و بێجگە لە ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا بۆ ٢٦ وڵاتی تر دەنێررێت و ئاستێکی ئەکادیمی زۆر بەرزی هەیە. لە بەرگی ١٣ی ژمارە دووی ساڵی ١٩٩٩ی ئەم گۆڤارە دا وەرگێڕانی ئینگلیزیی چیرۆکە میللیەکان بڵاو کراوەتەوە و سەر لە بەری لاپەڕەکانی ئەم ژمارە تایبەتەی گۆڤارەکەی گرتووەتەوە.

خاتوو ڤێرا سەعید پوور, وەك لە تێبینی دەر بڕینێکی خۆی لە گۆڤارەکەدا باسی دەکات, بەرهەمەکە دەداتە پرۆفیسۆر ثاکستۆن لە زانستگای هارڤاردی ئەمریکا, کەوا کوردی زانێکی زۆر باشە و خۆیشی لە ساڵی ١٩٨٦دا لەگەڵ ئەسکەندەری ئەمانوڵڵاهی کتێبێکی بایەخداری لە سەر چیرۆکە فۆلکلۆرییەکانی لوڕستان, لە زانستگەی هارڤارد بڵاوکردووەتەوە, بە ناوی چیرۆکە میللیەکانی لوڕستان Tales From Luristan.

پرۆفیسۆر ثاکستۆن زۆر بە جوانی و وەستایانە ئەم چیرۆکە میللییانەی کوردەواریی کردووەتە ئینگلیزی و پێشەکییەکی کورت و ئەکادیمیشی بۆ نووسیوە, ئێمە لێرەدا هەردوك: تێبینیەکەی خاتوو ڤێرا و پێشەکییەکەش بڵاو دەکەینەوە لە بەر بایەخ و گرنگییان و لە هەمان کاتیشدا و کتێبخانەی کوردیی لە نیویۆرك و پرۆفیسۆر ویلەر ثاکستۆن دەکەین بۆ ئەم کارە پڕسوودە.

تێبینی سەرنووسەری گۆڤاری Kurdish Studies

خاتوو ڤیرا بیودین سەعید پوور, لە سەر چۆنێتی وەرگێڕان و بڵاوکردنەوەی چیرۆکە فۆلکلۆرییەکان لە ژمارە ٢ی ساڵی ١٩٩٩ی گۆڤارەکەدا دەڵێ:

لە دوادوایی ئەم هەزارەیە دا ژمارەیەکی تایبەتی گۆڤارەکەمان بۆ ئەو

چیرۆکە فۆلکلۆرییە کوردییانە تەرخان کرد, کە لە ناوچەکانی سلێمانی و کـەرکووکی کوردسـتانی عێراقـەوە بـە دەسـتهاتوون و بـە هـەوڵ و کۆششـێکی گـەورەو بە پەرۆشـبوونەوە لـە مـاوەی دە سـاڵدا, لـە سـاڵی ١٩٨٠ تا ١٩٩٠, لە لایەن محەمەد تۆفیقەوە (واتـە محەمـەد حەمـە سالح تۆفیـق) کۆکراونەتـەوە و بەرێکـەوتێکی خۆشـبەختانە گەیشـتنە ئێمـە. محمەد تۆفیق لە نێو ئەو پتر لە شەش هەزار کوردەی عێراقدا بـوو کـە لـە ژێـر چـاودێریی وەزارەتـی دەرەوەدا هێنـران بـۆ ویلایەتـە یـەکگرتووەکان پـاش بـەرپا بـوون و نوێبوونـەوەی شـەڕ و دوژمنایـەتی لـە کوردسـتانی عێراقدا, ساڵی ١٩٩٦.

ئەو ئەم چیرۆکانەی لەگەڵ خۆی هێنا بوو بە هیوای ئەوەی ڕەنگە چاپ و بلاو بکرێنەوە, بەڵام سۆز و پەرۆشی بۆ نیشتمانەکەی هێند بەتین بوو کـەوا لـە پـاش نزیکـەی دوو سـاڵ دوای ئـەوە بڕیاریـدا بگەڕێتـەوە. ماوەیەکی کەم پێش ئەوەی ئێرە بە جێبێڵێت پەیوەندیی پێوە کردین و بابەتە فۆلکلۆرییە کۆکراوەکانی بە دیاریی نارد بۆ کتێبخانـەی کوردی The Kurdish Library. ئێمـەش بـە خۆشـحاڵییەوە خسـتمانە بەرنامـەی خۆمانـەوە بۆ چاپکردن و تـەنها لەسـەر ئـەوە مایـەوە کـە وەربگێڕدرێتـە سـەر زمـانی ئینگلیـزی, ئـەوجا لـە خۆشـبەختییەکی تـردا پەیوەنـدیمان کرد بە پرۆفیسـۆر ویلـەر ثـاکستۆنەوە Weeler Thackston لـە زانسـتگەی هارڤارد, کە ئەندامـە لـە دەسـتەی بەڕێوەبەرانمانـدا Board of Directors , ئـەویش بـە سوپاسـەوە ئامـادەیی خـۆی پیشـاندا بـۆ وەرگێڕانـە کـە و سەرجەم بابەتە کۆکراوەکەی لەکاتی خۆیدا تـەواو کرد و ئامادە بـوو بـۆ ئەم ژمارەیە.

لـە مـاوەی سیانزە سـاڵی ڕابووردا ئـەم گۆڤـارە گـەلێك بابـەتی لـە بـارەی مێژوو و فەرهـەنگ و کارو باری هاوچەرخەوە بلاو کردۆتـەوە, بـەڵام بە هەندێ تایبەتمەندییەوە گرنگیی بە ئـەدەبی کـوردیی داوە – بـە شـیعر و پەندی پێشینان و چیرۆکی میللی و شتی لەم جۆرە –چونکە ئەمانە دید

و بۆچوونی ڕوونمان دەدەنێ لە بارەی ئەو خەڵکەوە کە لە پشتی مێژوو و سیاسەتەوەن, ئێمە کاتێ کە ئەم حیکایەتانە دەخوێنینەوە خۆمانی تێدا دەبینینەوە, کەوابوو باشترین بەڵگەو دەلالەت چین کە بیسەلمێنن کورد هێندە دوورە دەست نین؟

پێشەکییەکەی پرۆفیسۆر ڤاکستۆن بۆ چیرۆکە فۆلکلۆرییە کوردییەکان :

فۆلکلۆری کوردی Kurdish Folklore

ئەو دێو و درنجانەی بە ناڵە و نرکە لە ئاسمان دێنە خوارەوە, ئەو جنۆکە و عەزیا و ئەوانگەلە جوانانەی دەخزێنە هەموو کون و قوژبنێکەوە, ئەو ئەژدیهایانەی ئاگر لە دەمیان دێتە دەر, (کوڕە کەچەڵە) زیرەك و بلیمەتەکان, ئەو وەزیرە سەروەت و دەوڵەتدارانەی گڕ و دەوری کیژە شازادە بێ نەواو بێ داڵدەکان دەدەن و تەماحیان تێکردوون, گشت ئەمانە کەرەستەی فۆلکلۆری ئێرانی پێکدێنن. چیرۆکی میللیی کوردیش جیاوازییەکی ئەوتۆی نیە لەگەڵ نەریت و باوەڕە باوەکانی ئێراندا و هەمان ئەو مۆتیف و پاشخانەی ئەو چیرۆکانەیان هەیە کە کەسانی فارسی زمان و خەڵکانی لوڕستان و ئازەربایجان و گێلان و مازندەران دەیانگێڕنەوە, هەرچەندە ئەمڕۆ بەشێکی بەرفراوانی کورد لەعێراق و سوریا و تورکیا دا دەژین و ئەم شوێنانەش بە عادەت پەیوەندییان بە ئێرانەوە نیە, بەلاّم زمانی کورد لە فارسەوە نزیکترە وەك لە عەرەب و تورك, ئەمەیان بەشێوەیەکی بەرچاوتر لە دنیای فۆلکلۆردا دەردەکەوێت.

لەم کۆمەڵە چیرۆکە دا پێش هەموو شتێك دەبێ, بۆ خوێنەری ئینگلیزی زمان, مەودا و بوارەکانی چیرۆکی میللی کوردی بخەینە ڕوو و ژمارەیەك لەو چیرۆکانە لە تەوەری لاوی ئازا و زیرەکدا دەسووڕێنەوە کە ئەسڵ و بنەچەیان شتێکی ئەوتۆ نیە و فرەجار چەرخ و ڕۆژگار وا

دێته پێشەوە کە ببنە کوڕی پادشایان, خوێنەران ڕەنگە سەریان لەوە بسوڕمێ ئەگەر بزانن کە چیرۆکی Excalibur چۆن چووەتە نێو چیرۆکی "پاشای حەوت کوڕە"ەوە, بەڵام مۆتیفەکە هیندۆ ئەوروپاییەکی کۆنە و چەشنی زۆری مۆتیفەکانی فۆلکلۆری ئێرانییە و شتێکی سەر سورهێنەر نیە کەوا لە ناو کوردیشدا هەر مابێتەوە, هەروەها مۆتیفی خوێنی سیاوەحش کە بە بەرگێکی کەمێك جیاوازەوە لە چیرۆکی ((گوڵی گوڵخەندەران)) دا دەردەکەوێت, نزیکایەتی سزای سیاوەحش لە مۆتیفی ئەو باوەژنەدا دەردەکەوێت کە ویستوویەتی کوڕی مێردەکەی لە خشتە ببات و دەستی لەگەڵ تێکەڵ بکات و کاتێ ڕازی نابێت و ناچێتە ژێر بار بەوە تاوانباری دەکات کە دەسدرێژیی کردووەتە سەر, لە پێش سەدەی حەوتەمدا ئەم مۆتیفە چووەتە ناو دەقی قورئانیی چیرۆکە تەوراتییەکەی یوسف و ژنەکەی پۆتیفارەوە (لە قورئاندا بە زوجة العزیز ناوی هاتووە-و) ئەم مۆتیفە لێرەدا لە چیرۆکی "ئەحمەد پاشا"دا دەردەکەوێت, شان بە شانی هەوڵدان بۆ چارەسەرکردنی ئەو ناکۆکیەی کە ڕوویداوە, (ئەگەر ژنەکەت کراسەکەی لە دواوە دڕابوو بزانە ئەوە کاری خۆیەتی, بەڵام ئەگەر لە پێشەوە دڕابوو ئەوەکاری کوڕەکەتە), "قورئان , سوورەتی یوسف".

باوترین و ناسراو ترین کەسایەتی لە فۆلکلۆری ئێرانیدا سوڵتان مەحموودە کە لێرەدا لە چیرۆکەکانی "بیکوتە بیکوتە هەر ئەوەیە کە دیوتە" و "کوڕە جۆلا" دا دەردەکەوێت. لە مێژوودا ئەم پیاوە سوڵتانی غەزنەوییە کە لە سەرەتای سەدەی یانزەهەمدا فەرمانڕەوایی کردووە و بە لەشکرێکی قەبە و بەهێزەوە پەلاماری هندستانی داوە و داگیری کردووە و دواجاریش توانیوێتی بناغەیەکی بڵاو بوونەوەی ئیسلامییەت لەم نیمچە کیشوەردا بچەسپێنێ, بەڵام لە فۆلکلۆردا چەشنی هاروونە ڕەشید لە شەوانی عەرەبیدا (واتە هەزار و یەك شەوە — و) دێتە کایەوە, لە چیرۆکی "قوڵە ڕەش" دا سوڵتان مەحموود وەك فەرمانڕەوایەکی

دادپەرست دەنوێنرێ کە لە شێوەی دەروێشێکدا خۆی گۆڕیوە و بە نێو شاردا دەگەڕێ بۆ ئەوەی بزانێ ڕەعییەتەکەی لە چ حاڵ و بارێکدان, لە ئەفسانەدا, سوڵتان مەحموود هەمیشە لەگەڵ هەیاسی یاوەری و هەسەنی مەیمەنیی وەزیریدا دەردەکەون.

کوڕە کەچەڵیش, کە لە بەشێکی زۆری چیرۆکە میللییەکانی ئێراندا دێتە ئاراوە هەمیشە کەسایەتییەکی شوان و نزم و چەپەڵە, نازناوی "کەچەڵییەکەشی" لە نەخۆشییەکی پێستەوە سەرچاوە دەگرێ, کە لە ڕۆژهەلاتی ناوەڕاستدا باوو بلاوە و هەڵوەرینی بەشی زۆری تووکەسەری لێدەکەوێتەوە, بەلام بڕە بڕە تەڵەزمی قژە سەر دەمێنێتەوە و دیمەن و ڕوخسارێکی دزێو دروست دەکات. کوڕە کەچەڵ لە حیکایەتەکاندا بە شێوەیەکی نەگۆڕ ئەو پەڕی زیرەك و بلیمەت, بەلام ڕواڵەتی بەکەسێکی بلّح و گەوجی نێو چینەکانی خوارەوەی کۆمەڵ دەنوێنێ.

"ئەسپە حۆری" یان ئەسپە بەحری ئەسپێکی ژیر و قسەزانە و هێز و توانایەکی ئەفسووناویی‌هەیە و لە نێو دەریادا دەژی, وەك لە چیرۆکی "ئەحمەد پاشا" دا دەبینرێ, ئەم ئەسپە هاوەڵ و ڕاوێژکار و ڕزگارکەرێکی بایەخدارە بۆ خاوەنەکەی.

کۆمەڵە حیکایەتەکە ژمارەیەك چیرۆکی تێدایە کە ژنگەلێکی داوێن تەڕ دەخەنە ڕوو کەوا بە دزە "خەریکی ڕابواردنی خۆیانن" لەگەڵ پیاو و کوڕی گەنجدا "مام هۆمەر و کوڕە جۆلا" هەروەها چەند چیرۆکێکیش هەن کە تێیاندا پیاوی بەدخوو و خراپەکار بە زۆری زۆرداریی ژنی جوان و بێکەس و بێ دەرەتانیان زەوتکردووە بێ خواست و ئارەزووی ئەو ژنانە, وەك لە چیرۆکی "پاشاو ڕۆژگار" دا دەردەکەوێت. لەم چیرۆکانەدا جوانکارییەکی ساختەی (euphemism) ڕەنگاو ڕەنگی کوردانە بەکارهاتووە لەلایەن کەسانی لەخشتەبەر و تەفرە دەرەوە, چ نێر بووبێتن یان مێ, چەشنی " دەمەوێ لەگەڵم ڕێك بکەوی و دەستم

لەگەڵ تێکەڵ بکەی" "لێرەدا هەر بە کوردییەکەی نووسیوە و پاشان کردوویەتی بە ئینگلیزی – و" بە هەر ڕەنگێك بوایە ئەو ژنانەی زوڵمیان لێدەکرا و دەسدرێژییان دەکرایە سەر پاساویان بۆ دەهێنرایەوە و دەرباز دەبوون بۆ ئەوەی "پاشتر بە خۆشی بژین" و شووبکەن, بەلاّم پیاوی دەسدرێژکار بێ سێ و دوو لێکردن سزا دەدران و بە زۆریش بێ بەزەییانە مەرگیان دەکرایە خەلاّت لە بەرئەوکارە دزێو و ئابڕووبەرەیان.

زۆر لە چیرۆکە میللییەکان, بەهەر ڕەنگ و شێوەیەك بێت, پابەندن بە داد و دادپەروەرییەوە– ڕەنگە ئەمە ئاوێنەی ئەزموون و تاقیکردنەوەی باو بووبێت بە درێژایی چەندین سەدە لە کوردستاندا– و ئەڵبەت دادپەروەریش پێویستی بە دەستێوەردانی دام و دەزگایەکی دەرەکییە ئەو کارە بکات, وەك ئەو کەللە سەرەی منداڵێکی لێ پەیدا دەبێت, لە چیرۆکی "پاشای خۆرهەلاّت" دا.

ئەو چیرۆکانەی لێرەدا وەرگێڕانەکانیان دەخەینە ڕوو لە کەسانێکی جۆراوجۆرەوە کۆکراونەتەوە لە ناوچەکانی کفری و سلێمانیی کوردستانی عێراقدا و بە شێوەی کوردیی سۆرانی نووسراونەتەوە, لەلایەن محەمەد حەمە ساڵح تۆفیقەوە ئەنجامدراوە, ئەو کۆمەڵە چیرۆکەی وەرگێڕدران ناونیشانیان, "چیرۆکی بەر ئاگردانی کوردەوارییە" (لێرەدا هەر بە کوردییەکەی نووسیوێتی و پاشان کردوویەتی بە ئینگلیزی – و), بریتین لە ٢٤ چیرۆکی جۆراو جۆری کورت و درێژ و ئێمە هەژدەیانمان لێ هەڵبژارد و گۆڕیمانننە سەر زمانی ئینگلیزی. تێکستە دەسنووسەکان, کە بە کوردیی سۆرانین, لە کتێبخانەی کوردیم وەرگرتن, لە بڕووکلین و زۆر دڵنیام کەوا خوێنەر تام و چێژیان لێوەردەگرێت, ئومێد دەکەین کەوا دەقە کوردییەکانیش بە زوویی چاپ و بلاّو بکرێنەوە.

دەبلیو . ئێم , ثاکستۆن W.M. Thackston

Cambridge, M **کامبریدج – ماساچوسێتس**
assachusetts

بۆ خوێندنەوەی زیاتر For Further Reading بڕوانە :

١- ئەسکەندەر ئەمانوڵڵاهی وویلەر ثاکستۆن (چیرۆکە میللیەکانی لوڕستان) (مەتەڵیا لوریسا), زنجیرە ئێرانیەکانی هارڤارد ٤ , ١٩٨٦.

- Amanolah, Sekander and W.M Thackston " Tales from Luristan (Matalya Lurisa)". Harvard Iranian Series, ٤.
Cambridge: Harvard University printing office, ١٩٨٦.

٢- جۆیس بلۆ "کورد لە ئامێدییەوە تا جەبەڵ سنجار : شیکردنەوەی زمانەوانی دەقی فۆلکلۆری, فەرهەنگی وشە" ١٩٧٥ , بە فەرەنسی.

- Blau, Joyce "Le Kurde de, Amadiya et de Djabal Sindjar: Analyse Linguistque, textes folkoriques, glossaires." Travaux de I'institut d'etudes Iraniennes de I'Universite de la Sorbonne Novelle, ٨. Paris, ١٩٧٥.

٣- ئەدریان بۆڵڤین "چیرۆکە میللییەکانی فارس لە خۆراسان " ١٩٧٥

-Boulvln, Adrienne "Contes populaires persans du khorassan" Travaux de I'institut de la sorbonne Nouvelle, ٦ & ٧. Vol. I, Analyse thematique accompagn de la tranduction de tente-quatre contes, Vol.٢, trente-six contes traduits. Paris: C. Kilncksiek, ١٩٧

٤- گالین خانم "ئەسپە بەحریی ئەفسووناوی و چیرۆکی تری میللیی فارس " ١٩٥٠ بە ئینگلیزی

- Galin Khanum "The Wonderful Sea- Horse and other persian tales" Translated by L.P. Elwell- Sutton. London: G. Bres, ١٩٥٠.

٥- ئەبولقاسم ئینجاڤی – شیرازی ((چیرۆکی میللیی ئێرانی)) ١٩٧٤ (بە فارسی)) ٢ بەرگ

-Injavi- Shirazi, Abu’l- Qasim “Qissaha- Y / Irani, ٢ Vols. Tehran,” ١٣٥٢ (١٩٧٤).

٦-ئـولريخ مـارزۆلف "تـايپۆلۆجی فۆلكلـۆری ئێرانـی , ١٩٤٨ (بـه ئەڵمانی)"

-Marzolph, Ulrich “Typologie des Persischen Volksmarchens. Beirut: Orient- Instutder Deutschen Morgenladischen Gesellschaft, ١٩٤٨”.

٧-هێنری ماسێ " چیرۆكه میللیەكانی ئێران" ١٩٢٥ "به فەرەنسی"

Masse, Henri. Contes en persan populaire , recueilliset traduits . paris: Im primerie national, ١٩٢٥

٨-نەقابەی مامۆستایانی هەولێر " سەرنجێك لـه دەروازەی فۆلكلـۆری كوردەوە" بەغدا, چاپخانەی ئیرشاد , ١٩٦٢ به "كوردی"

Najaba i Mamostayan i Hawler(Arabl Teachers Union). “Sarinjek la darwaza i folklor i kurdaw a,Baghdad : chapkhana i Irshad, ١٩٦٢

٩-عەلائەدیین سەججادی ((لاكوردەواری)) بەغدا, چاپخانەی مەعاریف,

-Sajjadi, Ala’al-Din. “Kurdawari” Baghadad: Chapkhana Ma’arif, ١٩٧٤.

١٠-تەهماسـب "داسـتانی میللیـی ئازەربایجـان" " بـاكۆ" , ١٩٧٢ "بـه ئازەری".

- Tahmasib, M.H. Azarbayjan xalg dastanlary: Orta asrlar. Baku: Elm Nashriyaty.

پێڕستی چیرۆكه میللییەكان لە گۆڤاری Kurdish Studies

١- پاشای خۆرهەلاّت — The King Of the East

٢- ژیریی سیّ برا — The cleverness of the three Brothers

٣- قوڵە ڕەش — The Black Slave

٤- گوڵی گوڵخەندەران — Gulkhandaran’s Flower

٥- مام هۆمەری دڵشکاو — Brokehaearted Uncle Homer

٦-جامی جیهان بین — The World- Revealing Goblet

٧-پاشای حەوت – کوڕە — The King who had seven Sons

٨-ئەنجامی ڕژدیی — The Results of stingness

٩-سەرت دابنیّ و سرِت دامەنیّ — Give up your head but don’t divulge your secre t

١٠-ورچی بەسفەت — The Greatful Bear

١١-حەسەن نێچیرەوان — Hassan the Trapper

The Results of **١٢-ئەنجامی تەماحکاری**

Greed

The Zay Tree and the Tay **١٣-داری زەی و بازی تەی**

Falcon

Hisayn the water **١٤-حسەینی سەقا**

Carrier

King **١٥-ئەحمەد پاشا**

Ahmed

The weaver's **١٦-کوڕە جۆلاٚ**

Son

The King and **١٧-پاشاو ڕۆژگار**

Fate

Strike, strike, what you saw **١٨-بیکوتە بیکوتە هەر ئەوەیە کە دیوتە**

is all

you'll get

گۆلی گوڵخەندەران

دەگێڕنەوە لە زەمانێکی زۆر کۆندا پاشایەك دەبێ ، لەبەر هەر هۆیەك دەبێ بڕیاردەدا کە کوڕی بوو سەری ببڕێ و تەنیا کچ لە نەوەی خۆی بهێڵێتەوە. ساڵێکیان پاشا نیازی حەجی دەکەوێتە سەر و ژنەکەشی سکی پڕ دەبێ، بۆیە بە وەزیرەکەی دەڵێ: وا من دەڕۆم بۆ حەج و خۆیشت دەزانی ڕێگەی حەج دوور و درێژە و لەوانەیە چەند ساڵێکم پێ بچێ ، جا ئەگەر ئەم سکەی ژنەکەم کچ بوو ئەوە با بمێنێ, ئەگەر کوڕیش بوو ئەوە بە پێی ئەو فەرمانەی کردوومە دەبێ بکوژرێ.

وەزیریش دەڵێ: پاشا فەرمانت بە جێیەو ئۆغرت خێر بێ ، پاشا و دەست و دایەرەی بەرە و حەج دەکەونە ڕێ و لە پاش نۆ مانگە و نۆ ڕۆژە ژنی پاشا سکەکەی دا دەنێ و کوڕێکی دەبێ، ژنە زۆر لە وەزیر دەپاڕێتەوە کە ئەم فەرمانەی پاشا بە جێ نەهێنێ چونکە منداڵەکە هیچ تاوانی نیە. وەزیریش ئەم کارەی لا پەسەند بوو و بڕیار درا منداڵەکە بمێنێتەوە.

چەند ساڵێکی پێچوو کوڕە گەورە بوو و چونکە بە چاکی خزمەت دەکرا بە دیمەن دەتوت زۆر لە تەمەنی خۆی زیاترە. کاتێ پاشا لە پاش چوار پێنج ساڵ لە حەج گەڕایەوە خەڵکی شار بە پیاو و ژن و گەورە و بچووکەوە چوونە پێشوازی. لە ناو خەڵکەکەدا ژن و کوڕەکەی پاشا دیار بوون, پاشا بە وەزیری وت: ئەو منداڵە کێیە لە تەك خێزانەکەمدایە ؟ هەرگیز لە ژیانمدا منداڵی وا جوانم نەدیوە. وەزیرش لە وەڵامدا وتی: بە خوا جەنابی پاشا چیت لێ بشارمەوە ئەوە کوڕی خۆتە وەختێ کە بوو ویستم فەرمانت بە جێ بهێنم ژنەکەت زۆر پارایەوە و منیش بەزەییم پێدا هاتەوە و دەستم نەچووە کوشتنی منداڵەکە. پاشا کە ئەمەی بیست لە تووڕەییدا چاوی پەڕییە تەوقی سەری و مووی لەشی گرژ بووە و پێی وت: چۆن وێرات و زاتت کرد لە فەرمانی من دەرچیت ؟ هەر ئێستادەبێ بڕۆی خۆیشی و دایکیشی سەر

ببڕی. وەزیر دەسبەجێ خۆی گەیاندە ژنی پاشا و مەسەلەکەی پێڕاگەیاند. ژنی پاشا هەر کە ئەمەی بیست خێرا سواری ماینەکەی بوو و کوڕەکەی خستە پاشکۆی خۆی و بە پەلە بۆی دەرچوو. فرە ڕۆیشتن و ماوەیەکی زۆریان بڕی تا گەیشتنە بناری شاخێك ، لەوێ دابەزین تاوەکو کەمێك بحەسێنەوە و هەندێ بەرە گیاو درەختیان کۆ کردەوە بۆ خواردن چونکە فریا نەکەوتن نان و تفاق لەگەڵ خۆیاندا هەڵگرن. بە ڕێکەوت دایکەکە لەو ناوەدا گەوهەرێکی دۆزییەوە وەك چرا دەگڕا و هەڵیگرت و لە دڵی خۆیدا وتی: ئەمە کەڵکی دواڕۆژمان دەگرێت,ئەوجا سوار بوونەوە ڕۆیشتن و ماوەی چەند شەو و چەند ڕۆژێکیان بڕی تا گەیشتنە شارێك و لەوێ بۆ خۆیان لە پەڕی شارەوە خانوویەکیان بە کرێ گرت و کوڕە هەموو ڕۆژێ دەچوو بۆ ڕاو و نێچیرێکی زۆری دەست دەکەوت. ماوەی چەند ساڵێك بەم جۆرە گوزەرانیان کرد و دایکە چی پارە و ئاڵتوونێکی پێ بوو هەمووی خەرج کرد و لەوسەریەوە دەرچوون.

ڕۆژێکیان کوڕەکە لە ڕاو گەرایەوە و وتی: دایە چیمان هەیە ؟ دایکی وتی: بەخوا ڕۆڵە هیچ شك نابەم و هەرچی پارە و پوولمان هەیە تەواو بوو تەنیا ئەم گەوهەرە نەبێت ببیە بۆ بازاڕ بەڵکو بیدەی بە چەردەیە پارە هەرچەندە دەترسم تووشی گیچەڵێك بیت لە سەری.

کوڕە گەوهەری برد بۆ گوزەری زەڕەنگەرەکان و لەوێ خەڵکێکی زۆر لە دەوری کۆبوونەوە و کەوتنە سەودا و مامەڵە کردن لە گەڵی. دەلاڵێکی گەوهەر ناس لێی ورد دەبێتەوە و دەزانێ کە ئەمە گەوهەرێکی گران بەهایەو لە کڕین نایەت ، بە کوڕە دەڵێ: ئەم گەوهەرە بە چەند دەدەی ؟ ئەویش دەڵێ من لە نرخی گەوهەر نازانم و چەندم دەدەیتێ دەیدەم. کابرا دەڵێ: من دە هەزار لیرەت دەدەمێ کوڕە سەری سوڕ دەمێنێ و دەڵێ: کابرا دیارە تۆ گاڵتەم پێدەکەی " ئەویش دەڵێ باوکم بۆ گاڵتەت پێدەکەم گەوهەرەکەت گران بەهایە و فەرموو ئەوە دە هەزار لیرەکە, کوڕە بە واق وڕماوی دەیباتەوە بۆ دایکی.

پاشان کابرا لە دڵی خۆیدا دەڵێ بە خوا ئەم گەوهەرە بۆ ئەوە باشە بە

دیاری بیدەم بە پاشا چونکە لە کڕین نایە و هەر بۆ ئەو باشە. ئەوجا هەڵدەستێت دەچێ بۆ دیوانی پاشا و دەڵێ: جەنابی پاشا من ئەمڕۆ ئەم گەوهەرە نایابەم لە کابرایەکی غەریب کڕی و هەر بە شیاوی ئەوەم زانی کە پێشکەشی جەنابتی بکەم.

پاشا زۆر سوپاسی دەکا و لەگەڵ وەزیران و گەورە پیاواندا لێی ورد دەبنەوە و هەر یەکە لە لایەکەوە بە جۆری ستایشی دەکا و پێیدا هەڵدەدا. یەکێك لە وەزیرەکانی پاشا کە زۆر مڕ و مۆچ دەبێ و قەت زمانی دەرهەقی کەس بە باشە ناگەڕێ ، کاتێ لە گەوهەرەکە ورد دەبێتەوە جۆرە ناڕەزاییەك بە ناوچەوانیەوە دەردەکەوێ. پاشا پێی دەڵێ:

- ڕات چیە لەم گەوهەرە ؟
- جەنابی پاشا زۆر جوانە بەڵام ئاخ ئەگەر دانەیەکی دیکەی ئاوهات دەست بکەوتایە و هەر یەکەیانت لە تاقێکدا بەرامبەر بە یەکتر دانایە و ئەوسا هەرگیز جوانی و پرشنگدارییان لە باسکردن نەدەهات.

پاشاش دەچێتە سەر قسەکەی و بە کابرای دەڵاڵ دەڵێ: دەبێ دانەیەکی تری وام بۆ پەیدا بکەی. هەرچەند کابرا دەڵێ‌ت: جەنابی پاشا ئاخر چۆن بتوانم گەوهەرێکی وا پەیدا بکەم " من ئەو کوڕە غەریبە هەر ناناسمەوە و خەڵکی لای خۆشمان نەبوو. پاشا ئیستەرەمی لێدەکا و دەڵێ: من ئەمە ناچێ بە گوێمدا و مل بادانی ناوێ و بۆم پەیدا نەکەی لە ملت دەدەم.

وەزیر دەڵێ: جەنابی پاشا بۆ ئەوەی ئەو کوڕە بدۆزرێتەوە بانگهێشتێکی گەورە ساز بکە بۆ تەواوی خەڵکی شار و جاڕ بدە کە دەبێ گشت نێرینەیەکی شار بێتە سەر ئەو بانگهێشتنە و لەو کاتەدا ئەم کابرایە بگەڕێ بە سەر خەڵکەکەدا تا ئەو کوڕە دەبینێ و بە سەری دەکاتەوە.

بەم جۆرە بە کووچە و کۆڵانانی شاردا جاڕی بانگهێشتنی پاشا درا و هەڕەشەی ئەوەشی تێدا ڕاگەیەنرا کە هەر کەسێ نەڕوات توندترین سزا دەدرێت. دایکە کە بەمەی زانی ڕووی دەمی کردە کوڕەکەی و وتی: ڕۆڵە وا

بزانم بۆ تۆ دەگەڕێن و ئەم کارە پەیوەندیی بە گەوهەرەکەوە هەیە ، چیبکەین ناچارین بڕۆ خوات لە پشت.

کاتێ کوڕە چووە دیوانی پاشا کابرای دەڵاڵ یەکسەر ناسییەوە و دەنگیان نەکرد تا لە نان خواردن بوەوە و ئەوسا بانگیان کردە بەردەمی پاشا و پێی وت:

- کوڕم ئەم گەوهەرە هی تۆیە ؟ – بەڵێ جەنابی پاشا.
- باشە ناتوانی دانەیەکی دیکەی وەك ئەمەمان بۆ پەیدا بکەی ؟
- نەخێر جەنابی پاشا ، وەختی خۆی من منداڵ بووم و دایکم لە وڵاتی خۆی دەرچووە و تەنیا هەر ئەم گەوهەرەمان شك بردووە.
- ئاخر کوڕم ئەگەر دانەیەکی دیکەی وەك ئەم گەوهەرەمان بۆ پەیدا نەکەی لەم وڵاتە دەرت دەکەم.
- پاشام سەلامەت بێت تا ئێستا لە وڵاتی تۆدا ژیاوین و زۆر منەتبارتین بەڵام کە ئێوە بە مانەوەمان ڕازی نەبن لێرە ئەوە دەڕۆین بۆ وڵاتێکی تر.

ئەوجا پاشا دەڵێ: نەء، ناشیەڵم بڕۆی و, ئەگەر پەیدای نەکەی لە ملت دەدەم. کوڕە ماوەیەك دۆش دادەمێنێ و ئەوجا بە پاشا دەڵێ:

- جەنابی پاشا چل ڕۆژ مۆڵەتم بدە بەڵکو بۆت پەیدا بکەم.

پاشا دەڵێ زۆر باشە ، بەڵام وەزیر هەڵدەداتێ و دەڵێ: جەنابی پاشا تۆ چۆن هەر وا بە خۆڕایی مۆڵەتی ئەم ماوە دوور و درێژە بەم کوڕە دەدەی " خۆ دەتوانێ لەم ماوەیەدا لە وڵات دەرچێ و جارێکی تر دەستی کەسی پێ نەگات ، تۆ دەبێ کەفیلی ئەوەی لێ وەربگری کە بگەڕێتەوە. پاشا سەری ڕەزامەندیی بۆ وەزیر دەلەقێنێ ، بەڵام کەس لەو شارەدا نابێ بە کەفیلی, کوڕە ناچار کابرای دەڵاڵ قایل دەبێ کە کەفیلی بکا و ئەگەر نەهاتەوە لە سەری ئەم بدرێ لە جیاتێدا.

کوڕە دەڕواتەوە بۆ لای دایکی و حاڵ و مەسەلەی تێدەگەیەنێ. دایکی دەڵێ: کوڕم ئەو کاتەی کە ئێمە هاتینە ئەم شارە لە فلان ڕێگا و فلان شوێنەوە هاتین

و له لای فلان شاخدا ئەم گەوهەرەم دۆزییەوە و برۆ خوات لە پشت بێ بەڵکو بە ئاوات بگەی, کوڕە شیر و تیر لە خۆی دەبەستێ و سواری ئەسپەکەی دەبێ و دەڕوا, زۆر یان کەم دەڕوا کەس نازانێ خوا خۆی نەبێت تادەگاتە پاڵ ئەو شاخەی کاتی خۆی بە منداڵی لەگەڵ دایکیدا پێیدا هاتن و گەوهەرەکەیان لێ دۆزییەوە. کەمێك بە شاخەکەدا سەر کەوت، ماشەڵڵا لە گەورەیی خوا چی ببینێ باشە ؟ تەماشا دەکا بن هەر بەردێك گەوهەرێك و دوان و سیانی لێیە ؟ زۆر سەری لەم کارە سوڕ دەمێنێ و لە دڵێ خۆیدا دەڵێ تا پەی بە نهێنی ئەم کارە نەبەم ناگەڕێمەوە ، تەنانەت ئەگەر سەریشم تێدا چووە, پاشان لە بن بەردێکدا تا ناو قەدی چاڵێك هەڵدەکەنێ و سەرەکەی بە پووش و پەڵاش دەگرێ و تێیدا دادەنیشێ و چاوەڕێ دەکا بزانێ چی ڕوو دەدا. بەینێکی پێچوو تەماشای کرد پەڵە هەور و دووکەڵێك ڕووی ئاسمانی گرت و گرمە و ناڵەیەکی بێ ئەندازە پەیدا بوو. کە هاتە خوارەوە تەماشای کرد ئەمە دێوێکە و چووە پاڵ گاشە بەردێك و تەماشای کرد تەرمی ئافرەتێکی تێدا کەوتووە. دێوە شووڵکێکی کێشا بە تەرمەکەدا و ئافرەتەکە ڕاست بووەوە لەگەڵ دێوەدا کەوتنە ڕاز و نیاز و هەر کە ئافرەتەکە زەردەخەنە دەیگرت گەوهەرێکی لە دەم دەکەوتە خوارەوە. پاش ماوەیەك دێوە شووڵکێکی دیکەی کێشا بە ئافرەتەکەدا و ئەمیش یەکسەر پاڵ کەوت و خەوی لێ کەوت ، دێوەش بوو بە پەڵە هەور و دووکەڵ و چوو بە ئاسماندا. ئەوجا کوڕە لە ئافرەتەکە نزیك بووەوە و تەماشای کرد شووڵەکەی لەلادا دانراوە ، ئەمیش هەڵیگرت و کێشای بە ئافرەتەکەدا. ئافرەت لە خەو ڕاست بووەوە و دەستی کرد بە گریان ، کوڕە بە سەر سامییەوە وتی:

– بەخوا سەیرە " تۆ لەگەڵ دێوێکی کەتەی ناقۆڵادا ئەو هەموو پێکەنین و گەمە و گاڵتەیەت کرد کەچی لەگەڵ مندا دەگریت " کە من وەك خۆت ئادەمیم و هەردوکمان لە گۆشت و خوێنێکین.

– من بۆ تۆ دەگریم ، دێوە بێتەوە لەت و پەتت دەکا. تا ئێستا هیچ

ئادەمییەك ڕێی نەکەوتووەتە ئێرە, تۆ چۆن توانیوتە بگەیتە ئەم ناوە؟

– باشە ئێیا من بۆ نەتوانم دێوە بکوژم. ئەگەر تۆ یارمەتیم بدەی من لە ناوی دەبەم.

– ئەگەر تۆ من ڕزگار بکەی ئامادەم هەموو یارمەتییەکت بدەم

کوڕەش دەڵێ: باشە کەوابوو من نەخشەیەکت بۆ دادەنێم بۆ ئەوەی بەهەردوکمانەوە بتوانین زەپەر بەدێوە ببەین.کچەدەڵێ: تۆ هەر ڕێگەیەکم بۆ دابنێی من ئامادەم و رایدەپەڕێنم.کوڕەپێی دەڵێ: ئەمجارە کەدێو هاتەوە و تەلەسمەکەی لەسەرلابردی و بەئاگای هێنایتەوە تۆ لەجیاتی گەمەو گاڵتە و پێکەنین بگری و خۆت بەکز پیشان بدە. کە لێی پرسیت بۆچی وا دەکەی بڵێ تۆ کە دەڕۆی تەلەسمم لێدەکەیت و خەوم لێدەخەیت و نایەڵی بۆخۆم تەماشای ئەم شاخ و داخ و دارو درەختە بکەم و دڵم پێیان بکرێتەوە, بۆیە دڵم تەنگ بووەو دەگریم, بەم جۆرە کاتێ کە دێو دێتەوە و ئافرەتەکە دەچێتە بن کلێشەیەوە و نەخشەکە بەجوانی ئەنجام دەدا و دێوە ڕازی دەکات, بۆسبەینێ کە دێوە دەڕوا و کوڕە دەچێتە لای ئافرەت, پێی دەڵێ ئەمجارەش کە هاتەوە وەك جاری پێشوو دەست بکە بە گریان و ئەویش پرسیاری هۆی گریان و دڵتەنگییەکەت لێدەکا, تۆیش بڵێ چۆن وا نەکەم هەموو جارێ تۆ من بە تەنیا بەجێبێڵیت و کەس نیە یارییەك قسەیەکی لەگەڵدا بکەم, بیستوومە دێو کوولەکەی ڕۆحی هەیەو دەبێ تۆ کوولەکەی ڕۆحەکەتم لەلا بەجێبێڵی بەڵکو بێتاقەت نەبم.

بۆ سبەینێ کە دێو بەگرمە گرم و ناڵە ناڵ دێتەوە لای کچە, هەمدیسان دەست دەکاتەوە بەگریان و چی پێڕاسپاردبوو لە دێوی دەگەیەنێ. دێوەش لەوەڵامدا دەڵێ: من بزانم ئادەمییەکی نەعلەتی و زوڵ ڕێی کەوتووەتە ئەم ناوەو لە خشتەی بردووی ! کچەش دەڵێ جا کەس هەیە بتوانێ بگاتە ئەم شوێنە و لە تەلەسمی دێوان ڕزگاری ببێ؟! ناچار دێوە لەبەر دڵی کچە بەوەش ڕازی دەبێ و وەختێ دەڕوا کوولەکەی ڕۆحەکەی لای کچە بەجێدێڵێ.

کوڕەش خێرا لە چاڵەکە دەردەچێ و بە شمشێرەکەی دێتە وێزەی کوولەکەکەو لەت و پەتی دەکات و دێوەش دەسبەجێ لە ئاسمان دەکەوێتە خوارەوەو هەپروون بە هەپروون دەبێ.

پاشان کوڕە کچە دەخاتە پاشکۆی خۆی و لەدوای چەند ڕۆژ و چەند شەو ڕێکردن دەگاتەوە لای دایکی و لەوێ کچە لە خۆی مارە دەکات. ژنە هەر کاتێ پێدەکەنێ گەوهەرێکی لەدەم دەکەوتە خوارەوەو کوڕە گەوهەرەکانی کۆکردەوەو بردنی بۆ دیوانی پاشاو لەوێ هەریەکەیان بەسەر وەزیر و گەورە پیاواندا دابەش کرد, بەڵام وەزیرە خراپەکە لەوێ نابێ و کاتێ گەوهەرەکان تەواو دابەش دەکا وەزیر خۆی دەکا بەژووورداو دەڵێ ئەی بەشی من ؟ کوڕە دەڵێ تۆ لێرە نەبوویت و بەشت نەما, وەزیر دەڵێ بەخوا دەبێ بزمارێکی وا بدەم لە بەری پێت لەپشتی پێتەوە پەرچی بدەمەوە, وا دیارە تۆ بە ئەنقەست بۆ منت داناوە, کوڕەش دەڵێ بڕۆ چیت لە دەست دێ درێغی مەکە. ئەمجار کوڕە دەڕواتەوە بۆ ماڵ و وەزیر بە دزە شوێنی دەکەوێ و لە نزیك ماڵی کوڕەوە دەڕوانێ وا ژنێکی لێیە و بە هەر بزەو پێکەنینێکی گەوهەرێك لە دەمی دەکەوێتە خوارەوەو نە بکەی نەبخۆی هەر تەماشای سای گەردنی بکەیت, مێوژە ڕەشە بخوات لە قوڕگیەوە دیارە. وەزیر هیچ دەنگ ناکاو پاشەو پاش دەگەڕێتەوە بۆ لای پاشاو بە هەردوو دەست دەدا بەسەری خۆیدا, پاشا بە سەرسوڕمانەوە دەڵێ: وەزیر ئەوە چیتە چیت لێقەوماوە ؟! ئەمیش دەڵێ: پاشام تۆ کوڕەت نارد گەوهەر بێنێ کەچی خاوەن گەوهەری هێناوە و بەهەر بزەیەکی گەوهەرێکی لە دەم دێتە دەر, ئەگەر حاڵ وا بڕوا ئەم کوڕە دەبێتە خاوەن ماڵ و سامانێکی هێجگار زۆرو شوێن بەتۆ لەقدەکات و لە ئەنجامیشدا تەخت و تاجی پاشاییت لێ داگیر دەکا. پاشاش دەڵێ باشە چی بکەین و چارچییە؟! وەزیر دەڵێ چار هەر ئەوەیە ئەم کوڕە لەناو ببەین و تۆش ژنەکەی بۆخۆت مارە بکەیت. پاشا دەڵێ باشە چۆنی بفەوتێنین ؟ وەزیر دەڵێ: جەنابی پاشا تۆ خۆت نەخۆش بخەو کوڕە بانگ بکەرە لای خۆت و

تێی بگەیەنە کە هەرچی حەکیم و نوجوومگەر هەیە هاتووەتە سەرت و پێیان وتووی دەبێ گوڵی گوڵخەندەرانت بۆ بێنن و تەنیا بەوە چاك دەبیتەوە. گوڵی گوڵخەندەرانیش لە شوێنێکی هێجگار دوورەودەستە و سەرتاپابە تەلەسمی دێوان تەنراوە و کەس ناتوانێ لێی دەربازبێت. پێی بڵێ کە ئێمە لەو باشتر و ئازاترمان دەست نەکەوتووە بۆ ئەم کارە و بینێرە و ئیتر گەڕانەوەی نابێ و پاشان خۆمان ئەو دوای کارەکە مەیسەر دەکەین.

پاشا ئەم تەگبیر و رایەی وەزیری زۆر بە دڵ دەبێ و دەسبەجێ خۆی نەخۆش دەخا و دەنێرێتە شوێن کوڕەدا و مەسەلەی گوڵی گوڵخەندەرانی تێدەگەیەنێ و ئیستەرەمی لێدەکا کە بڕوا و بۆی پەیدا بکا و ئەگەر لە ژێر زەویشدا بووە بۆی بخاتە سەر زەوی. هەرچەندە کوڕە لارە مل دەبێ و دەڵێ نازانم بۆ کوێ بڕۆم و چۆنی پەیدا بکەم هیچ کەڵکێکی نابێ و فەرمانی پاشا ڕەتکردنەوەی نیە ، سەرەڕای ئەوەش کابرای دەڵاڵ دێنن و لە جیاتی ئەو بە بارمتە دایدەنێن تا دەگەڕێتەوە ، خۆ ئەگەریش نەگەرایەوە ئەوە لە جیاتیسدا لە ملی ئەم دەدرێ.

کوڕە بەماتی و خەفەتبارییەوە دەگەڕێتەوە لای دایکی و ژنەکەی و حاڵ و مەسەلەیان تێدەگەیەنێ. ژنەکەی دەڵێ جا ئەوە چیە خۆ گوڵخەندەران ئامۆزای منە و شکاندنی تەلیسمی دێوانیش بە دەستی من ئاسانە. ئەمەش ئەنگوستیلەی ئەوە لە پەنجەمدا بۆ ناسینەوە و ناونیشانی دەتدەمێ. بڕۆ لە فلان شوێن تووشی دڕك و داڵێکی چڕوپڕ دەبیو ئەم تەلەسمەی پێت دەڵێم بیخوێنەو بڵێ ماشەڵڵا باخ و باخات و گوڵ و گوڵزارێکی چەند خۆشە، بەم شێوەیە هەموو بۆت دەبێ بە گوڵ و گوڵزار و بە بێ زیان پێیدا تێپەڕ دەبیت. ماوەیەکی تردەڕۆی دەگەیتە جۆرەها ئاژەڵی دڕندە وەك شێرو پڵنگ و بەراز تۆ تەلەسمەکە بخوێنە و بڵێ ئەی کە هێمن و نەرم و نیانن، بەم قسەیە ئیتر هیچ زیانێکیان بۆت نابێ. پاشان بڕۆ تادەگەیتە ئەشکەوتێك و گوڵخەندەران لەو ئەشکەوتەدایە. کە گەیشتیتە ئەوێ و کچێکی کارەکەر کە تەمەنی شەش

حەوت ساڵە هاتە دەرەوە تۆ یەکسەر ئەم ئەنگوستیلەیە بخەرە ناو ئەو جامە ئـاوەوە کـە بـۆی دەباتـە ژوورەوە ، ئـەو کاتـە ئیـدی خـۆی دێ بـۆ لات, گوڵخەنـدەرانیش وەك مـن دێـو بردوویـەتی و تەلـەسمی لێکـردووە ، بـەڵکو ئەویش وەك من ڕزگار بکەیت و بیهێنیتەوە.

کـوڕە هەڵدەسـتێ خـۆی دەبەسـتێ و شیر و تیر لـە خـۆی دەدا و سـواری ئەسپەکەی دەبێ و دەڕوا. کەم یان زۆر دەڕوا خوا خۆی دەزانـێ تادەگاتـە ئەو دڕك و داڵـەی کـە ژنەکـەی بـۆی بـاس کـرد و تەلەسمەکـە دەخـوێنێ و بـە سـەلامەتی لێـی دەربـاز دەبـێ. ماوەیـەکی تـریش دەڕوا و بـەپێی ئامۆژگـاریی ژنەکەی لە جانەوەرە دڕندەکانیش ڕزگار دەبێو هەروەها لەچەند تەلـەسمێکی تریش تادەگاتە ئەو شاخ و ئەشکەوتەی گوڵخەندەرانی تیادا بەندە, لەوێ چاوە ڕێ دەکا کچە کارەکەرەکە دێتە دەرەوە و ئـەمیش داوای جـامێ ئـاوی لێـدەکا و ئـەوجا ئەنگوسـتیلەکەی تـێ فـڕێ دەدا و بـە کچـەکەدا دەینێرێتـە ژوورەوە. کە گوڵخەندەران ئەنگوستیلەکە دەبینێ خۆی دێتە دەرەوە و بە خێر هاتنی کوڕە دەکا و دەڵێ: چۆن توانیوتە بگەیتە ئێرە ؟!

ئەمیش بە دوور و درێژیی مەسەلەکەی خۆی بۆ دەگێڕێتەوە و ڕاسپێریی ئامۆزاکەیشی پێدەگەیەنێ و دەڵێ دەمەوێ تۆیش ڕزگار بکەم ، گوڵخەندەران دەیباتە ژوورەوە و لە شوێنێکی چەپەکدا دەیشارێتەوە و شمشێری دەداتە دەست و دەڵێ دێوەکە دێتەوە و سەر دەکاتە سەر ڕانی من و خەوی لێدەکەوێ و تۆش تەنیا ئەو کاتە دەتوانی زەپەری پێ ببەیت و بیکوژیت دەنا پێت بزانێ لەت و پەتت دەکا. بەم جۆرە کە ئێوارە دێوە دێتەوە و پاش گەمە و یاری لەگەڵ کچەدا لە سەر ڕانی خەو دەیباتەوە. ئەو دەمە کوڕە شیری بۆ دادێنێتەوە و دێوە سەر دەبڕێت ، لە هەمان کاتیشدا کچەی کارەکەر غەیب دەبێت و لەو ناوەدا نامێنێ. ئەمجار گوڵخەندەران بارگە و بنە دەپێچێتەوە و لەگەڵ کوڕەدا دێتەوە لای ئامۆزاکەی و بە یەك شاد و شوکر دەبنەوە و کوڕە ئەمیش مارە دەکا گوڵخەندەران هەر کاتێ بزە دەیگرت گوڵێك لە دەمی

دەکەوتە خوارەوە و کوڕە دە دوانزە گوڵی کۆ کردەوە و بردی بۆ دیوانی پاشا. پاشا دەستی برد تاقە گوڵێکی هەڵگرت و ئەو دوای وەزیر و گەورە پیاوانیش هەر یەکە گوڵێك هەڵدەگرن وەزیری زمان بەد لەو وەختەدا لەویَ نابیَ و فرەی پێناچی خۆی دەکا بە ژووردا و دەڵیَ ئەی بەشە گوڵەکەی من کوا ؟ کوڕە دەڵیَ تۆ لێرە نەبوویت و بەشت نەما. وەزیر لە داخا چاوی دەپەڕێتە تەوقی سەری و لە دڵی خۆیدا دەڵیَت شەرت بیَ بزمارێك بکوتمە بەر پێت و لە پشتی پێتەوە پەرچی بدەمەوە. کاتیَ کوڕە لە دیوانی پاشا دەردەچیَ و بەرە و ماڵی خۆیان دەبێتەوە، دیسان وەزیر بە دزە شوێنی دەکەویَ, کە نزیکی ماڵیان دەبێتەوە تەماشا دەکا ژنێکی تری هێناوە زۆر لەوەی پێشوو جوانترە و کە بزە دەیگریَ گوڵی لە دەم دەکەوێتە خوار. خێرا دەگەڕێتەوە لای پاشا و بە هەردوو چەپۆك دەکێشیَ بە سەری خۆیدا. پاشا دەڵیَ:

- چیە وەزیر ئەوە شیت بووی ؟! بۆ وا دەکەی !

وەزیر دەڵیَ: پاشام چۆن شێت نەبم ؟ چۆن بە جاریَ ئەقڵم تێك نەچیَ؟! تۆ کوڕەت نارد گوڵ بێنیَ کەچی خاوەن گوڵی هێناوە و هەرکە بزە دەیگریَ گوڵێك لە دەمی دەکەوێتە خوار ، ئەویتریشیان بزە دەیگریَ و گەوهەر لە دەمی دەباریَ. پاشام ئەم کوڕە نەیفەوتێنی دەتفەوتێنیَ. پاشاش دەڵیَ: جا تەگبیر چیە و چۆنی بفەوتێنم ؟ وەزیریش دەڵیَ: پاشام من تەگبیرێکت بۆ دەکەم بە قسەم بکە, بنێرە بە شوێنیدا و بڵیَ ئەمشەو خەوم دیوە و لە خەوما باوك و دایکم لە دۆزەخدا دەسووتێن.دەبیَ بڕۆی بۆ دۆزەخ و بپرسی کە بۆ چی باوك و دایکم واسزا دەدرێن و بە چی ڕزگاریان دەبیَ ؟ بەم جۆرە کوڕە بڕوا ئیتر گەڕانەوەی بۆ نابیَ.

پاشا لە سەر تەگبیر و ڕای وەزیری بەدخووی دیسانەوە ناردی بە شوێن کوڕەدا و پێی وت:

– کوڕم من نازانم چۆن پاداشتی تۆ بدەمەوە ؟ من بۆ هەر شتێکم ناردووی

بۆت جێبەجێ کردووم.ئێستاش کارێکی زۆر پێویستم پێتەو هەر بە تۆدا ڕادەپەرمووم بۆم ڕاپەڕێنی. خەوم بینیوە کە باوکم و دایکم لە دۆزەخدان و دەبێ تۆ بچی بۆ ئەوێ و لە حاڵ و وەزعیان بپرسی و بزانی بە چی ڕزگار دەبن و هەواڵەکەم بۆ بینیتەوە. کوڕە ماوەیەك دۆش داماو ماوە و دوا وتی: قوربان ئەم کارە بە من چۆن ئەنجام دەدرێ و ئەمە لە توانای کێدایە ؟ پاشا پێی لێکردە کەوشەوەو وتی: فەرمانێکە و کردوومە و بەجێی نەهێنی لە ملت دەدەم. کوڕەش چی بکا فەرمانە و ناتوانێ سەرپێچی لێبکات، ناچار داوای چل ڕۆژ مۆڵەتی لێکرد. پاشا ڕازی بوو بە مەرجێ دەبێ ئەم جارەش کابرای دەلاَل ببێ بە کەفیل. کوڕە ڕۆیشتەوە بۆ لای دایکی و ژنەکانی و مەسەلەکەی تێگەیاندن ژنەکان وتیان:

- جا ئەوە کارێکی زۆر ئاسانە ئەمجارە ئێمە وەزیر و پاشات بۆ لە ناو دەدەین.

کوڕە کەمێ گەشایەوە و تی چۆن ؟ ژنەکان وتیان:

– بڕۆ بۆ لای پاشا و پێی بڵێ دەبێ ئاگرێکی زۆر گەورەم بۆ بکەنەوەو من دەچمە ناو ئاگرەکەوە و لەوێوە دەچم بۆ دۆزەخ ئێمە بە سیحر و جادوو ئاگرەکە سارد دەکەینەوە و تۆش دەدزینەوە نایەڵین هیچ زیانیکت پێ بگا ، پاشاش وا دەزانێ تۆ سووتاوی و بووی بە خۆڵە مێش. کوڕە دەچێتە لای پاشا و داواکاریی خۆی پێ ڕادەگەیەنێ. وەزیری بەدکردار زۆر پێی خۆش دەبێ و دەڵێ: جەنابی پاشا فەرمان بدە با هەر ماڵێك لە شاردا بارێ دار ئامادە بکا و بیبا بۆ فلاَنە دەشت. وەزیر خۆیشی بە تەنیا سەد بار داری نارد و لە دەشتێکی قەراخ شار دا کێوێك دار هەڵچنرا.

- وەزیر دڵی خۆی بەوە دەدایەوە کە پاشا ژنێکیان و خۆیشی ئەویتریان مارە دەکات.

لە ڕۆژی دیاریکراودا ئاگر بەردرا دار و کڵپەو ونێڵەی ئاگر دەگەیشتە کەشکەلانی ئاسمان. کوڕە خۆی تێ فڕێدا و بە جادووی ژنەکان هیچی

لێنەهات و لەماڵەوە شاردیانەوە.

لە پاش چل ڕۆژە کوڕە دەرکەوتەوە و چوو بۆ دیوانی پاشا،هەمووان و بە تایبەتی کابرای وەزیر بە جارێ حەپەسان و سەریان لەم کارە سوڕما.
کوڕە وتی: پاشام یاخوا کەس بە حاڵی باوك و دایکت نەبێ لە دۆزەخدا. هەر جارە دەبنە دڵۆپێ ئاوو زیندوو دەکرێنەوە و دیسان سەر لە نوێ دەسووتینرێنەوە و ڕۆژی چەند جار ئەمە حاڵیانە.جەنابی پاشا لەوێ وایان پێڕاگەیاندووم کە باوك و دایکی تۆ کاتی خۆی دوو هەزار لیرەی یەکێکیان کەوتووەتە لا و پێیان وتم پاشا خۆی ئەم پارەیەیان بۆ نەباتەوە لەم حاڵە ڕزگاریان نابێ چونکە ئەو نەوەیانە و کەسی تر نابێ لە جێگەی ئەو بێت.
پاشا کە ئەمەی بیست ئاگری تێ بەربوو یەکسەر فەرمانی دا بارەدار لە قەراخ شاردا خڕ بکرێت و بە کوڕەی وت: ڕۆڵەی خۆم تا من لە دۆزەخ دێمەوە تۆ حوکمڕانی وڵات بکە. ئەوجا ئاگر بەردرایە دار و پاشا خۆی تێفڕێدا و دەسبەجێ قرچەی لێ هەڵساو و بوو بە قەرە بروت.

کوڕە چووە سەر تەختی پاشایی و وەزیری بەد زمانی بانگ کرد و وتی: وەزیر من ئێستا پاشام و حوکمڕانی هەموو وڵات دەکەم بەبەر چاوتەوە, پاشا خۆی کرد بە خەڵووز باشە پێم ناڵێی بۆچی لەمە و بەر ئەم هەموو داوەت بۆ نامەوە ؟ وەزیر لەرزی لێهات و وتی: پاشا من کردم تۆ نەیکەی دەستم دامێنت. بەڵام خراپەکار هەر خراپەی دێتە ڕێ, پاشا فەرمانی دا دوو ئەسپی تۆڕیان هێنا و لە هەر یەکێکیان لاقێکی وەزیریان بەست و دەنگیان لێکردن, ئەسپ هەریەکە بە لایەکدا هەڵی تۆڕاند و وەزیری زمان بەد بوو بە دوو کەرتەوە و هەر کەرتێکی بە شوێن ئەسپێکەوە تەکەی دەهات. کوڕەش کە لە بنەچەدا پاشازادە بوو بە داد پەروەرییەوە فەرمانڕەوایی وڵاتی گرتە دەست.

****

مام هۆمەري دڵشکاو

دەگێڕنەوە لە زەمانێکی زۆر کۆندا پیاوێکی پیر و بە ساڵدا چوو دەبێ ناوی مام هۆمەر دەبێ. جارێکیان ماڵ و منداڵەکەی دڵی دەیەشێنن ، ئەویش لە داخا سەری خۆی هەڵدەگرێ و ڕێگا دەداتە بەر بەرەو شاری بەغدا سوێند دەخوا ئیتر نەگەڕێتەوە لایان. کە نزیکی شاری بەغدا دەبێتەوە تووشی دوو کوڕی گەنج دەبێ و پاش سلاْو کردن کوڕەکان دەڵێن ئێمەش ڕێگەمان هەر بۆ بەغدایە ، کەوا بوو دەبینە هاوڕێ. لە ڕێگا پێی دەڵێن مامە هەر چەندە زۆریشمان نەماوە بۆ شار ، بەڵام هەر یەکەمان با بەسەرهاتێکی خۆی بۆ دوانەکەی تر بگێڕێتەوە تا ڕیگاکەمان زوو لەبەر بڕوا. هەر کامێکیشمان نەیگێڕایەوە دەبێ ئەو دوانەکەی ترمان تا ناو شار بە کۆڵەوە بگرێ. ئەمیش دەڵێ باشە ڕازیم, ئەوجا هەر دوو کوڕەی لاو بەرو دوا بەسەر هاتی خۆیان دەگێڕنەوەو نۆرە دێتە سەر مام هۆمەر.

مام هۆمەر هەر چەند سەری هێناو سەری برد هیچی لە بەسەرهاتی خۆی بیر نەکەوتەوە. کوڕەکان وتیان: باشە تۆ تەمەنت لە حەفتا ساڵ تێپەڕ یوەو چۆن هیچ شتێك سەبارەت بە سەر گوزەشتەی ژیانی خۆت نازانی ؟ کەواتە دەبێ بەڵێنەکەت ببەیتە سەر و هەردوکمان بە کۆڵ بگەیەنیتە ناو شار. مامە پیرە ناچار بوو یەکێکیانی دا بە کۆڵیدا و ولێیدا ڕۆیشت تا گەیاندیە ناو شار ، ئەمجار گەڕایەوە ئەوی تریشیانی لە پاش دوو سێ سەعات بە کۆڵ هێنایەوە ناوشار. ژنی کوڕی پاشا لە سەربانی کۆشك و تەلاری خۆیەوە تەماشای ئەم کارەی دەکرد و زۆر سەرسام بوو لەوەی گوایە بۆچی کابرایەکی پیری لێکەوتە ئەم دوو کوڕە گەنجەی وا گرتە کۆڵەوە ! بۆیە دەسبەجێ فەرمانی دا بە خزمەتکارێك کە بچێ بیانهێنێ بۆ لای. وەختێ چوونە بەردەستی ژنی کوڕی پاشا لێی پرسی: باشە مامە پیرە تۆ بەم تەمەنەوە و بەڕیشی سپییەوە بۆ چی ئەم دوو کوڕە لاوەت کردە کۆڵ ؟ من وامزانی خوانە

خواسته نەخۆشن یان مار پێوەی داون ، کەچی دەبینم ساغن و هیچ شتێکیان نیە ! مامە پیرەش لەوەڵامدا حاڵ و مەسەلەی بە سەرهات گێڕانەوەکەی بۆ کرد. ژنە ئەوەندەی ترسەری سوڕماو وتی: باشە تۆ چۆن بەم تەمەنەوە و ئەم هەموو دنیا دیتنەوە هیچ شتێکی ژیان و بەسەر هاتی خۆتت نەزانی ؟! لەبەر ئەوە دەبێ هەر بە پێوە ڕاوەستی تابزانی من بەم ژنیی خۆمە و لە چوار چێوەی ژووری خۆمدا باست بۆ بکەم کە چ بەسەرهاتێکم دیوە ئەوجا فەرمانی دا خواردنێکی باشیان بۆ دوو کوڕە لاوەکە هێناو دوایی ڕوخسەتی ڕۆیشتنی دان و خوا حافیزییان کرد و چوونە لای کاری خۆیانەوە. ئەوجا ژنە ڕووی دەمی کردە مام هۆمەر و وتی: مامە پیرە دەبینی ئێستا من ژنی کوڕی پاشام و وەختی خۆی کچە وەزیرێك بووم و زۆر دەوڵەمەند بووین و خزمەتکار و کارەکەرێکی زۆرمان بوو و ژووری تایبەتی خۆم بوو, مامە پیرە من دڵم چوو لە کوڕێکی بەرگ دروو و هەموو کاتێ بە بیانووی جل بڕین و دوورینەوە خزمەتکارێکم دەنارد بە شوێنیدا و دەهاتە ژوورەکەم و دەرگامان لەسەر خۆمان دادەخست و بۆ خۆمان تێر کەیف و سەفامان دەکرد و لەدواییدا کوڕە دەڕۆیشت.قولە ڕەشێکی پیسیشمان بوو لە دڵی خۆیدا حەزی لێکردبووم و تەنیا ئەو دەیزانی کوڕەی بەرگدروو بۆچی دێ بۆلام، جا مامە پیرە بابۆت باس بکەم لە نێو چوار دیواری ژووری خۆمدا چیم بەسەرهات و تۆیش بە تەمەنی حەفتا ساڵەوە دەڵێ‌یێ نازانم بەسەرهاتی خۆم بگێڕمەوە, مامەپیرە ڕۆژێکیان کوڕە هات بۆلام و پاش ڕابواردنێکی زۆر بەرامبەر بە یەك دانیشتین و بە کەیف و زەوقەوە سێومان لەت دەکرد و دەمانکردە دەمی یەکترەوە. بۆ بەدبەختی لەتە سێوێکی من لە قوڕگیدا گیراو چەند پەلە قاژەی کرد بۆی دەرنەهات و خنکاو هەر لەوێدا گیانی سپارد.منیش خەم و خەفەتێکی زۆر دایگرتم و تەنگ و چەڵەمەی ئەوەم کەوتە بەر چۆن ئەم لاشەیە بشارمەوە و نەهێڵم کەس پێم بزانێ زۆرم بیر کردەوە و لە ئەنجامدا گەیشتمە ئەو قەناعەتەی کە تەنیا قوڵە ڕەش ئەم کارەی

پێ دەکرێ. لەبەر ئەوە ناردم بە شوێنیداو بە ئەسپایی حاڵ و مەسەلەم تێگەیاند. قوڵە ڕەش لە وەڵامدا وتی: من ئەمە چەند ساڵە گیرۆدەی ئەوینی تۆ بووم و ئەگەر بێت و پەیمانی ئەوەم بدەیتێ دەستم لەگەڵ تێکەڵ بکەی ئەم کارەت بۆ دەکەم دەنا بە هەموو شاردا جاڕت لێدەدەم و ئابڕووت دەبەم, منیش چیبکەم چارم ناچار بوو، بەڵێنم دایە ئەگەر ئەم لاشەیەم بۆ بشارێتەوە چی بوێ لەگەڵیدا دەکەم. ئەوجا قوڵەڕەش لاشەکەی لەت و کوت کرد و خستیە جەواڵێکەوە و بردی. پاش دوو سێ سەعات هاتەوە بۆ لام و وتی: ئەوە شاردمەوە و تۆش خۆت ئامادە بکە با ڕابوێرین.

منیش خۆمم لێ سوور کردەوە و وتم: دەرچۆ دەرەوە هەی بێ ئابڕوو با گاڵ نەدەم لە ملت بدەن.قوڵە ڕەش چووە دەرەوە و پاش ماوەیەك جەواڵەکەی هێنایەوە و فڕێدایە ژوورەکەمەوە. دووبارە ترسم لێنیشتەوە و بە قوڵە ڕەشم وت: دەستم دامێنت بیبە لە کوڵمی بکەرەوە و ئەمجارەیان سەرپێچی ناکەم و بە ئارەزوی خۆت چیم لێدەکەی بیکە. قوڵە دیسان جەواڵی بردەوە و زۆری پێنەچوو هاتەوە وێژەم منیش چیبکەم چیم دەسەڵاتە ناچار خۆم دا بە دەستەوە و ئابڕووی تکاندم.

بەڵێ مامە پیرە لە پاش ماوەیەك کوڕی پاشا ناردیە خوازبێنیم و باوکم بە خۆشحاڵییەوە گفتی پێدان و کار هاتە سەر مارە بڕین و منیش ئەمە حاڵم بوو.

مامە پیرە بیرم کردەوە چیبکەم چی نەکەم ! ناچار هەڵسام یەکێك لە خزمەتکارەکانی ماڵی خۆمانم بانگکردو پارەیەکی زۆرم خستە بەردەستی و وتم دەبێ بڕۆی شار بە شار و وڵات بە وڵات بگەڕێی تا کەنیزەکێکم بۆ پەیدا دەکەی کە کوت ومت لە خۆم بچێ و لە پارە مەترسە, خزمەتکار نەیدەزانی من بۆ چی ئەمە دەکەم و لای خۆیەوە وای لێکدایەوە کە ئەمە تەنیا ئارەزوویەکی سەر کەشانەی منە و وتی: داواکاریت لە سەر سەرم خانم. بەینێکی پێچوو خزمەتکار هاتەوە و کەنیزەکێکی لەگەڵ خۆیدا هێنابوو

ئەوەندە شێوەی لە من دەچوو دەتوت سێوێکین و کراوین بە دوو کەرتەوە و تەنانەت ئەگەر بیشچوایەتە لای باوکم وای دەزانی ئەمە کچەکەی خۆیەتی. دوای ماوەیەك کەنیزەك شارەزای هەڵس و کەوت و ڕێ و ڕەسمی ماڵی ئێمە بوو و بە تەواوی ڕووی لەگەڵمدا کرایەوە. ئەوجا حاڵ و حەکایەتی خۆمم بۆ گێڕایەوە و وتم: من ئێستا دراوم بە کوڕی پاشا و حاڵیشم ئاوهایە و قوڵە ئابڕووی تکاندووم جا دەمەوێ وەختی گواستنەوەم تۆ جلەکانی من لەبەر بکەیت و منیش جلی تۆ. واتە تۆ ببی بە بووك و منیش کارەکەری تۆ، پاشان کە کار مەیسەر کرا من دەبمەوە بە ژنی کوڕی پاشا و تۆش دەکەم بە کەنیزەکی خۆم و تا من بمێنم دڵت ڕادەگرم. کەنیزەك وتی: خانم تۆ فەرمانت بە چیە من بە سەر ڕایدەپەڕێنم و تۆ چۆن دەڵێی با وا بێ.

مامە پیرە لە کورتی بیبڕمەوە ، بە شێوەی کارەکەر چووم بۆ ماڵی کوڕی پاشا و کارەکەرەکەیشم وەك بووکێك دەوری منی بینی و کەس بەم فڕوفێڵەی نەزانی و پاش چەند ڕۆژێك بە کارەکەرم وت دە ئێستا وەرە شوێنی من و منیش جێگای ئاسایی خۆم دەگرمەوە وەك ژنی کوڕی پاشا. مامەپیرە هەرکە ئەم قسەیەم لە دەم دەرچوو کارەکەر چاوی لێ سوور کردمەوە و قیژاندی بە سەرمدا و وتی: نەخەڵەتێی جارێکی تر ئەم قسەیە بکەیتەوە ، ئەگەر ڕازیت بە کارەکەری بمێنەرەوە دەنا گاڵ دەدەم پیس دەرت بکەن.ناچار ماوەیەکم بەم حاڵە بەسەر برد, ڕۆژێکیان کارەکەر(کە ئێستا ئەو ژنی کوڕی پاشایە) فەرمانی دا گەرماویان بۆ داخست و چووە ژوورەوە.

منیش چووم بە دزییەوە جلەکانی ئەوم لە بەر کرد و ئەوانی خۆمم لە شوێن دانا و گڕی گەرماوەکەم زیاد کرد و ئاگری گرت و کارەکەری تێدا سووتا ، جا کەوتمە هاوار کردن: خەڵکینە فریا کەون کارەکەرەکەمان سووتا. کوڕی پاشا بە هەڵە داوان هاتەوە و پرسی: چی بووە چی قەوماوە؟ وتم: کارەکەرەکەمان سووتا. ئەویش هیچ خۆی تێك نەدا و وتی: مادام تۆ خۆت سەلامەتی سەدی وەك ئەو بە قوربانت بێ. بەم جۆرە و بێ ئەوەی کەس بزانێ

جێگەی ئاسایی خۆمم گرتەوە.

جا مامە پیرە من لە چوار چێوەی ژوورێکدا ئەمەم بە سەر هات کە ژنێکم و هێشتا گەنجم ، تۆ کە پیاویت و گەیشتوویتە ئەم تەمەنە و نەتزانی شتێك لە بەسەرهاتی خۆت بۆ ئەو دوو کوڕە لاوە بگێڕیتەوە و نەیانگری بە کۆڵەوە ؟ شەرت بێ نەهێڵم بحەسێیتەوە ، بچۆ دەرەوە چونکە ئەوەندە گەوج و نەفامی !

پاش بەینێ ژنی کوڕی پاشا لە سەربانی کۆشکەکەوە تەماشای کرد وا مام هۆمەر هاتوەتەوە ئەو شوێنەی کە دوو کوڕە لاوەکەی لێ دانا و خاك بە سەر دەکاو دەگری. ئەمیش خزمەتکاری نارد هێنایان و پێی وت: چیتە مامە پیرە بۆ وا دەکەی ؟ ئەویش وتی: خانم ئەمە ماوەیەکە لێرە کارێکم گرتبووە دەست و چل لیرەم پەیدا کردبوو ، کەچی لەم ڕۆژانەدا ژنێك یەقەی گرتم و وتی: من ژنی تۆ بووم و تۆ تەڵاقت داوم و کوڕێکم لێت هەیەو بە زۆر بەکێشیکردم بۆ لای قازی و ئەویش چل لیرەکەی لێسەندم و دای بە ژنەکە. من نە ئەم ژنەم دەناسی و نە دیویشمە ! خانم پێی وت: باشە من چل لیرەکەت بۆ پەیدا دەکەمەوە بەمەرجێ هیچ لێرە نەوەستیو بڕۆیتەوە بۆلای ماڵ و منداڵت. ئەویش بەڵێنی دەداتێ کە بچێتەوە بۆ وڵاتی خۆی. پاشان ژنە پێی دەڵێ: دە ئێستا هەڵسە بڕۆ بۆ ماڵی ئەو ژنە و پەلی کوڕەکەی بگرە و بڵێ من دەیبەمەوە ، ژنە ناتوانێ ئەمجارە شکاتت لێ بکا چونکە پارەی لێسەندویت و بەم جۆرە پارەکەت دەست دەکەوێتەوە. کابرا بە قسەی خانمی کرد و چوو کوڕی ژنەی پەلکێش کرد و وتی: کوڕی خۆمە و دەیبەمەوە, ژنە زانی کابرا سوورە لە سەر بردنی کوڕەکەی ناچار چل لیرەکەی دایەوە و منداڵەکەی لێسەندەوە.

مام هۆمەر کە پارەکەی دەست کەوتەوە ، تەماح گرتی و لە دڵی خۆیدا وتی با ماوەیەکی تریش کە سابەت بکەم و هەندێکی تر پارە پەیدا بکەم ئەوسا دەڕۆمەوە. بە کۆڵانێکدا ڕۆیشت و تەماشای کرد لە حوجرەیەکەدا

مەلایەك دەرز بە فەقێکانی دەڵێتەوە ، ئەمیش لە دڵی خۆیدا وتی وا چاکە پارەکەم لای ئەم مەلایە دابنێم. ئەوجا چوو سەلامی لە حازری کرد و وتی: مامۆستا با ئەم ئامانەتەت لا بێ تا بەینێکی تر سەرت لێدەدەمەوە. مەلاش وتی: بە سەر چاو من لێرە بۆت دادەنێم تا دێیتەوە.

کابرا چەند وەختێك کەسابەتی کرد و هەندێکی دیکە پارەی پەیدا کرد و ئەمجارە لە دڵی خۆیدا وتی: وا چاکە بڕۆمەوە لای ماڵ و منداڵم. هەڵسا چوو بۆ لای مەلا و داوای پارەکەی لێکردەوە. مەلا حاشای لێکرد و وتی: من نە تۆ دەناسم و نەپارەشت لێرە داناوە. کابرا دەستێکی کەوتە ئەملاو دەستێکی کەوتە ئەو لای و هیچی بۆ نەمایەوە لەوە زیاتر کە بە هەڵەداوان خۆی بگەیەنێتەوە خانم و مەسەلەکەی بۆ باس بکا. خانم وتی: باشە ئەمجارەش بۆت وەردەگرمەوە بەڵام بە مەرجێ نەوەستی و زوو خۆت بگەیەنەوە ماڵ و خێزانت, بۆ سبەینی من دەچم بۆ لای مەلا و لەو کاتەدا تۆ خۆت بکە بە ژووردا و بڵێ مامۆستا ئامانەتەکەم بدەرەوە ، بەپێی نەخشەکە خانم جلی ژنە بازرگانێك لەبەر دەکا و بە جوانی خۆی دەڕازێنێتەوە و دەچێ بۆ لای مەلا و پاش سەلام کردن دەڵێ: مامۆستا حەز دەکەم هەردوکمان دوو بە دوو بین و کارێکم پێتە. مەلاش دەسبەجێ فەقێکانی دەنیرێتەوە و دەڵێ: فەرموو خانم لە ئۆغرتام. خانمیش دەڵێ: مامۆستا من ژنی بازرگانیکم ، ئەوە حەوت ساڵە مێردەکەم چووە بۆ بازرگانی و سۆراخی نیە، بەڵام ئێستا بیستوومە کە دەمێکە نەماوە و منیش جارێ گەنجم و ماڵ و سامانێکی زۆرم هەیە و دەمەوێ ئەم ڕازە لای جەنابت بدرکێنم کە ئەگەر یەکێکی وەجاخ زادەم لێ هەڵکەوت شووی پێ بکەم و نازانم لە ڕێگای دینەوە جەنابت چۆنم ڕێ بە دیی بۆ دەکەی ؟ لەم کاتەدا کە مەلا تەماحی کردبووە ژنە کابرای پیرە خۆی کرد بە ژووردا و وتی: مامۆستا زەحمەت نەبێ نیازمە بڕۆمەوە بەڵکو ئەو ئامانەتەی لای جەنابت دامناوە بمدەیتەوە. مەلاش دەست دەبا بۆ تاقەکەی پشتی سەری و لیرەکانی دەداتەوە و دەڵێ: بەخوا چونکە ماڵی ئامانەت بووە

هەر سەیرم نەکردووە ! فرەی پێناچێ کارەکەرەکەی خانمیش ، بە پێی نەخشەی دانراو ، بە هەڵەداوان خۆی دەکا بە ژووردا و دەڵێ: خانم مژدەم بدەرێ ئاغام هاتەوە. هەر لەوێدا خانم و مامە پیرە و کارەکەر دەست دەکەن بە هەڵپەڕکێ و سەما کردن و مەلاش مێزەرەکەی دەگرێ بە دەستەوە و سەرچۆپییەکەی دەگرێ. ژنە دەڵێ: باشە مامۆستا من لە خۆشی گەڕانەوەی مێردەکەم و کارەکەر لەبەر هاتنەوەی ئاغای و مامە پیرە لەبەر دەستکەوتنەوەی پارەکەی سەما و هەڵپەڕکێمانە ، ئەی تۆ لەبەر چی ؟ ئەمیش دەڵێ خانم منیش لە بەر فێڵ و مەکری تۆ هەڵدەپەڕم.

****

جـــامي جيـهـانبـيـن

دەگێڕنەوە جارێکیان سوڵتان مەحموود خۆی دەگۆڕێ و جلی دەروێشیی لەبەر دەکا و بەرەو قەراخ شار دەکەوێتە ڕێ و لەوێوە دەچێتە گۆڕستانی شار و لە دوورەوە تەماشا دەکا لە بن دارێکدا کوڕێك و پەرییەك لە پاڵ گۆڕێکدا پێکەوە دانیشتوون و خەریکن یاریی نەرد دەکەن. سوڵتان مەحموود بە جارێ شێت و شەیدای پەری دەبێ و بە ئەسپایی خۆی دەگەیەنێتە پاڵ کێلی گۆڕەکە بەبێ ئەوەی ئەوان ئاگایان لێبێت. ماوەیەك بەم شێوەیە دەڕوا و ئەوان لەگەرمەی نەردێنی خۆیاندا دەبن. پەری سێ جار لە کوڕەی دەباتەوە و کوڕە دەڵێ تۆ هەر دوو جارت لێ بردوومەتەوە و لە سەر

ئەمە دەبێتە مشت و مڕیان. لەم کاتەدا پەری دەڵێ: خوزگە ئێستا سوڵتان مەحموود لیرە دەبوو و شایەتیی ئەوەی دەدا ئایا من سێ جارم لە تۆ بردووەتەوە یان نە ؟ لەو ساتەدا سوڵتان مەحموود سەر بەرز دەکاتەووەو دەڵێ ئەشەدوبیللا دوو جارت لێ بردەوە نەك سێ. پەری ڕادەچڵەکی و یەکسەر لە شەققەی باڵ دەدا و لە چاو گوم دەبێ. کوڕە دەڵێ: دەك سوڵتان ماڵت بە قوڕ بگیرێ. چیت کرد ؟! سوڵتانیش دەڵێ: ئێستا لەمە گەڕێ و پێم بڵێ ئەم پەرییەت چۆن دەست کەوتووە ؟ کوڕە لەوەڵامدا دەڵێ: بۆ من ئاسان نەبوو دەسکەوتنی بەڵام بۆ تۆ ئاسانە. سوڵتان دەڵێ: چۆن ئاسانە ؟ خێرا بڵێ بزانم, کوڕە دەڵێ بۆ ماوەی چل ڕۆژ, ڕۆژی مەڕێك سەربڕە بیکە بە قاورمە و بیهێنە بۆ سەر ئەم گۆڕە داینێ، یەك دوو پەری دێن ئەم قاورمەیە دەبەن و دەڕۆن. سەری چل ڕۆژە ئەم پەرییەی کە بینیت دێت و دەست دەکا بە نەردێن لەگەڵتدا.

سوڵتان مەحموود دەگەڕێتەوە بۆ کۆشك و سەرای خۆی و خزمەتکارو دەست و پێوەند کۆدەکاتەوە و تێیان دەگەیەنێ کە دەبێ بۆ ماوەی چل ڕۆژ ڕۆژی مەڕێك سەربڕن و بیکەن بە قاورمە و بیبەن بۆ سەر فلانە گۆڕ و دەسبەجێ خۆیان بگەڕێنەوە و ناشبێ لێیبخۆن. ڕۆژی یەکەم قاورمەکە دەکەنە سەر سینیەك و بەرەو گۆڕەکە دەیبەن و لە ڕێگا کوڕە کەچەڵەکەیان لێ پەیدا دەبێ و زۆر لێیان دەپاڕێتەوە کە تۆزێ گۆشتی بدەنێ و ئەمانیش نایدەنێ و دەڕۆن. کوڕە کەچەڵە لە کۆڵیان نابێتەوە و شوێنیان دەکەوێ. کاتێ ئەوان سینیە قاورمە لەسەر گۆڕەکە دادەنێن و پشتی پێ هەڵدەکەن و دەگەڕێنەوە کوڕە کەچەڵ خێرا پەلاماری گۆشتەکە دەدابیخوا, لەو ساتەدا دووسێ پەری ئامادە دەبن و سینیە قاورمەو کوڕە کەچەڵ هەڵدەگرن و دەڕۆن. کەم یان زۆر دەڕۆن کەس نازانێ خوا خۆی نەبێ تادەگەنە کۆشکێك لەسەر قولەی قاف. لەوێ پەری لە سەر گۆ شتەکە کۆ دەبنەوە و شاژنی پەرییان, کە ناوی مەلەك ڕەیحان دەبێ و ئەوەی کە نەردێنی لەگەڵ کوڕەکەدا

دەکرد, قاورمەکەی لیَ بەش کردن و بەشی کوڕە کەچەڵیشی جیا کردەوە و پاشان پێی وت: کوڕە کەچەڵە ئێستا کە تۆ بووی بەمیوانی ئێمە بە ئارەزووی خۆت پەرییەك هەڵبژێرە و کەیف و سەفای لەگەڵ بکە تا بەیانی. بۆ بەرەبەیان شاژنی پەرییان ناردی بەشوێن کوڕە کەچەڵداو وتی: ها ئەم شەو چۆنت ڕابوارد ؟ ئەویش وتی: خانم زۆر خۆش بوو بەلاّم هیچیان بە تالیَ لە زلفی تۆ نابیَ. هەر کە ئەم قسەیەی کرد شاژنی پەرییان زللەیەکی لیّدا, کاتیَ کوڕە کەچەلَ هاتەوە هۆشی خۆی تەماشای کرد لە نێوان هەسەن مەیمەنیی وەزیری سولْتان مەحموودد و ژنەکەیدایە لە سەر جێگەی خەوتنیان. هەسەن مەیمەنیی لە خەو هەلْدەستیَ و تەماشا دەکات کوڕە کەچەڵەیەك لەپالَ ژنەکەیدایە. لەتووڕەییدا چاوی دەپەڕێتە تەوقی سەری و دەکەوێتە دارکاری کردنی کوڕە کەچەلَ و بە ژنەکەشی دەلْیَت: دەك داڕزێی کەست نەدۆزییەوە بیکەیتە دۆستی خۆت ئەمە نەبێت ؟! ژنە سوێندی بۆ دەخوات کە ئاگای لە هیچ شتێك نیەو کوڕە کەچەڵەش حالْ و مەسەلەکەیان بۆ دەگێڕێتەوە.

هەسەن مەیمەنییش دەلْیَ: ئەگەر ڕاست دەکەیت وەرە لەکاتی قاورمە بردنەکەی خزمەتکارەکانی سولْتاندا هەردوکمان بەدزە شوێنیان دەکەوین و کە ئەوان ڕۆیشتن دەچینە سەر سینیە قاورمەکە. بەم جۆرە کاتیَ کە سینیە قاورمە دادەنریَ و خزمەتکارەکان دەڕۆن ئەمان دەچنە سەر قاورمەکەو لەو کاتەدا سیَ چوار پەری ئامادە دەبن و بە قاورمەکەوە دەیان پێچنەوە و دەڕۆن تادەگەنە کۆشکەکەی سەر قولەی قاف و لەویَ بە هەمان دەستووری پێشوو خواردنەکە دابەش دەکرێو دیسان بەشی ئەمانیش دەدریَ. پاشان شاژنی پەرییان هەسەن مەیمەنی بانگ دەکاتە لای خۆی و دەلْیَ: هەی وەزیری سولْتان مەحموودی هەق بە هەق نەزان, ئەگەر یەکێك لای ئێوە درۆ بکا چی لێدەکەن ؟ ئەمیش دەلْیَ: لە ملی دەدەین. مەلەك ڕەیحان (واتە شاژنی پەرییان) دەلْیَ: کەوابوو من لە ملت نادەم بەلْکو دەتخەمە زیندانەوە لەبەر ئەوەی سولْتان مەحموود درۆیەکی وای کرد. وەزیر دەلْیَ: جا خانم ئەو درۆی

کردووه خۆ من نەمکردووە. شاژنی پەرییان دەڵێ: نەخێر وانیە, کە سوڵتان درۆ بکا دەبێ وەزیرەکەی چۆن بێت ؟ بەم جۆرە هەسەن مەیمەنی خرایە زیندانەوە و سەری نرایەوە. پاشان مەلەك ڕەیحان بە کوڕە کەچەڵەی وت ئەمشەویش بڕۆ بە ئارەزووی دڵی خۆت لەگەڵ پەرییەکدا کەیف بکە. بۆ دەمەو بەیان ناردی بە شوێنیداو وتی: ها بەدڵت بوو ؟ ئەویش وتی: بەڵێ خانم بەڵام هەزاری وەك ئەوان بەتاڵێك زڵفی تۆ نابن. دیسانەوە مەلەك ڕەیحان زللەیەکی سرەواندە بناگوێی و کاتێ کوڕە کەچەڵ چاوی کردەوە تەماشای کرد لەنێوان وەزیرێکی تری سوڵتان مەحموودد ژنەکەیدایە لەسەر جێگەی خەوتنیان. ئەم وەزیرەش بە هەمان دەستووری هەسەن مەیمەنی دەکەوێتە تێهەڵدانی کوڕە کەچەڵ و سەر زەنشت کردنی ژنەکەی. کوڕە کەچەڵ مەسەلەکەی لە نووکەوە بۆ ئەمیش گێڕایەوە و ئەم وەزیرەش کەڵکەڵەی چوونە لای پەرییانی کەوتە سەر. بۆ لای ئێوارە ئەمیش لەگەڵ کوڕە کەچەڵدا بران بۆ کۆشکی شای پەرییان لە سەر قولەی قاف و دیسان ئەم وەزیرەش لە سەر درۆکەی سوڵتان مەحموود خرایە زیندانەوە. کوڕە کەچەڵیش وەك جاری جاران ئەو شەوەی بە کەیف و سەفا لەگەڵ پەرییەکدا بردە سەر و بۆ بەیانی زوو کە مەلەك ڕەیحان ناردی بە شوێنیدا هەمان قسەی جارانی پێ وتەوە و ئەمجارەش زللەیەکی تێسرەواند و وەختێ چاوی کردەوە تەماشا دەکا لە نێوان سوڵتان مەحموودد و ژنەکەیدایە لە سەر جێگەی خەوتنیان. درێژەی نەدەینێ سوڵتانیش بە هەمان شێوەی پێشوو خرایە زیندانەوە بەڵام نانی نەدرایە. کوڕە کەچەڵیش پاش ڕابواردن بەیانی زوو مەلەك ڕەیحان زللەیەکی تری لێدا و ئەمجارەیان کاتێ چاوی هەڵبڕی تەماشای کرد لە بەینی هەیاسی خاسی وەزیر و ژنەکەیدایە. هەیاسیش وەك وەزیرەکانی پێشووی سوڵتان لەگەڵ کوڕە کەچەڵدا چوو بۆ کۆشکی مەلەك ڕەیحان. کاتێ کە خواردن دابەش کرا شاژنی پەرییان ڕووی دەمی کردە هەیاسی خاس و وتی: هەی وەزیری سوڵتان مەحمووی هەق بە هەق نەزان ئەگەر کەسێ درۆ بکا لای ئێوە

سزای چیه ؟ هەیاس وتی خانم من ئەمانە نازانم ، وەرە گرەوت لەگەڵ دەکەم ، ئەگەر بردتەوە ئەوە منیش دەچمە پاڵ ئەوان لە زینداندا ، ئەگەریش دۆڕاندت ئەوە دەبێ ئەوانیشم بۆ بەردەی. مەلەك ڕەیحان وتی: ڕازیم بەڵام با بزانم گرەوەکەت چیە؟ هەیاس وتی: تۆ لەوێدا بخەوە و من سێ جار بە ئاگات دێنمەوە و قسەت لەگەڵ دەکەم ، کە ئەمەم کرد ئەوە تۆ دەدۆڕێی ، بەڵام ئەگەر نەمتوانی لە خەوەکەت هەڵبسێنم و بتدوێنم ئەوە من دوڕاندوومە.

مەلەك ڕەیحان وتی: جا باشە ئەوە من ڕادەکشێم و با نەشخەوم بەڵام تۆ هەرچی بڵێی من جوابت نادەمەوە و بەم جۆرە تۆ دەدۆڕێی ، ئەوجا مەلەك ڕەیحان ڕا کشا و خۆی داپۆشی. هەیاسیش چوو چرایەکی هێنا و لای خۆیدا داینا و وتی: گوێ ڕابگرە چراکە, ئەم حەکایەتە بۆ تۆ دەگێڕمەوە ، ئەی چرا لە زەمانی زوودا سێ کەس دەبن بە هاوڕێ (دارتاشێك و بەرگدروویەك و مەلایەك) کەرێکیان پێ دەبێ کەلوپەلەکانیانی لێدەنێن و دەڕۆن پێش ئەوەی بگەنە مەنزڵ شەویان بە سەردا دێ و لە ڕێگا لادەدەن و چونکە زەمان زەمانی جەردەیی و ڕاو و ڕووت دەبێ تەگبیر دەکەن کە بە نۆرە بخەون و هەر جارە یەکێکیان ئێشکچی بێت. ئەی چرا ئەم سیانە لە ناو خۆیاندا ڕێك کەوتن کە هەر یەکێکیان چوار سەعات ئێشك بگرێت و بەم جۆرە بە درێژایی دوانزە سەعاتی شەو یەکێکیان هەر بەخەبەر دەبێ یەکەمجار نۆرە بەر دارتاش کەوت و چارەکێکی نەبرد تەماشای کرد خەوە نووچکەیەتی. لە دڵی خۆیدا وتی: بە خوا ئەگەر بخەوم و جەردە بێتە سەرمان خۆیشمان دەکوژن و کەلوپەلەکەشمان دەبەن ، با خۆم بە شتێکەوە خەریك بکەم بەڵکو کاتەکەم لێ بڕوا و خەو نەمباتەوە. هەڵسا چوو کۆتەرە دارێکی لەو ناوەدا دۆزییەوە و هات کەرەسەی دارتاشییەکەی لە هەگبەکەی دەرهێنا و کەوتە دار تاشی و سەر و باڵ و قاچ و هەموو شتێکی لێدرووست کرد. بە کورتی پێش ئەوەی چوار سەعاتەکەی خۆی تەواو بێت پەیکەری بنیادەمێکی لێدرووست کرد. دوایی چوو بەرگدرووی هەڵساند و خۆی خەوت. ئەمیش هەر خەو

دەیبردەوەو لە پڕ ڕوانی زەلامێك لەولاوە وەستاوە ، ترسی لێنیشت و تێیخوڕی زەلام کێی؟ بەڵام هیچ ورتەیەکی لێنەهات و, ئەمیش خڕکە بەردێکی تێگرت و گوێی لێبوو تەقەی دێ لێیچووە پێشەوە و تەماشای کرد پەیکەرە و داتاشراوە ئەوجا لە دڵی خۆیدا وتی: خۆ ئەمە کۆتەرە دارەکەی ئێوارەیە وا داتاشراوە ، سا بەخوا منیش ئێستا کەرەستەکەم دەر دێنم و دەستێ جلی ژنانەی بۆ دەدوورم. بەم جۆرە لە ماوەی چوار سەعاتی ئێشگگرتنی خۆیدا دەستە جلێکی ژنانەی جوانی بۆ دروست کرد و لە بەری کرد و ئەوسا مەلای هەڵساند و خۆی چوو لێیخەوت, کاتێ مەلا سەری هەڵبڕی و تەماشای کرد زەلامێك لە نزیکیەوە وەستاوە بە توندی تێیخوڕی زەلام کێی ؟ هیچ وەڵامێك نەبوو ئەویش بەردێکی پێوە پێچاو تەقەی هات. ئەمجا چوو بە لایەوە و وتی خۆ ئەمە کۆتەرە دارەکەی ئێوارەیەو دیارە دارتاش تاشیوێتی و بەرگدروویش ئەم جلانەی لەبەر کردووە. سا دەبێ ئێستا منیش کڕنۆش بۆ خوای گەورە ببەم و لێی بپاڕێمەوە تا ڕۆح نەکا بە بەریدا سەر بەرز نەکەمەوە ماوەیەکی زۆری پێچوو مەلا هەر سەری بەرز نەکردەوە تا لە ناکاو گوێی لە دەنگێکی ژنانەی ناسك بوو وتی مامۆستا سەر بەرز بکەرەوە خوا دۆعاکەتی قوبووڵ کرد مەلا تەماشای کرد, پەیکەر بووە بە ئافرەتێکی شۆخ و نازدار.

ئەی چرا ئەوا من ئەم ئافرەتەم لە دارتاش مارە کرد چونکە ئەو یەکەم کەس بوو کە لە کۆتەرە دارەکەی تاشی.

– هەر کە هەیاس ئەم قسەیەی کرد مەلەك ڕەیحان لە خەو ڕاپەڕی و وتی:ئەی وەزیری سوڵتان مەحموودی هەق بە هەق نەزان, تۆ چۆن ئەم ئافرەتە دەدەی بە دارتاش ؟ ئەو تەنیا کۆتەرە یەکی ڕەق و تەقی داتاشیوە, ئەگەر مەلا کڕنۆشی بۆ خوا نەبردایە و ڕۆحی نەکردایەتە بەردا چۆن دەبوو بەو ئافرەتە ؟ لەبەر ئەوە تەنیا بۆ مەلا ڕەوایە مارەی بکا. هەیاس وتی: ها خانم نەمان بردەوەو نەمهێنایتە قسە ؟ مەلەك ڕەیحان وتی: ڕاست دەکەی بەڵام دووجاری دیکەت ماوەوئەمجارەیان گرەوم لێنابەیتەوە.

هەیاس دووبارە دەستی کرد بە حیکایەت گێڕانەوە و وتی: گوێ بگرە ئەی چرا, دەگێڕنەوە لە زەمانێکی زۆر کۆندا دوو برا بوون خانوویەکیان بە تەنیشتی یەکەوە بوو و زۆر یەکتریان خۆش دەویست, یەکێکیان ژنی هێنابوو و ئەوی تریان ڕەبەن بوو ئەو پارەو ماڵەی نەبوو ژنی پێبێنێ, هەردوکیشیان جوتیار بوون و هەر یەکە فەلاحەتی بۆ خۆی دەکردو, خەلەو دانی بۆ خۆی بە جیا دەهێنایە ناو, کاتێ خەرمان کوترا و جێزی گەنم سوور کرا, برا سەڵتەکە لە دڵی خۆیدا وتی: بەخوا براکەم خاوەن خێزانە و ئەرك و مەسرەفی زۆرە و وا چاکە هۆڕێ گەنم لەم جێزەی خۆم داگرم و بۆی ببەم. براکەی تریش لای خۆیەوە وتی: بەخوا برا سەڵتەکەم دەست کورتە و ژنی نەهێناوە و وا چاکە هۆڕێ گەنمی لەم خەرمانەی خۆم بۆ داگرم بەڵکو یارمەتییەك بێ بۆی. بە کورتی هەر یەکەیان بارە گەنمی خۆی بارکرد و بردی بۆ ئەوی تر لە ڕێگا گەیشتن بە یەك و مەبەستەکەیان لە یەکتر ئاشکرا کرد و هەر یەکەیان دڵی ئەوی دیکەی نەشکاند و بارە گەنمەکانیان گۆڕییەوە.

ئەی چرا وا ڕێك کەوت ڕۆژێ لە ڕۆژان برای خاوەن ژن بارێ گەنمی داگرت بۆ ئاش و چوو بە براکەی تری وت: من دەچم بۆ ئاش و ئەمشەو لە ماڵ نابم تۆ بڕۆ بۆ ماڵی ئێمە و ئاگات لێیان بێت. برای سەڵتیش دەڵێ: بە سەر چاو برا ئەمە ئەرکی سەرشانە ، بۆ سبەینێ برا سەڵتەکە دەچێ لە گۆماوێك کەنزیکی ڕێگەکەیە خۆی دەشوا. لەو کاتەدا برای ئاشچوو بە خۆی و کەر و بارەکەیەوە دێت بە سەردا و لە دڵی خۆیدا دەڵێ ئەم برایەی من بێ ژنە و ئەمشەو لە ماڵی ئێمەدا بووە و شەیتانیش هەموو کارێکی ناڕەوا بە بنیادەم دەکا. بەم جۆرە دڵی لە برا کرمێ دەبێ و هەر لەوێدا دەمیان تێدەگیرێ و دەست دەدەنە یەقەی یەکتر و هەردوکیان خەنجەر لە یەك هەڵدەکێشن و یەکتر سەردەبڕن. گوێدرێژەکەش کە بارەکەی پێوەیەڕێگا شارەزا دەبێ و بارە ئاردەکە دەباتە ماڵەوە. ژنە هەر چاوەڕێ دەکا نە مێردەکەی دیارە و نە هێوەرەکەی ناچار ملی ڕێگا دەگرێ و دەڕوانێ لای

گۆماوێکدا لاشەی مێردەکەی و هێوەرەکەی بە سەر بڕاوی کەوتوون. ژنە زۆر دەگری و خۆی دەکوژێ بە دیاریانەوە, لەو کاتەدا چەند پەرییەك لە شێوەی پەلەوەردا بە سەر دارێکەوە دەبن و زۆریان بە زەیی پێدا دێتەوە، دێنە زمان و دەڵێن: ئەو مردووانە ئەگەر بێت و ڕیقنەی ئێمە بدرێ لە ملیان برینیان سارێژ دەبێ و چاك دەبنەوە. ژنە خێرا پەلاماری ڕیقنەکانیان دەدا و بەملی مێرد و شووبراکەیدا دەسوێ و هەردوکیان چاك دەبنەوە. بەڵام ژنە لە پەلە پەلیدا سەری مێردەکەی دەنێ بەلاشەی هێوەرەکەیەوە و سەری ئەمیشیان دەنێ بە لاشەی مێردەکەیەوە و هەردوکیان بەم شێوەیە زیندوو دەبنەوە. باشە تۆ بڵێی ئەمانە کامیان بە مێردی ژنەکە و کامیان بە هێوەری دەژمێردرێ ؟ ئەی چرا ئەوا من ئەو کەسەیان سەری هێوەرەکە و لاشەی مێردەکەیە کردم بە مێردی ژنە.

لێرەدا مەلەك ڕەیحان دیسانەوە ڕادەپەڕێ و دەڵێ: ئەی وەزیری سوڵتان مەحموودی هەق بە هەق نەزان ، ئەم کارەی تۆ ناڕەوایە و ئێوەی ئادەمیزاد هەموو شتێك بەم جۆرە سەرە و ژێر دەکەن. بنیادەم بە سەر و ڕوخساردا دەناسرێتەوە ، لەبەر ئەوە ئەو کەسەیان کە سەری هی مێردەکەیە و لاشەی هی هێوەرەکەیە بە مێردی ژنە ڕەوایە نەك پێچەوانەکەی, لێرەدا دیسانەوە هەیاس دەڵێ: هاخانم نەمانبردەوە ؟

مەلەك ڕەیحان پەنجەی خۆی دەگەزێ و دەڵێ: ڕاست دەکەی بەڵام جارێکی تریشت ماوە. ئەمجارەیان هەرچی بڵێی بە ئاگا نایەمەوە و ناکەومە گفتوگۆ. ئەوجا مەلەك ڕەیحان دەخەوێتەوە و هەیاسیش دەست دەکا بە حەکایەت گێڕانەوەو دەڵێ. ئەی چرا گوێ بگرە با ئەم حەکایەتەت بۆ بگێڕمەوە: لە زەمانێکی زۆر کۆندا پیاوێك دەبێ سێ کوڕی دەبێ ، برایەکیشی دەبێ یەك کچی دەبێ. کوڕەکان گەورە بوون و کاتی ژن هێنانیان هات ، هەروەها کچەکەی مامیشیان پێگەیشت و کاتی ئەوەی بوو شوو بکا.؟ ئەم کوڕانە هەرسێکیان بە تەمای ئەم کچەی مامیان بوون مامەکەش نایەوێ

دڵیان بشکێنیٚ و لەبەر ئەوە بانگیان دەکاتە لای خۆی و دەڵیٚ: کوڕەکانم ئێوە سیانن و منیش تەنیا کچێکم هەیە. من کارێکتان بۆ دادەنێم هەر کامێکتان زوو جێبەجێتان کرد کچە دەدەم بەوەتان. کوڕەکان دەڵێن: قسەکەت لەسەر سەرمانە مامە, چی فەرمانێکت هەیە ئێمە لە ئۆغرتداین و پێی ڕازین.

مامیشیان دەڵیٚ: کە وا بوو من یەکی دوو هەزار لیرەتان دەدەمیٚ بچن بۆ وڵاتێك کەسابەتی پێوە بکەن, کامتان زووتر کردتان بە سیٚ هەزار لیرە کچە کە دەدەمە ئەوەتان. کوڕەکانیش سەریان بۆ مامیان دانەواند و دەستیان ماچ کردو وتیان ڕازین. بەم جۆرە مام سەرو دوو هەزار لیرەی دا بە برازاکانی و لێیان دا ڕۆیشتن. زۆر یان کەم ڕۆیشتن کەس نازانیٚ خوا خۆی نەبیٚ تا گەیشتنە شارێك و لە خانێکدا پێکەوە ژوورێکیان بە کریٚ گرت. ڕۆژێکیان برای گەورە لە بازاڕدا کابرایەکی بینی کۆترێکی بە دەستەوە بوو دەیفرۆشت ، ئەمیش چوو مامەڵەی کرد و کابرای خاوەنی وتی: بە هەزار لیرە. برای گەورە سەری سووڕما و وتی: چۆن کۆترێك کە ئەو پەڕەکەی دوو یان سیٚ لیرە بیٚ بە هەزار لیرەی دەدەی؟! کابراش لە وەڵامدا وتی: کاکە ئەمە کۆتری نامە بەرە و لەگەڵ کۆتری دیکەدا جیاوازە.کوڕەکە زۆر دڵی چوو بوو بە کۆترەکەدا ناچار بە هەزار لیرەکە کڕی و خستیە قەفەزێکەوە و هێنای بۆ ژووری خانەکە و لەویٚ بە خێوی دەکرد. برای ناوەنجیش ڕۆژێکیان لە بازاڕدا تەماشای کرد کابرایەك شتێکی بە دەستەوەیە و هاوار دەکا: دەرمان. کوڕە پێی وت: ئەم دەرمانە چیە ؟ کابرا لە وەڵامدا وتی: ئەمە دەرمانی حەیاتی پیٚ دەوتریٚ و بیدەی بە لووتی هەر مردوویەکدا بە مەرجیٚ نەخرابێتە گۆڕەوە زیندووی دەکاتەوە. وتی مسقاڵی بە چەندە ؟ کابرا وتی: بە هەزار لیرەیە. کوڕە هەڵسا مسقاڵێکی لێکڕیٚ و کردیە شووشەیەکەوە و هێنایەوە بۆ ژوورەکە.

برای بچووکیش ڕۆژێکیان لە بازاڕدا ڕێی لە کابرایەك کەوت ئاوێنەیەکی بە دەستەوە بوو بۆ فرۆشتن, کوڕە چوو مامەڵەی کرد و کابرای خاوەنی وتی:

به هەزار لیرەی دەدەم و ئەمە ئاوێنەیەکی ئاسایی نیە و جامی جیهان بینی پێ دەوترێ و دنیای لێوە دیارە, برا بچووك زۆر حەزی لێکرد و هەزار لیرەکەی دایە و کڕی.

جارێکیان هەر سێ براکە لە ژووری خانەکەدا پێکەوە دەکەونە دەمە تەقێ کردن لە سەر ئەو شتانەی کڕیویانە. برا گەورە دەڵێ: ئەمەی من کۆتری نامەبەرە ، نامەی بە بن باڵەوە ببەستە و بۆ هەر کوێت دەوێ دەیگەیەنێ.

برای ناوەنجیش دەڵێ ئەمە دەرمانی حەیاتە بیدەی بە لووتی هەر مردوویەکدا لە پێش ناشتنیدا یەکسەر زیندوو دەبێتەوە. برای بچووکیش دەڵێ: ئەم ئاوێنەیەی من جامی جیهان بینی پێ دەوترێ و کە تەماشات کرد هەر شوێنێکت بوێ پیشانت دەدا. لە دواییدا براکان وتیان کەواتە با بەم جامی جیهان بینە تەماشایەکی ماڵی مامان بکەین بزانین کچەی ئامۆزامان چی دەکا. وەختێ تەماشای ئاوێنەکەیان کرد ڕوانییان وا کچەکەی مامیان مردووە و لاشەکەی لە سەر تاتەشۆرە و خەریکن دەیشۆرن. ئەمانیش دەم و دەس نامەکەیان نووسی و باسی شێوەی بە کار هێنانی دەرمانەکەیان کرد و پێچایان لە دەرمانەکەوە و بەبن باڵی کۆترەکەیانەوە بەست و بەرەو ماڵی مامیان نارد. ئەوجا جامی جیهان بینیان بردە سەربان و کەوتنە تەماشا کردنی ماڵی مامیان ، ڕوانییان زۆری پێ نەچوو کۆترەکە کە گەیشت و نامەکەی بن باڵیان لێکردەوە و خوێندیانەوە و دەرمانەکەیان دا بە لوتی کچەکەدا یەکسەر پژمی و زیندوو بووەوە.

ئەی چرا وا من کچەکەم دا بە برا گەورەکە کە کۆترەکەی کڕیبوو ، چونکە ئەو کۆترە نامە بەرە نەبوایە کچەکەیان دەناشت و کار لە کار دەترازا. لێرەدا مەلەك ڕەیحان ئەمجارەش خۆی پێڕانەگیرا و لە خەو ڕاچەنی و وتی: ئەی وەزیری سوڵتان مەحموودی هەق بە هەق نەزان ، چۆن ئەمە بە ڕەوا دەزانی؟ ئەم کچە دەبێ بدرێتە برا بچووك چونکە جامی جیهان بینەکەی ئەو نەبوایە چۆنیان دەزانی کچەکەی مامیان مردووە ؟!

هەیاس لێرەدا وتی خانم ئەمجارەش خەبەرم نەکردیتەوە و نەمهێنایتە قسە؟ کەواتە من بردمەوە و دەبێ تۆیش بەڵێنەکەی خۆت ببەیتە سەر. مەلەك ڕەیحان قریوەیەکی بۆ کرد و هەیاس لە هۆشی خۆی چوو, کاتێ بە ئاگا هاتەوە تەماشای کرد سوڵتان مەحموودد و هەسەن مەیمەنی و وەزیرەکەی تر لە گەڵیدان ، لە وڵاتێکی دوور لە مەملەکەتەکەی خۆیان, پاشان هەموو بە ڕووت ڕەجاڵی ڕێگەیان گرتە بەر بۆ وڵاتی خۆیان, منیش هاتمەوە هیچیان نەدامێ.

****

خــــواجــە نـــەعـمان

دەگێڕنەوە لە زەمانێکی زۆر کۆندا ، لە گوندێکدا کوڕێکی گەنجی بێ باوك و بێ دایك دەبێ خۆی بە تەنیا لە خانوویەکدا دەژێ. وەرز هاوین دەبێ و شەوان کوڕە لە سەربان دەخەوێ, شەوێکیان کچێکی زۆر جوان دێتە خەوی و ماوەیەکی زۆر پێکەوە ڕاز و نیاز دەکەن و پاشان ئەنگوستیلەکانیان دەگۆڕنەوە و کچە دەڕوا. لەم کاتەدا کوڕە لە خەوەکەی ڕادەپەڕێ و دەست لە پەنجەی دەدا و دەڕوانێ ئەمە ئەنگوستیلەی کچەیە لە پەنجەیدا و ئەوەی خۆی دیار نیە. کوڕە ئیدی خەوی لێنەکەوتەوە و بەم خەیاڵانەوە مایەوە و بوو بە مەراقی ، ڕۆژ بووەوە و کوڕە لە دڵی خۆیدا وتی وا دەیارە دانیشتنم لێرە نەماوە و دەبێ بڕۆم سۆراخی ئەم کچە بکەم، چونکە ئەمە ئەنگوستیلەی خۆم نیە و کەواتە ئەم کارە ڕاستە ، بەم جۆرە خانووەکەی فرۆشت و دایە چەردەیە پارە و خستیە باخەڵیەوە و بەرەو شار ڕێی گرتە بەر.

لە شاردا لەبەر موغازەیەکدا ماوەیەك وەستا و کابرای موغازەچی تاوێ تێی ڕوانی و زانی ئەمە غەریبە ، لەبەر ئەوە بانگی کردە ژوورەوە و خێراتنی کرد و لێی پرسی دیارە تۆ خەڵکی ئێرە نیت ؟ کوڕەش لە وەڵامدا وتی: بەڵێ

وایە من خەڵکی فلان گوندم. کابرا پێی وت خوێندەواریت هەیە؟ وتی: بەڵێ: جا کەواتە وەرە لای من ببە بە کاتب و مەعاشێکی باشت بۆ دەبڕمەوە ، هەر ئێستا برۆ ماڵ و منداڵەکەشت بێنە، کوڕە وتی: بەخوا قوربان من نە باوك و دایك و نە ماڵ و منداڵم و ژنیشم نیە لە شوێن ئیشێك دەگەڕێم دەستم بکەوێت. کابرا وتی: کەواتە زۆر باشە و وەرە لێی من دامەزرێ, لە پاش ماوەیەك کە زانی کوڕە زۆر سەر ڕاست و دەسپاکە هەموو کاروبارێکی بازرگانیی خۆی پێ سپارد و کردی بە یاریدەدەری دەستە ڕاستی خۆی. چەند وەختێك بە سەر چوو کابرا بە کوڕەی وت من بۆ کاروباری بازرگانیی خۆم دەڕۆم بۆ وڵاتان و نازانم چەندم پێ دەچێ؟ ئەمە کلیلی دوکان و خانووەکە و خۆت وەکیل بە. بەڵام تکام وایە تەنیا دەرگای فلان ژوور نەکەیتەوە و ئیتر خۆی ڕۆیشت. کوڕە ئەم قسەی بازرگانەی لێ بوو بە مەراق و لە دڵی خۆیدا وتی: خوایە ئەو من بە دەسپاك دەزانێ و لە ڕاستیدا خۆم هەر وام ئیتر نازانم بۆ چی پێی وتم ئەو ژوورە نەکەمەوە. دەبێ من ئێستا بیکەمەوە و چی سەروەت و سامانی تێدایە لە من حەرام بێ بەڵام هەر دەمەوێ بزانم چی تێدایە؟! کاتێ دەرگای کردەوە تەماشای کرد چۆڵ و هۆڵە هیچی وای تێدا نیە ، هەندێ تەختە شڕ نەبێ کە سەرتاپا تۆز و خۆڵیان لێنیشتبوو هەروەها دەفتەرە شڕێکی تێدا بوو کە لاپەڕەکانی هەڵدایەوە تەماشای کرد وێنەی ئافرەتێکی تێدایە و کە لێی ورد بوەوە ڕوانی ئەمە وێنەی ئەو ئافرەتەیە کە لە خەوەکەیدا بینی و ناونیشانی تەواوی ئافرەتەکەی لە سەر نووسراوە. کوڕە بڕیاری دا خۆی بگەیەنێتە لای کچە و هەرچی ماڵ و سامانی. کابرای بازرگان بوو دایە دەست کاتبێکی تر و وتی: من ئیشێکی تایبەتی خۆم هەیە و دەڕۆم ماوەیەکم پێدەچێ و ئەگەر بازرگان پێش من هاتەوە پێی ڕاگەیەنە.

بەم جۆرە کوڕە بەرەو وڵاتی کچە بەڕێ کەوت زۆر یان کەم ڕۆیشت کەس نازانێ خوا خۆی نەبێ, تا گەیشتە ئەو شارە. لە پەڕی شارەوە چووە ماڵی

پیرە ژنێك و لە دەرگاوە وتی: داپیرە میوان ڕاگیر دەکەی ؟ ئەویش بەگەرمی هات بە پیریەوەو وتی: میوانێك بە من ڕازی بێ بە خێربێت سەرچاو. پاشان کوڕە ڕازی دڵی خۆی لای داپیرە درکاندو وتی: ئەوەی ڕاست بێ من عەودالی فلانە کچم و بۆ لای ئەو هاتووم. داپیرەش پێی دەڵێ: کوڕی خۆم ئەم کارەت بێ سوودە و ناتوانی پێی بگەی ، هەزارەها کەس بە ئاواتەوەن چاویان بەم کچە بکەوێ و هەرچییان کردووە نا ئومێد بوون. کوڕەش دەڵێ: بۆ چی داپیرە ؟

- داپیرە بە قوربانت بێ ئەم کچە وەختی خۆی باوکی فرۆشتوویەتی بە زەڕنگەرێکی دەوڵەمەند. ئەویش لە خانوویەکدا دایناوە و هەموو جارێ کە دێتە دەرەوە حەوت دەرگای لە سەر دادەخا ، لەبەر ئەوە بە ڕێگای خۆتدا بڕۆیتەوە باشترە.

کوڕە کۆڵ نادا و دەڵێ: داپیرە دەبێ هەر تەگبیرێکم بۆ بکەیت و ڕێگەیەکم بۆ دانێی ئەم کچە ببینم. داپیرەش دەڵێ: وا دیارە تۆ واز ناهێنی؟ کەوا بوو من ڕێگەیەکت بۆ دادەنێم بەڵام دەبێ لە پارە نەترسی. کوڕەش دەڵێ: بە قوربانت بم داپیرە خەمی پارەت نەبێ. ئەوجا داپیرە دەڵێ: کوڕم ئەم ئافرەتە ژنی خواجە نەعمانی زەڕنگەرە. بەڵام چونکە باوکەکەی بە پارە پێی فرۆشتووە هێشتا کچە و هەر ئەوەیە لە لای بەندە. هەڵسە ئێستا با بچین بۆ دوکانی خواجە نەعمانی زەڕنگەر تا شارەزای بیت. بەم جۆرە کوڕە و داپیرە چوون بۆ ناو شار و بە بەردەمی دوکانی خواجە نەعماندا گوزەریان کرد و پاشان داپیرە لە بازاڕدا شت و مەکی پێویست بە میوانداریی کڕی و پێکەوە گەڕانەوە بۆ ماڵ. داپیرە لە ماڵەوە پێی وت: کوڕم سبەینێ بڕۆ بۆ لای خواجە نەعمان و بڵێ دەمەوێ خەنجەرێکی ئاڵتوونم بۆ دروست بکەیت ئەوەندە جوان و نایاب بێ کە تا ئێستا کەس نەیکردبێ بە بەرۆکیدا و چەند و چوونی پارەی لەگەڵدا مەکە و چەندی ویست بۆی بژمێرە و بیدەرێ و پاشان وەرەوە بۆ لای من.

کوڕە بۆ سبەینێ چوو بۆ لای خواجە نەعمان و پاش سڵاو کردن وتی: خواجە من دەمێکە ناوبانگی وەستایی و کارامەیی تۆم بیستووە و دەمەوێ خەنجەرێکی ئاڵتوونی وام بۆ دروست بکەی تا ئێستا کەس نەیدیبێ و کەس نەیکردبێ بە بەرۆکیدا. خواجە کەمێك ڕاماو وتی: ئاخر خەنجەرێکی وا دوو هەزار لیرەی تێ دەچێ. کوڕەش بەبێ چەند و چوون و مامەڵە کردن دەستی کردە باخەڵیدا و دوو هەزار لیرەکەی بۆ ژمارد. ئەوجا خواجە بە دەم خۆشی و بزەگرتنەوە وتی: دوو سبەی وەرەوە ئامادەیە.

کوڕەش ڕۆیشتەوە بۆ لای داپیرە و وتی: داپیرە چۆنت وت وام کرد و دوو سبەی بۆم تەواو دەکا, داپیرەش وتی: زۆر چاکە بەڵام ئێستا گوێ ڕاگرە چیت پێ دەڵێم وا بکە. دووسبەی کە دەڕۆی خەنجەرەکە وەربگریتەوە بیکە بە بەرۆکی خۆتدا و بڵێ: خواجە نەعمان لێم دێ ؟ بێگومان ئەویش بە زمانی لووس دەکەوێتە پیاهەڵدانی. ئەمجار تۆ خەنجەرەکەی بدەرێ و بڵێ ئادەی تۆ بیکە بە بەرۆکتدا, کە کردی بە بەرۆکیدا بڵێ ئەشەدو بیللا خواجە نەعمان ئەم خەنجەرە هەر لە بەژن و باڵای تۆ دێت و ئەوە من پێشکەشم کردی. هەرچی بڵێ نابێ و ناکرێ تۆ وەری نەگریتەوە و بڵێ تازە من پێشکەشم کردووە بە تۆ. پاشان وەرەوە بۆ لای داپیرەی خۆت و تەگبیرت بۆ دەکەم. بەم جۆرە کوڕە چۆوە بۆ لای خواجە نەعمان و بە پێی نەخشەو پلانی داپیرە خەنجەرە ئاڵتوونەکەی دایە و هاتەوە.

بۆ ئێوارە خواجە نەعمان گەڕایەوە بۆ ماڵ و لە بەردەمی ژنە جوانەکەیدا کەوتە کەش و فش و خۆهەڵکێشان و وتی: ئەم خەنجەرە کوڕە بازرگانێك دابووی بە کرد لە لام و ئەمڕۆ کە هات بیباتەوە وتی: خواجە نەعمان ئادەی بیکە بە بەرۆکتدا. وەختێ منیش کردم بە بەرۆکمدا وتی: خواجە ئەم خەنجەرە هەر لە قەد و باڵای ڕێك و پێکی تۆ دێت و پێشکەشت بێ. ژنەکەشی وتی: کەواتە ئەمە پێشکەشییە دەنا تۆ دڵت نایە شتی وا بۆ خۆت دروست بکەی ؟

با بێینەوە لێی داپیرەوە ، ئەمجار بە کوڕەی وت بۆ سبەینێ بڕۆرەوە بۆ لای و گرانترین ئەنگوستیلەی لا بدە بە کرد و ئەمیشی وەك خەنجەرەکە پێشکەش بکە. کوڕە وتی: ئاخر داپیرە هیچ پارەم پێ نامێنێ. داپیرەش لە وەڵامدا وتی: کوڕی خۆم یان هیچ پارەت پێ نامێنێ یان هەموو شتێکت دەست دەکەوێ ، مەترسە و چیت پێ دەڵێم وا بکە.

بۆ ڕۆژی ئایندە کوڕە چووەوە بۆ لای زڕنگەر و ئەویش بە رزە پێ لە بەری هەڵسا و ڕێزێکی زۆری لێگرت. کوڕە وتی خواجە نەعمان دەمەوێ ئەنگوستیلەیەکی وام بۆ دروست بکەی کە تا ئێستا لە پەنجەی کەسدا نەبینرابێت و چەندیشی تێدەچێ لە پارە مەترسە. خواجە بە خۆشحاڵییەوە وتی بە سەر چاوان بەڵام بۆ دۆستێکی وەك تۆ هەزار لیرەی تێ دەچێ. کوڕە هەر لەوێدا دەستی کرد بە باخەڵیدا و یەکسەر پارەکەی دایە. پاش یەك دوو ڕۆژ وەستا ئەنگوستیلەی دروست کرد و کوڕە کردیە دەستی و بە هەمان شێوەی پێشوو خواجە مەتح و سەنایەکی زۆری کرد. ئەوجا کوڕە وتی: ئادەی خواجە نەعمان تۆ لە پەنجەی بکە و بزانم لە دەستی تۆدا چۆنە؟ خواجەش کردیە پەنجەی و کوڕە وتی: بە خوا هەر لە دەست و پەنجەی تۆ دێت و حەیفە یەکێکی تر لە دەستی بکات، سا بەخوا ئەمیشت پێشکەش دەکەم. خواجە لە خۆشیدا پێی وە ئەرز نەدەکەوت ، بەڵام تۆزێ ملی با دا و وتی: نابێ و ناکرێ ، کوڕەش دیسان سوێندی خواردەوە و وتی تازە پێشکەشم کردوویت و بڕایەوە.

هەمدیس کە ئێوارە خواجە ڕۆیشتەوە ، لە بەردەمی ژنەکەیدا کەوتە خۆ هەڵکێشان و وتی: کوڕە بازرگان ئەم ئەنگوستیلە چاکەشی پێشکەش کردم، وا دیارە ئەمە بازرگانێکی هێجگار دەوڵەمەندە و ماڵ و سامانێکی بێشوماری هەیە ، دەنا چۆن کاری وا دەکا ؟ ژنەکەی لە وەڵامدا وتی: کە تۆ دەزانی ئەمە کوڕێکی وا دەسڕۆ و دەسەڵاتدارە بۆ بانگێشتنێکی بۆ ناکەی؟ خواجە وتی: ئەگەر تۆ ڕازی بیت من حەز دەکەم و تا ئێستا لە ترسی تۆ نەمدەوێرا.

بابێینەوە لای کوڕەوە ، بۆ ڕۆژی ئاینده داپیرە وتی: ئەمڕۆ سەرێك لە خواجه بدەرەوە بزانە وەزعی چۆنە؟ کوڕەش لێیدا ڕۆیشت بۆ لای خواجە و هەر کە لە دوورەوە دەرکەوت خواجە چوو بە پیریەوە و بردیە ژوورەوە و خێراتنێکی گەرمی کرد و ڕێزێکی زۆری لێگرت و وتی: برام ئێمە تازە بووین بە دۆست و ئاشنای یەکتر و حەز دەکەم ئەم ئێوارەیە گەورەمان بکەیت و تەشریف بێنی بۆ ماڵەوە. کوڕە بە سەرزارەکی وتی: خواجە خوا بە زیادی بکا، پێویست بەم ئەرك و زەحمەتە ناکا و من کابرایەکی دەسڕۆ و پارەدارم و حەز ناکەم ئەرك بخەمە سەر کەس. خواجە ئەوەندەی دیکە شێلگیر بوو و وتی: باوکم بۆ تۆ هیچ زەحمەتێکی تێدا نیە و ئێمە شانازیی پێوە دەکەین.

ئەوجا کوڕە وتی: باشە لەبەر خاتری جەنابت ئەم ئێوارەیە دێم.

کاتێ ڕۆیشتنەوە بۆ ماڵەوە خواجە حەوت دەرگاکەی لە دوای یەك کردەوە و سەری دەرگای حەوتەم چوونە ژوورێکەوە ئافرەتێکی تێدا بوو وەك مانگ دەدرەوشایەوە ، نە بخۆی نە بکەی هەر تەماشای سای گەردنی بکەی، مێوژە ڕەشکەی بخواردایە لە قوڕگیەوە دیار بوو. ڕووی کردبووە دیوارەکەو کاتێ ئەمان هاتنە ژوورەوە لە بەریان هەڵسا و خێراتنی میوانەکەی کرد بە بێ ئەوەی ڕوو لە دیوارەکە وەرچەرخێنێ. وەختێ دانیشتن خواجە پەنجەی خۆی گەست و وتی: دەرگای دوکانەکەم دانەخستووە ، تۆ لێرە دانیشە من هەر ئێستادەچم دەرگاکەی دادەخەم و دێمەوە.

کە خواجە نەعمان ڕۆیشت ژنە بە تیلی چاو تەماشایەکی کرد و ڕوانی ئەمە ئەو کوڕەیە کە لە خەودا بینیوێتی و ئەنگوستیلەکانیان گوڕیوەتەوە.

بەم جۆرە لە یەك ئاشکرا بوون و کەوتنە ڕاز و نیاز دەربڕین, کچە وتی با فێڵێك بدۆزینەوە لەم کابرا پیرە ڕزگارم بێ و پاشان تۆ مارەم بکە. گوێ بگرە دەبێ تۆ چەند شتێك هەن ئەنجامیان بدەی تا بە مەرامی خۆمان دەگەین. ئێمە لە تەنیشت ئەم خانووەی خۆمانەوە خانوویەکی ترمان هەیە دایناوە بۆ کرێ. تۆش پێی بڵێ من بۆ کاروباری بازرگانی هاتوومە ئێرە و دەمەوێ خێزانەکەم

بێنم و خانوویەکم پێویستە و چەندی کرێ داوا کرد بیدەرێ, ئەمە پیاوێکی چاو چنۆکە و هەر چاوی لە پارەوەیە. ئەو کاتە کە تۆ هاتیتە خانووەکەوە لە غەمێك لە نێوان ئێرە و ئەوێدا لێدەدەین و بە چاکی بە رایەخ دایدەپۆشین و کە ئەو چوو بۆ دوکان دێینە لای یەکتر تا ڕێگایەك بۆ دەربازبوون دەدۆزینەوە. لەم قسانەدا بوون خواجە تەقەی لە دەرگا هەڵساند و هاتەوە ژنەش دەسبەجێ ڕووی وەرگێڕایە لای دیوارەکەوە.

لە پاش نان خواردن و کەمێك حەسانەوە کوڕە ڕووی دەمی کردە خواجە نەعمان وتی قوربان خۆ ئێمە وا بووین بە ئاشنا و ڕۆشنای یەکتر و منیش داوا کارییەکم هەیە لە خزمەت جەنابتدا. خواجە وتی: فەرموو ئەمرکە. کوڕەش وتی: خواجە من بۆ کاروباری بازرگانی هاتوم بۆ ئەم شارەی ئێوە و پێنج شەش مانگێك دەمێنمەوە و پارەیەکی زۆرم پێیە و حەز ناکەم لە خانەکاندا بمێنمەوە و دەمەوێ ئەگەر بتوانی خانوویەکی کرێم بۆ پەیدا بکەی بۆ ئەوەی تێیدا بحەسێمەوە و دەچم ژنەکەم دەهێنم خزمەتم بکا. خواجەش نەیهێنا و نەیبرد و وتی: جا برام ئەوە خانوو تێی بچۆ و عەیبە باسی کرێش بکەی. کوڕە وتی: زۆر سوپاست دەکەم خواجە من بێ کرێ نایەمە خانووەکەت. خواجە ناچار وتی: کە تۆڕازی نابیت با مانگی سەد لیرە بێت. هەر لەوێدا کوڕە سەد لیرەی مانگی یەکەمی دایە و کلیلەکانی وەرگرت.

لە پاش دووسێ ڕۆژ کوڕە ماڵئاوایی لە پیرەژن کرد و پارەیەکی زۆری دایە و هاتە خانووی خواجە وە خێرا لە غەمێکی بۆ ژووری ژنە لێدا و چونکە ماوەی نێوان ئەوەندە نەبوو هەرزەو تەواو بوو و لە هەردوو لاوە بە تەختە و رایەخ دایانپۆشی. چەند ڕۆژێکی پێچوو کوڕە ڕۆیشت بۆ دوکان بۆ لای خواجە و وتی: قوربان بۆ ئێوارە لای من میوانی و دەبێ گەورەمان بکەی چونکە ژنەکەم هێناوە خواجە گەلێ سوپاسی کرد و کوڕە هاتەوەو خێرا کچە (واتە ژنەکەی خواجە) لە لەغەمەکەوە چووە ئەو دیوو بۆ ئێوارە نان و چێشتێکی چاکی دروست کرد. ئێوارە کە خواجە هاتەوە بە ژنەکەی وت: من

له ماڵی بازرگانەکە بانگهێشت کراوم و ژنەکەی هێناوەتە لای خۆی. ژنەش وتی زۆر چاکە پیاوەکە بڕۆ هەر کە خواجە پشتی پێی هەڵگرت ژنەکەی خێرا لە کونەکەوە خۆی کرد بەو دیودا و دانیشت و ڕووی کردە دیوارەکە. کاتێ خواجە گەیشتە ماڵی کوڕەی بازرگان و سڵاوی کرد و دانیشت تەماشای کرد ئەمە ژنەکەی خۆیەتی و بە جارێ واقی وڕما. کوڕە بە گەرمیی خێراتنی کرد و کچەش (کە ئێستا وا لە قەڵەم دراوە ژنی بازرگانەکەیە) خێراتنی کرد بێ ئەوەی ڕوو لە دیواری ژوورەکە وەربگێڕی. خواجە نەعمان کردیە ئەوەی کە بە بیانووی لە بیر چوونی شتێکەوە بێتەوە ئەم دیو بزانێ ژنەکەی خۆی لە ژوورەکەدایە یان نە و ڕوخسەتی لە بازرگان خواست و هاتەوە ماڵی خۆیان تا خواجە حەوت دەرگای کردەوە ژنەکە خێرا لە کونی لەغەمەکەوە. چووەوە ژوورەکەی خۆی و ڕووی کردە دیوارەکە. وەختێ خواجە دەرگای ژوورەکەی کردەوە ژنە وتی: ئەوە چیە خێرە وا هاتیتەوە ؟! خواجە کە بینی وا ژنەکەی لە شوێنی خۆیدا دانیشتووە بە سەرسامی و پەشۆکاوییەکەوە وتی: ژنەکە من لەم نهێنیە سەرم دەرناچێ! ئەم کابرا بازرگانە ژنێکی هێناوە کوتومت لە تۆ دەچێ و ڕاستیەکەی من گومانیشم کرد کە تۆبیت. ژنە کەمێ خۆی تووڕە کردو وتی: کابرا تۆ حەوت دەرگا لە سەر من دادەخەی ئەوسا دەچیتە دەرەوە, خۆ من مێرووله نیم لە کونە دیوارەوە بچمە ئەودیو. چی تێدایە بنیادەم لە بنیادەم ناچێ !؟ با ژنەکەی وەك من وابێ, گوایە بەغیلی بەوەش دەبەی ؟ کابرا ناچار دەمی دادەخاو دەچێتەوە ئەو دیو و لەملاشەوە ژنە گورج پێش ئەو خۆی گەیاندەوە ئەودیو و ڕووی کردەوە دیوارەکە.

ئەمجارەش کوڕە لە بەری هەڵدەستێ و خێراتنی دەکاتەوە و خواجە تەماشا دەکا ئەمە هەر ژنەکەی خۆیەتی, بۆیە ئەوەندەی تر دەحەپەسێ و سەری لێدەشێوێ و زۆری پێناچێ جارێکی تر بە بیانووی کارێك ڕوخسەت دەخوازێ و دێتەوە ئەم دیو. ژنە هەم دووبارە پێش ئەو خۆی دەگەیەنێتەوە هۆدەکەی خۆی و بە هەمان دەستووری پێشوو دەڵێ: خێربوو پیاوەکە وا

دیسان گەڕایتەوە؟ ئەمیش دەڵێ: ژنەکە من لەم کارە خەریکە سەرم دەئاوسێ! ئاخر ژنی کابرا کوت و مت لە تۆ دەچێ و تەنانەت لەوێ گومانی ئەوە دەکەم کە تۆ خۆت بیت! ژنەکەش بە تەواوی خۆی لێ بێ ئاگا دەکا و زۆر بەسەر مێردەکەیدا دێ و دەڵێ نەعلەت بکە لە شەیتان و ئەم خەیاڵە پووچانە لە مێشکی خۆت دەربکە. خواجە جارێکی تر بە نابەدڵی دەچێتەوە ئەو دیو و دیسان ژنە پێش ئەو خۆی دەگەیەنێتەوە ئەوێ و نان و چێشت دادەنرێ و خواجە هەرچی چۆنێك بێت یەك دوو تیکە دەخوا و پاشان بە بەهانەی ماندوویییەوە ماڵئاوایی دەکاو دێتەوە ئەم دیوو تەماشا دەکات ژنەکەی هەر لە ژوورەکەدایەو ڕووی کردووەتە دیوارەکە.ئیدی گومانەکەی لا دەڕەوێتەوەو دەڵێ: چی تێدایە با لەیەکیش بچن!!!

ماوەی چەند مانگێك بەم شێوەیە دەڕواو کوڕە و کچە کاتی لە ماڵ نەبوونی خواجە لە لەغەمەکەوە بە یەکتر دەگەن و خەریکی ڕێکخستنی نەخشەو پلانی دەرباز کردنی کچە دەبن. لە پاش ئەوەی کە بەتەواوی ڕێگەی دەرباز بوون دادەنێن,ڕۆژێکیان کوڕە بارگەو بنە دەپێچێتەوەو ئەسپ و ماینێکی چاك بە کرێ دەگرێ و کچەش خۆی ئامادە دەکات لە گەڵی بە ڕێ بکەوێ. بەیانیەکی زوو دەچێ لە دەرگای ماڵی خواجە دەداو کاتێ دێتە دەرەوە تەماشا دەکات کوڕەی بازرگان خۆی و ژنەکەی لەسەر سەفەرن و دەیانەوێ خوا حافیزی لێبکەن. خواجە کە ژنەکەی دەبینێ دیسانەوە گومانەکانی جارانی لا دەورووژێتەوە و ماڵئاوایی دەکات و خێرا دێتەوە ژوورەوە, بەڵام تا حەوت دەرگاکە دەکاتەوە ژنەکەی پێش خۆی لەلەغەمەکەوە خۆی دەکاتەوە بەژوورەکەی خۆیداو دەڕوانێ ژنی خۆی لە جێگەی خۆیدایە. ناچار شایەتمانێکی هەق دێنێ و شەیتان بە نەعلەت دەکات و دەڵێ: ژنەکە دەزانی بازرگان و ژنەکەی بەجێمان دێڵن و دەڕۆنەوە بۆ وڵاتی خۆیان ؟ خۆزگە ماوەیەکی تر لێرە دەمایەوەو بە ڕاستی خێرێکی زۆرم لێ دەست کەوت, ئەویش لە وەڵامدا دەڵێ: دەڕۆن خوا لە پشتیان بێت.

خواجە دووبارە دەچێتە دەرەوەو تەماشا دەکات ئەمە ژنەکەی خۆیەتی و وا سواری وڵاخ بوون و لە گەڵ کوڕە بازرگاندا ڕۆیشتن. ئەمجارەیان نایەتە ژوورەوە بەڵکو دەڕوا بۆ دوکان. سێ چوارسەعاتێك لە دوکان دەبێ و هەمدیس گومانی تێدەگەڕێ و دێتەوە بۆ ماڵ و شەش دەرگا دەکاتەوە و سەری حەوتەم تەماشا دەکات نەژن دیارەو نە هیچ و ئەو ناوە دەپشکنێ و دەڕوانێ ئەمە لەغەمێکە لێدراوەو بەم جۆرە مەسەلەکەی بۆ ڕوون دەبێتەوەو خێرا ڕادەکاتە سەربان و بە هەر چوار لادا تەماشا دەکات, بەڵام تارماییشیان نابینێ . ئەوان تازە ناویان کردبوو و لە چاو ون بوو بوون و نەیدەزانی بە چ لایەکدا ڕۆیشتوون. خواجە لە سەربان گێژو کاس بوو و هەر ئەم سەرو ئەوسەری دەکرد و لەناکاو بوورایەوەو کەوتە خوارەوە و کەللە سەری بەر بەردێك کەوت و هەر لەوێدا گیانی سپارد.

کوڕەش لەگەڵ کچەی دڵخوازی خۆیدا پاش چەند شەو و چەند ڕۆژ ڕێکردن, گەیشتە شارەکەی خۆی و چووە ماڵی بازرگانی خانە خوێی, ئەوەی کە ئیشی لا دەکرد. کابرای بازرگان واقی وڕماو وتی: چۆن گەیشتە ئەم ئافرەتە؟ من ئەمە چەند ساڵە هەوڵی بۆ دەدەم و هیچم بۆ نەکراوە. کوڕەش حاڵ و مەسەلەی لەسەرەتاوە تاکۆتایی بۆ گێرایەوە. ئەوجا بازرگان پیرۆز بایی لێکردو وتی: لە ئێستاوە تۆ کوڕی منیت و ئەم کچەش بووکمە و ئەوە خانوویەکە بچنە ناوی. بەم جۆرە هەموو لایەك بەیەك شادو شوکر بوونەوە.

****

پاشـــــای حــەوت کـــــوڕە

دەگێڕنەوە کە لە زەمانێکی زۆر کۆندا پاشایەك حەوت کوڕی دەبێ ، ژنەکەیشی باری حەملی دەبێ. وا دێتە پێشەوە پاشا سەفەرێکی دوور و درێژی دەکەوێتە بەر ، لەبەر ئەوە بە کوڕە گەورەی جێنشینی خۆی دەڵێ: کوڕم ئەگەر ئەم سکەی دایکت کوڕ بوو ئەوە شەوچەرە و ئاهەنگێکی بێ ئەندازەی بۆ بگێڕن ، ئەگەریش کچ بوو ئەوە بە نهێنی بیبە بۆ چۆڵەوانیەك بیکوژە.

پاشا ئەم ڕاسپێرییە دەکا و دەڕوا. ژنەکەی لە پاش تەواو کردنی نۆمانگە و نۆ ڕۆژە سکەکەی دادەنێ و کچێکی دەبێ. کوڕی پاشا بۆ ئەوەی ڕاسپاردەکەی باوکی بە جێ بێنی ، مەلۆتکە هەڵدەگرێ و ڕوو دەکاتە چۆڵەوانی یەك. لەو ناوەدا ئاشێك دەبێ و بە ڕێکەوت ژنی ئاشەوانیش ئەو شەوە منداڵێکی بە مردویی دەبێ کوڕی پاشا منداڵەکە دەداتە ماڵی ئاشەوان و ژنەکەی لە جیاتی منداڵە مردووەکەی دەیگرێتە خۆی و بەخێوی دەکا.

ساڵ دێ و ساڵ دەڕوا کچە گەورە دەبێ و دەگاتە تەمەنی بە شوودان. ڕۆژێکیان پاشا دەچێ بۆ ڕاو و شکار و ڕێی دەکەوێتە گوزەری ئەو ئاشە و لەوێ چاوی بە کچی ئاشەوان دەکەوێ, کچی چی ! هێندە جوان بوو نەبکەی نەبخۆی هەر تەماشای سای گەردنی بکەی! پاشا دەسبەجێ بە تیری ئەشقی کچە گرفتار دەبێ و هەر لەوێدا خوازبێنی کچە لە ئاشەوان دەکا. هەر چەندە وەزیر و دەست و پێوەند دەیانەوێ پەشیمانی بکەنەوە هیچ سوودی نابێ. کوڕی پاشا بە مەسەلەکە دەزانێ زۆر هەوڵ دەدا باوکی لەم کەڵکەڵەی ژن هێنانە واز بێنێ و پێی دەڵێ: بابە تۆیەکی پاشا و پاشازادە چیت داوە لە مارە کردنی کچە ئاشەوانێك, کەی ئەم کارە لایەقی پایە و مەقامی تۆیە !؟

بەڵام باوکە هیچ شتێك لە بڕیاری خۆی نەیهێنایە خوارەوە وتی:

– خوا یەکەو نابێ بە دوو هێناومەو دەیهێنم.

کوڕە چی بکا ناچار نهێنی مەسەلەکەی لەلا درکاند و پاشا بەمە زۆر تێکچوو

و فەرمانی دا ئەم کوڕەی و کچەکەی هەر دوکیان شاربەدەر بکرێن. برا و خوشك یەکی سواری وڵاخێك بوون و چییان پێویست بوو بردیان و لە وڵات و مەملەکەتی باوکیان دەرچوون. کەم یان زۆر ڕۆیشتن کەس نازانێ خوا خۆی نەبێ تاڕییان کەوتە شارێك. تەماشایان کرد شار مات و خامۆشەو خەڵکەکەی دەڵێی خۆڵی مردوویان بەسەردا کراوە ، ئەمانیش لە ماڵێك لێیاندا و لە پاش کەمێك حەسانەوە کوڕە لە خانەخوێی پرسی:

- مامە بۆچی شارەکەتان بەم جۆرە خەمناك و ماتە !؟

خانەخۆێ وەڵامی دایەوە:

- کوڕی خۆم ماوەیەکە تووشی بەڵایەك بووین و گرفتاری دەردێکین هەرچەند دەکەین تیمار ناکرێ ئەژدیهایەك سەرچاوەی ئاوی شارەکەی لێ گرتووین و هەر ڕۆژە داوای کچێکمان لێ دەکا بیخوا و ئەوجا ئاومان بۆ بەردەداتەوە. ماڵمان وێران بووە و کەسمان بە دەستەوە نەماو کوڕە وتی:

- باشە مامە سبەینێ نۆرەی کێیە.؟

سبەینێ نۆرەی کچی پاشایە ! بۆیە دەبینی شار وا بە جارێ مات و خامۆشە ؟

بۆ سبەینێ تەواوی خەڵکی شار بە پیاو و ژنەوە گرد بوونەوە و بە رەو سەرچاوەی ئاوەکە ڕۆیشتن. کوڕە تەماشای کرد وا کچی پاشایان ڕازاندووەتەوە و بۆ لای ئەژدیهاکەی دەبەن. زۆری لا ستەم بوو ئەم کچە شۆخ و جوانە دەرخواردی ئەژدیهایەکی چەپەڵ بدرێ ، لە بەر ئەوە چوو پێشی لە کچی پاشا گرت وتی: ڕاوستن من کێشەی ئەم ئەژدیهایە چارەسەر دەکەم و لە ناوی دەبەم ! هەر چەندە خەڵکەکە پێیان وت: باوکم تۆ جوانکەیت و هیچت پێ ناکرێ لێمان گەڕێ بابەدەردی خۆمانەوە بتلێینەوە. بەڵام کوڕە قسەی کەسی نەگرتە گوێ و هەستا دوتیغی ڕاست و چەپی لە خۆدا و بەرەوڕووی ئەژدیهاکە چوو و وتی: مەلعوون بۆ کوێ لە دەستم دەردەچیت تۆ زاڵمیت و منیش زەواڵی تۆم. ئەژدیها لە تورەییدا چاوی پەڕییە تەوقی سەری و

پەلاماری کوڕەی دا و لووشی کرد ، بەڵام تیغەکان لەم لاو لەولاوە ئەژدیهایان هەڵدڕی و کوڕە لەو سەرەوە بە سەلامەتی هاتە دەرەوە و ئەژدیهایش لەو ناوەدا هەڵترۆپی.

خەڵکەکە هەموو کەوتنە خۆشی و ئافەرین کردنی کوڕە, لەو کاتەدا کچی پاشا کە خەریك بوو لە خۆشییاندا شاگەشکە بێ، هەردوو دەستی هەڵژەندە خوێنی ئەژدیهاکەدا و کێشای بە پشتی کوڕەدا بۆ ئەوەی لەدواییدا بیناسێتەوە.

ئەو ڕۆژە لە شاردا بوو بە خۆشی و ئاهەنگ گێڕان و پاشا فەرمانی دا کێ ئەم چاکەو پیاوەتییەی لەگەڵ کردووە با بێ خەڵاتی بکات زۆر کەس دەچوون و خۆیان هەڵدەکێشا کە گوایە ئەوان ئەو ئازایەتی و پاڵەوانێتییەیان کردووە.

بەڵام کچی پاشا هەموویانی بە درۆ خستەوە چونکە ئەو کەسەی کە ڕزگاری کردبوو نیشانە کرابوو ، لە شاردا کەس نەما نەیەت تەنیا کوڕە نەبێ کەلە پەڕی شارەوە لەگەڵ خوشکەکەیدا خانوویەکیان بە کرێ گرتبوو, پاشا فەرمانی دا ئەویشیان بردە بەردەمی و کاتێ کچە نیشانەکەی بینی ناسییەوە و وتی: بابە ئەمەیەو ئەو پاڵەوانەی من و شاریشی ڕزگار کرد.

پاشا زۆر ڕێزی لێنا و سوپاسی کرد و پێی وت: کوڕم بخوازە لە ماڵی دنیا چیت دەوێ با خەڵاتت بکەم و من قەت لەم چاکەیەی تۆ دەرناچم. کوڕەش لە وەڵامدا وتی: پاشام سەلامەت بێ، با خەڵاتەکە بمێنی بۆ دوایی.

لە پاش بەینێك ڕۆژێکیان کوڕە دەچێ بۆ ڕاووشکار و خوشکەکەیشی دەچێتە سەر بیری ناو حەوشەکەیان ئاو هەڵدەگۆزێت ، تەماشا دەکا دێوێك لە بنی بیرەکەوە بانگی دەکا و دەڵێ: دەستم دامێنت بەڵکو لەم بیرە دەرم بێنیتە دەرەوە ، کچەش پەتێکی بۆ شۆڕ دەکاتەوە و دەری دەهێنێتە دەرەوە و خزمەتێکی باشی دەکا و جل و بەرگ و خواردنی بۆ دابین دەکا. دێوە زۆر سوپاسی دەکا و نیازی دەبێ ماڵئاوایی بکا و بڕوا ، بەڵام کچە دەڵێ: بە هیچ شێوەیەك ڕێگەت نادەم بڕۆیت و دەبێ دەستم لەگەڵ تێکەڵ بکەیت دەنا بە

کاکم دەڵێم لەت و پەتت بکات. دێوەش بە ناچاری دەستی لەگەڵ تێکەڵ دەکا و لە ئەنجامدا کچە سکی پڕ دەبێ و تا دێ ڕەنگی زەردو لاواز دەبێ. هەر چەندە براکەی پێی دەڵێ: خوشکم چیتە و بۆ چی وات لێهاتوە !؟ ئەمیش لە وەڵامدا دەڵێ: چی بکەم برا گیان نەخۆشم و کاری خوایە ! ئەوجا لە پاش نۆ مانگە و نۆڕۆژە کوڕێکی دەبێ و بە دێوە دەڵێ: تەگبیر چیە؟ براکەم پێمان بزانێ هەردوکمان دادە پاچێ ! دێوەش دەڵێ: بە خوا مەگەر هەرخۆت چاری بۆ بدۆزیتەوە، کچەش دەڵێ: تۆ ئەم مەلۆتکەیە ببەرە ئەو شوێن و گوزەرەی کاکم ڕاوی لێدەکا و لە ڕێگەی گەڕانەوەیدا داینێ، ئەو زۆر دڵ نەرم و بە بەزەییە و لەگەڵ خۆی دەیهێنێتەوە. دێوە بە قسەی دەکا و ئێوارە کاتێ کوڕە لە ڕاو دەگەڕێتەوە مەلۆتکە لەگەڵ خۆی دەهێنێتەوە و دەڵێ:

خوشکێ مژدەم بدەرێ هاوڕێیەکم بۆ پەیدا کردووی. کچەش بە سەر سوڕمانێکی ساختەوە دەڵێ: جا کاکە من شیرم کوا ئەم منداڵە بە خێو بکەم؟ بەڵام هەر ئەوەت باش کردووە ئەم مەلۆتکە بە ستەزمانەت لە مردن ڕزگار کردووە ، وەرە با هەردوکمان دەسنوێژ بگرین و ڕوو بکەینە قیبلەو لە خوا بپاڕێینەوە بەڵکو شیر بێتە مەمکەکانم و ئەم منداڵە جوانەی پێ بە خێو بکەم، براش بە دڵێکی پاکەوە دەڵێ باشە و پاش نوێژ کردن و پاڕانەوە کچە دەڵێ کاکە خوا دۆعای گیرا کردووین و وا مەمکەکانم شیریان تێهات ئەوجا ساڵ دێ و ساڵ دەڕوا منداڵ گەورە دەبێ و کوڕە هەموو ڕۆژ بۆ ڕاوی خۆی دەچێت و خوشکەکەیشی بۆ خۆی خەریکی کەیف و سەفا دەبێ لەگەڵ دێوەی دۆستیدا، بەڵام هەست دەکا سەربەست نیە و دەترسێ ڕۆژێك بێت ئەم نهێنیە ئاشکرا ببێ و براکەی بیکوژێ ، لە بەر ئەوە بە دێوەی دۆستی دەڵێ: دەبێ چارەسەرێ بۆ ئەم دەردەی ئێمە بدۆزیتەوە و کارێ بکەی براکەم لە کۆڵ بکەیتەوە و لە ناوی ببەیت ئەگینا قەت ناحەسێینەوە! دێوەش دەڵێ باشە تۆ ڕێگەیەکم بۆ دابنێ تا جێبەجێی بکەم ، ژنە دەڵێ: کەوا بوو گوێ بگرە چیت

پـێ دەڵـێ‌م وا بکـە, کـاکم کـە ئێـواران لـە ڕاووشـکار دێتـەوە و لـە سـەر فلانـە کانیاو لادەدا ئاو دەخواتەوە تۆ بچۆ خۆت بکە بە ژەهـر و تێکـەڵی ئاوەکـە ببـە و بیکـوژە, کـوڕە بچـکۆل گـوێی لـەم قسـانە دەبـێ و هەڵدەسـتێ گۆزەیـەك ئـاو دەباتە پیریی خاڵیەوە وکاتێ خاڵ دێتەوە ولە سەر کانی و ئاوەکـە لادەدا ئـاو بخواتەوە ئەم گۆزە ئاوەکەی دەداتێ و نایـەڵێ ئاوی کانیەکە بخواتـەوە و بـەم جۆرە ڕزگاری دەبێ، هەرچەندە خاڵ هۆی ئەم کارەی لێدەپرسێ بـەڵام پێـی ناڵێ.

بۆ ڕۆژی ئایندە ژنە بە دێوەی دۆستی دەڵێ: ئەمڕۆ ببە بە دووپشکێك و لـە پشتی دەرگاکەوە خۆت مەڵاس بدە و کە هاتـە ژوورەوە وای پێـوە بـدە تـووکی سەری بابیبات ، کوڕەکەیان گوێی لەم تەگبیرەش دەبێ و کـاتێ خـاڵی دێتـەوە دەسبەجێ لەگـەڵی دەچێتە ژوورەوە خـۆی قاچـی دەخاتـە سـەر دووپشـکەکە، دێوەش لە بەر ئەوەی جەرگێتی پێوەی نـادا ئـەمجارەش کـوڕە ڕزگـاری دەبـێ، بۆ ڕۆژی سێیەم ژنە دەڵێ باشـە ببـە بـە تـوولـەمارێك و بچۆرە پێڵاوەکانیـەوە و کاتێ لە پێی کرد پێوەی بـدە وە بیکـوژە، کـوڕە بچـکۆل دیسـانەوە گـوێی لـەم پیلانـەش دەبـێ و، کـاتێ خـاڵ هەڵدەسـتێ پێڵاوەکـانی لـە پـێ بکـا ئـەم خێـرا ڕادەکا و پێڵاو هەڵدەتەکێنێ و مارەکەی لێدەردەپەڕێ و دەڕوا.

بەم شێوەیە خوشکی ناپاك هەرچی پیلان بوو بە کاری هێناو بۆی نەچووە سەر و برای پێ لە ناو نەبرا. ڕۆژێکیـان بـرا لـە ناوەختـا و پـێش وادەی خـۆی لــە ڕاو دەگەڕێتــەوە و ودەبــینێ وا خوشــکەکەی لەگــەڵ دێوێکــدا پێکــەوە خــەوتوون و کــوڕە بچــکۆلەکەیان بــەم لاو بــەو لادا وێڵکـردووە و بـۆ خۆیـان ڕادەبوێرن ، ئەمیش هەڵدەکێشیتە خەنجەری دەبان و هـەردوکیان دادەپاچێتـە سـەر یەکـدا ، وەخـتێ کـوڕە یچـکۆل دێتــەوە و ئــەم حاڵـە دەبـینێ ترسـی لێدەنیشـێ و دەڵـێ: باشـە خاڵـە منـیش دەکـوژی؟ ئـەویش دەڵـێ: نەخاڵـە تـۆ منداڵێکی بێ تاوانی بۆچی بتکوژم ؟

ئەوجا کوڕە بچکۆل پێی دەڵێ:

خاڵە جا چ ڕاست چ درۆ من کوڕی ئەو پیاو و ژنەم وچەند جار ویستوویانە تۆ لە ناو ببەن و من نەمهێشتووە. پاشان باسی ژەهراوی کردنی کانیاوەکە و دوو پشك و مارەکەی بۆ دەکا. لە کورتی بیبڕینەوە کوڕی پاشا بار و بارخانە ڕێك دەخا و لەگەڵ کوڕە بچکۆلی خوشکە زایدا بەرەوماڵی باوکی دەکەونەڕێ ، زوریان کەم دەڕۆن کەس نازانێ خوا خۆی نەبێ تادەگەنە شوێنێك و لەوێ کوڕە بار دەخا بۆ ئەوەی شەو لەوێ بحەسێنەوە، کوڕەی خوشکەزای پێی دەڵێ: خاڵە حەز ناکەم لەم شوێن و گوزەرەدا بمێنیتەوە و بە باشی نازانم ، بەڵام خاڵ هیچ بایەخ بە قسەکەی نادا و هەر سەر لە ئێوارە بۆی دەخەوێ ، ناچار کوڕەی خوشکەزای ئەو شەوە نەخەوت و ئێشکی گرت، لە نیوەشەودا دێوێك وەك باو بۆران بە بۆڵە بوڵ هات و دەیوت: بۆن دێ بۆنی بێگانان دێ لەم دەور و مەکانان دێ! کێ برای منی کوشتووە هەر ئێستا تۆزوگەردی دەبەم بە ئاسماندا، کوڕە بچکۆل کە خۆی لە سەری باوکیەوە لە نەوەی دێوان بوو هەڵیکێشا خەنجەر و دەم و دەس لەوێدا دێوەی کوشت و پاشان لوت و گوێی کرد و خستنیە توورەکەیەکەوە و بۆ خۆی لێی خەوت، بۆ بەیانی کوڕە حاڵ و مەسەلەی دێوەی بۆ خاڵی گێرایەوە و ئەویش زۆر سوپاسی کرد و لێیان دا ڕۆیشتن ، کەم یان زۆر ڕۆیشتن کەس نازانێ خوا خۆی نەبێ تا لە شوێنێکدا ڕێیان کەوتە دەڵە دێوێك پاڵ کەوتبوو و مەمکی چەپی ڕاخستبوو و مەمکی ڕاستی دابوو بە خۆدا دەینرکاند و دەیوت: هەرکەسێك لێرەوە تێپەڕێ لە دەستم دەر ناچێ و لەت و پەتی دەکەم ، من باڵدار هاتووە باڵم شکاندووە و ناڵدار هاتووە ناڵم شکاندووە.

کوڕە بچکۆل وتی: خاڵە دەخیلتم فریا کەوە ، بە دزە لە پشتەوە بۆی بڕۆو بێ ئەوەی ئاگای لە خۆی بێت کە گەیشتیتە لای یەکسەر مەمکی ڕاستی بخەرە دەمت و بیمژە ، بەم کارە ئیتر زیانت پێ ناگەیەنێ و بە کوڕی خۆیت تەماشا دەکا و ڕازی خۆیت لە لا دەدرکێنێ ، کوڕە بە قسەی خوشکەزاکەی کرد و وەختێ مەمکی ڕاستی دەڵە دێوی خستە دەم ، دێوە ڕاچڵەکی و وتی:

ئێی ئادەمی کێ ئەمەی لەلات درکاندووە !؟ بە گەورەیی خوا قەسەم وات نەکردایە تۆز و گەردم دەبردی بە ئاسماندا بەڵام چی بکەم ئێستا تۆ منت کرد بە دایکی خوت و پێم بڵێ لە چی عەودالی کوڕم, بە دوای چیدا وێڵی؟

کوڕەش دەڵێ: دەچمەوە بۆ مالی باوکم دێوە دەڵێ: کوڕم ڕێگای مالی باوکت هێجگار سەخت و هەڵەت و پڕ لە مەترسییە ! لە فلانە شوێن تووشی فلانە سەغڵەتیی دێیت و لە فیسارە شوێن تووشی دەرد سەرییەکی وا دەبی. بە کورتی باسی هەموو کۆسپ و ناخۆشییەکی ڕێگای بۆ   دەکات و پێویستە ئەمیش چی بکات و چینەکات. پاشان کوڕە و خوشکەزاکەی دەڕۆن ، ماوەیەکی زۆر دەڕۆن تادەگەنە نزیك شارێك و لە قەراخ شارەوە خێوەت هەڵدەدەن و ئەوجا بە نیازی کەل و پەل و شتی پێویست کڕین دەچنە ناو شار و دەڕوانن خەڵك هەموو مات و خەمبارن و دەڵێی خۆڵی مردوویان کراوە بە سەردا ئەمانیش هۆی ئەم حاڵ و وەزعە لە یەکێك دەپرسن ئەویش لەوەڵامدا دەڵێ:

– ئەژدیهایەك بەری سەرچاوەی ئاوی شاری لێ گرتووین و هەموو ڕۆژێ دەبێ کچێکی بۆ بڕازێنینەوە و بۆی ببەین بیخوات ، دەنا نایەڵێ دڵۆپێك ئاومان بۆ بێت و لە تینواندا دەخنکێین،وا سبەینێش نۆرەی کچی پاشایە و دەبینی خەڵکەکە لە چ حاڵێکدان.

ئەمانیش بە خەم و خەفەتێکی زۆرەوە دەگەڕێنەوە بۆ خێوەتەکەی خۆیان, نیوەشەو کوڕە بچکۆل بە دزی خاڵیەوە بۆ سەرچاوەی ئاوەکە دادەکشێ و لەوێ دەنگ لە ئەژدیها دەکا و دەڵێ: کافر خۆتم بۆ بگرە ، کوڕە چوونکە نەوەی دێوان دەبێ هێز و گوڕێکی لە ئەندازە بەدەری دەبێت و هەڵدەکێشێتە شمشێر و ئەژدیها لەت و پەت دەکاو هەر لەوێدا شمشێرەکەی دەچەقێنێتە زەوی یەکەدا وتەلەسمی ئەوەی بە سەردا دەخوێنێ کە لە خۆی زیاتر کەس بۆی هەڵنەکەندرێت و ئەوجا دێتەوە بۆ لای خالی و دەخەوێ بۆ سبەینێ هەموو خەڵکی شار دەچن بۆ سەرچاوەی ئاوەکە بۆ ئەوەی خواحافیزیی

یەکجاریی لە کچی پاشای شارەکەیان بکەن, لەویٚ تەماشا دەکەن ئەژدیها لەت و پەت کراوە ئیدی لە شاردا لە هەموو ماڵ و کووچە و کۆڵانێکدا دەبیٚ بە ئاهەنگ و شایلۆغان و جارچی بە شاردا جاڕدەدا کە هەر کەسێك ئەم ئازایەتی و پاڵەوانێتییەی نواندووە با بێت پاشا خەلاتی دەکا هەرکەسیٚ خۆی هەڵبکێشایە و لاف ئەوەی لیٚ بدایە کە ئەم کارەی کردووە دەبوایە شمشێرەکەی لە زەوی دەرهێنایە ، بەلام هیچ کەسێك لەوانە بۆیان دەرنەهات. ئەمجار بە پاشایان ڕاگەیاند کە کەس لە شاردا نەماوە نەیەتە ئێرە تەنیا دوو کەس نەبیٚ لە پەڕی شارەوە خێوەتیان هەڵداوە و نازانریٚ باوك و کوڕن بران چین. پاشا ناردی بە شوێنیاندا و لە ڕێگا کوڕە بچکۆل بە خاڵی وت: بڵیٚ من ئەم کارەم کردووە و ئەوجا تەلەسمی دەرهێنانی شمشێرەکەشی پیٚوت. بەم جۆرە کاتیٚ چوونە دیوانی پاشا خاڵی وتی: جەنابی پاشا من ئەم ئەژدیهایەم کوشتووە و بۆ بەڵگە و سەلماندنی قسەکەیشی چوو شمشێرەکەی دەرهێنا ، پاشا زۆر ڕێزی لێنا و پێی وت: چی ئارەزوو دەکەی لە پارە ، لەماڵ ، لە زێڕ و جەواهێرات چەند دەبەی ببەە ، لێرەدا خوشکەزاکەی چپاندی بە گوێیدا وتی: بڵیٚ جەنابی پاشا من لە ماڵی دنیا هیچم ناویٚ و تەنیا گوڵێکی باخچەکەتم دەویٚ. کاتیٚ کوڕە ئەم قسەیەی کرد پاشا دەسبەجیٚ تێگەیشت و کچەکەی خۆیی لیٚ مارەکرد، ئەوجا بە تفاق و تەدارەکێکی پاشایانەوە بە ڕێی خستن بۆ ولاتی باوکی کوڕە، ماوەیەکی زۆر ڕۆیشتن تا گەیشتنە شارێك تەماشایان کرد هەموو خەڵکی شار کۆبوونەتەوە و بازگەردانە بۆ هەڵبژاردنی پاشایەکی نویٚ ، چونکە پاشای پێشوویان فەرمانی خوای بە جێهێنابوو و مردبوو، بازیش بنیشتایەتە سەر هەر کەسێکەوە ئەو کەسە دەبوو بە پاشا ، ئەمانیش چوون لە پەڕی خەڵکەکەوە وەستان و تەماشایان دەکرد ، باز هەڵدرا و کەوتە سووڕانەوە بە سەر خەڵکەکەدا و لە ناکاو نیشتە سەر کوڕەوە ، کاتیٚ زانییان ئەم کابرایە غەریبە و خەڵکی شارنیە وتیان باز بە هەڵەدا چووە با جارێکی دیکە هەڵیدەینەوە ،

بەم جۆرە سێ جار بازیان هەڵدا و هەر سێ جارەکەی نیشتە سەر کوڕەوە. ئەوجا تاجی پاشاییان لە سەر نا و لە سەر تەخت دایاننا ، کوڕەی خوشکەزاشی کرد بە وەزیری خۆی ، پاشان نامەیەکی نووسی بۆ باوکی کە لە تاو دووریی کوڕەکەی هەر دوو چاوی کوێر بوو بوو ، کە نامە گەیشتە باوك لە خۆشیاندا بەر چاوی ڕوون بووەوە و چاوەکانی چاك بوونەوە ، باوك و کوڕ چوون بۆ لای یەکتر و بە یەك شاد و شوکر بوونەوە. منیش هاتمەوە هیچیان نەدامێ.

****

داري زەي و بــازي تــەي

دەگێڕنـەوە لـە زەمـانی کۆنـدا پاشـایەك دەبێ سـێ کـوڕی دەبـێ. وا دێتـە پێشەوە کە پاشا هەردوو چاوی کوێر ببێ. چەندین حەکیمی لـێ کۆ دەبنـەوە بـەڵام بـێ سـوود دەبـێ و چـارە سـەر نـاکرێ بوویـان. نوجوومگـەر بـۆی تـێ دەڕوانن و دەڵێن ئەگەر بێت و داری زەی و بازی تـەیی بـۆ پەیـدا بکـەن چاوی چاك دەبێتەوە ، بە مەرجێ بازەکە بچێتە سەر دارەکە و لە بەردەمیدا بخوێنێ.

کاتێ دەپرسن ئەم دار و بازە لە کوێ دەست دەکەون، نوجوومگەر دەڵێن ئەمە لە وڵاتێکی هێجگار دوورە لە شاری پەرییان لە پشت قولەی قافەوە و لە ژێر ڕکێفی دێواندایە، زۆر بە زەحمەت دەست دەکەوێ یان هەر دەست ناکەوێ. خەڵکیش دەڵێن پاشا سێ کوڕی هەیە ئەگەر ئەم داری زەی و بازی تەیەیان پێ پەیدا نەکرێ بۆ مردن باشن. کوڕەکان غیرەت دەیانگرێ و خۆیان دەبەستن و دەڕۆن ، هەریەکە بە لایەکدا و هەر یەکەیان دەیەوێ خۆی بە دەستی بهێنێ. برا بچووکەکەیان کە دایکی لە هی ئەو دوانە جیا دەبێ بە تەنیا ڕێیەك بۆ خۆی هەڵدەبژێرێ و دەڕوا. کەم یان زۆر دەڕوا خوا خۆی نەبێ کەس نازانێ تادەگاتە قەراخ شارێك و لەوێ تەماشا دەکا شارەکە شوورەیەکی گەورەی بە دەوردا کێشراوە و دەروازەیەکی گەورەی بۆ هێڵراوەتەوە. کاتێ کوڕە دەگاتە لای دەروازەکە پاسەوان ڕێگای لێ دەگرن و دەڵێن هەر غەریبێك ڕوو بکاتە ئەم شارەی ئێمە دەبێ لە پێشدا بچێ بۆ لای پاشا و دوای ئەوە بچێتە لای ئیش و کاری خۆیەوە, بەم جۆرە بردیانە خزمەتی پاشای ئەو شارە. پاشا پێی وت: ئێمە هەر کەسێ بێتە شارەکەمان چەند پرسیارێکی لێدەکەین ئەگەر توانی وەڵامیان بداتەوە ئەوە خەڵاتی دەکەین و ڕوخسەتی دەدەین بڕوا بە لای کاری خۆیەوە ، ئەگەریش نەیتوانی وەڵام بداتەوە لە ملی دەدەین، تەماشای ئەو منارەیە بکە کە لە کەللەسەری ئەو جۆرە کەسانە دروستمان کردووە. کوڕە وتی: فەرموو جەنابی پاشا ئامادەم بۆ وەڵامدانەوەی هەر پرسیارێك.

پاشا وتی: باشە لە ڕەفتار و هەڵس و کەوتی گیانلە بەردا سرووشت زاڵەیان پەروەردە کردن ؟ کوڕە ؟ لە وەڵامدا وتی: جەنابی پاشا سروشت زاڵە ، پاشا وتی: نەخێر وا نیە ، ئێستا من بۆت دەسەلمێنم ، ئەوجا پاشا دای لە زەنگێك و دەسبەجێ دوو پشیلە یەکی مۆمێکیان بە دەستەوە بوو خۆیان کرد بە ژووردا و مۆمەکانیان داگیرساند و بە دەوری مەنجەڵە ئاوێکدا کەوتنە خولانەوە ، پاشان مۆمەکانیان کوژاندەوە و مەنجەڵە ئاوەکەیان، کە لە

شوێنێکی کەمێك بەرز دانرا بوو، هێنایانە خوارەوە. ئەوجا پاشا ڕووی دەمی کردە کوڕە وتی: باشە دایك و باوکی پشیلە ئەمە دەزانن یان نە ؟ کوڕە لە وەڵامدا وتی: ئاشکرایە نایزانن. پاشایش وتی: کەواتە ئەمانە بە ڕاهێنان و پەروەردە کردن فێری ئەمە بوون و ئێستا تۆ دۆڕایت یان نە؟ کوڕە ناچار پێی لەوە نا کە دۆڕاندوویەتی.

لە دواییدا پاشا فەرمانیدا بە دەست و پێوەند کە بیبەن لە ملی بدەن. لە ڕێگا کوڕە پێی وتن: دەستم دامێنتان مەمکوژن من کوڕە پاشام و پارەیەکی زۆرم پێیە هەموویتان دەدەمێ و بە ڕێی خۆمدا دەڕۆم ، پاشا بەمە چووزانێ ئەوانیش قایل بوون و پارەکەیان لێوەرگرت ، کوڕەش لە شار دەرچوو و ڕۆیشت ، زۆر ڕۆیشت یان کەم کەس نازانێ خوا خۆی نەبێ تا گەیشتە ناو شاخ و کێوێك و لەوێ ئەشکەوتێکی بە دیکرد, کوڕە کە شیروتیری پێ مابوو ، یڕیاریدا بچێتە ناو ئەشکەوتەکەوە لە ژوورەوە تەماشای کرد ئافرەتێك دانیشتووە ئیللاماشەڵڵا جوانی وەك خۆی نیە سای گەردنی دەڵێی بلوورە و مێوژە ڕەشکە بخوا لێوە دیارە ، هەر کە ئافرەت کوڕەی بینی دایە پرمەی گریان ، کوڕە بە سەر سوڕمانەوە وتی: بۆچی دەگریت ، من ئادەمییەکم وەك تۆ, لەوانیە لێرە دیل بیت ؟ ئافرەت لە وەڵامدا وتی: بەڵێ من دیلم لێرە ، بەڵام من بۆ تۆ دەگریم چونکە ئێستا دێوەکە دێتەوە و لێرە بتبینێ لەت و پەتت دەکا. کوڕە لە وەڵامدا وتی: ئەگەر تۆ یارمەتیم بدەی و لێرە خۆم بشارمەوە تا دێوەکە دێتەوە و تۆ خافڵی بکەی ئەوە بەم شمشێرە دەیکوژم و تۆش ڕزگار دەکەم ، کچە وتی باشە بە قسەت دەکەم و بڕۆ خۆت بشارەوە، زۆری پێ نەچوو دێوە بە گرمە گرم و نەڕەنەڕ هاتەوە بۆ ئەشکەوتەکە ، کچە لە بەری هەڵسا و کەوتە خزمەت کردنی ، دێوە سەری سوڕ ما و وتی: چیە وا ئەمڕۆ بە دەممەوە دێیت ، وا دیارە شتێکت لە ژێر سەردایە؟! ئەویش لەوەڵامدا وتی: من لە ناو ئەم ئەشکەوت و هەردەو کێوانەدا دەبێ چیم بۆ بکرێ و چیم لە ژێر سەردا بێت ؟ ئەوجا زۆر بە دەوری دێوەدا هات تا تەواو خافڵی کرد و

پشتی کردە کوڕە. لەو کاتەدا کوڕە بە شمشێرەکەی پەلاماریدا و سەری لە لاشەی جیا کردەوە لەو ساتەدا شتێك لە دێوە کەوتە خوارەوە. کوڕە تەماشای کرد قوتوویەکە و هەڵیگرت و سەرەکەی لادا یەکسەر دوو قوڵ لە بەردەمیدا ڕاوەستان و وتیان: فەرموو قوربان فەرمانت بە چیە ؟ ئەمیش لێی پرسین: ئێوە کێن ؟ قوڵەکان لە وەڵامدا وتیان: ئێمە ئەڵقە لە گوێی ئەو کەسەین ئەم قوتووەی پێیە و چی بوێ بۆی جێبەجێ دەکەین. کوڕە وتی: باشە ئێستا بچنە قوتووەکەوە و کەی ویستم خۆم پێتان دەڵێم. ئەوجا سەری قوتووەکەی نایەوە و خستیە گیرفانی و لە دڵی خۆیدا وتی ئەمانە بە کەڵکم دێن.

لە دواییدا کوڕە بە ئافرەتەکەی وت: ئێستادەبێ من بڕۆم بۆ وە دەسهێنانی داری زەی و بازی تەی. نازانم چەندم پێ دەچێ و پێ ناچێ, دێمەوە یان نایەمەوە ؟ جا تۆ ئارەزووی خۆتە ، دەتوانی بڕۆی بە لایەکدا یان لێرە چاوەڕێم بکەی تا دێمەوە ، وا من دەربازم کردووی ئیتر ئارەزووی خۆتە. کچەش وتی: من لێرە ناڕۆم تا تۆ دێیتەوە و هەموو زەخیرە و کەل و پەلێکم لە لایە و دادەنیشم چاوەڕێت دەکەم.

پاشان کوڕە دۆعاخوازیی لێکرد و لێیدا ڕۆیشت. زۆر یان کەم ڕۆیشت کەس نازانێ خوا خۆی نەبێ تا گەیشتە قەراخ شارێك. کاتێ نزیکی دەروازەی شار بووەوە دوو یاساوڵ لێی ڕاپەڕین وتیان پێشمان کەوە بۆ لای پاشا. هەر غەرێبیك بێتە شاری ئێمە دەبێ لە پێشدا بچێتە حوزووری پاشا و لە پاش پرسیار و وەڵامی پاشا یان بەردەدرێ یان لە ملی دەدرێ. کوڕەش وتی: من نە دێمە شاری ئێوە و نە دێم بۆ لای پاشاش ، بەڵکو لێرە بۆ خۆم دەڕۆم ئەوانیش وتیان: نابێ تازە تۆ هاتووی، بەڵام هیچ سوودی نەبوو کوڕە ملی نەدا. ئەم هەواڵەیان لە پاشا گەیاند و ئەویش پێنج یاساوڵی ناردە سەر و پێی وتن ئەگەر نەهات بیکوژن. بەڵام کوڕە هەر لە سەر ڕای خۆی سوور بوو لێیان بوو بە شەڕ. کوڕە خوا بۆی ڕێکخست هەر پێنجی کوشتن. ئەمجار لە

شارەوە لەشکرێکی گەورەی بۆ دەرچوو. کوڕە قوتووەکەی دەرهێنا و سەری لادا و دەسبەجێ دوو قوڵەکە لە بەردەمیدا حازر بوون وتیان: فەرموو فەرمانت بە جێیە قوربان, ئەویش وتی: ئەم لەشکرەم بۆ بشکێنن. هەر کە فەرمانی پێدان هەردوو قوڵە ڕەش کەوتنە وێزەی لەشکر و بە ڕاست و بە چەپدا لاروپاڵ لێیان دەخستن. لەشکر شکاو بەرەو ناو شار قووچاندی, پاشا نا چار بوو چەند وەزیر و پیاو ماقووڵێکی نارده لای کوڕە تا بزانن داواکاریی چیە و بۆی بەجێ بێنن بەڵکو وازیان لێ بێنێ. کوڕە پێی وتن: ئێوە لە سەر چ ئاینێکن ؟ وتیان: ئاگر پەرستین وتی: من ئیسلامم و ئەگەر ئێوەش بێنە سەر ئاینی ئیسلام ئەوە وازتان لێ دێنم. بەم جۆرە پاشا ئیسلام بوو و خەڵکەکەش بە دوایدا هەموو هاتنە سەر ئاینی ئیسلام ئەوجا پاشا لێی پرسی: تۆ لە چی دەگەڕێیت و بە دوای چیدا وێڵیت؟ کوڕە وتی: من بە دوای داری زەی و بازی تەیدا وێڵم. ئەمانیش بە واق وڕماوییەوە وتیان: باوکم ئەوەکێ دەیگاتێ ؟ چوار دەوری بە دێو گیراوە. بەڵام ئەگەر هەر سووری لە سەر ڕۆیشتن ئەوە لە فلان وڵات و فلان شاخ و فلان شوێن و فیسار ڕێگەوە بڕۆ دەیگەیتێ. ئەوجا پاشا وتی: کوڕم با لە شکرێکت لەگەڵ بنێرم. کوڕە وتی: جەنابی پاشا پێویست بەوە ناکا و هەرخۆم دەڕۆم، تا ئێستا ڕێگەکەم نەدەزانی. بەم جۆرە ماڵئاوایی لێکردن و ڕۆیشت. کەم یان زۆر ڕۆیشت کەس نازانێ خوا خۆی نەبێ تا بە هەواڵ پرسین گەیشتە ئەو وڵاتەی داری زەی و بازی تەیی لێیە. ماوەیەك ڕۆیشت تا ڕێی کەوتە شاخێکی بەرزی هەزار بە هەزار و لەوێدا قوتووەکەی دەرهێنا و سەرەکەی لادا و خێرا دوو قوڵەکە لەبەردەمیدا ڕاوەستان و وتیان: فەرموو قوربان فەرمانت بە چیە؟ ئەمیش وتی: فەرمانم ئەوەیە بچن لە شارێکدا بڕێکی زۆر سنگی پۆڵا و چەند چەکوشێکم بۆ پەیدا بکەن. قوڵەکان لە چاو ون بوون و لە چاو ترووکانێکدا چی پێویست بوو ئامادەیان کردو سنگەکانیان بە شاخەکەدا داکوتاو کوڕە پێیدا سەرکەوت و لەوێ وتی: پەتێکم بۆ بێنن و دامبێڵنە خوارەوە. قوڵەکان

خێرا پەتیان هێناو دایان هێڵا خوارەوە. کوڕە تەماشای کرد ئەمە کۆشك و سەرایەکی گەورەیە. لە هەموو لایەکەوە ئەسپ بەستراوەتەوە و ئێسقانیان لە بەردەمدایە تا بەردەوام برسی بن و بجیلکێنن و نەیەڵن دێوەکان خەویان لێ بکەوێ و بە هەمان دەستوور سەگێکی زۆر بەستراونەتەوە و کا و جۆیان کراوەتە بەر تا ئەمانیش برسی بن و لە حەپە نەکەون و نەیەڵن دێوە پاسەوانەکانی داری زەی و بازی تەی خەویان لێ بکەوێ. کوڕە هەڵسا ئێسقانەکانی لە بەردەم ئەسپەکان هەڵگرت و بردیە بەردەمی سەگەکان و کا و جۆکەشی لای ئەوانەوە بردە بەردەمی ئەسپەکان و هەردوولا بێ قڕە کەوتنە ئالیك و ئێسقان خواردن. کوڕە تەماشای کرد دەرگای ژووری داری زەی و بازی تەی هەموو زەنگۆڵەیە و بە حاڵ و نەحاڵ دەستی پێوە بدەی زڕە زڕیان ئەو ناوە دەگرێتەوە. لە بەر ئەوە فەرمانی دا بە قوڵەکان خێرا لۆکە بێنن و هەموو زەنگۆڵەکانی پێ ئاخنین. ئەوجا کە لەوە دڵنیا بوو چی دێوە خەوتوون و کەسیان بە ئاگا نایەنەوە ، دەستی برد دەرگای کردەوە و چووە ژوورەوە و تەماشای کرد شاژنی پەرییان ڕاکشاوە و خەوی لێکەوتووە و پەردەیەکی ئاورێشمی دراوە بە سەردا و داری زەییشی لە لادا دانراوە و بازی تەی بە سەریەوە کوروشکەی کردووە و خەوتووە. کوڕی پاشا تەماشای کرد چوار چرا لە لای شاژنی پەرییانەوە دانراوە ، لای سەری و قاچی و ئەم لاو ئەو لایەوە. ئەمیش هەڵسا جێگۆڕکێی بە چراکان کرد و هی خواری بردە سەرەوە و هی سەرەوە بۆ خوار و چراکانی ڕاست و چەپیشی ئەم لاو ئەو لا پێکرد. ئەوجا لە دەم و چاوی ورد بووە وە تەماشای کرد وەك مانگی چواردە دەدرەوشایەوە و خۆی پێ ڕانەگیرا ماچێکی کرد و یەکسەر شوێنی ماچەکە بوو بە خاڵێکی پیرۆزە بە ڕوومەتیەوە. دواجار چوو بازەکەی خستە گیرفانیەوە و دارەکەشی هەڵگرت و ویستی بڕوا بەڵام پێی ڕێی دا نەگرت و گەڕایەوە سەر شاژنی پەرییان و پەردەی ئاورێشمینی لە سەر لادا و ڕوانی ئاوەڵکراسێکی لە پێدایە چل گرێی لێدراوە و ئەمیش سی ونۆیانی کردەوە و

چلەمینیان بوو بە گرێ کوێرەیەك و بۆی نەکرایەوە و ناچار بە جێهێشت. لەوێدا فەرمانی دا بە قوڵەکان هەڵیانکێشا سەر شاخ و جا لەوێشەوە بە سنگەکاندا دابەزییە ڕووکاری ئەم دیو. دیسان لێرەدا فەرمانیدا بە قوڵەکان ئەسپێکیان بۆ پەیدا کرد وەك باو بۆران بۆی دەرچوو تا گەیشتە ئەو ئەشکەوتەی کچە تێیدا چاوەڕێی دەکرد و لەوێ داری زەی و بازی تەیی لەلا دانا و وتی: من دەڕۆم چەند ڕۆژێکم پێدەچێ با ئەمانە لای تۆبن تادەگەڕێمەوە و ئەوسا پێکەوە دەڕۆین.

کوڕی پاشا هەڵسا ڕێگەی گرتە بەر بۆ ئەو شارەی کە کاتی خۆی بە هەزار فەلاکەت لە مردن ڕزگاری بوو تێیدا. چەند شەو و چەند ڕۆژ ڕێگەی کوتا تا گەیشتە لای دەروازەی شار و لەوێ پاسەوان ڕێگەیان پێگرت و بە هەمان دەستووری جاری پێشوو بردیان بۆ لای پاشا. پاشا وتی: کوڕم لە کوێوە هاتووی؟ کوڕە لە وەڵامدا وتی: جەنابی پاشا لە وڵاتێکی هێجگار دوورەوە. ئەوجا پاشا وتی: ڕێ و ڕەسم و نەریتی ئێمە لەم شارەدا ئەوەیە کە هەر غەریبێك بێتە شارەکەمان چەند پرسیارێکی لێدەکەین ، ئەگەر بە ڕاستی وەڵامی دایەوە ئەوە خەڵاتی دەکەین و ئەگەر وەڵامی دروستی پێ نەدرایەوە ئەوە لە ملی دەدەین، ئا ئەو منارەیەت بینیوە؟ ئەوە لە سەری ئەو کەسانە دروست کراوە ، کوڕەش لە وەڵامدا وتی:جەنابی پاشا ئامادەم لێرەدا پاشا وتی: باشە لە هەڵس و کەوتی گیانلەبەراندا سرووشت لە پێشترە یان ڕاهێنان و پەروەردە ؟ کوڕە وتی: جەنابی پاشا سروشت پێش پەروەردە دەکەوێ. پاشا وتی: نەخێر وا نیە و ئێستا من بۆت دەسەلمێنم کە ڕاهێنان و پەروەردە لە پێشترە. ئێستادەنێرم دوو پشیلە دێن و یەکی مۆمێك دادەگیرسێنن و بە دەوری ئەم مەنجەڵە ئاوەدا دەسووڕێنەوە و پاشان مۆمەکان دەکوژێننەوە و مەنجەڵە ئاوەکە لە سەر ئەو شوێنە بەرزە دادەگرن ، خۆ ئەم پشیلانە باوك و دایکیان فێریان نەکردوون. کوڕە ڕوخسەتی لە پاشا خواست و بە بیانووی سەر ئاو چوونەوە ڕۆیشتە دەرەوە و فەرمانی دا بە قوڵەکان دوو مشکیان بۆ

هێنا و خستنیە گیرفانیەوە. کاتێ هاتەوە پاشا زەنگێکی لێدا وفرەی پێ نەچوو دەرگایەك کرایەوە و دوو پشیلەیەکی بە مۆمێکەوە خۆیان کرد بە ژووردا و مۆمەکانیان داگیرساند و کەوتنە سووڕانەوە بە دەوری مەنجەڵە ئاوەکەدا. کوڕە لە پڕش دوو مشکەکەی بەرەڵا کرد و پشیلە کە مشکیان بینی مۆمیان فڕێدا و کەوتنە ڕاونانی مشکەکان. ئەو جا کوڕە وتی: جەنابی پاشا دەرکەوت کە سروشت لە پێشترە. پاشا وتی: بەڵێ ڕاست دەکەی و تۆ گرەوەکەت بردەوە و ئێستاش لە سەرمە خەڵاتت بکەم. کوڕە وتی: دەبێ خەڵاتی تۆ چی بێ جەنابی پاشا؟ وتی: خەڵاتی من خۆمم و، هەر لەوێدا جلی پاشایی لەبەر خۆی داماڵی و ڕوو پۆشی لادا و دەرچوو ئەمە ئافرەتێکی شۆخ و شەنگی گەنجە ووتی ئێستا من مارەم لە تۆ هاتوە ! کوڕە تاوێك حەپەسا و پاشان وتی: پێش ئەوەی مارەت بکەم دەتکوژم ، چونکە دوو برام وێڵ بوون بە دوای داری زەی و بازی تەیدا و بێگومان ڕێیان کەوتووەتە ئەم شارەی تۆ و کوشتووتن. ئەمیش وتی: جارێ مەکوژە چونکە زۆر کەس بە پارە ڕزگاریان بووە بە دزیی منەوە. لەبەر ئەوە بە فەرمانی پاشا تەواوی زیندان و بەندیخانەکانی شار گەڕان و هەروا بوو دەرکەوت نەکوژراون و بەندن و هێنانیان بۆ لای برا بچووك و هەرسێکیان بە یەك شاد و شوکر بوونەوە.

لە دواییدا پاشا بە دەست و پێوەند و خەڵکی شارەکەی وت: من تا ئێستا پاشاتان بووم و کەس نەیزانیوە ئافرەتم و ئێستا بڕیارم داوە لەگەڵ ئەم کوڕەدا بڕۆم و ئێوە خۆتان پاشایەك بۆ خۆتان هەڵبژێرن.

بەم جۆرە هەموو دۆعاخوازییان کرد و ڕۆیشتن و لە ڕێگا کوڕە پێی وتن کە داری زەی و بازی تەیی پەیدا کردووە. ئەو جا چوونەوە بۆ ئەشکەوتەکە و ئافرەتەکە و دار و بازەکەیان هەڵگرت و بەرەو وڵاتی خۆیان کەوتنە ڕێ. دوو براکە بەم سەرکەوتنەی برا بچووکیان زۆر نیگەران بوون و بەغیلییان پێ دەهات و لە ڕێگا قسەیان کرد بە یەك و وتیان: ئێمە بەم حاڵە بڕۆینەوە و برا بچووکمان هەموو شتێکی بە ئازایەتی و قارەمانێتی ئەنجامدا بێ ئێمە بە

جاریٚ ئابڕوومان دەچیٚ. لەبەر ئەوە تەگبیریان کرد کە برا بچووکەکەیان بکوژن و یەکی ئافرەتێك لە دوو ئافرەتەکە مارە بکەن ولای باوکیشیان وای لە قەڵەم بدەن کە داری زەی و بازی تەیەکەش خۆیان وەدەستیان هێناوە.

لە ڕێگا لە شوێنێکدا لایاندا و حەسانەوە و پاشان بە برا بچووکیان وت: برا گیان با ئافرەتەکان لە پێشەوە بڕۆن و خۆیشمان وڵاخی چاکمان پێیە دوایی شوێنیان دەکەوین و پێیاندا دەگەین ، ئێستا هەندیٚ تەگبیر و رای برایانەی خۆمان هەیە و حەز ناکەین کەس گوێی لێمان بێت. برا بچووك کە لە خوای خۆی پاك دەبیٚ و بیری بۆ ئەوە ناچیٚ کە پاش ئەم چاکە و پیاوەتییە براکانی هیچ کینەیەکیان لە دڵدا بیٚ بەرامبەری ، بە قسەیان دەکا و ئافرەتەکان بەڕیٚ دەخەن. پاشان دوو برا گەورەکە برا بچووکیان خلافاند و لە نا کاو هەڵیان کوتا سەری و دایانە بەر خەنجەر و دواییش فڕێیاندایە ناو چەم و ئاوێکەوە و خۆیشیان بە دوای ئافرەتەکاندا هاتن.

با بێینەوە لای برا بچووك ، پاش ئەوەی براکانی بە خەنجەر دایان دووری و فڕێیاندایە ناو ئاوەکەوە ، وایان زانی مردووە بەڵام نەمردبوو و بە ئاستەم گیانی تێدا مابوو. خوێن لە لەشی چۆڕاوگەی بەستبوو و ئاوەکەی سوور کردبوو. ئەم ئاوە لەو نزیکانە دەچوو بۆ ئاشێك. کاتیٚ ئاشەوان تەماشای کرد ئاوەکە سوور بووە بە قەراخ چەمەکەدا ڕۆیشت و تەماشای کرد لاشەیەکی لە خوێن شەڵاڵ لە ناو ئاوەکەدا کەوتووە. ئەمیش دەستی دایە و تەماشای کرد بە حاڵ و نەحاڵ نووزەیەکی تێدا ماوە و بردیەوە بۆ ماڵ و کەوتە تیمار کردنی. پاش ماوەیەك کوڕە چاك بووەوە و حاڵ و مەسەلەی لە نووکەوە بۆ ئاشەوان گێڕایەوە.

جا بابچینەوە بۆ لای براکان. کە گەیشتنەوە لای ئافرەتەکان و لێیان پرسین کوا برا بچووك ؟ وتیان لە دواوەیە و ماوەیەکی تر دەگا. لە پاش چەند شەو و چەند ڕۆژ ڕێکردن گەیشتنەوە شاری خۆیان و داری زەی و بازی تەیان بردە خزمەتی باوکیان. بەڵام بازەکە نەیخوێند ، لە بەر ئەوە گومانیان

لەوە کرد کە ئەمە داری زەی و بازی تەی بێت و لە سەر فەرمانی پاشا نوجوومگەریان بانگ کرد. نوجوومگەر بۆی تێ ڕوانی و وتی ڕاستە ئەمە داری زەی و بازی تەیە ، بەڵام بازی تەی کاتێ دەخوێنێ کە ئەو کەسەی وەدەستی هێناوە لە لایدا بوەستێ و وا دیارە ئەمە برا بچووك پەیدای کردووە و ئەم دوو برایەی فێڵیان لێکردووە و لە ناویان داوە. لەم لاشەوە کوڕە پاش ئەوەی برینەکانی ساڕێژ دەبێ بڕیار دەدا کە نەڕواتەوە و لە لای ئاشەوان ژیان و گوزەران بباتە سەر ، چونکە براکانی پاش ئەم هەموو ئازێیەتی و پیاوەتییە ناپاکییان لەگەڵ کرد.

جا با ئێستا بچینەوە بۆ شاری پەرییان و بزانین لەوێ چ باسە. وەختێ شا ژنی پەرییان پاش خەوی چل شەو و چل ڕۆژە بە ئاگادێتەوە تەماشا دەکا وا داری زەی و بازی تەی نەماوە و لەولاشەوە ئێسقان خراوەتە بەر سەگ و کاوجۆ کراوەتە بەر ئەسپەکان و ئەمانە هەموو بە بێدەنگ دەیانخۆن، ئارامی لێدەبڕێ و چاوی دەپەڕێتە تەوقی سەری و یاساولانی دێو و پەری دەخاتە ژێر دار و فەلاقەوە و دەڵێ: هەر ئێستادەبێ بڕۆن لە ئاسمان و لە زەمین ، لە خۆر هەڵات و خۆر نشین سۆراخی داری زەی و بازی تەیم بۆ بکەن دەنا پاکتان دەکوژم. ئەوجا دێو و پەری بە ڕاست و بە چەپدا بڵاوەی لێدەکەن و دنیای بۆ دەپشکنن تا لە شاری پاشای کوێردا دەیدۆزنەوە. شا ژنی پەرییان دەکاتە سەری کە کێ ئەم کارەی کردووە، بەڵام کەس ناوێرێ خۆی بکاتە خاوەنی و بچێتە ژێری. ئەوجا شاژنی پەرییان دەڵێ: ئەم کارە لە یەکێکی ئازا و قارەمان وەشاوەتەوە و ئەگەر بزانم کێ کردوویەتی چاکترین خەڵاتی دەکەم. کە ئەمە زانرا هەروا خەڵك بوو دەیوت من کردوومە بەڵام شاژنی پەرییان داوای نیشانەی لێدەکردن و ئەوانیش هیچیان بەڵگەیان بە دەستەوە نەبوو. هەر دوو کوڕەکەی پاشاش وەك خەڵکی دیکە دەسبەدەرکران. ئەم قسە و باسە لە هەموو شوێنێك بڵاو دەبێتەوە کە شاژنی پەرییان ڕێچکەی داری زەی و بازی تەیی هەڵکردووە و خۆی هاتووە بۆ ئەوەی خەڵاتی ئەو کەسە بکا

که بردوویەتی ، بۆیە برا بچووك هەڵدەستێ دەڕواتەوە بۆ ماڵی باوکی و هەر کە دەگاتەوە یەکسەر بازەکە دەست دەکا بە خوێندن و چاوی باوکی چاك دەبێتەوە و ئەمیش دەست دەکاتە ملی باوکی و باسی ئەو بە سەر هاتە پڕ لە گیر و گرفتەی بۆ دەکا کە چۆن داری زەی و بازی تەیی بە دەست هێناوە و چۆن براکانی ناپاکییان لەگەڵ کردووە و ویستوویانە بیکوژن. بەڵام خوا نەیکوشت و ئاشەوانێك فریای کەوت. پاشان باوکی پێی دەڵێ: کوڕم وا شاژنی پەرییان هاتووە و دەیەوێ خەڵاتی ئەو کەسە بکا کە ئەم کارەی کردووە و داوای نیشانە دەکا.

کوڕە هەڵسا چوو بۆ لای شاژنی پەرییان و وتی: من داری زەی و بازی تەیم بردووە. ئەویش وتی: باشە بەڵگە چیە بۆ ئەم کارەت ؟ کوڕە وتی: جارێ لە پێشەوە سنگی پۆڵام بە شاخەکەدا داکوتا و پێیدا سەرکەوتم و لەوێشەوە خۆم بە پەت شۆڕ کردەوە, لەوێ ئێسقانی بەر ئەسپەکانم بردە بەر سگەکان و کاو جۆی بەر ئەوانیشم بردە بەر ئەسپەکان و زەنگۆڵەکانی سەر دەرگاکەم بە لۆکە ئاخنی و پاشان هاتمە ژوورەوە و تۆ خەوتبووی و چراکانی هەر چوار لاتم ئاڵوگۆڕ پێکرد و ماچێکی سەر ڕوومەتتم کرد ، ئا ئەوەتا بووە بەو خاڵە پیرۆزەیە. ئەوجا بازی تەی کە لە سەر داری زەییەکە خەوتبوو گرتم و خستمە باخەڵمەوە و دارەکەشم هەڵگرت و هێنامن. شاژنی پەرییان وتی: قسەکەت ڕاستە و منیش خەڵاتەکەم ئەوەیە کە شووت پێبکەم. ئەو جا هەرچی دێو بوو ئازادی کردن وتی: بە هەر لایەکدا دەڕۆن سەر بەستن من تازە ژنی ئەم کوڕەم و لێرە دەمێنمەوە. پاشان کوڕە ناردی براکانیان هێنا و پێی وتن: من نیازم نەبوو بڵێم ئەم کارە من بە تەنیا کردوومە و ئافرەتەکانیشم هەر یەکە دەدا بە یەکێکتان ، بەڵام ئێوە ناپاکی و تاوانێکی گەورەتان بەرامبەر بە من کرد. ئێستاش لەبەر خاتری باوکم و ئەم جەماعەتە وەزیر و پیاو ماقووڵانە وا دەتانبەخشم و هەر یەکە یەکێك لەو ئافرەتانە بۆ خۆتان مارە بکەن. ئەمانیش بەو پەڕی شەرمەزاری و تەریقییەوە سەریان شۆڕ کرد و دواجار برا بچووك

شاژنی پەرییانی بۆ خۆی مارە کرد و گشت لایەك بە خۆشی و کامەرانی ژیانیان بردە سەر چەپکێ گولێ و چەپکێ نێرگز مەرگتان نەبینم هەرگیزا و هەرگیز.

****

حســەینی ســەقا

دەگێڕنەوە کە لە سەردەم و زەمانێکی کۆندا کابرایەکی سەقا دەبێ ئیش و کاری هەر ئاو کێشان دەبێ. ماوەیەکی زۆر بوو ژنی هێنابوو بەڵام منداڵیان نەدەبوو. ژنە زۆری شێخ و مەلا و نووشتە کرد و چووە سەر فرە شەخس و پیر و داو دەرمانێکی زۆری بە کار هێنا تا لە ئەنجامدا سکی کرد. ڕۆژێکیان مێردە بە ژنەکەی وت:

– ئافرەت، دنیا مردن و ژیانە، با وەسیێتێکت بۆ بکەم و تا ئێستا کەس بەوەسیێت نەمردووە. بەڵام دنیایە ئەگەر هات و من مردم و تۆش ئەم سکەت دانا ئەگەر کچ بوو ئەوە ئەم جامە ئاڵتوونەم هەیە بۆی بکە بە شەوچەرە. ئەگەر کوڕ بوو ئەوە کاتێ گەورە بوو و دەستی داری گرت و توانی نانێك بۆ خۆی پەیدا بکا و لێیپرسیت: دایە باوکم کار و کەسابەتی چی بوو و لە پاش خۆی چی بۆ بە جێ هێشتووم ؟ تۆیش پێی بڵێ:

– کوڕم باوکت لەم جامە و لەم گۆزەیەی زیاتر بە جێ نەهێشتووە .

کابرا ئەم وەسیێتە دەکا و پاش سێ ڕۆژ فەرمانی خوا بە جێ دێنێ و دەمرێ. ژنەش لە پاش نۆ مانگە و نۆ ڕۆژە سکەکەی دادەنێ و خوا کوڕێکی

پـێ دەبەخشـێ و نـاوی حسـەینی لێـدەنێ و ئـەوجا گـۆزە و جـام دەخاتـە سنووقێك و دەرگای لە سەر دادەخا بۆ ڕۆژی خۆی. ساڵ دێ و ساڵ دەڕوا و کوڕە گەورە دەبێ. ڕۆژێکیان لە ناو منداڵاندا یاری دەکات و لەگەڵ منداڵێکدا دەبێتە دەمەقاڵێیان و منداڵەکە پێی دەڵێ:

بڕۆ بەولاوە تۆ کەس نازانێ باوکت کێ بووە و چ کارە بووە ؟

کوڕە لەم تانوتە زۆر دڵگران دەبێ و بەدەم گریانەوە دەڕواتەوە بۆ لێی دایکی و باسی تانەلێدانی منداڵەکەی بۆ دەکا. دایکەش دەڵێ:

ڕۆڵە گیان هیچ دڵگران مەبە ، باوکی تۆ پیاوێکی هـەژار بووە و پیشـەی ئاو کێشی ماڵان بووە و بە داهات و دەرامەتی ئەو کارەی ژیان و گوزەرانی ئێمەی بە ڕێـوە بـردووە. ئـەم جامـە ئـاڵتوون و گوزەیـەی لـە پـاش خـۆی بـۆ تـۆ بـە جێهێشتووە.

بەم جۆرە کوڕە دەست دەداتە کار و پیشـەکەی بـاوکی و ڕۆژ تـا ئێـوارە لـە کووچـە و کۆڵانـانی شـاردا سـەقێیی دەکـاو خـۆی و دایکـی پـێ دەژێـنێ. جارێکیـان پاشـای خـۆر هـەڵات دێـت بـۆ ئـەو شـارە و ئـەمیش بـە پـیر کـاروانی پاشاوە دەچێ بـەو هیوایـەی خێـرا ئاوەکـەی سـاغ بکاتـەوە و پێیـان بفرۆشـێ. وەختێ پاشا چاوی بە حسەینی سەقا دەکەوێ و تەماشا دەکا کوڕە لاوێکی هەڵکەوتوو و لایەقە ، بۆیە زۆری بە دڵدا دەچێ و پێی دەڵێ:

کـوڕم تـۆ نـاوت چیـە و کـەس و کـارت کـێن و بـەم کـارەت ڕۆژی چـەند پەیـدا دەکەی؟ ئەمیش بە ڕێزەوە بۆ پاشا دەنووشتێتەوە و دەڵێ:

جـەنابی پاشـا مـن نـاوم حسـەینی سـەقایە و کەسـم نیـە تـەنیا دایکـە پیرێك نەبێ و ڕۆژی ئەوەندە و ئەوەندە پەیدا دەکەم.

پاشایش دەڵـێ باشـە مـن ڕۆژی دوو ئەوەنـدەت دەدەمـێ و ئەوەنـدەش لـیرە دەدەمـە دایکـت بـەو مەرجـەی لەگەڵمـدا بێیـت بـۆ وڵاتـی خـۆم و لـەوێ بـبی بـە کوڕی من. من وەجاخ کوێرم و کوڕم نیە تاقە کچێك نـەبێ. حسـەینی سـەقاش لەوەڵامدا دەڵێ:

جەنابی پاشا من دەبێ پرسێك بە دایکم بکەم بزانم ئەو دەڵێ چی ؟ ئەوجا دەڕوا بۆ لای دایکی و حاڵ و مەسەلەی تێدەگەیەنێ.

دایکیشی دەڵێ: کوڕم ئەمە خێرێکە و خوا ناردوویەتی ، دەستی پێوە مەنێ و بڕۆ ئۆغرت خێر بێت.

ئەمجار پاشا خەڵاتێکی باشی دایکە دەکا و کوڕە لەگەڵ خۆی دەبا. کوڕە جل و بەرگی شازادەیی دەپۆشێ و فێری ڕێ و ڕەسم و هەڵس و کەوتی پاشایان دەبێ. ڕۆژێکیان دەچێتە ناو باخچەی ماڵی پاشاو تەماشا دەکا لە سەر تەلارەوە جوانێك دیارە ، نەبکەی نە بخۆی هەر تەماشای سای گەردنی بکەی. کوڕە دەسبەجێ گرفتاری تیری ئەشقی کچە دەبێ و هەر لەوێدا بێهۆش دەکەوێ. بە هەمان دەستوور کچەش ، کە کچی پاشا دەبێ ، شێت و شەیدای کوڕە دەبێ و ئارامی لە بەر دەبڕێ.

لە پاش بەینێك وا ڕێك دەکەوێ کە پاشا نەخۆشییەکی گران بگرێ. زۆر لە حەکیمان دێنە سەری و هیچ چارێکیان پێ نادۆزرێتەوە. کچی پاشا هەڵدەستێ لە ژێرەوە هەرچی حەکیم و نوجوومگەرە پارەیەکی چاکیان دەداتێ و ڕایاندەسپێرێ کە بە باوکی بڵێن چاك نابێتەوە تا کچەکەی نەفرۆشێ. پاشا ماوەیەك مل بەم ئامۆژگارییە ئابڕوو بەرە نادا و خۆی لەبەر دەرد و ئازارەکانیدا ڕادەگرێ. پاشان کە نەخۆشییەکە زۆری بۆ دێنێ ناچار قایل دەبێ بە ئامۆژگاریی حەکیم و نوجوومگەران و ڕووی دەم دەکاتە کچەکەی و دەڵێ: کچم کارەکە بەم جۆرەیە ڕازیت یان نە ؟ ئەویش دەڵێ: بابە سەرم لە ڕێگەتدایە.

پاشان کچە خۆی دەگەیەنێتە حسەینی سەقاو پێی دەڵێ:

لە مەزاتی فرۆشتنی مندا هەر کەسێ چەندی دا تۆ زیاتر بدە و هەقت نەبێ پارە و ماڵ لە سەر من.

بەم جۆرە حسەینی سەقا کچەی دەست دەکەوێ و حەکیمەکانیش دەوا و دەرمان بۆ نەخۆشیی پاشا دەگرنەوە و چاکی دەکەنەوە. حسەینی سەقا بە

پێی نەخشە و پلانی کچە هەڵدەستێ سنووقێکی دارین دەدا بە کرد و بە چاکی بزمار ڕێژ و قیر ڕێژی دەکا و دەرگایەکی ئەستووری تێدا دەهێڵێتەوە. ئەوجا کچی پاشای دەچێتە ناو و لەو دیوەوە دەرگای سنووق لە سەر خۆی دادەخا. کوڕەش سنووق دەباتە خانێك و دەیداتە دەست ئەو کاروانە کە بۆ ولاتی خۆی دەچێ و بە سەر قافلەچی دەڵێ: ئەمە هەندێك کووتاڵ و دیارییە بیگەیەننە دەستی دایکم. ئەوجا کرێیەکی چاکیشیان دەداتێ و ئەوانیش پاش چەند ڕۆژ دەیگەیەنن.

پیرە ژنەی دایکی کوڕە کار و پیشەی ئەوە دەبێ کە هەموو ڕۆژێ بەیانی زوو لە ماڵ دەردەچێ و لەو دەشت و دەرە پووش دەدوورێتەوە و ئێوارە دەیبەستێ و دەیدا بە کۆڵیدا و دێتەوە لە شار دەیفرۆشێ, کاتێ سنووقەکەی دەگاتە دەست لە ماڵدا لە سووچێکەوە دایدەنێ. کچی پاشاش وەختێ پیرە ژن دەچێتە دەرەوە دەرگای سنووق دەکاتەوە و ناو ماڵ پاك دەکاتەوە و چێشت لێدەنێ و خۆی لێی دەخوا و بەشی پیرە ژنیش دادەنێ کاتێ پیرەژن دێتەوە ئەم دەچێتە سنووقەکەوە دەرگا لە سەر خۆی دادەخا. پیرەژن لەم کارە سەری سوڕدەمێنی و لە دڵی خۆیدا دەڵێ: تۆ بڵێی ئەمە کاری پەریزادە بێ ، ئادەمی بێ ، چی بێ !؟ ئەوجا یەك دوو ڕۆژ خۆی دادەگرێ و ناچێ بۆ پووش دوورینەوە تا کچەکە لە سنووقەکە دێتە دەرەوەو پیرەژن دەیگرێ و دەڵێ:

–تۆ چیت ، دێویت ، پەریت ، ئادەمیت و چی دەکەی لە ماڵی مندا !؟

ئەمیش لە وەڵامدا دەڵێ: من کچی پاشای خۆر هەڵاتم و ئێستا بووکی تۆم و کوڕەکەت منی ناردووەتە لای تۆ تا خۆی دێتەوە و لە عەرش و لە قورش مارەمان لە یەك بڕاوە.

پاشان بووکە بە خەسووی دەڵێ: تۆ وەستا بەنایەك بێنە با خانوویەکمان بۆ دروست بکا حەوت دەرگای تێدا بێت و هەردەرگای لە سەر شەقام و کۆڵانێك بێت. من پارە و خشڵێکی زۆرم لەگەڵ خۆم هێناوە و تا لە توانامدا بێت دەیدەم بە خۆراك و دەرخواردی خەڵکی هەژار و نەدارای دەدەم بۆ

سەدەقەی سەری مێردەکەم تا بە سەلامەتی بگەڕێتەوە لامان. بەم جۆرە کچە کۆشك و سەرایەکی گەورەی بنیات ناو حەوت دەرگای تێکرد و لە هەموو لایەکەوە خەڵك ڕووی دەکردە ئەوماڵە و بە هەموو لایەکدا ناو و ناو بانگی ڕۆیشت.

جارێکیان کوڕی پاشا و کوڕی وەزیری ئەو شارە وتیان با ئێمەش بچین لەوێ ژەمێ نان بخوێن ، جارێکەو پێی سووك نابین بەڵکو ئەو ئافرەتە ببینین و بۆ خۆمان ڕایبێنین. کاتێ کوڕە پاشا و کوڕە وەزیر دەچنە دیوەخان و نان دەخۆن خۆیان دەگرنە دواوە و هەڵناسن تا خەڵکەکە ئەوێ چۆڵ دەکەن. ئەوجا دەڵێن ئێمە ئەشقی ئەم ژنە بووین و ناڕۆین تا کاری خۆمانی لەگەڵ مەیسەر دەکەین. ژنەش بە خزمەتکارێك دەڵێ: بڕۆ باوەشێ شووڵم بۆ ببڕە و بیخەرە حەوزەکەوە. پاشان خۆیشی بە ڕووخۆشییەوە دێت خێراتنیان دەکا ، بەڵام لە ژێرەوە دەرمانی بێهۆشییان بۆ دەکاتە چاییەوە و دەیانداتێ. وەختێ بێهۆش دەبن گاڵ دەداتە دەست و پێوەند شووڵ کوتیان دەکەن و پاشان فڕێیان دەدەنە کەلاوەیەکەوە. ئەو شەوە تا بەیانی بە بێهۆشی لە کەلاوەکەدا دەمێننەوە ، بۆ بەیانی کە بە ئاگادێنەوە و شپرزەیی حاڵی خۆیان دەبینن بڕیار دەدەن تۆڵەی ئەم ئابڕوو چوونەیان بکەنەوە. لەبەر ئەوە نامەیەك دەنووسن بۆ حسەینی سەقا و هەرچی درۆ و دەلەسە و بوختانی خراپەکاری هەیە دەربارەی ژنەکەی بۆیان نووسی.

کە نامە دەگاتە حسەینی سەقا چاوی دەپەڕێتە تەوقی سەری و ڕق و تووڕەیی بەر چاوی دەگرێ و بە بێ پرسی ماڵی باوکی کچە ، واتە ماڵی پاشا ، ڕێ دەداتەوە بەر پاش چەند ڕۆژێك دەگاتەوە شارەکەی خۆیان و خۆی لە قەراخ شار دادەگرێ تا شەو درەنگانێك ، ئەو جا بە دزە خۆی دەکا بە ماڵدا و تەماشا دەکا ژنەکەی لەم بەر و دایکی لەو بەرەوە خەوتوون. ئەمیش بێ سێ و دوو لێکردن خەنجەری دەبان هەڵدەکێشێ و هەڵدەکوتێتە سەر ژنەکەی و خەنجەرێك دەکاتە کەلەکەیدا و هەر بەو بەرگ و خشڵەی خۆیەوە فڕێیدەداتە

نێوکۆڵانەکەوە. بۆ بەیانی کاتی دایکی لە خەو هەڵدەستێ و بە خێراتنەوەی کوڕەکەی دەکا و خۆشحاڵیی خۆی دەردەبڕێ، ئەوجا پرسیاری ژنەکەی دەکا لە کوێیە ؟ کوڕەش لەوەڵامدا دەڵێ کوشتم و حاڵ و مەسەلەی نامەکەی بۆ دەگێڕێتەوە. دایکی دەکێشێ بە خۆیدا و دەکەوێتە پۆپ ڕنینەوە و لە نووکەوە باسی ئەم مەسەلەیەی بۆ دەکا کە مەبەست پێچەوانەیە و ئەم نامەیە بوختان و درۆو دەلەسە بووە. حسەینی سەقا لە پەشیمانیدا پەنجەی خۆی دەگەزێ و ڕادەکاتە کوڵان لاشەی ژنەکەی بێنێتەوە و دەڕوانێ بێ سەر و شوێنە. با بێینەوە لای کچەوە. پاش ئەوەی حسەینی سەقا دەیداتە بەر خەنجەر و فڕێیدەداتە سەر جادە ، دەمەو بەیان دار کێشێك بەوێدا تێدەپەڕێ و تەماشا دەکا وا ئافرەتێکی جوان و جێڵ بەم هەموو خشڵ و زێڕەوە خەڵتانی خوێنە و بە حاڵ هەناسەی تێدا ماوە. ئەویش دەسبەجێ دەیداتە کۆڵی گوێدرێژەکەیداو دەیباتە ماڵەوە و حەکیمی دەهێنێتە سەر و پاش ماوەیەك چاك دەبێتەوە ، کابرا پێی دەڵێ:

کچم ئەگەر بە من ڕازی دەبی دەتکەم بە کچی خۆم ومن باوك و تۆیش فەرزەند.

کچەش زۆر منەتباری ئەم چاکەیەی دەبێ و دەڵێ تا ماوم لە چاکە و پیاوەتیت دەرناچم. ڕۆژێکیان کچە لە سەر بانیژەی ماڵەوە ڕادەوەستێ ، لە ناکاو دێوێك لە شێوەی سواڵکەرێکدا دێت ولێی دەپاڕێتەوە و دەڵێ بەڵکو نانێکم بدەیتی. کچە بە گاڵتەوە دەڵێ:

نان لە کوێ بێنم ، مەگەر خۆم ببەیت.

کچە هەر ئەم قسەیەی لە دەم دێتە دەر یەکسەر دێوە پڕیپێدا دەکا و دەیداتە تای شانیدا و دەیفڕێنێ. دەیبا ,دەیباتادەگەنە شێوێك و لەوێ دایدەنێ و دەڵێ: تۆ لێرەدا دانیشە تا من دەچم خواردنێك پەیدا دەکەم ، بەڵام نەکەی بە هیچ لایەکدا بڕۆی ، دەنا دەتگرمەوە و لەت و پەتت دەکەم. وەختێ دێوە دوور دەکەوێتەوە کچە هەر قاچێکی دەکا بە دوان و هەڵدێت ، ماوەیەك

دەڕوا و ڕێی دەکەوێتە ئاشێك و خۆیی پێدا دەکا و بە ئاشەوان دەڵێ: دێویێك فڕاندوومی, ئاشەوانیش لە جێگایەکی پەنادا دەیشارێتەوە, کاتێ دێوە دێتەوە و تەماشا دەکا کچە نەماوە دەکەوێتە هەڵپە و گەڕان بە هەموو لایەکدا تادەگاتە ئاشەکە و لەوێ سۆراخی کچە لە ئاشەوان دەپرسێ، ئەمیش لە وەڵامدا دەڵێ: کەسم نەبینیوە و نەهاتووەتە ئێرە: دێوە کەمێ لە ئاشەکە دوور دەکەویتەوە وە لە داخ و خەفەتدا شەق دەبا و دەتۆپێ. ئاشەوانیش بە کچە دەڵێ: کچم ئێمە لێرە پیرە مێرد و پیرە ژنێکین و هیچ منداڵیکمان نیە. وەرە ببە بە کچی ئێمە و دەتخەینە سەر گلێنەی چاومان کچەش زۆر سوپاسی دەکا و دەڵێ وا من تۆم بە باوکی خۆم قوبووڵ کرد و تا ماوم لە چاکەت دەرناچم. بەم جۆرە کچە لەگەڵ ئاشەوان و ژنەکەیدا مایەوە.

ڕۆژێکیان کوڕی پاشا بە دەم ڕاووشکارەوە هات بۆ گوزەری ئەو ئاشە و کچەی چاو پێکەوت و یەکسەر گرفتاری تیری ئەشقی بوو. کاتێ ڕۆیشتەوە خەم و پەژارە دایگرتبووو خەو و خۆراکی لێ حەرام بوو. باوکی پێی وت:

– کوڕم چی وای لێ کردووی وا مات و خەمباری !؟ لە چیت کەمە وچیت دەوێ با بۆتی جێبەجێ بکەم ئەگەر مەسەلە ئەشق و ئەوینیشە ئەوە کچی کام پاشا و وەزیر و ناودارێکت دەوێ دەستی بخەرە سەر و بۆتی دەهێنم.

کوڕە کەمێك گەشایەوە و وتی:

– بابە ، کچی فلان ئاشەوانم دەوێ لە فلان شوێن، وەك مانگ دەدرەوشێتەوە, بۆم دەهێنی باشە بۆم ناهێنی سەری خۆم هەڵدەگرم و دەڕۆم.

باوکە هەرچەندە دەڵێ کوڕم ئێمە یەکی پاشا و پاشازادە چۆن دەبێ ببینە هاوڕێی ئاشەوان و کچە ئاشەوانێك. کوڕەش دەڵێ خوا یەکە و نابێ بە دوو هەر ئەوم دەوێ. ناچار پاشا دەکاتە سەر ئاشەوان کچەکەی بداتێ ، ئاشەوانیش حاڵ و مەسەلە بۆ کچە دەگێڕێتەوە و کچیش دەڵێ: بابە تۆ ماینێك و دەستێ جلی پیاوان و شمشێرێکم بۆ بکرە و ئیدی کارت بە سەرەوە نەبێ.

ئاشەوان داخوازییەکانی بە جێ دێنێ و کچە جلی پیاوانە لە بەر دەکا و شیر هەڵدەگرێ و سواری ماین دەبێ و خوا حافیزیی لە ئاشەوان و ژنەکەی دەکا و دەڕوا. کچە چونکە ئاقڵ و ژیر دەبێ شووشەیەکیش دەرمانی بێهۆشی لەگەڵ خۆی هەڵدەگرێ. ماوەیەکی زۆر دەڕوا کاتێ بە خۆی دەزانێ تووشی چل جەردە دەبێ. جەردەکان لە ناو خۆیاندا دەیکەن بە غەڵبە غەڵب و دەڵێن بە خوا نێچیرێکی چەورمان دەست کەوت. کچە گوێی لەم قسەیە دەبێ و دەڵێ: براکانم منیش وەك ئێوە جەردەم مەمکوژن ئێوە چل و منیش لە گەڵتاندا دەبم بە چل و یەکەمین. ئەوانیش ڕازی دەبن و پێکەوە ڕێگە دەگرنەبەر تادەگەنە ناو هەڵەت و شاخێك و لەوێ دەچنە ئەشکەوتێکەوە ، لەوێ کاتێ لێی ورد دەبنەوە دەڕوانن ئافرەتە. لەبەر ئەوە هەریەکەیان لە دڵی خۆیدا مرخی لێ خۆش دەکا. کچە هەڵدەستێ چێشتیان بۆ لێدەنێ و بە دزییەوە دەرمانی بێهۆشییەکەی تێدەکا. کە جەردەکان دەیخۆن هەموویان لار و پاڵ لێی دەکەون و لە هۆشی خۆیان دەچن. ئەو سا کچە هەڵدەستێ شمشێری هەرچلیان دەکاتەوە و ئەسپەکانیان دەداتە بەر و دەڕوا. ماوەیەکی زۆر دەڕوا تادەگاتە شارێك. وا ڕێککەوت کە پاشای ئەو شارە مرد بوو و ئەو ڕۆژە خەڵکی شار کۆ کرابوونەوە و بازگەردان بوو بۆ هەڵبژاردنی پاشایەکی نوێ. ئەمیش چوو لە پەڕی شارەوە و دوور لە خەڵکەکە بۆ خۆی ڕاوەستا. باز هەڵدراو بە سەرخەڵکەکەدا سووڕایەوە و لە ناکاو نیشتە سەر کچەوە (کە جلی پیاوانی پۆشیبوو).

خەڵکەکە وتیان ئەم کابرایە غەریبە و خەڵکی ئەم شارە نیە و باز بە هەڵەدا چووە. لە کورتی بیبڕینەوە سێ جار باز هەڵدرا و هەر سێ جارەکەی نیشتە سەر ئەمەوە. بەم جۆرە تاجیان لە سەر ناو لە سەر تەختی پاشایی دایاننا.

پاشا وێنەی کچێکی زۆر جوانی (کە لە ڕاستێدا وێنەی خۆی بوو) دا بە دەست و پێوەند و فەرمانی دا لە مەیدانی شاردا هەڵیواسن و پاسەوانی تایبەتی لە سەر دانا کە بە دزە لە دوورەوە چاودێری بکەن ، ئەگەر هەر

کەسێك لایداڕاوەستا و هەناسەی هەڵکێشا یەکسەر بیگرن و بیهێنن بۆ بارەگای پاشا.

بابێینەوە لای حسەینی سەقا و کوڕە پاشا و کوڕە وەزیر و ئاشەوان و کابرای دارکێش و چل جەردەکە و بزانین چییان بە سەر هاتووە. ئەمانە گشتیان شێت و شەیدای کچە بوون و هەریەکەیان لە ڕاستی خۆی کەشکۆڵ و عاسای هەڵگرت و بوو بە دێوانە و وێڵی شاران و وڵاتان بوو بە دوای کچەدا. هەر یەکە لەمانە کە ڕێیان دەکەوتە ئەم شارە و لە مەیدانی شاردا وێنەی کچەکەیان دەبینی هەناسەیەکی نا ئۆمێدییان لە دەروونێکی گڕ گرتووەوە هەڵدەکێشاو دەم ودەس یاساوڵ لێی دەئاڵان و دەیانبرد بۆ بارەگای پاشا. ئەویش فەرمانی ئەوەی دابوو کە هەرکامێك لەمانە بگیرێن لە هۆدەیەکدا بهێڵرێنەوە و خزمەتێکی باش بکرێن تا ڕۆژی خۆی. لە پاش ئەوەی تەواوی ئەوانەی کە پاشا مەبەستی بوو گیران, فەرمانی دا هێنرانە بەردەمی و ئەو سا ڕووی دەمی تێکردن و وتی:

- ڕاستم پێ بڵێن ئێوە بە دوای چیدا وێڵن و لە کێ دەگەڕێن !؟ لە چیتان کەمە بۆتان جێبەجێدەکەم ، بەلام بە خوا قەسەم ئەگەر ڕاستیم پێنەڵێن یەك بە یەك لە ملتان دەدەم.

لە پێشدا حسەینی سەقا کە تووکی سەر و ڕیشی درێژبوو بوو هاتە بەردەمی پاشا و وتی: پاشام پایەداربێت ، من بەم ڕەنگ و بەم حیساب کچی پاشای خۆرهەڵاتم دەستکەوت وبە بوختانی کوڕی پاشا و کوڕی وەزیر بە دەستی خۆم کوشتم ، بەڵام دایکم هەموو ڕاستییەکی بە پێچەوانەی ئەو بوختانانەوە بۆ گێڕامەوە و ئێستاش وا دەمبینن وێڵی شارانم بەڵکو ئەمە خوایە مابێ و سۆراخێکی بکەم ، چونکە لەوەودوا کە پەشیمان بوومەوە لاشەکەیم نەدۆزییەوە و دوو دڵم لەوەی کە برینەکەی نەیکوشتبێ و یەکێك بردبێتی چاکی کردبێتەوە. ئێستاش لەم شارەی ئێوەدا وێنەی ئەو ئافرەتەم بینی کە بە تەواوی لەو دەچێ بە جارێ ئاگرم تێ بەربووە.

ئەوجا گشتیان یەك بە دوای یەكدا باسی حاڵی خۆیان سەبارەت بەو كچە كرد و بۆ چی بە دوایدا وێڵن و سەرگەردانن.

دواجار پاشا فەرمانی دا بدەن لە ملی كوڕە پاشا و كوڕە وەزیر و هەر چل جەردەكە ، كابرای دار كێشیشی كرد بە وەزیری دەستە ڕاست و ئاشەوانیش بە وەزیری دەستەچەپ. پاشان لە حسەینی سەقا نزیك بووەوەو ڕوو بەندو سەرو مێزەری لادا و خۆیی لێ ئاشكرا كرد و تەخت و تاجی پاشایی پێشكەش كرد و بە یەك شاد و شوكر بوونەوە. منیش چوومە ئەو بانە و كەوشەكەم دڕاو هیچم پێ نەبڕا.

****

ئـەحمـەد پاشـا

دەگێڕنەوە کە لە زەمانی خۆیدا پاشایەك دەبێ تاقە کوڕێکی دەبێ ناوی ئەحمەد دەبێ کە کوڕە گەورە دەبێ و دەستی دار دەگرێ داوا لە باوکی دەکا ئەسپێکی چاکی بۆ پەیدا بکا. باوکیشی دەڵێ: کوڕم ئەوە ڕەوگە ئەسپ و ماینە بڕۆرە ناویان و یەکێك بە دڵی خۆت هەڵبژێرە. کوڕە دەرواتە ناوەڕەوگ و دەست دەخاتە سەر پشتی هەر ئەسپ یان ماینێك خێرا پشت دادەنەوێنێ. کوڕە چووەوە بۆ لای باوکی مەسەلەکەی تێگەیاند ئەویش وتی: کوڕم هیچ دادی تۆ نادا ماینە بەحری نەبێ کە ئێستا ئاوسە، وریای بە هەر وەختێك زا دەڕواتە قەراخ دەریا و نۆماکەی تێفرێدەدا. لەبەر ئەوە تۆ دەبێ شاڵینەیەك ببەی کە زا بیگری بە پاشەڵیەوە و نەیەڵی نۆماکە بکەوێتە دەریاوە ، بەم جۆرە کوڕە نۆمای ماینە بەحریی هێنایەماڵەوە و بە خێوی کرد تا وای لێهات کەوتە ئالیك خواردن.

جارێکیان ژنی پاشا کە باوەژنی کوڕە بوو و دەمێك بوو شەیدای بوو بوو و دەیویست دەستی لەگەڵ تێکەڵ بکا، ناردیە شوێنی بە ناوی بانگهێشتنەوە بۆ کردنـەوەی. لـەم کاتـەدا نۆمـا بـەحری حیلکانـدی و وتـی: نەخەڵـەتێی بـە قسەی ئەو ژنە بکەی, هەر کە حیلکاندم پێیەکت لە کەوشا بێت و ئەو پێکەت نـەکردبێ بـە جێـی بێڵـە و وەرەوە و خـۆت نـەدەی بـە دەسـتەوە. کـاتێ کـوڕە چووە لای ژنە و نیازی خـۆی لا ئاشـکرا کـرد کـوڕە یەکسـەر هەڵساو و ژنـە لـە دواوە گرتی بەڵام بێسوود بوو , ئەوجا ژنـە چووە لای مێردەکەی و پێـی وت ئەحمەد کارێکی وای کردووە ,پاشا ناردیـە شـوێن وەزیـر و حـاڵ و مەسـەلەی بۆ گێڕایەوە, وەزیر وتی: پاشام ئەگەر ژنەکەت لە دواوە جلەکانی دڕابێ ئەوە

ئیشی خۆیەتی ، ئەگەر لە پێشەوە دڕابێ ئەوە ئیشی کوڕەکەتە. پاشان دەرکەوت کە پیلانی ژنەکەیە.

بۆ ڕۆژی دووەم ژنە دووبارە بانگهێشتنی کوڕەی کرد و دیسانەوە نۆما بەحری حیلکاندی و پێی وت: ئەحمەد نەکەی لە سەر جێگەکەی دانیشی, ژنەکە دەروێشێکی ڕاسپاردووە ئەژدیهایەك بخاتە ژێر جێگەکەو کە دانیشتی پێتەوە دەدا و دەتکوژێ. بەلام نانەکە پاکە و هیچی لێنەکراوە بیخۆ. کوڕە ڕۆیشت بەلام هەر بە چیچکانەوە نانەکەی خوارد و گەڕایەوە. بۆ ڕۆژی سێهەم ژنە ژەهری کردە خواردنەکەوە و دیسان ناردیە شوێن کوڕەدا, نۆما بەحری ئەمجارەش حیلکاندی و وتی: نەکەی نانەکە بخۆی ژەهری تێکردووە و دەسبەجێ دەتکوژێ ، توولەیەك لەگەڵ خۆت ببە. کوڕە توولە سەگەکەی لەگەڵ خۆی برد و کەمێك لە و خواردنەی دایە و یەکسەر تووکی توولە هەلوەری و ڕەق هەلات. بۆ ڕۆژی ئایندە ژنە لە جێگەی کوڕەکەدا لە ژێر ڕایەخەوە فەرمانی دا چالێکیان هەڵکەند چل گەز قووڵ بێت و لە بنی چاڵەکەدا شیشی ژەهراویی چەقاند و ئەمجار ناردی بە شوێنی کوڕەکەدا نۆما بەحری حیلکاندی و مەسەلەکەی لێ گەیاند و ئەمجارەش کوڕە دەرباز بوو. پاشان ژنە پارەیەکی زۆری دا بە حەکیمێك و ڕێکەوت لە گەڵی کە خۆی بکاتە نەخۆش و پاشان حەکیم بڵێ گۆشتی نۆمای بەحری نەخوا چاك نابێتەوە. بەم جۆرە ژنە خۆی نەخۆش خست و پاشا ناردی بە شوێنی حەکیمدا و لە پاش تەماشا کردن ئامۆژگاریی ئەوەی کرد کە دەبێ گۆشتی نۆمای بەحری بخوا دەنا چاك نابێتەوە. ئەوجا پاشا ناردیە شوێن ئەحمەد و وتی: ڕۆڵە تۆ باوەژنت خۆش دەوێ یان نۆمای بەحری. کوڕەش لە وەلامدا وتی: بابە من باوە ژنم بە هەزار نۆما بەحری ناگۆڕمەوە ، با سەری ببڕین ، بەلام با لە پێشدا تاوێك سواری ببم و دەورانێکی پێ بکەم. هەر کە ئەحمەد سواری بوو نۆما بەحری باڵی لێ پەیدا بوو و هەڵیگرت و ڕۆیشت تا گەیشتە قەراخ دەریایەك و ئەوەندەی بڵێی یەك و دوو پەڕینەوە و ڕۆیشتن. لە ڕێگا کوڕە پەڕێکی جوانی

بەر چاو کەوت ، نە بخۆی نە بکەی هەر تەماشای ئەو پەڕە بکەی ئەوەندە جوان و ورشەدار بوو. نۆما بەحری وتی: ئەحمەد دامەبەزە ئەم پەڕە تووشی گێچەڵێکمان دەکا, سوودی نەبوو ئەحمەد دڵی لێچوو و هەڵیگرت. ئەوجا لە پاش ڕۆیشتنیکی زۆر گەیشتنە شارێك و لە پەڕی شارەوە لایاندا خانێك. ماوەیەکی پێچوو مقۆمقۆ کەوتە ناو شارەوە کە کوڕێکی وا شۆخ و شەنگ هاتووە و پەڕێکی جوان و نەخشین وا بە سەریەوە هەر لە کوڕە پاشایان دەچێ ، قسە وباس گەیشتە پاشای ئەو شارەو فەرمانی دا کوڕەیان بردە خزمەتی و چونکە زۆر هەڵکەوتوو و نەجیب زادە بوو پاشا کردی بە وەزیری خۆی. وەزیرەکانی تری پاشا هەموو بوون بە دەرەکی و ئەو بەماڵەکی ، لە بەر ئەوە کەوتنە ڕقەبەرایەتی لە گەڵیدا و ئێرەییان پێ دەبرد. ڕۆژێکیان لە دیوانی پاشادا باس هاتە سەربارسی پەڕەکە و وەزیرەکان وتیان ئاخۆ ئەم پەڕە خۆی وارەنگینە خاوەنی چۆن بێت !؟ جەنابی پاشا ئەم کوڕە کە بتوانێ ئەم پەڕە پەیدا بکا دەشتوانێ خاوەنی وە دەست بێنێ.

بەم جۆرە پاشایان خستە سەر کەڵکەڵەی پەیدا کردنی خاوەنی پەڕ بەو هیوایەی ئەحمەد لە ناو بچێ و شوێنیان پێ لەق نەکا. پاشا ئیستەرەمی لە کوڕە کرد کە بۆی پەیدا بکا, هەر چەندە کوڕە وتی من لە ڕێگا دۆزیومەتەوە کەڵکی نەبوو, بۆیە چوو بۆ لای نۆما بەحری و وتی: دەستم دامێنت ڕێگایەکم بۆ دابنێ. نۆما وتی: نەموت هەڵیمەگرە سەرئێشەمان تووش دەکا. کەوا بوو بڕۆ بۆ لای پاشا وبڵێ حوشترێکم دەوێ بە بارێ گەنمەوە. بەم جۆرە ئەحمەد بە سواریی نۆما بەحری حوشتر و باری دا لە بەر و ڕۆیشت. ماوەیەکی زۆر بە ڕێگاوە بوو تا گەیشتە شوێنێك و لەوێ نۆما بەحری وتی: ئەحمەد من لێرەدا دەوەستم و نایەم تۆ بچۆ سەر ئەو گردۆڵکەیەحوشترەکە سەر بڕە و گەنمەکە بڕژێنە بە دەوریدا خۆیشت سکی حوشترەکە هەڵدڕە و بچۆ ناویەوە. پەلەوەر و مەلی دنیا لە و گەنمە دەورووژێن و لای نیوە ڕۆوە شای مەلان دێ دەنووکێ دوان لە گەنمەکە دەدا ، تۆ لەو کاتەدا ناوی خوا و پێغەمەر بێنە و دەست ببە

قاچی بگرە و بەری مەدە و ئاگات لە چاوت بێ نەیکەیتەوە دەنا مەل چاوت دەردێنن.

بەم نەخشەیە ئەحمەد شای مەلانی هێنا و خستیە قەفەزەوە و بردیە بەردەمی پاشا و مەل ڕۆژی دووسێ جار بە خۆشترین ئاواز دەیخوێند. ئەحمەد ئەوەندەی تر لای پاشا خۆشەویست بوو ، وەزیرەکانیش خەریك بوون لە داخ و خەفەتدا دەتەقین ، بۆیە کەوتنە ڕێکخستنی پیلانێکی تر ، هەموو ڕۆژێ لە دیوانی پاشادا باسیان هەر باسی جوانی و شۆخ و شەنگی کچی شای پەرییان بوو تاوایان لە پاشا کرد گرفتاری تیری ئەشقی ببێ و شەو و ڕۆژ لە مەراقی چۆنێتی دەسکەوتنی ئەم کچی شای پەرییانەدا بێ. ئەمانیش کە بۆ هەلێکی وا دەگەڕان بۆ ئەوەی ئەحمەدی پێ گرفتار بکەن ، چوونە بن کلێشەی پاشاوە وتیان: جەنابی پاشا ئەم کوڕە کە بتوانێ شای مەلانت بۆ بێنێتە ئێرە دەتوانێ کچی شای پەرییانیشت بۆ بە دەست بێنێ ماوەیەکی زۆر ئەم قەوانەیان خوێندە گوێی پاشادا تا ڕازییان کردو ناردیە شوێن ئەحمەدا و پێی وت:ئەحمەد ئەمجارەیان دەبێ بچی کچی شای پەرییانم بۆ بێنی و ئەم کارە بە تۆ نەبێ بە کەس ناکرێ. ئەحمەد هەرچەندە وتی پاشا ئەمە لە توانای مندا نیە و پێم ناکرێ، بەلام هیچ سوودێکی نەبوو و پاشا وتی: ئەحمەد تۆ کە توانیت شای مەلانت بۆ من پەیدا کرد هەر بەم شێوەیەش دەتوانی کچی شای پەرییانم بۆ بێنی و ئەگەر ئەم کارە نەکەی لە ملت دەدەم. ئەحمەدیش خەم دایگرت و چوو بۆ لای نۆما بەحری و حاڵ و مەسەلەی تێگەیاند، ئەمیش وتی: کاتی خۆی ئامۆژگاریم نەکردی پەڕەکە هەڵ مەگرە و تووشی بەلایەکمان دەکا ؟ ئێستاش چار نیە و بڕۆ بڵێ تەدارەکی سەفەرم بۆ ئامادە بکەن و دەڕۆین.

بەم جۆرە ئەحمەد پەڕییە کۆڵی نۆما بەحری و وەك با بۆی دەرچوو. زۆر یان کەم ڕۆیشت کەس نازانێ خوا خۆی نەبێ تا گەیشتە شوێنێك کە قلایچەیەکی بە سەر گردێکەوە لێوە دیار بوو. نۆما بەحری وتی: ئەحمەد

بەختت هەڵساوە. ئێستا کچی شای پەرییان لەو قلاّیچەدا خەوی چل شەو و چل ڕۆژە دەکا و لە سەر لای ڕاست خەوتووە و بە نەخوێنەکەی چل گرێی لێدراوە . هەرکەسێ ئەو چل گرێیە بکاتەوە ئەوە لە عەرش و لە قورش مارەی لەو هاتوە جا خۆت و بەختت پێت بزانێ هەر بە ئانیشکی دەتپلیشێنێتەوە. ئەحمەد وتی: بە ئیزنی خوا دەڕۆم و لەوێ بۆی ڕێك کەوت هەر چل گرێکەی شل کردەوە و کچە بە ئاگا هاتەوە و بەسەر سوڕمانەوە وتی: چۆن ئەمەت کرد !؟ من باڵدار هاتووە باڵم شکاندووە و ناڵدار هاتووە ناڵم شکاندووە. ئەحمەد وتی: بە خوا خۆشت بێ و ترشت بێ من کردوومەو ناچار کچی شای پەرییان وتی: کەواتە من لە عەرش و قورش مارەم لە تۆ هاتووە. ئەوجا گەنج و جەواهێری خۆی کۆکردەوە و کەوتە تەك ئەحمەد و هاتن بۆ لای پاشا. کچی شای پەرییان وتی: دەبێ خێوەتێکم لە دەرەوەی شار بۆ هەڵبدەن چونکە من تا چل ڕۆژ مارەم لە پاشا نایە, لەو ماوەیەدا پاشا ئارامی لێ هەڵگیرا و سوێی بووەوە و مرد. دوایی ئەحمەد خۆی بوو بە پاشا و کچی شای پەرییانی گواستەوە. پاش بەینێك ئەحمەد پاشا یادی باوکی زۆر بێ تاقەتی کرد و فەرمانی دا تەدارەکی لەشکر و سپا ڕێکخرا و ڕۆیشت لە نزیك شارەکەی ماڵی باوکی خێوەتی هەڵدا. وەزیر بە هەڵەداوان گەیشتە لای پاشاو وتی: جەنابی پاشا چی بکەین وا لەشکر و سپای بێگانە شاریان ئابلۆوقە داوە و دەیگرن. پاشا کە لە تاو دووریی کوڕەکەی هەر دوو چاوی کوێر بوو بوو و ژنەکەشی کە بە ناهەق کوڕەی ڕەهەندەی ولاّتان کرد گول بوو بوو، وتی: جا با لە شکری بێگانە شار داگیر بکەن من تازە بە تەمای چیم؟ وا خۆم کوێر بووم و ژنەکەشم گول بووە. ئەوجا کوڕە هاتە لای باوکی وتی: پاشا تۆ کێت هەیە و بۆ چی وات لێهاتوە ؟ پاشایش حاڵ و مەسەلەی تەرفەنە بوونی کوڕەکەی بۆ گێڕانەوە و وتی: کوڕم ئەوە کلیلی شار و تۆ ببە بە نیشتە جێی من, من تازە کوڕی خۆم بە چاونابینم و وا دەبینی زەلیل و مزمەعیل دانیشتووم ، ئەحمەد دڵی گەرم بوو وتی: بابە من کوڕەکەی خۆتم, ئەوجا بە سەر هاتی خۆیی لە

غـەریبی بـۆ گێڕایـەوە و بـاوك دەسـبەجێ چـاوی چـاك بـووەوە و لەگـەڵ کوڕەکەیدا شاد و شکور بوونەوە ، بەڵام باوە ژن لەبەر ئەو هەموو تاوانانەی دەر هەق بە کوڕەکە کردبووی هەر بە گولی مایەوە تا مرد. چەپکێ گوڵ و چەپکێ نێرگز مەرگتان نەبینم هەرگیزاو هەرگیز.

****

دەروێش و کوڕی پاشا

دەگێڕنەوە لە زەمانێکی زۆر کۆندا پاشایەك دەبێ سێ ژنی دەبێ ولە هیچیان منداڵی نابێ. ژنەکانی پاشا چەند حەکیم و شەخس و پیر دەکەن بێ سوود دەبێ و سك ناکەن. پاشا زۆر خەم دایدەگرێ بەوەی کە لە دوای خۆی نەوەی لێ بە جێ نامێنێ و کەسێك جێگای ناگرێتەوە و ماڵ و مڵك و دەسەڵاتی بۆ خەڵك بە جێ دێڵێ و زۆر لە حاڵی خۆی نائومێد دەبێ.

ڕۆژێکیان دەروێشێك ڕێی دەکەوێتە ئەو شارە و دەچێتە خزمەتی پاشا و دەڵێ جەنابی پاشا من کارێك دەکەم ژنەکانت هەریەکە کوڕێکیان ببێ بەڵام مەرجم هەیە. پاشا لە خۆشیاندا پێی وە ئەرز ناکەوێ و دەڵێ چیت دەوێ لە ماڵ و مڵکم ببە. دەروێش دەڵێ: من نە ماڵ و نە سامان هیچم ناوێ بەڵام پاش ئەوەی کوڕەکانت گەورە دەبن یەکێکیانم دەوێ بۆ خۆم ببەم. پاشا دەڵێ: ڕازیم بە مەرجت, ئەوجا دەروێش سێ سێو دەردەهێنی و دەڵێ: جەنابی پاشا ئەم سێوانە هەر یەکەو خۆت لە تێکی بخۆ و لەتەکەی تری بدە بە یەکێ لە ژنەکانت, بەم جۆرە دەروێش سێوەکان دەداتە پاشا و ماڵئاوایی دەکا و دەڕوا. لە پاش نۆ مانگە و نۆ ڕۆژە ژنەکانی پاشا هەر یەکە کوڕێکیان بوو و بە دڵ و دا و بە خێو کران و کە گەورە بوون خرانە بەر خوێندن و مامۆستایان بۆ ڕاگیر کرا. ساڵ هات و ساڵ ڕۆیشت و کوڕەکان گەیشتنە تەمەنی مێر منداڵی و کەس هەر دەروێش و مەرجەکەی لە بیر نەمابوو. لەم

کاتەدا دەروێش وەك شمڵی شەڕ پەیدا بوو و داوای بە جێهێنانی مەرجەکەی خۆی کرد, کە بردنی یەکێك لە کوڕەکان بوو, پاشا ویستی سەرپێچی بکا و گوێ بە داواکاریی دەروێش نەدا، بەڵام دەروێش هەڕەشەی ئەوەی لێکرد کە بە دۆعایەك هەرسێکیان لە ناو دەبا. پاشا بەم هەڕەشەیە ترسی لێ نیشت و لە دڵی خۆیدا وتی با هەر یەکێکیانم لە کیس بچێ لەوە باشترە هەرسێکیان دانێم, بۆیە چوو بۆ لای ژنە گەورەکەی مەسەلەکەی لا درکاند و ژنە پێی وت: من کوڕی خۆم بە هیچ کلۆجێ نادەم. بە هەمان دەستوور ڕووی لە ژنی ناوەنجی ناو ئەویش هەمان وەڵامی دایەوە. ئەمجار چوو بۆ لای ژنە بچکۆلەکەی و حاڵ و مەسەلەی بۆ باس کرد ، بەڵام ئەم مەردانە هاتە پێشەوە و وتی: پاشا کوڕ جەرگی منە و جەرگی خوێشتەچی لێدەکەی بیکە تۆ باوکی نیت؟.

بەم جۆرە پاشا ئەم کوڕەی کە ناوی مەڵکەحمەد بوو دایە دەروێش و بردی. ماوەیەك لە شار دوور کەوتنەوە ئەو بەرگی دەروێشییەی لە بەریدا بووفڕێیدا و بوو بە دێوێکی زەبەلاحی سامناك و وتی: مەڵکەحمەد دوام کەوە دەنا بە قەپاڵێك دەتخۆم ,مەڵکەحمەد کە ئەمەی بینی بە جارێ زارە ترەك بوو, ئەوەندەی نەمابوو زیرە بکا و گیان بسپێرێ و وەك بینی ئاو دەلەرزی و بە ناچاری شوێنی کەوت. چەند دەشت و بیابان ، چەند هەردەو هەڵەت ، چەند شاخ و کێویان بڕی تا گەیشتنە سەر کانی و ئاوێك و مەڵکەحمەد توێکی ژێرپێی هەموو دامالرابوو و ماندوو و شەکەت لێی پاڵکەوت. لە پاش تاوێك حەسانەوە دێوە پێی وت: مەڵکەحمەد من تا ئەم دەوروپشتە دەچم بزانم نێچیرێك ڕاو ناکەم ، تۆش بۆ خۆت لێرە دانیشە و نەکەی بیر لە هەڵاتن بکەیتەوە دەنا حەوت فرسەقیش دوور بکەویتەوە هەرپێت دەگەم و دەتخۆم. دێوە ئەمەی وت و ڕۆیشت تاوێکی پێچوو پیاوێکی پیری نوورانی هاتە سەر کانی و ئاوەکە و وتی: مەڵکەحمەد بۆ کوێ دەڕۆی؟ ئەمیش لەوەڵامدا وتی: وەك دەزانی ناوم مەڵکەحمەدە دەشزانی بۆ کوێ دەڕۆم ، ئەوجا کابرای پیرە

پێی وت: ئەم دێوەخەیاڵی خراپە لە گەڵتا و ئەمە حەوت شەو و حەوت ڕۆژە تەنوورت بۆ گەرم دەکا و نیازی وایە هەر گەیشتن بتدا لە شیش و بتبرژێنێ و بتخوا. مەڵکەحمەد بە جارێ تۆقی و سامی لێنیشت و وتی: مامە چیم لێدەکەی دەستم دامێنت ڕزگارم کە. مامە پیرە هاتە وەڵام و وتی: مەترسە من خدری زیندەم بەڵام ئێستا بە هەر لایەکدا بتبەم دێوە خۆیت دەگەیەنێ و لە ناوت دەبا. گوێم بۆ شل کە و لە قسەم دەرمەچۆ بە ئیزنی خوا ڕزگارت دەبێ, ئێستا دێوەکە دێتەوە و لەگەڵ خۆی دەتباو کە گەیشتنە ماڵەکەی , پێش ئەوەی سەرت ببڕێ وبتبرژینێ تەشتێکی زل هەویری لەمەوپێش شێلاوە و پێت دەڵێ: مەڵکەحمەد ئەم هەویرەم بۆ بکە بە نان, تۆیش بڵێ من پاشا زادەم و بەناز بەخێوکراوم و کاری وام پێ ناکرێ هەرچی هەوڵی دا نانەکە نەکەی, بەم جۆرە خۆی ناچار دەبێ و دەست دەکا بە نان کردن, تۆیش لە کاتێکدا کە ئەو سەر بۆ ناو تەنوورەکە شۆڕدەکاتەوە هاوار بکە: یاخدری زیندە و پاڵێکی پێوەبنێ بەمە دێوە دەکەوێتە ناو تەنوورەکەوە و تۆش سەری بنێرە وە و پاشان کە تەواو سووتادەبێ بەخشتێك ئاڵتوون و بۆ خۆت دەری بێنە و بڕۆ خێری دیکەش دێتە ڕێت.

مەڵکەحمەد بە تەواوی ئامۆژگارییەکانی خدری زیندەی ئەنجام داو لە دێوە ڕزگاری بوو و ڕۆیشت. چەند شەو و چەند ڕۆژ ڕێی کرد تا گەیشتە قەڵا و قەڵاچەیەك. ئەمیش زۆر ماندوو و برسی بوو ، کە چووە ژوورەوە مەنجەڵێك چێشت دانرابوو تەماشای کرد وا نان و خواردن ئامادە کراوە و کەسیش لە ماڵ نیە. ئەمیش چونکە برسی بوو پەلاماری دا و تێری لێ خوارد و زۆری پێنەچوو ئەسپ سوارێك کە دەم و لێوی هەڵپێکابوو لە دوورەوە پەیدا بوو و تۆز و گەردە لوولێکی زۆری لە دوای خۆیەوە بە جێدەهێشت. هەر کە هاتە ژوورەوە و یەکسەر سەری مەنجەڵی لادا و زانی لێی خوراوە و نرکاندی و وتی: من تاڵە سوارم پێ دەڵێن و باڵدار هاتبێتە ئێرە باڵم شکاندووە و ناڵدار هاتوە ناڵم شکاندووە ، کێ لێرەیە با خۆیم لێ ئاشکرا بکا دەنا لەت و پەتی

دەکەم.

مەڵکەحمەد کە لە ترساندا خۆی لە قوژبنێکدا شارد بۆوە و لە دڵی خۆیدا وتی: وا دیارە ئەم جارە ڕزگار بوونم بۆ نیە وبێگومان ئەمە لە ناوم دەبا. بۆیە چاری ناچار بوو هاتە دەرەوە و وتی: منم هاتوومە ئێرە و لە خواردنەکەتم خواردووە ، بەڵام کابرایەکی ڕێبوارم و هیچ مەبەستێکی خراپەم نیە.

تاڵە سوار وتی: من ئەمەو ئەوە نازانم دەبێ زۆران بگرین و هەر کامێکمان ئەوی دیکەی دا بەزەویدا ئەوە دەیکوژێ. بەم جۆرە هەردوکیان ئامبازی یەکتربوون و یەکیان هێنا و یەکیان برد و کەسیان بە زەوی نەکەوت و لەبەر ئەو ئارەقە زۆرەی کرد بوویان ژێر پێیان بوو بە قوڕو قوڕاو. ئەوجا تاوێك پشوویان دا و دیسانەوە باوەشیان لە یەك داو مەڵکەحمەد ئەو پەڕی هێز و گوڕی دا بە خۆی و هاواری کرد: یا خدری زیندە فریام کەوە و تاڵە سواری دابەزەویداو نایە ژێر و خەنجەری هەڵکێشاو نەڕاندی: کافر هەر ئێستا دەتکوژم. تاڵە سوار هاواری لێ بەرز بۆوە و وتی:: دەستم دامێنت مەمکوژە من کچی شای پەرییانم و مارەم لە عەرش و قورش لە تۆ بڕاوە. مەڵکەحمەد بە حەپەساوییەوە خەنجەری لێ گێڕاوە و خستیە کالانەوە و لە سەری لاچوو. ئەوجا ڕوانی وا تاڵە سوار جل و بەرگی فڕێدا و بوو بە کچێکی چواردە ساڵی جوان و وتی: تەنیا من لە بنەماڵەی خۆمان ماومەتەوە و بە پێی ڕاسپاردەی باوکم ئەم بەرگەم پۆشیوە و هەر کەسێك هاتبێتە ئیرە و زۆرانم لەگەڵ گرتبێ و دابێتم بە زەویدا دەسبەجێ کوشتوومە. بەڵام تۆ ئەو کەسە بووی کە من بۆی دەگەڕام و لە ئێستاوە من ژنی تۆم و ئیدی من ماڵەکی و تۆ دەرەکی ، واتە من لە ماڵەوە خزمەت دەکەم و تۆیش بچۆ بۆ دەر و دەشت بۆ ڕاووشکار.

بەم جۆرە هەردوکیان ژیانێکی خۆش و ئاسوودەیان دەبردە سەر ، بەڵام ڕۆژێکیان کچی شای پەرییان چووە گوێ چەم و ئاوێك و بە ڕێکەوت لنگە سۆڵێکی زێڕینی کەوتە ناو ئاوەکەوە و ماسییەك قۆستیەوە و قووتیدا کچە هیچی پێ نەکرا و بە خەمباری گەرایەوە بۆ ماڵ. ئێوارە کە مەڵکەحمەد

هاتەوە و ڕوانی ژنەکەی خەم دایگرتووە و بێ تاقەتە ، هۆکەی لێپرسی و ئەویش کەوتنە ئاوەوەی لنگە سۆلەکەی بۆ گێرایەوە. مەڵکەحمەد وتی: جا ئەوە دەهێنێ خەمی بۆ بخۆی لە سبەینێ زوتر نیە دەڕۆم لە هەر کوێ بێت سۆلێکی لەوە جوانترت بۆ دەکڕم ژنەش لە وەڵامدا وتی: من خەمی سۆلەکە ناخۆم بەڵام خەمی ئەوەمە ئەم سۆلە دەردەسەرییەکمان بۆ پەیدا بکا. ئەمیش دڵی دایەوە و وتی: گیانەکەم دڵت هیچ نەکا و هێز نیە من و تۆ لە یەك دابڕێ مەرگی لێ بترازێ.

هەروەهاش بوو خەتەرە و پێشبینیەکانی کچی شای پەرییان لە جێی خۆیدا بوو. ئەو ماسییەی سۆلەکەی قووت دابوو بە ڕووبارەکەدا بەرەو خوار بووبۆوە و پاش ماوەیەك بوو بە تۆڕی ڕاوچیەکەوە و ئەویش بە کوڕی پاشای فرۆشت. کاتێ کە سکیان هەڵدڕی و سۆلی لێهاتە دەرەوە ، کوڕی پاشا بیر و خەیاڵی ئەوەی کەوتە سەر کە ئاخۆ خاوەنی ئەم سۆلە کێ بێ و لە کوێ بێ ! بۆیە ئیستە رەمی کرد کە هەر چۆن بووە دەبێ ئەم ئافرەتەی بۆ پەیدا بکرێ. باوکی زۆر هەوڵی لەگەڵ دا وپێی وت: لەوڵاتەکەمدا کام کچ تۆ دڵت دەیگرێ بۆت دەهێنم ، بەڵام بێ سوود بوو کوڕە دڵی بەوە ئاوی نەخواردەوە و وای لێهات دایە باریکی وبنێسی و لەڕولاواز بوو و ڕەنگی مردووی لێنیشت زۆر حەکیم بانگ کرانە سەری بەڵام چارەی دەردیان پێ نەکرا ! پاشان نوجوومگەر بۆیان تێڕوانی و وتیان: ئەمە تاکە سۆلی کچی شای پەرییانە و لە فلان شوێن لە پشت قولەی قافەوە دەژی و مەحاڵە دەستی کەسی بگاتێ. بە فەرمانی پاشا جاڕچی بە تەواوی شار و وڵاتدا جاڕیان دا کە هەرکەسێ ئەم کچە بهێنێ سەنگاییی خۆی ئاڵتوونی دەدرێتێ بە خەڵات. بەڵام کەس ئەو کارەی پێ نەکرا. ڕۆژێکیان پیرە ژنێك هاتە خزمەتی کوڕی پاشا و وتی: داپیرە لە دەورت گەڕێ خۆم ئەم کچەت بۆ دەهێنم. کوڕە گەشایەوە و وتی: داپیرە ئەگەر تۆ ئەم کارەم بۆ بکەی مەرج بێ سەنگایی خۆت ئاڵتوونت بدەمێ. داپیرە وتی: نەء من تەنیا سەنگاییی خۆم پەتکم دەوێ ، بەڵام تۆزێك

دەرمانی بێهۆشیم بدەنێ.

ئەوجا داپیرە سواری چەرخ و فەلەك بوو بە ئاسماندا فڕی تا گەیشتە نزیك کۆشك و تەلاری کچی شای پەرییان, لەوێ چەرخ و فەلەکەکەی شاردەوە و خۆیشی بە کووڕە کووڕ چوو لە دەرگای دا و کچە لێیکردەوە و پیرەژن وتی: داماو و کەساسم بەڵکو لای خۆت جێم بکەیتەوە و کەمێ بحەوێمەوە و ئەگەر ڕازیت لە سەرە دەبمە کارە کەرت.

کچی شای پەرییانیش دەری کردە دەرەوە و وتی: بڕۆ بە ڕێی خۆتەوە من زۆر لە فڕ و فێڵی پیرەژنان دەترسم و نابێ بێیتە ژوورەوە. پیرە ژن زۆر کوڕووزایەوە و پاڕایەوە هیچ کەڵکی نەبوو و کچەکە دەرگای لە سەر پێوە دا ئەوجا پیرەژن چوو لەو ناوەدا بۆ خۆی کرووشکەی کرد تا ئێوارە مەڵکەحمەد هاتەوە و پێش ئەوەی پچێتە ژوورەوە خۆی گەیاندێ و دەستە و دامێنی بوو کە جێی بکەنەوە و لە بری ئەم چاکە و پیاوەتییەیان دەبیتە کارەکەر و ئەڵقە لە گوێیان.

مەڵکەحمەد زۆری بەزەیی پێداهاتەوە و لەگەڵ خۆیدا بردیە ژوورەوە, هەرچەندە ژنەکەی نارەزایی دەربڕی بەڵام سوودی نەبوو وتی: ژنەکە ئەم پیرەژنە داماوە ودەبێ چی بکات و ببێتە ئاگر و کوێ بسووتێنێت ، گوناحە با بۆ خۆی لێرە پارووییەك نان بخوات و لە بەر دەستتدا بێت و خزمەتت بکا.

کچی شای پەرییانیش لەبەر خۆشەویستی مێردەکەی دڵی نەشکاند و وتی: باشە با وا بێ پیرەژن لە ماڵدا کەوتە خزمەت کردن و چێشتلێنان و پاش ماوەیەك کە هیچ خراپەیەکیان لە پیرە ژن نەدی گومانیان لێی ڕەوویەوە و تەواو دڵنیا بوون. ئێوارەیەکیان پیرەژن دەرمانی بێهۆشییەکەی بۆکردە چێشتەکەوەو کاتێ خواردیان هەردوکیان بێهۆش کەوتن. ئەوجا هەڵسأ چەقۆی لە ملی مەڵکەحمەدناو سەری بڕی و کچەشی دابەکۆڵیدا و بردی خستیە ناو چەرخ و فەلەکەکەوەو کەوتە فرین بە ئاسماندا تا گەیشتەوە لای کوڕی پاشا و بەم جۆرە خەڵاتی خۆی وەرگرت و ڕۆیشت. کاتێ کچە

هاتەوە هۆشی خۆی بانگی کرد: مەڵکەحمەد, مەڵکەحمەد, بەڵام هیچ وەڵامێك نەبوو, کە چاوی هەڵبڕی تەماشای کرد هەیهوو ئەمە لە کوێیە و چی بە سەر هاتووە !؟ لە دڵی خۆیدا وتی: ئەگەر مەڵکەحمەد مابێ ئەوە چل ڕۆژی تر نابا و پێم دەگا و ڕزگارم دەکا. لەبەر ئەوە بە کوڕی پاشای وت: دەبێ لە دەرەوەی شار خێوەتێکی زەرد و سوورم بۆ هەڵبدەن و کەس لە ئێوە نزیکم نەکەوێ بەردەستە و خزمەتکار نەبێ تا ماوەی چل ڕۆژ بە سەر دەچێ ئەوسا مارەم لە تۆ دێ. کوڕی پاشا لە خۆشییاندا پێی وە ئەرز نەدەکەوت و خێرا فەرمانیدا خێوەتیان لە دەرەوەی شار بۆ هەڵدا و کچی شای پەرییانی تێچوو.

ئەوجا با بێینەوە لای مەڵکەحمەد, بزانین چی بە سەر هات. بە ڕێکەوت ئەو ڕۆژەی پیرەژن ئەو کەتنەی کرد بۆ سبەینێ ڕێبوارێك ڕێی دەکەوێتە ئەو شوێنە و زۆری تینو و برسی دەبێ و دەچێتە ناو قەڵاکەوە و دەڕوانێ ئەمە زەلامێکە سەر بڕاوە و نان وچێشت لە ناوەوە دانراوە. ئەمیش چێشتەکە ناخوا و تەنیا نانە وشکەکە دەخوا و لە دڵی خۆیدا دەڵێ بەخوا نابێ من ئەم جەنازەیە بە جێ بهێڵم بزانم چی ڕوو دەدا, لە کورتی بیبڕینەوە زۆری پێناچێ دوو مشك لە کونێك دێنە دەرەوە و دەبێتە شەڕیان و یەکێکیان سەری ئەویتریان دەپەڕێنێ و پاشان تەماشای کرد وا مشکەکە چوو دوو سێ چڵی لە گیایەك کە لە بەر کونەکەدا سەوز بوو بوو قرتاندو و ردی کرد و دای لە برینی مشکە سەر بڕاوەکە و ئەوەندەی زانی مشکەکە چاك بووەوە و هەردوکیان خۆیان کرد بە کونەکەدا. کابرا وتی: دیارە ئەمانە فریشتەی ئەم پیاوە سەر بڕاوەن. ئەمیش هەڵسا گیاکەی هێنا و وردی کرد و دای لە برینەکەی ملی. لە پر مەڵکەحمەد پژمی و چاك بووەوە بانگی لە ژنەکەی کرد بەڵام هیچ وەڵامێك نەبوو ، وەڵامی کابرای ڕێبوار نەبێ. مەڵکەحمەد زانی ئەمە پیلانی پیرەژن بووە و ژنەکەی لە دەستی بووەتەوە. پاشان زۆر منەتباریی خۆی بەرانبەربە کابرای ڕێبوار دەربڕی وپێی وت: من دەڕۆم ئەگەر نەگەڕامەوە ئەوە ئەم ماڵە حەڵاڵی تۆ بێت ئەگەریش گەڕامەوە ئەوە نیوە بە

نیوه دابەشی دەکەین. ئەوجا خۆی بەست و بە قەراخ ئاوەکەدا بەرەوخوار ڕێگەی گرتە بەر تا گەیشتە ئەو شارەی کە ژنەکەی لێیە. لە پەڕی شارەوە خێوەتە زەرد و سوورەکە دەبینێ و لە مێرمنداڵێك دەپرسێ ئەو خێوەتە چیە ؟ ئەویش بە پێی ئەو قاوەی کە لە ناو شاردا داکەوتبوو دەڵێ: ئەوە کچی شای پەرییانە پیرە ژنێکی خوا خراپ بۆ کردوو چووە مێردەکەی بە فڕوفێڵ کوشتوووە و ئەمیشی هێناوە بۆ کوڕی پاشا و چاوەڕێی ئەوەن چل ڕۆژ بە سەر بچێ و ئەوجا لە کوڕی پاشا مارە بکرێ.

مەڵکەحمەد هەر لە پەڕی شارەوە دەچێتەماڵی پیرە ژنێك و پارەیەکی زۆری دەداتێ کە جێی بکاتەوە. کە پرسیاری خێوەتەکەی لە پیرەژن کرد ئەویش هەمان قسەی مێرمنداڵەکەی بۆ گێڕایەوە و دڵنیا بوو کە ئەمە ژنەکەی خۆیەتی. مەڵکەحمەد دەڵێ: داپیرە پارەت دەدەمێ و هەندێ نوقڵ و حەڵوا بۆ ئەو ئافرەتە بکڕە و بۆی ببە ، چونکە غەریب و لێقەوماوەو ئێستا دڵی پێدەکرێتەوە. ئەوجا مەڵکەحمەد ئەنگوستیلەکەی خۆی دەخاتە ناو توورەکەی نوقڵ و نەواتەکەوە و بە پیرەژندا دەینێرێ بۆ ژنەکەی. کاتێ ژنە ئەنگوستیلەکە دەبینێ تێدەگا کە مێردەکەی هاتووە. بۆ سبەینێ پیرەژن سەری لێدەداتەوە و کچی شای پەرییان پێی دەڵێ: داپیرە بڵێ بە میوانەکەتان سبەینێ من دەچم بۆ سەیران و گەشت و گوزار لە چوار باخی پاشا و تەنیا کچی پاشا لەگەڵ خۆم دەبەم وئیدی کەس نابەم با بێت بۆ ئەوێ و لە دواییدا خەلاتێکی باشی پیرەژن دەکا.

بۆ سبەینێ کچی شای پەرییان لەگەڵ کچی پاشا و چەند کارەکەر و کەنیزەکێکدا دەچن بۆ چوار باخی ماڵی پاشا کە ماوەیەکی زۆر لە شارەوە دوور دەبێ و چەندە پاشا هەوڵ دەدا لەشکر و پاسەوانیان بخەنە تەك بەڵام کچە نایەڵێ و لەوێ مەڵکەحمەد فریای دەکەوێ و دەیفڕێنێ و کچی پاشاش لەگەڵ خۆیاندا دەبەن و کچی شای پەرییان دەیکا بە کەنیزەکی خۆی, بەم جۆرە هەردوکیان بە یەك شاد و شوکر دەبنەوە و ژیانێکی خۆش دەبەنە سەر.

****

کەللـــــە ســـەر

دەگێڕنەوە کە لە زەمانێکی زۆر کۆندا مەلایەك لە شارێکدا دەژی و تەنها کچێکی دەبێ. جارێکیان مەلا دەچێ بۆ سەفەر و لە ڕێگا کەللە سەرێك دەدۆزێتەوە تەنها ئێسکە سپییەکەی ماوە و تەماشا دەکا لە ناوچەوانی نوسراوە کە زیندوو دەبێتەوە و چل کەس دەکوژێ ، ئەوسا جارێکی کە دەمرێتەوە. مەلا کە ئەمە دەخوێنێتەوە هەڵدەستێ دوو بەرد دێنێ و ئێسکی کەللە سەرەکەی بە چاکی پێ ورد دەکا و وەك خوێی لێدەکات و جا دەڵێ: دە

بڕۆ ئێستا زیندوو بەرەوە و چل کەس بکوژە ! پاشان دەیکاتە پریاسکەیەکەوە و دەیخاتە گیرفانی بە نیازی ئەوەی فڕێی بداتە ڕووبار یان دەریایەکەوە تا بە تەواوی دڵنیا بێت لەوەی کە تەفر و توونای کرد و لە ناوی برد, بەڵام پاش ماوەیەك لە بیری دەچێتەوە و دەگەڕێتەوە ماڵەوە, کچەکەی جلەکانی باوکی دەبا بیشوات و تەماشا دەکا پریاسکەیەك لە گیرفانیدایە و دەیکاتەوە و دەڕوانێ شتێکی وەك خوێی تێدایە ، ئەمیش زمانێکی لێدەدا و دەبینێ تامی هیچ نادا فڕێیدەداتە ناو ئاوەکەوە.پاش ئەوەی جلەکان وشك دەبنەوە و باوکە لە بەری دەکات و دەست دەکات بە گیرفانیدا, دەڕوانێ پریاسکەکە نەماوە, یەکسەر پەنجەی خۆی دەگەزێ و بە کچەکەی دەڵێ چیت لێکرد ؟ ئەمیش مەسەلەکەی بۆ دەگێڕێتەوە و مەلا ترسێك دەنیشێتە دڵی و فرەی پێ ناچێ کچە سکی دەبێ و قاو دادەکەوێ کە کچی مەلا کاری خراپەی لێوەشاوەتەوە و ئەم دەنگ و باسە دەگاتەوە بە مەلا و کچەی دەخاتە بەر لێپرسینەوە و ئەمیش سوێندی بۆ دەخوا کە پاکە و هیچ خراپەیەکی لێنەوەشاوەتەوە و خەڵك و خوایەکی زۆر ڕوو لە مەلا دەنێن کە کچە نەکوژێ تا سکەکەی دادەنێ ، ئەگەر لە داوێنەوە بووی ئەوە بەڵگەی خراپە کارییە و دەبێ بە سزای خۆی بگات و ئەگەریش لە دەمەوە داینا ئەوە کاری خوایە و کەس لەگەڵ کاری خوادا هیچی پێ ناکرێت.

لە پاش نۆ مانگە و نۆ ڕۆژە کچە لە دەمەوە کوڕێك دادەنێ و بەمە داوێن پاکیی کچە دەردەکەوێ و کوڕەش نیشانەی موعجیزەیەکی پاشە ڕۆژی لێ چاوەڕوان دەکرێ. ڕۆژ لە دوای ڕۆژ کوڕە بە شێوەیەکی نائاسایی گەشەی دەکرد و زیرەکی و وریاییەکی نا ئاسایی لێدەردەکەوت.

وەختێ تەمەنی بوو بە حەوت ساڵ کوڕە لە پیاوێکی تەواو و کامڵ دەچوو لە ئەقڵ و هەڵسو کەوتدا.

لەم وەختەدا ڕۆژێکیان پاشای ئەو شارە ناردی بە شوێن هەموو زانا و حەکیم و مەلا و پیاوماقووڵی شارداو وتی:

من ئەمشەو خەونێکم دیوە زۆر سەرم لێ سوڕ دەمێنێ. لەم خەونەمدا ماسییەکی سوورەوە کراویان لە سەر سینیەك هێنایە بەردەمم و لەم کاتەدا ماسیی دەستی کردە پێکەنین پێم. وا ماوەی چل ڕۆژتان دەدەمێ کە ئەم خەونەم بۆ خەو پەرژێن بکات و پاش ئەم ماوەیە ئەگەر کەسێك نەبوو ئەوا لە ملی هەمووتان دەدەم.

مەلاکان هەرچەند سەریان هێنا و سەریان برد نە گەیشتنە هیچ ئەنجامێکی ئەم خەونەی پاشا. مەلای باوکی کچەش ڕۆیشتەوە بۆ ماڵ و خەم و خەفەت دایگرتبوو نەیدەزانی چی بکا. کوڕە کە پێی دەوت بابە لێی پرسی ئەوە چیتە بۆ چی وا زویر و پەرێشانی !؟ مەلاش وتی: کوڕم تۆ جارێ منداڵی و چیتە لەم جۆرە پرسیارانە ؟ من کەمێ نەخۆش و بێ تاقەتم بۆیە وا دێمە بەر چاو، کوڕە هەر وازی نەهێنا و وتی: بابە دیارە دەردێکت هەیە و دەبێ پێم بڵێی بزانم چیە بەڵکو بتوانم فریات بکەوم. مەلا چاری نەما و وتی: کوڕم پاشا خەوێکی وای بینیوە و کردوویەتیە سەرمان کە ئەگەر لە پاش چل ڕۆژ بۆی لێکنەدەینەوە لە سەری هەموومان دەدا. کوڕە وتی: جا ئەوە چیە بابە؟ لێکدانەوەی ئەو خەونە زۆر ئاسانە، تۆ کە ڕۆیشتیتەوە بۆ لای پاشا پێی بڵێ: پاشا لێکدانەوەی ئەم خەونەی تۆ لای کچەزایەکی حەوت ساڵانەی منە و ئەگەر وتی بیهێنە بڵێ ئەو دەیەوێ خۆت و خۆی هەردوکتان بە تەنیا لە ڕۆژێکدا بن ئەوسا خەونەکەت بۆ لێکدەداتەوە مەلا وتی: باشە کوڕم بە من بڵێ و منیش بە پاشای دەگەیەنم کوڕە وتی: بابە نابێ و ئەمە نهێنیەکە دەبێ هەر خۆم بە پاشای ڕابگەیەنم و نابێ کەس پێی بزانێ بەڵام دەبێ ئەوەش بە پاشا بڵێ کە چیم پێ وت دەبێ جێبەجێی بکات.

پاشا بە مەرجی کوڕە بچکۆل ڕازی دەبێ و دەنێرێتە شوێنی. مەلا کوڕە دەباتە خزمەتی پاشا و خۆی دەگەڕێتەوە. پیش هەموو شتێك کوڕە پرسیار دەکا: جەنابی پاشا چەند کوڕت هەیە ؟ ئەویش دەڵێ: کوڕم نیە. ئەی چەند کچت هەیە ؟ – تەنها کچێك.

ئـەمجار کـوڕە دەڵـێ: جـەنابی پاشـا دەمـەوێ هـەردوکمان پێکـەوە تـەواوی ژوورەکـانی کۆشـکەکەت بگـەڕێین. پاشـا دەڵـێ باشـە ئەمـە پەیوەنـدیی بـە لێکدانـەوەی خەونەکە چیە؟ کوڕەش لـە وەڵامـدا دەڵـێ: پاشا من بـەو مەرجـە هاتووم چیم وت بە قسەم بکەی, ئەویش دەڵێ باشە با وابێ, بەم جۆرە هەموو هۆدەکان لەگەڵ پاشادا دەگەڕێ و ژووری کچەش پێوە. پاشان دەرگای یـەك ژوور مایەوە کوڕە وتی: ئەمە چیە ! وتیان: ئەمە ژێر خانە، وتـی ئەمیشم بۆ بکەنـەوە وتیـان: کلیلـی لای کچـی پاشـایە ، وتـی: دەبـێ بـۆم بێـنن. چـوون و هاتنـەوە و وتیـان: کچـی پاشـا دەڵـێ ونم کـردووە, کـوڕە وتـی: لێـی گـەڕێن پێویست ناکات و لـە دڵی خۆیدا وتـی کلیلـی کردنـەوەی دەرگـای خەونەکـەی پاشا لێرەدایە. ئەوجا لەگەڵ پاشادا چوونەوە بۆ دیوەخـان و وتـی: جـەنابی پاشـا دەمـەوێ مـاوەی هەفتەیـەك لـە مـاڵی ئێـوەدا بم و جا دوای ئـەوە مانـای خەونەکەت بۆ لێکدەدەمـەوە. پاشایش وتـی: چۆن دەڵـێی با وا بێ کوڕە لـە مـاڵی پاشـادا بە ڕۆژ دەخـەوت و بەڵام بە شـەودا تـا بـەیانی نەدەخـەوت و بـە دزییەوە چاودێریی کچی پاشای دەکرد کە هەموو شەوێك لە دوای نیوە شـەو و خـەوتنی خـەڵك کچـە دەچـوو دەرگـای ژووری ژێـر خانەکـەی دەکـردەوە و دەچووە ژوورەوە و لەوێ تادەمەو بەیان لەگەڵ چل جنۆکـەدا کـەیفی دەکرد و ڕایدەبوارد و دەمـەو بـەیان دەهاتـە دەرەوە و دەرگاکـەی بـە کلیل دا دەخست. شـەوی حەوتـەم کـوڕە بچـکۆل شمشـێری هـەڵگرت و لـە شـوێن کچـە چـووە ژوورەوە هەر چل جنۆکەکەی کوشت, بۆ سبەینێ چووە لای پاشا و حاڵ و مەسەلەی بۆ گێرایەوە و وتی: جەنابی پاشا ئەمە بوو لێکدانەوەی خەونەکەی تۆ.

پاشا هەڵسا و سەری کوڕەی ماچ کرد و فەرمانی دا خەڵاتێکی باش بکرێ. کوڕە هەر خەڵاتێك کرابوو دای بە مەلا و وتی: بابە ئیشێکم پێتە بابڕۆین بۆ فلان جێگا. لە ڕێگا گەیشتنە ئەو شوێنەی کە مەلا کاتی خۆی کەللە سەرەکەی دۆزیبۆوە و وردی کردبوو. کوڕە بچکۆل لەوێدا وەستا و وتی:

ئیدی من لێره دا کارم تەواو بوو و ماڵئاواییت لێدەکەم. مەلا سەری سوڕما و وتی: چی بووە کوڕم بۆ چی و بۆ کوێ دەڕۆی ؟ کوڕە وتی: بابە دەمرم! مەلا ترس و سامێکی بێ ئەندازەی لێنیشت و ئەژنۆی هاتە لەرزین. لێرەدا کوڕە مەسەلەی کەللە سەرەکەی بۆ باس کرد و چۆن کچەکەی ، واتە دایکی کوڕە ، بە زمان لێدانی تۆزی ئەو کەللە سەرە سکی پڕ بووە و چۆن ئەمی بە دەم داناوەو خەوەکەی پاشای چۆن لێکدایەوە و چۆن هەر چل جنۆکەکەی کوشتووە. بەڵام دوا قسەی ئەوە بوو کە مانا لێکدانەوەی ئەم خەوەی پاشا نهێنی بێت و لای کەس نەیدرکێنی و پاش ئەم قسانە گیانی سپارد. مەلا زۆر گریا بە دیاریەوە و ئەوجا هەر لە وێدا گۆڕێکی بۆ هەڵکەند و ناشتی.

کـــوڕە جـــــۆلا

دەگێڕنەوە کە لە زەمانی سوڵتان مەحمووددا کابرایەکی جۆلا لە دێیەکدا دەبێ، ئەم جۆلایە کچێکی زۆر جوان و نازداری دەبێ جارێکیان سوڵتان مەحموود لەگەڵ هەیاسی وەزیریدا جل و بەرگی دەروێشیی دەپۆشن و دەست دەکەن بە گەڕان لە وڵاتەکەی خۆیاندا و ڕۆژێك ڕێیان دەکەوێتە ماڵی ئەم جۆلایە. کابرای جۆلا بێ ئەوەی بیانناسێ بە پیریانەوە دەچێ و خزمەتێکی گەرم و چاکیان دەکا. کاتێ سوڵتان مەحموود کچە دەبینێ ئەوەندە سەنگین و سەلارە دڵی لێدەچێ و بە وەزیر دەڵێ من بە بیانووی ئێشێك دەچمە دەرەوە و تۆ خوازبێنی ئەم کچەم بۆ بکە. بەم جۆرە وەزیر داوای کچە لە باوکی دەکا ئەمیش لە وەڵامدا دەڵێ کچەکەم بڕیاری شوو

کردنی به دەستی خۆیەتی و ئەگەر ئەو ڕازی بێ منیش ڕازیم. پاشان پرس و ڕا به کچه کرا و ڕازیی بوو. سوڵتان پارەیەکی زۆری به ماڵی باوکی کچه دا و هەر لەوێ زەماوەندی کرد و گواستیەوە. له پاش سێ ڕۆژ دەروێش (واته سوڵتان مەحموود) به ژنەکەی وت: ئافرەت خۆت دەزانی من گەڕیدەم و هەر ڕۆژه قۆناخم شوێنێکه ئەم بازیبەنده ئاڵتوونەت دەدەمێ ئەگەر سکت بوو و سکەکەت کوڕ بوو ئەوە بیکەرە باڵی ، ئەگەر کچ بوو ئەوە بیفرۆشه و بۆی خەرج بکە.

له پاش ئەم قسانه سوڵتان دۆعاخوازییان لێدەکات و دەگەڕێتەوە بۆ شاری خۆی و ئیدی لەم ژنەی ناپرسێتەوە ، ئەوە نەبێ که پارەیەکی مۆڵی بۆ به جێدێڵێ، ژنەش له ماڵی باوکیدا دەمێنێتەوە و له پاش نۆ مانگ و نۆ ڕۆژ سکەکەی دادەنێ و کوڕێکی دەبێ. کوڕە گەورە دەبێ و له تەمەنی ده دوانزه ساڵدا ڕۆژێکیان منداڵان له دەرەوە تانووتی ئەوەی لێدەدەن که کەس نازانێ باوکی کێیه. کوڕە بەم توانجه زۆر نیگەران دەبێ و ئیسته ڕەم له دایکی دەکا پێی بڵێ کێیه وکێ نیه. چەنده دایکی ڕاوە ڕێویی بۆ دێنێتەوە و پێی دەڵێ ڕۆڵه ئەمه باوکته (واته باوکی خۆی), بەڵام ئەم دڵی ئاو ناخواتەوە و بەرۆکی دایکه بەر نادا, دایکه ناچار دەبێ و دەڵێ: کوڕم باوکی تۆ دەروێشێکی گەڕیدەیه و تەنیا بۆ سێ ڕۆژ منی هێناوە و ئیدی نازانم ڕووی کردووەته کوێ و چی لێ هاتووە ؟ تەنیا ئەم بازیبەنده ئاڵتوونەی بۆت به جێهێشتووە که بیکەمه باڵت. کوڕە که ئەمه دەبیستێ دەڵێ ئیدی جێگەی من ئێرە نیه و دەبێ بڕۆم هەر چەنده دایکی دەگری و قژی دەڕنێتەوە سوودی نابێ، ناچار بازیبەندەکه له باڵی دەبەستێ و کوڕەش ماڵئاوایی دەکا و دەڕوا ڕوو دەکاته شاری سوڵتان مەحموودد. کوڕە ئەوەنده جوان بوو له شاردا هەموو کەس لێی ورد دەبووەوە. به بەر دوکانی حەڵواچییەکدا تێپەڕی، حەڵواچی بانگی لێکرد و پێی وت: وا دیارە تۆ له غەریب و بێکەس دەچی لەم شارەدا ؟ کوڕەش وتی: ئەرێ بەخوا بێ کەس و بێ دەرەتانم. ئەوجا

کابرای حەڵواچی پێی وت: دە باشە وەرە ببە بە کوڕی من ئەمیش زۆری پێ خۆش بوو و گەلێ سوپاسی حەڵواچی کرد, کاتی ڕۆیشتنەوەی بۆ ماڵ ژنی کابرای حەڵواچی ئاگری تێبەر بوو بۆ جوانی کوڕە تەماحی تێکرد. کوڕە نەیتوانی چاوی ناپاکی لە ڕاست ژنی خانە خۆێکەیبەرز بکاتەوە و هەر چۆنێك بوو وەستای ڕازیی کرد کە شەویش لە دوکان بخەوێ و نایەتەوە بۆ ماڵ بەمجۆرە دوکانی حەڵواچی بە بۆنەی جوانی و شۆخی کوڕەوە برەوی پەیدا کرد و هەردەم قەڵەباڵغ بوو. ڕۆژێکیان کچی وەزیر کارەکەرەکەی نارد بۆ کڕینی حەڵواو وەختێ هاتە پێشەوە خەڵکەکە دڕنیان بۆ داو کارەکەر لەبەر جوانیی کوڕە واقی و ڕما و لەوێدا وەستاو نەگەڕایەوە. کچی وەزیر کارەکەرێکی تریشی نارد ئەویش نەگەڕایەوە خانم لە دڵی خۆیدا وتی خۆ هەردوکیان هەر نەهاتنەوە با خۆم بڕۆم بزانم چیە؟! کاتێ گەیشتە ئەوێ و چاوی بە کوڕی حەڵواچی کەوت شێت و شەیدای بوو بە وەستای حەڵواچیی وت: وا من دەڕۆمەوە و تۆش دەبێ سینیەك حەڵوام بەم کوڕەتدا بۆ بنێری. پاشان خانم و کارەکەرەکانی ڕۆیشتنەوە و تۆزێکی پێچوو کوڕی حەڵواچی بە سینیەکەوە خۆی کرد بە ژووردا. کچە بردیە ژوورێکەوە و کارەکەرەکانی کردە دەرەوە و پێی وت: گوێ ڕاگرە من کچە وەزیرم و چی دەڵێم دەبێ جێبەجێی بکەی. من دەمەوێ دەستت لەگەڵ تێکەڵ بکەم و لە گەڵت ڕابوێرم, ئەگەر ڕازی دەبی باشە و ڕازیش نابی بە دەردێکت دەبەم ئەوسەری نەبێتەوە. کوڕەش ناچار بوو دەستی کردە کەیف کردن لە گەڵیدا وئەم کارە بوو بە پیشەی هەموو ڕۆژێ. کچی وەزیر لەبەرئەوەی مەسەلەکەی ئاشکرا نەبێت هەڵسا بە دزییەوە کارێزکەنی گرت و لە ژوورەکەی خۆیەوە لە غەمیان بۆلێدا بۆ ژوورێکی پشتەوەی دوکانی حەڵواچی کە بە شەو کوڕەی تێدا دەخەوت و کوڕە لەوێ بەتەختە داپۆشی و ڕایەخی بە سەردا ڕاخست و دەرگایەکی نهێنیێ تێدا هێشتەوە, هەموو شەوێك خانم کارەکەرێکی دەناردە شوێن و کوڕە دەڕۆیشت تادەمەو بەیان کەیف و سەفای لەگەڵدا دەکرد .

جارێکیان سوڵتان مەحموودد فەرمانێکی دەرکرد کە نابێ بە شەو کەس هاتوچۆ بکا و هیچ ماڵێك نابێ چرا داگیرسێنن. ئەو شەوە سوڵتان خۆی گۆڕی و جلی دەروێشیی لە بەر کرد و کەوتە گەڕان بە ناو شاردا. لە دوورەوە تەماشای کرد وا ترووسکاییەك لە دوکانی حەڵواچیەوە دیارە.ئەمیش چوو تەقەی لە دەرگادا و کوڕە لێی کردەوە دەروێش زۆری لێپارایەوە کە ئەو شەوە داڵدەی بدات و جێگەی بکاتەوە چونکە غەریبە و کەس ناناسێ لەم شارەدا و نەوەك یاساوڵەکانی سوڵتان بیگرن و ڕاپێچی بەندیخانەی بکەن ! کوڕەش فەرمووی لێکرد و بردیە لای خۆی. زۆری پێ نەچوو لە ژێرەوە لە تەختەکە درا و کارەکەر وتی خانم دەڵێ بفەرمێ, کوڕەش وتی: بڵێ بە خانم ئەمشەو میوانم هەیە, ماوەیەکی خایاندو کارەکەر هاتەوە و وتی: خانم دەڵێ با خۆی و میوانەکەی بێن. دەروێش سەری لەم کارە سووڕ ما و پرسی ئەمە چیە؟ کوڕە لە وەڵامدا وتی هەقت بە سەرەوە نەبێ و وەرە لەگەڵماندا. ئەوجا هەردوکیان بە ژێر لەغەمدا ڕۆیشتن تا گەیشتنە ماڵی وەزیر. کچە بەرەو ڕووی کوڕی حەڵواچی هات و باوەشی پێدا کرد و ئەو شەوە تا دەمەو بەیان بە بەر چاوی دەروێشەوە کەیف و سەفای خۆیان کرد. وەزیر بەڵێنی دابوو ئەم کچەی بدا بە سوڵتان و لەوەدا بوو لەو ڕۆژانەدا مارەی بکات ئەوجا دەمەو بەیان هەردوکیان دیسانەوە بە ناو لەغەمەکەدا گەڕانەوە بۆ سبەینێ دیسان سوڵتان فەرمانی دا کە هاتوچۆ کردن و چرا داگیرساندن بە شەو قەدەغەیە, ئەو شەوە سوڵتان و هەیاس و هەسەنی مەیمەنیی وەزیرکە باوکی کچەکە بوو ، جلی دەروێشیان لەبەر کرد و کەوتنە گەڕان بە ناو شاردا. سوڵتان بردنی بۆ لای دوکانی حەڵواچی و تەماشایان کرد ڕووناکییەکی لێوە دیارە. ئەمانیش لە دەرگای دوکانیان داو کوڕە لێی کردنەوە. هەرسێکیان کەوتنە پاڕانەوە کە ئەو شەوە داڵدەیان بدا نەوەك یاساوڵەکانی سوڵتان بیانگرن. کوڕەش بردنیە ژوورەوە بۆلای خۆی و کەمێکی پێچوو تەق تەق لە ژێرەوە لە تەختەکە درا و دەنگێکی ژنانە لە ژێرەوە بەرز بووەوە و وتی: خانم دەڵێ با بفەرمێ, کوڕە

وتی: پێی بڵێ سێمیوانی لە لایە, لە پاش تاوێك خانم وەڵامی ناردەوە با سێ میوانەکەش لەگەڵ خۆیدا بهێنێ. بەم جۆرە هەرسێکیان بە لەغەمەکەدا شوێن کوڕە کەوتن. کاتێ گەیشتن هەسەن مەیمەنی تەماشای کرد ئەمە ماڵی خۆیەتی و خەریك بوو خۆی ئاشکرا بکات، بەڵام سوڵتان نەیهێشت و هەڕەشەی لێکرد کە هەرچی ڕوو بدات نابێ کەس پێیان بزانێ. کچە بە دەستووری جاری پێشوو بە پیریی کوڕەوە هات و باوەشی پێدا کرد و بە بەرچاوی هەرسێکیانەوە کەوتە کەیف و سەفا و ڕابواردن لەگەڵ کوڕەدا.
هەسەن مەیمەنیی بە جارێ تێکچوو و بەرچاوی تاریك بوو, ویستی شیرەکەی لە ژێرەوە دەربێنێ و هەردوکیان داپاچێ ، بەڵام ئەمجارەش سوڵتان نەیهێشت, بەم جۆرە کچی وەزیر ئەو شەوە بە بەرچاوی باوکی و هەیاس و سوڵتان مەحمووددەوە لەگەڵ کوڕەدا تێر کەیفی کرد بێ ئەوەی بیانناسێتەوە.

بۆ سبەینێ سوڵتان مەحموود بڕیاری دا لەگەڵ هەیاس و دەستە و دایەرەیدا بۆ ماوەی چل ڕۆژ بچێ بۆ ڕاووشکار تا ئەم پەژارە و نیگەرانیەی کەمێك بڕەوێتەوە. لە بەر ئەوە کاروباری خستە ژێر دەستی هەسەن مەیمەنیی وەزیرەوە و پێشی وت: تا دێمەوە نامەوێ کوڕی حەڵواچی لە گوڵێ کاڵتری پێ وترابێ.

بەڵام هەر کە سوڵتان پشتی پێی هەڵکرد ، وەزیر کە لە ناخەوە دەکوڵا و خەریك بوو لە داخاندا بتەقێ ، خۆی پێ ڕاگیر نەکرا و دەسبەجێ فەرمانی دا کوڕی حەڵواچی یان گرت و خستیانە ژێر دار و فەلاقەوە و بەشاردا جاڕ درا کە هەموو خەڵك ئامادە بن کوڕەی حەڵواچی فلأنە ڕۆژ لە سێدارە دەدرێ. لەو ڕۆژەدا تەواوی خەڵکی شار خورۆشانە مەیدانێکی گەورەی قەراخ شار و سێدارە هەڵخرا بۆ کوڕی حەڵواچی. سوڵتان و دەستە و دایەرەی لە دووری شارەوە ئەو قەرەباڵغییەیان بەدی کرد و بە پڕتاو هاتنەوە, سوڵتان تەماشای کرد وا کوڕی حەڵواچی ڕوت کراوەتەوە و بۆ پای قەنارەی دەبەن, کە چاوی

بە بازیبەندە ئاڵتوونەکەی کەوت یەکسەر ناسییەوە کە ئەمە کوڕی خۆیەتی.
ئەوجا فەرمانی دا خێرا پۆشتەیان کردەوە و بە هەسەن مەیمەنیی وت نەموت ئازاری نەدەی خۆ ئەمە کوڕی منە ، بڕوانە بازیبەندەکەی !
ئەوجا هەر لەوێدا دەستوور درا کچی وەزیر لە کوڕە مارە ببڕن و حەوت ڕۆژ و حەوت شەو زەماوەندیان بۆ گێڕان. پاشان سوڵتان ناردی بە شوێن جۆلاو دایکی کوڕەدا و هەموو لایەك بە یەك شاد و شوکر بوونەوە.

****

پاشـــا و ڕۆژگـــــــار

دەگێڕنەوە لە زەمانێکی زۆر کۆندا پاشایەك دەبێ ژنەکەی دەمرێ و کوڕ و کچێکی لێبەجێدەمێنێ. پاشا بڕیار دەدا ئیتر ژن نەهێنێتەوە بۆ ئەوەی منداڵەکانی نەکەونە ژێر دەستی باوەژنەوە.
ساڵ دێ و ساڵ دەڕوا کوڕە و کچە گەورە دەبن و پاشا بڕیار دەدا بچێ بۆ حەج. پاشا زۆر متمانەی بە وەزیرەکەی دەبێ و لە بەر ئەوە بانگی دەکاتە لای خۆی و دەڵێ: وا من دەچم بۆ حەج و کوڕەکە لەگەڵ خۆم دەبەم، بەڵام کچەکە بە ئامانەت دەسپێرم بە تۆ. وەزیریش دەڵێ: جەنابی پاشا کچ کچی تۆیە برازای منە ، تۆ بڕۆ خوات لە پشت بێ و خەمت نەبێ ، بەم جۆرە تەدارەکی سەفەر بۆ پاشا ڕێك دەخرێ و لەگەڵ دەستە و تاقمیدا دەکەونە ڕێ و دەڕۆن, کچەش لە کۆشك و سەرای خۆیاندا دەمێنێتەوە هەرگیز لە ژووری خۆی نایەتە دەرەوە. چەند ڕۆژێکی پێدەچێ وەزیر مرخی لێ خۆش دەکا و ڕۆژێکیان بە دزە دەچێتە گیانی و پێی دەڵێ:

دەمەوێ لەگەڵم ڕێك بکەوی و دەستم لەگەڵ تێکەڵ بکەی ئەگەر ڕازی نەبی پیلانێکی وات بۆ ڕێك دەخەم کە باوکت سەرت ببڕێ کچەش دەڵێ: جەنابی وەزیر تۆ لە جێی باوکمی و ئەمە تۆ چی دەڵێی؟! خۆ باوکم منی بە ئامانەت داوەتە دەستی تۆ !

ئەم قسانە هیچ کەڵکێکی نەبوو و وەزیر هەر لە سەر قسەی خۆی سوور بوو ، ناچار کچە بە زۆر کردیە دەرەوە و ئیدی نەیهێشت ڕوو بکاتە ئەوێ. دوای ئەوەی کە پاشا حەج دەکا و دەگەڕێتەوە ، وەزیر و گشت خەڵکی شار دەچنە پیریەوە. کاتێ وەزیر لێی دەچێتە پێشەوە و دەستی ماچ دەکا پاشا دەڵێ: جەنابی وەزیر کچەکەم چۆنە و ئەم ماوەیە ئەرکی پارێزگاری و چاودێری کردنیت بە جێ هێناوە؟ وەزیریش بە ناڕەزایی دەربڕینێکەوە دەڵێ: جەنابی پاشا چیت عەرز کەم ، ئەم کچەی تۆ لە فەرمانی مندا نەبوو ودەستی دایە لایەنی لاساری و خراپە کردن وماڵەکەی کردبوو بە مەڵبەندێکی خراپەکاری و هەموو کەسێك هاتوچۆی دەکرد. پاشا بەم قسەیە چاوی پەڕییە تەوقی سەری و بە جاری تێکچوو و هەر لەوێدا فەرمانی دا بە کوڕەکەی کە لە پێش ئەمەوە بڕوات و خوشکەکەی لە شار دوور بخاتەوە و سەری ببڕێ و جلە خوێناوییەکانی بهێنێتەوە، چونکە نایەوێ چاوی بەو کچە ناپاکەی بکەوێ کوڕە هەر چەندە دەیزانی کە خوشکەکەی پاکە و کاری وای لێناوەشێتەوە بەڵام بە ناچاری ملکەچی فەرمانەکەی باوکی بوو و چووەلای خوشکەکەی و حاڵ و مەسەلەی تێگەیاند. کچە بە دەم گریانەوە شوێن براکەی کەوت و ڕۆیشتن. زۆر لە شار دوور کەوتنەوە ولە سەر کانی و ئاوێك لێیاندا و لەوێ براکە پێی وت: خوشکی باشم من دەزانم تۆ لەپەڕەی گوڵ پاکتری ، لە بەر ئەوە ناتکوژم و لێرە دا بەرەڵات دەکەم بۆ هەر کوێ دەڕۆی بڕۆ.

ئەو جا کوڕە مریشکێکی سەر بڕییە سەر هەندێ لە جلەکانی خوشکەکەیدا و بردیەوە بۆ لای باوکی تا دڵنیا بێت لە سەر بڕینی کچەکەی.

لەم لاشەوە کچی هەژار و داماو دەشت و دەری دا لەبەر و چەند شەو و چەند ڕۆژ ڕێگەی کوتا و جلەکانی لەبەر دڕك و داڵ هەرزاڵ بوون و دڕان و قنیاتیشی هەر گژوگیای ئەو چۆڵەوانیە بوو, شەوێکیان چووە ناو تۆقەڵە تووتڕکێکەوە بۆ ئەوەی تێیدا بحەسێتەوە. بۆ بەیانی کاتێ کە هەتاو کەوت کوڕە پاشایەك بە توولەو تانجییەکی زۆرەوە هاتبوو بۆ ڕاو لەو گوزەرەدا. کاتێ توولە و تانجییەکان لە بنە تووتڕکەکە نزیکبوونەوە کەوتنە حەپەحەپ و کلکەلەقێ. کوڕی پاشا لە دڵی خۆیدا وتی ئەمە بێ مەلامەت نیە ، وەختێ چووە پێشەوە ڕوانی وا ئافرەتێکی شۆخ و جوان بە جل و بەرگێکی شڕ و شۆڵەوە کرووشکەی کردووە. ئەمیش پێی وت:

تۆ چیت ، دێوی درنجی پەریت ئادەمیت چیت ؟!

بەخوا نەدێوم و نە پەری ، بەڵکو ئافرەتێکی ئاوارە و دەربەدەرم و دەمەوێ لە پەنای یەکێکی بە ویژداندا کارێك بکەم و بۆ خۆم بژیم.

کوڕی پاشا عەباکەی سەرشانی خۆی بۆ هەڵدا و کچەش پێچایە خۆیەوە و لە نێو بنەتووتڕکەکە هاتە دەرەوە. کوڕەی پاشاش خستیە پاشکۆی خۆی و بردیەوە بۆ ماڵی خۆیان و لەوێ پۆشتەیان کردەوە و کچەش بە گورج و گۆڵی دەستی دایە ڕاپەڕاندنی ئیش و کاری ناوماڵ. پاش بەینێك بۆیان ئاشکرا بوو کە ئافرەتێکی فرە ژیر و ئاقڵە و کردار و ڕەفتاری لە کچی بنەماڵەیەکی خانەدان و وەجاخ زادە دەچێ. ئەوجا کە بە تەواوی دەست ودڵپاکیی کچە بۆ هەموو لایەك دەرکەوت کوڕی پاشا بە باوکی وت: من دەمەوێ ئەم کچەم بۆ مارە بکەی, ئەو هەر چەندە لە ماڵی ئێمەدا کارەکەرە ، بەڵام ئافرەتێکی ژیر و دانایە.

باوکی زۆری پێ خۆش بوو و کچەیان لە کوڕی پاشا مارە کرد. لە پاش ساڵێك خوا کوڕێکی دایە و ئەوەندەی تر خۆشەویست بوو. لە مەودوا کچەش ڕازی دڵی خۆی لای مێردەکەی درکاند و پێی وت منیش کچە پاشام و لە بەر دەردێك خۆم ئاوارە کردووە و ئێستادەمەوێ بمبەیتەوە بۆ ماڵی باوکم چونکە

زۆریان بیر دەکەم و هیچ هەواڵێکیان نازانم.

کوڕی پاشا دوای پرس و ڕاکردن بە باوکی و وەرگرتنی ڕەزامەندیی ئەو ، تەدارەکی سەفەری ڕێکخست و چەند سوارێکی ئامادە کرد و ژنەکەی و منداڵەکەی دایە دەست دۆستێکی جێمتمانەی خۆی و پێی وت: ئێوە بڕۆن لە فلان شوێندا بارگە و بنە بخەن ، منیش پاش چەند ڕۆژێك دەگەمە لاتان و پێکەوە بەرە و ماڵی باوکی ژنەکەم دەکەوینە ڕێ.

کاروانی ژنی کوڕی پاشا بە ڕێکەوت و ماوەیەکی زۆر ڕۆیشتن و بۆ ئێوارە لە دەشتێکدا لایاندا, دەست و پێوەند خێرا خێوەتی ژنی کوڕی پاشایان هەڵدا و ئامادەیان کرد بۆ ئەوەی تێیدا بحەسێتەوە.

کاتی نیوەشەو کابرای جێ متمانەی کوڕی پاشاکە ژنەکەی بە ئامانەت درابووە دەست بە دزە چوون خێوەتی ژنەوە و وتی:

– لەو وەختەوە کە تۆ بە کارەکەریی هاتوویتە ماڵی پاشا من گرفتاری تیری ئەشقت بووم و ئێستادەبێ دەستم لەگەڵ تێکەڵ بکەی.

هەرچەندە ژنە تکای لێکرد هیچ سوودێکی نەبوو و کابرا پێی وت خۆتم نەدەی بە دەستەوە کوڕە کۆرپەکەت دەکوژم بەڵام ژنە هەر بەرگریی کرد و خۆی نەدا بە دەستەوە ، کابرا کوڕەکەی کوشت و ئەمجار هەڕەشەی ئەوەی لێکرد کە خۆیشی بکوژێ. ژنە وتی:

– باشە ڕازی دەبم بەڵام بەو مەرجەی ڕێگەم بدەی بچمە دەرەوە دەستێ بە ئاو بگەیەنم.

کابرا بەوە ڕازی بوو, ژنە چووە دەرەوە و خێرا پێڵاوەکانی لە پێ داکەند بۆ ئەوەی ترپەی پێی نەیەت و کەوتە ڕاکردن, ماوەیەکی پێچوو ژنە هەر نەگەڕایەوە. کابرا دەرچووە دەرەوە ئەم لا گەڕا و ئەو لا گەڕا سۆراخی ژنەی نەکرد و نەیزانی بە چ لایەکدا ڕۆیشتووە، ئەوجا بە نائومێدیی گەڕایەوە خێوەتەکەی خۆی و تا بەیانی بەبێ ئارامی لە ناو جێگەدا دەتلایەوە. بۆ سبەینێ کوڕی پاشا گەیشتە ئەوێ و هەواڵی ژن و منداڵەکەی لێپرسی ،

ئەمیش لە وەڵامدا وتی:
– ماڵت بە قوڕنەگیریٚ ژنی چی و منداڵی چی !؟ ئەم ژنەی تۆ دیٚو بوو ، وا منداڵەکەی خۆی سەر بڕیوە و کەس نازانیٚ بە چ لایەکدا ڕۆیشتووە.
کوڕی پاشا لە کابرای جیٚمتمانەی دەکەویٚتە گومانەوە وپیٚی دەڵیٚ:
– درۆ دەکەی ، ئەم کارە لە ژیٚر سەری تۆ دایە, بڕۆ ناتکوژم بەلاٚم لە بەر چاوم مەمیٚنەوە بۆ کویٚ دەڕۆی بڕۆ هەی بیٚ سفەتی ناپاك.
کابرا سەری خۆی هەڵگرت و ڕۆیشت و ئەو ولاٚتەی بە جیٚهیٚشت. کوڕی پاشاش سەفەرەکەی بە تاڵ کرد و سوارەکانی ناردەوە بۆ شار و پیٚی وتن بڵیٚن بە باوکم من بە کاریٚك دەڕۆم و بەم زوانە ناگەڕیٚمەوە. بەم جۆرە ئەویش ولاٚتی بە جیٚهیٚشت و ڕۆیشت.
با بیٚینە لای بە سەر هاتی ژنەوە, ئەو شەوەی کە لە دەستی کابرا هەڵهات تا بەیانی نەوەستایەوە هەر ڕایدەکرد. بۆ سبەینیٚ بەیانی ڕیٚی کەوتە لای جووتیاریٚك لە دەشتیٚکدا جووتی دەکرد ، ژنە لیٚی نزیك بووەوەو ماندوو نەبوونی لیٚکرد وپیٚی وت: مامەی جووتیار تکایەکم لیٚت هەیە بەڵکو ئەو جل و بەرگەی خۆتم بدەیتیٚ منیش لە جیاتیٚدا هەرچی خشڵ و جەواهیٚریٚکم پیٚیە دەتدەمیٚ.
کابرای جووتیار لە وەلاٚمدا پیٚی وت: کچی خۆم وا من جل و بەرگی خۆمت دەدەمیٚ و هیچم ناویٚ لیٚت نە زیٚڕ و نە زیو ، دیارە تۆ دەردیٚکت هەیە و لیٚقەوماوی ، بڕۆ خوات لە پشت من تەنیا ڕەنجی شانی خۆمم بەسە.
ژنە جلی پیاوانەی جووتیارەکەی لەبەر کرد و سەر و میٚزەری بەستەوە و لیٚیدا ڕۆیشت پاش ئەوەی جل و خشڵەکانی خۆی لە بوخچەیەکدا قایم کرد, کەم یان زۆر ڕۆیشت کەس نازانیٚ خوا خۆی نەبیٚ ، تا گەیشتە شارەکەی ماڵی باوکی. ئەوجا چووە دەرماڵی باوکی و لە دەرگای دا، دەست و پیٚوەند هاتنە دەرەوە و لیٚیان پرسی: ها برا چیت دەویٚ و بۆ چی هاتوویتە ئیٚرە ؟ ئەمیش پیٚی وتن من بابایەکی هەژارم و هەر لە منداڵیمەوە خەریکی

چایچێتی بووم لە دیوەخانی پاشایان و گەورەپیاواندا هاتووم بەڵکو ئیشێ کارێکم پێ بسپێرن. ئەوانیش مەسەلەکە دەگەیەننە پاشا و فەرمان دەدا بیهێننە ژوورەوە و پاش بە خێر هاتن و چەند پرسیارێك دەیکا بە چایچی دیوەخانی خۆی و ئەمیش کارەکانی زۆر بە ڕێك و پێکی ڕادەپەڕێنێ و هێجگار جێی پەسەندی و ڕەزامەندیی پاشا دەبێ. ماوەیەکی پێ دەچێ ڕۆژێکیان کابرایەك لە دەرماڵی پاشا دەدا و دەڵێ من هەر لە منداڵیمەوە لە ماڵی پاشایان و گەورەپیاواندا خزمەتی بەرزەولاخم کردووە بەڵکو بە مەیتەرم ڕاگرن، کچە (کە کەس نایناسێتەوە) تەماشا دەکا ئەمە ئەو کابرایەیە کە ویستی دەستدرێژیی بکاتە سەر و کوڕە کۆرپەکەی سەر بڕی ، دەنگ ناکا و لە دڵی خۆیدا دەیهێڵێ. بەینێکی تری پێدەچێ ڕۆژێکیان تەماشایان کرد وا لە دەرماڵی پاشا دەروێشێك بە پرچ و ڕیشی درێژەوە لە دەف دەدا و سۆز دەکا و خەڵك پارەی دەدەنێ. ژنە دەیناسێتەوە کە ئەمە مێردەکەی خۆیەتی وا شەیدا و دێوانە بووە ، لەبەر ئەوە دەچێ ڕوو لە پاشا دەنێ کە ئەم دەروێشە بێنێتە دیوەخانی خۆی بۆ دەف لێدان و سۆز کردن. پاشا کە ڕەوشت و ئاکاری چایچییەکەی خۆی زۆر بەدڵدا چووبوو بۆیە دڵی نەشکاند و فەرمانی دا دەروێشیان بانگ کردە ژوورەوە و پاشا داوای لێکرد لە دیوەخاندا بمێنێتەوە. دەروێش وتی: جەنابی پاشا ئەگەر بیشمخەیتە جێگەکەی خۆت ناتوانم قوبووڵی بکەم, من دەردێکم لە دڵدایە بەم کار و پیشەیەم نەبێ قەت سەبووریم بۆ نایە.

ئەمانیش پێی دەڵێن هەر چۆنێکت کردووە ماوەیەك لە لامان بمێنەرەوە و ماوەودوا بۆ هەر کوێ دەچی خوات لەگەڵ بێ, بەم جۆرە دەروێش ڕازی دەبێ و لەوێ دەمێنێتەوە. لە دیوەخانی پاشادا وا باو دەبێ کە هەر شەوە و یەکێك سەرگورشتەیان حەکایەت یان بەسەر هاتێکی خۆی بگێڕێتەوە. شەوێکیان نۆرە دێتە سەر چایچی دیوەخانی پاشاکە حەکایەت یان بە سەر هاتێك بگێڕێتەوە ، ئەویش دەڵێ جەنابی پاشا من ئامادەم بەڵام مەرجم هەیە,

پاشا فەرمووی مەرجت چیە؟ دەڵێ جەنابی پاشا مەرجم ئەوەیە کە وەختێ من دەست دەکەم بە حەکایەت گێڕانەوە نامەوێ بە هیچ کلۆجێك کەس بچێتە دەرەوە تا تەواوی دەکەم, ئەوی ئێستا کاری سەر ئاوی هەیە بابەجێیبێنێ. ئەمجار دەبێ دەرگاکەش دابخرێ و کلیلەکەی بدرێتە دەستی خۆم. پاشا بە مەرجەکانی ڕازی دەبێ ئەمیش دەست دەکا بە حەکایەت گێڕانەوە و دەڵێ:

"جەنابی پاشا دەگێڕنەوە کە وەختی خۆی پاشایەك دەبێ ژنەکەی دەمرێ و کوڕ و کچێکی لێبەجێدەمێنێ، پاشا ژن ناهێنێتەوە و کوڕ و کچەکە گەورە دەبن، ئەوسا پاشا دەچێ بۆ حەج و کوڕەکەی لەگەڵ خۆی دەبا و کچەش بە ئامانەت دەداتە دەست وەزیرەکەی. پاش ڕۆیشتنی پاشا وەزیر تەماح دەکاتە کچەکە و دەیەوێ دەستدرێژیی بکاتە سەر بەلام کچی پاشا بە ڕەنگاری دەبێتەوە". پاشا لێرەدا گوێ قولاخ دەبێتەوە و دەڵێ زووکە کوڕم ئەنجامی گەیشتە چی؟ ئەمە سەرەتای بەسەر هاتێکی منە ، چایچیش دەڵێ پاشام ئەمە حەکایەتە گوێ ڕاگرە بزانە ئەنجامی چیە. ئەمجار لە سەری دەڕوا و دەڵێ: " کە وەختێ پاشا لە حەج دەگەڕێتەوە وەزیر بەپیریەوە دەچێت و بوختانێکی گەورە بۆ کچەکەی ڕێك دەخا و پاشاش فەرمان دەدا بە کوڕەکەی کە دەسبەجێ بڕوا خۆشکەکەی لە شار دوور بخاتەوە سەری بڕێ", لێرەدا وەزیر ئارامی لێهەڵدەگیرێ و دەڵێ پاشا ڕوخسەتم بدە تەنگاوم دەچمە دەرەوە, چایچیش دەڵێ من مەرجم کردووە و نابێ کەس دەرچێتە دەرەوە و وەزیر بە جارێ ترسی لێدەنشێ و لەرزی لێدێ و چایچیش درێژە بە گێڕانەوەی حەکایەتەکە دەدا و دەڵێ: "جا پاشام براکە خوشکەکەی دەباتە دووری شار و لەوێ بەرەڵای دەکا و نایکوژێ و کچە دەڕوا و بەم ڕەنگ و بەم شێوەیە کوڕە پاشایەك لە ڕاو دەیدۆزێتەوە و دەیباتەماڵی خۆیان و پاشان مارەی دەکات ولە پاش نۆ مانگ و نۆ ڕۆژ کوڕێکی لێ دەبێ. لەم وەختەدا ژنە زۆر بیری ماڵی باوکی دەکا و مەسەلەی ئاوارە بوونی لە مێردەکەی دەگەیەنی. مێرد بە دڵفراوانیەوە تەدارەکی سەفەری بۆ ڕێکدەخات و لەگەڵ

کۆمەڵێك دەستە و تاقمی خۆیدا دەیخاتە ڕێ, پاش ئەوەی کە دەیسپێرێتە دەستی دۆستێکی جێ بڕوا و متمانەی خۆی بۆ ئەوەی تا خۆی دەگاتە لایان ئەم ئاگای لە ژن و منداڵەکە بێت. بەڵام ئەو کابرایە ویستی ناپاکی لەگەڵ ژنەکەدا بکات و کابرا بۆ ئەوەی بە هەڕەشەو گوڕەشە ژنە بێنێتە بەر بار هەڵسا کۆرپەکەی کوشت و ژنەش بە فێڵ خۆیی لە دەست دەرباز کرد و سەری خۆی هەڵگرت". لێرەدا مووچڕکەیەك بە لەشی دەروێشدا دێت و کابرای مەیتەریش ترس و سامێکی زۆری لێدەنیشێ و دەیەوێ پچێتە دەرەوە ، بەڵام بە دەستووری پاشا چایچی نایەڵێ ئەمیش بڕواتە دەرەوە و دەکەوێتەوە گێڕانەوەی بە سەر هات: "جەنابی پاشا ژنە ئەو شەوە تا بەیانی دەشت ودەر دەبڕێت بۆ سبەینێ دەگاتە جووتیارێك و جلەکانی لێوەردەگرێ و لەبەری دەکا و دەڕوا لە دیوەخانی ماڵی پیاوێکدا دەبێ بە چایچی بێ ئەوەی بیناسنەوە". پاشا خەم دایدەگرێ و زۆر سەری لەم بە سەرهاتە سوڕ دەمێنێ و وەختێك دەزانێ چایچی مێزەر لە سەری خۆی دادەگرێ و قژی پەرش و بڵاو دەکاتەوە و دەڵێ:"بابە من کچەکەتم ئەو دەروێشەش مێردەکەمە و ئەم مەیتەرەش کابرای نمەك حەرامی لای مێردەکەمە کە کوڕە کۆرپەکەی کوشتم و ئەمیش وەزیرەکەتە کە ئەو بوختانەی بۆ هەڵبەستم".

ئەوجا هەر لەوێدا بە فەرمانی پاشا لە سەری وەزیر و کابرای مەیتەر دەدرێت و کچی پاشا و مێردەکەی و باوك و براکەی بە یەك شاد و شوکر دەبنەوە.

****

هەیاس و سوڵتان مەحموود

دەگێڕنەوە جارێکیان سوڵتان مەحموود و هەیاسی وەزیری پێکەوە بۆ لایەك دەچن و لە ڕێگا سوڵتان گەوهەرێك دەدۆزێتەوە و دەڵێ: هەیاس ئەوە گەوهەرێکە. هەیاسیش خێرا لە سەر ئەسپەکەی خۆی فرێدەداتە خوارەوە و هەڵیدەگرێ. سوڵتان دەڵێ بێنی هەیاس, ئەمیش دەڵێ: سوڵتان من خۆم هەڵمگرتووە و نایدەم ، تۆ وەك دۆزیتەوە بۆچی خۆت دانەبەزیت و هەڵتنەگرت؟ لە کورتی بیبڕینەوە دەبێتە مشت و مڕێکی زۆریان و پاشان هەیاس دەڵێ: ئێستا ئەمەی پێناوێ ، وەرە با هەر یەکەمان بە سەر هاتی خۆی بگێڕێتەوە و کاممان بەسەرهاتەکەی تاڵتر و ترسناك تر بوو لەوی تر ئەوە گەوهەرەکە بۆ ئەوەمان دەبێ. سوڵتان مەحموودیش سەری ڕەزامەندیی دەلەقێنێ و دەڵێ باشە با وا بێ.

لە پێشدا سوڵتان مەحموود دەست دەکات بە گێڕانەوەی بە سەر هاتی خۆی و دەڵێ: هەیاس کاتی خۆی من منداڵێکی حەوت هەشت ساڵانی پیسی کەچەڵ بووم و باوکم نەبوو و تەنیا دایکێکی پیرم بوو لەمن زیاتر کەسی شك نەدەبرد. منیش بە هەژاری و چەرمە سەری هەرچۆنێك بوو جارجار گوزەرانێکی مەمرە و مەژیم دابین دەکرد ، بەڵام فرە وەخت لەبەر پیسی و چەپەڵی خۆم کەس بۆ هیچ کارێکی ڕا نەدەگرتم و ناچار دایکم دەچوو لەم و لەو قەرز و قۆڵەی دەکرد و پێی دەژیاین, ڕۆژێکیان بەیانی زوو چووم بۆ مەیدانی ناو شار و تەماشام کرد کابرایەك بە ڕاست و چەپدا دەگەڕێ و

بانگەواز دەکا: کرێکارێکی ئازام دەوێ ، کرێکارێکی ئازام دەوێ. منیش لێی چوومە پێشەوە و وتم: فەرموو من کرێکارم. کابرا تەماشایەکی کردم و تۆزێ چاوی بە سەر و گوێلاکمدا گێڕاو دڵی بە یەکدا هات ، بەڵام وا دیار بوو زۆر ناچارە و لەبەر ئەوە وتی: کوڕم ناوت چیە ؟ وتم: مەحموود, وتی: مەحموود گیان من بۆ ماوەی مانگێك ئیشم پێتە و دەتبەم بۆ دەرەوەی شار. منیش وتم: باشە قوربان چۆن فەرمان دەکەی با وا بێ ، من کرێکارم لە هەر کوێ ئیش ببێ ئامادەم. کابرا دەستی برد هەزار لیرەی بۆ ژماردم و کردیە کوشمەوە و وتی: مەحموود گیان ئێستا ئەم لیرانە ببە بۆ دایکە پیرە هەژارەکەت وەك خۆت دەڵێی ، بەڵکو ئەم ماوەیە گوزەرانی پێبکات و کە لە ئیشەکەیش بووینەوە ئەوەندەی دیکەت دەدەمێ. لە دڵی خۆمدا وتم باوکەڕۆ بەخوا ئەمە پارەی خوێنەکەمە و دیارە ئەم کابرایە خەیاڵی خراپە. ئەوجا چوومەوە بۆ لای دایکم و مەسەلەکەم پێ وت ، ئەوەندەم زانی دایکم کەوتە خۆ کوشتن و قژ ڕنینەوە و وتی: خولە دەستم دامێنت نەکەی، ئەم پارەیە خوێنی خۆتە و ئاخۆ ئەم کابرایە چ کارێکی پێتە و دوایی دەتکوژێ. منیش بە قسەی دایکم نەکرد و ڕۆیشتم, کە گەیشتمە مەیدانی شار دەڕوانم کابرا چاوەڕێم دەکا و وتی: کاکە مەحموود با بڕۆین, ڕۆیشتین و ماوەی سێ چوار سەعاتێك لە شار دوور کەوتینەوە تا گەیشتینە ناو شاخ و هەردە و هەڵەتێکی سەخت و توونکە توونکاوی و لەوێ بردمیە بەر ئەشکەوتێك و لە دەرگای دا و هاواری کرد: فاتم فاتم بیکەرەوە. فرەی پێنەچوو ئافرەتێك کردیەوە و کابرا وتی: فاتم خزمەتێکی باشی بکە تا دێمەوە, ئافرەتەکەش بردمیە ژوورەوە و خواردنێکی چاکی بۆ دانام و پاش ئەوە حەمامی بۆ داخستم و پاك پاك شۆردمی و دەستە جلێکی نایابی لەبەر کردم و سەریشی تیمار کردم و ئەوجا جلە شڕ و چڵکنەکانی خۆیشمی سووتاند. بەم جۆرە ئەم ئافرەتە هەموو ڕۆژێ لە گەرماودا دەیشۆردم و برینەکانی سەرمی تیمار دەکرد و هەموو ڕۆژێکیش دەستە جلێکی نوێی لە بەر دەکردم و سێ ژەمە خواردنی چاکی بۆ دا دەنام .

تا وام لێهات تەواو بووژامەوە و قەڵەو بووم و برینەکانی سەرم چاك بووەوە. هەیاس من هاتم کابرا ئیشم پێ بکا کەچی وەك دابەستە قەڵەوی کردم ، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا لە دڵی خۆمدا هەر دەترسام, بیست و نۆ ڕۆژ تەواو بوو دڵم خۆش بوو وتم سبە و دوو سبەی دەڕۆمەوە. شەوی سێهەم پاڵ کەوتبووم و خەریك بووم دەخەوتم لە پڕ لە دەرگا درا, دڵم گوشرا و وتم: ئەمەیە ئەو ڕۆژەی چاوەڕیم دەکرد. فاتم دەرگای کردەوە و کابرا هاتە ژوورەوە و سیخورمەیەکی تیوەژەندم و وتی: مەحموود هەڵسە من تۆم بۆ ئەمشەو دەوێ. منیش لە جێگەکەم ڕاپەڕیم و لە گەڵی چوومە دەرەوە و تەماشا دەکەم وا دە هێستری بە شەڵتە و هۆڕەوە ڕاوەستاندووە و وتم بۆ کوێ بڕۆین ؟ وتی: تۆ وەرە لەگەڵمدا و هەقت نەبێ. بەو شەوە ڕۆیشتین وچەند سەعاتە ڕێیەکمان پێچوو تا گەیشتینە شوێنێك و بردمیە سەر بیرێك بەرداشێکی بە سەرەوە بوو ، وتی: مەحموود ئەم بیرە پڕە لە غەزنە و ئاڵتوون و بە پەت شۆڕت دەکەمە خوارەوە و هەموو جار جەواڵێکی لێ پڕ بکە و منیش هەڵیدەکێشمە سەرەوە و بەم شێوەیە تا باری نۆ هێستر دا دەگرم و دوا جار باری هێستری دەیەمیش بۆ تۆ دادەگرم و هەڵتدەکێشمە سەرەوە و ئیدی تا کوڕەڵ کوڕت بیخۆی تەواو نابێ. هەر چەندە وتم: من کاری وام پێ ناکرێ و ناوێرم، وتی: نابێ من تۆم بۆ ئەم کارە بە کرێ گرتووە و خزمەتم کردووی. ناچار چیبکەم ڕازی بووم و گوریسێکی هێنا بەستیە بن باڵمەوە و شۆڕی کردمەوە بۆ بن بیرەکە و هەر دایهێشتم و هەر نە گەیشتم، هەر دایهێشتم و هەر نە گەیشتم و قووڵییەکەی لە ئەندازە بەدەر بوو. وەختێ گەیشتمە بنی بیر تەماشام کرد پڕە لە کەللەسەری بنیادەم و ئیدی لێرەدا بە جارێ نائومێد بووم و وتم: بە خوا چارەنووسم لە هی ئەمانە باشتر نابێ. ئەمجار کابرا جەواڵ لە سەر جەواڵ شۆڕی دەکردەوە و منیش بۆم پڕ دەکرد لە غەزنە و جەواهێرات تا باری دە هێسترەکەی داگرت و ئەوجا پەتەکەی شۆڕکردەوە و هاواری کرد: مەحموود بیبەستە بە خۆتەوە با هەڵتبکێشم. لێرەدا دڵم خۆش بوو و وتم: لە مردن

ڕزگارم بوو و پەتم بەستە خۆمەوە هەڵیکێشام و زۆرم نەمابوو بگەمە سەرەوە و لە ناکاو چەقۆیەکی دەرهێنا و نای لە پەت و بچڕاندی و گلۆر بوومەوە بۆ بنی بیر و یەکسەر لە هۆشی خۆ چووم. نازانم چەندی پێچوو کە هاتمەوە سەر خۆم و ڕوانیم هەموو گیانم شکاوە و توێکی داماڵراوە. لێرەدا بۆم دەرکەوت ئەم کەللە سەرانە هەموو قوربانیی دەستی ئەم کابرایەن و هەموویان وەك من فریو دراون و پاشان بەم ڕێگەیە لە ناو دراون. تا ئەم غەزنەیە هەر بە نهێنی بمێنێتەوە و کەس پێی نەزانێ لە خۆی زیاتر.

هەیاس من ئەمەم بە سەر هاتووە توخوا هەق نیە گەوهەرەکە بۆ من بێت؟ هەیاس وتی: جەنابی سوڵتان، من لەوە خراپترم دیوە. ئێستا فەرموو بە سەر هاتەکەت تەواو بکە.

سوڵتان مەحموود تێهەڵچووەوە و وتی: هەیاس ماوەی چەند ڕۆژێ لە بنی بیردا مامەوە و وا خەریکە لە تینواندا کوێراییم دابێ و لە برسا لاکەی دڵم دێ وسکم نووساوە بە پشتمەوە و لە خوا دەپاڕێمەوە دەقیقەیەك زوتر گیانم بکێشێ و بەم لادا پەل دەکوتم ئێسقانی مردووەو بەو لادا پەل دەکوتم کەللەسەرە و تەماشای سەرەوە دەکەم تاریك و نوتەکە و سەری بیر نراوەتەوە. لە پڕ تەماشام کرد شتێك دەجووڵێتەوە و چووم بۆ لای دەڕوانم ڕێوییەکە و خۆی کرد بە کونێکدا و منیش وردە وردە کونەکەم بە دەست و لەتە ئێسقان زل کردەوە و خۆمم پێدا کرد و بە هەر حاڵێك بوو بە سکە خشێ ڕۆیشتم تا سەرم لە ڕۆشناییەکەوە دەرچوو. لێرەدا ئاهێکم پێدا هاتەوە و وتم ئۆخەی ڕزگارم بوو. ماوەیەك بەم شێوەیە ڕۆیشتم تا لە کونەکە هاتمە دەر و لە کەندەڵانێکی بەرزەوە کە بە سەر چەمێکی قووڵدا دەیڕوانی سەرم دەرچوو. ئەوجا کەوتمە گیا و بەرەدار خواردن تا کەمێك بە خۆمدا هاتمەوە و بەرەو شار کەوتمە ڕێ. کاتێ گەیشتمەوە دەڕوانم دایکم دەگری و دەلاوێنێتەوە و بە یەك شاد و شوکر بووینەوە.

هەیاس من ئەمەم بە سەر هاتووە توخوا هەق نیە گەوهەرەکەم پێ ببڕێت.

هەیاسیش وتی: جەنابی سوڵتان لەمەش خەراپترم بینیوە.

سوڵتان مەحموود کەوتەوە گێڕانەوەی بە سەر هاتی و وتی: هەیاس ماوەیەك لەگەڵ دایکمدا بە خۆشی ژیانمان بردە سەر تا پارەکە تەواو بوو. ئیتر وردە وردە هەژار کەوتینەوە ومنیش برینەکانی سەرم چونکە تەواو ساڕێژ نەبوو بوون هەویان کردەوە و هەرچەندم دەکرد ئیشم پێ نەدەکرا بە دەگمەن نەبێ دیسانەوە قەرزێکی زۆرمان لە خەڵك و خوا کرد و کەوتینەوە سەر ژیانی کولەمەرگی. ڕۆژێکیان لە مەیدانی شاردا چاوم بە کابرا کەوتەوە دەگەڕا وەك جاری پێشوو بانگەوازی دەکرد: کرێکارێکی ئازام دەوێ, منیش لێی چوومە پێشەوە و وتم: مامە فەرموو من کرێکارم, کابرا بە جارێ واقی وڕما و وتی: مەحموود ئەوە لە کوێوە هاتیتەوە !؟ منیش بە سەر سووڕمانێکەوە وتم: مەحموودی چی؟ من ناوم ئەحمەدە و تۆم هەر نەدیوە. کابرا دوو بارە سەرنجی لێ گیر کردم و وتی: باشە تۆ مەحموود نیت و دایکە پیرێکت نیە ؟ وتم نەخێر من ئەحمەدم و دایکم نەماوە و باوکە پیرێکم هەیە. ئەوجا هەندێکی تر لێم ورد بوەوە و وتی: بڕۆ تۆم ناوێ و کەوتەوە گەڕان و بانگەواز کردن بەو ناوەدا. ماوەیە گەڕا کەسی دەس نەکەوت جا هاتەوە بۆ لای من و وتی: ئەحمەد وەرە ئیشێکم لە دەرەوەی شار پێتە بۆ ماوەی مانگێك ڕازیت یا نە ؟ وتم: مامە من کرێکارم لە هەر کوێ ئیش و کار ببێ سەرم پێوە نیە. ئەمجار وتی: دە باشە ئەوە هەزار لیرە بیبەرەوە بۆ باوکە پیرەکەت و پێی بڵێ ماوەی مانگێك نایەمەوە. منیش هەزار لیرەم وەرگرت و بردمەوە بۆ دایکم و پێم وت دەچم بۆ کاریك و مانگێکم پێ دەچێ.

دایکم دیسان کەوتەوە گریان و ڕۆڕۆ و وتی: خولە نەکەی ئەمجارەیان نایەیتەوە و لە ناوت دەبات. نەخێر گریان و ئامۆژگاریی دایکم بە گوێدا نەچوو، بە جێم هێشت و ڕۆیشتم بۆ لای کابرا و شوێنی کەوتم و ڕویشتین تا گەیشتینە ناو شاخ و هەردە و هەڵەتەکە و چووینە بەردەمی ئەشکەوتەکە و بانگی کرد فاتم دەرگا بکەرەوە, ئەمجارە ئەحەم بۆ هێناوی و خۆی لێیداو

ڕۆیشت. کە چوومە ژوورەوە فاتم دەسبەجێ ناسیمیەوە و وتی: مەحموود ئەوە تۆی !؟ چۆن ماوی !؟ منیش لە وەڵامدا وتم: ناوم ئەحمەدە و تۆ ناناسم و ئەمە یەکەمجارە بتبینم. فاتم تووڕە بوو و وتی: خولە خۆتم لێ هەڵە دەکەی گاڵ بدەم باوکم لەت و پەتت کا ؟ هەیاس کە فاتم ئەم قسەیەی کرد بە جارێ کۆستم کەوت و ئەژنۆم هاتە لەرزین و وتم بڵێم چی؟ بەخوا ناوێرم هیچ بڵێم. فاتم وتی: مەترسە من لە پشتتم و پێم بڵێ چۆن لە مردن ڕزگارت بوو؟ منیش چارم نەما تەواوی مەسەلەکەم بۆ گێرایەوە. ئەوجا وتی: مەحموود گوێ ڕاگرە باوکی من جوولەکەیە و منیش بە دزیی ئەوەوە ئیسلام بووم ، وەرە با تەگبیرێك بکەین باوکم لە ناو ببەین و پاشان منیش شووت پێدەکەم و هەرچی غەزنەیەکی لەم بیرە دەرهێناوە و هێناویێتیە ئەم ئەشکەوتە دەیخەمە ژێر دەستت. وتم چۆن وتی دوایی خۆم ڕێت بۆ دادەنێم و نابێ لە قسەم دەربچیت. کچە لە جاری پێشوو باشتر کەوتە خزمەتم و هەموو ڕۆژێ گەرماوی بۆ دادەخستم و پاك دەیشۆردم و برینەکانی سەرمی تیمار دەکرد و جلەکانمی دەگۆڕی و خواردنی چاکی بۆ دروست دەکردم تا بە تەواوی بووژامەوە و برینەکانی سەرم گۆشتە و زوونیان هێنایەوە و ئەمجارەیان لە بەر ئەوەی خزمەتەکەم باشتر بوو زووتر سەرم چاك بووەوە و تووکی هاتەوە. شەوی بیست و نۆیەمین کچە وتی: مەحموود وەرە تەگبیرێکت بۆ بکەم بەڵام دەبێ چی دەڵێم لە قسەم دەرنەچی. وتم فەرموو فەرمانت بە چیە ؟ وتی: بۆ سبەی شەو باوکم لە نیوە شەودا هێستر و بار لەگەڵ خۆی دێنێ و دێتە سەرت, تۆ خۆت بکە بە نەخۆشێکی قورس هەر بناڵێنە. ئەمە هیچ دادێکت نادا و باوکم هەر لەگەڵ خۆی دەتبا, کە دەگەنە سەر بیری غەزنەکە بڵێ من نەخۆشم و ناتوانم بچمە ئەم بیرەوە, لە سەر قسەی خۆت سوور بە و پێ داگرە, دواجار خۆی ناچار دەبێ و پەت بە خۆیەوە دەبەستێ و دەڵێ دام بێڵە ناو بیرەکەوە ، جا تۆ باری هەر دە هێسترەکە داگرە و کاتێ کە هەڵتکێشا سەرەوە تۆش وەك جاری پێشووی ئەو پەتەکە ببچڕە و دەکەوێتە خوارەوە ،

بەڵام لە جیاتی ئەوەی سەری بیرەکە بنێیتەوە بەرداشەکەی تێهاوێژە و ئیتر دڵنیا دەبین لەوەی کە دەیکوژی و بواری ڕزگار بوونی نامێنێ.

بەم جۆرە فاتم چ ڕێیەکی بۆ دانام جێبەجێم کرد و باوکەکەیم لە کۆڵ کردەوە و پاشان چی غەزنە و ماڵ و سامانی بوو بە کێشم کرد بۆ ماڵی خۆمان و کچەکەشم مارە کرد. لە پاش ئەمە حاڵ و وەزعم گۆڕاو زۆری پێ نەچوو بووم بەم سوڵتان مەحموودەی کە ئێستادەمبینی. جا هەیاس منێك کە ئەم هەموو تاڵی و سوێرییەم دیبێ هەق نیە گەوهەرەکەم بۆ ببێ ؟ هەیاسیش لە وەڵامدا وتی: جەنابی سوڵتان جا تۆ چیت بە سەر هاتووە ؟ تۆ ئەمە بوو بە خێر بۆت و پێی بووی بە پاشا. گوێ ڕاگرە بۆ من بزانە چ بە سەر هاتێکی پڕ لە دەردەسەری و مەینەتیم بینیوە.

ئەوجا هەیاس کەوتە گێڕانەوەی بە سەرهاتی خۆی و وتی: جەنابی سوڵتان کاتی خۆی من یەکەم بازرگان بووم لە شاری خۆمدا و دوو سەد هەر هێسترم بوو ماڵ و کووتاڵم لە وڵاتان پێدەهێنا و دەبرد. چەند هەر خوڵام و خزمەتکار و کارەکەرم بوو! چەند هەر مەیتەر و ڕەنجبەر و بەردەستەم بوو ! کۆشك و سەرایەکی وام دروست کرد بوو تەنانەت پاشا و وەزیرانش لە وێنەیان نەبوو, ژنێکی ئەوەندە جوان و خان و مانم بوو هیچ ئافرەتێك هاوتای نەبوو خۆی نەدەدا لە شانی, سەروەت و دەوڵەتێکی هێجگار قەبە و بێشومارم بوو.

جەنابی سوڵتان جارێکیان لە وڵاتێکی دوورەوە کووتاڵ و کەل و پەلێکی زۆرم هێنا و کاتێ کاروانەکەمان چەند قۆناخێکی مابوو بگاتە شار خۆم بە سواریی ئەسپێکی خۆش ڕەوتی نایاب پێش کەوتم و زووتر گەیشتمە ماڵەوە و بەبێ دەنگیی خۆم کرد بە ژووردا و ڕوانیم یەکێك لە خزمەتکارەکانم بە سەر ژنەکەمەوەیە. منیش خەنجەرم هەڵکێشا بیکوژم بەڵام ژنەکەم شووڵکێکی لێدام و وتی: لە نێتی سەگێکی ڕەش و دەسبەجێ بووم بە سەگێکی ڕەش, تومەز من نازانم ژنەکەم جادووگەرە. ژنە دەستی کرد بە قیژە و هاوار بە سەر

خزمەتکارەکاندا و وتی: چۆن هێشتتان ئەم سەگە بێتە ژووری منەوە؟ ئادەی بیتۆپێنن. خزمەتکار زۆریان لێدام, سەگ بە حەسار و تێلا ترێنێکی باشیان کردم و پاشان پەتێکیان نایە ملم و بە بێهۆشی فڕێیان دامە کۆلانێك و وایان زانی تۆپیوم. جا سولتان منێك کە لەو حالَ و سەلتەنەتەوە ببم بە سەگێکی ڕەش و وام لێبکرێ گەوهەرەکەم پێ ڕەوایە یان نە!؟ سولتان مەحموود وتی: دەك مالت کاول و وێران بێ ! بە خوا ئەمەی بە سەر تۆ هاتووە بە سەر کەس نەهاتووە و گەوهەر هەر بۆ تۆ باشە. هەیاس وتی: جەنابی سولتان تۆ گوێم لێ بگرە هێشتا زۆری ماوە. لە پاش دارکارییەکە فڕێدرامە کۆلان و کاتێ هۆشم بە خۆمدا هاتەوە دەڕوانم هەموو لەش و لارم شکاوە بە سەر یەکدا و ناچار ملی ڕێگەم گرت بەرەو قەراخ شار و بۆ خۆم شەو لە پەنا و پەسێردا دەحەوامەوە و بە ڕۆژ لە کووچە و کۆلاناندا ئێسقان و نانە ڕەقم دەخوارد. جارێکیان چوومە بەر دەرکی قەسابخانەیەك و قەسابەکە هەندێ ئێسقان و چەق و بەزی بۆ فڕێدام و ئیتر فێری ئەوە بووم و قەسابیش درێغیی لێ نەدەکردم. ڕۆژێکیان ژنەکەم هات بۆ گوشت کڕین و منی لەوێ بینی یەکسەر ناسیمیەوە و وەك ژنە بازرگانێکی ناسراو و دەولەمەند لە قەساب تووڕە بوو و وتی: ئەم سەگە ڕەشە خوێڕییە دەرکە و ئیتر نەیەلێ بێتەوە بەم ناوەدا, بەم جۆرە ژنە بە کابرای قەساب لەوێش دامی بە دەرکردن, منیش زۆر داماو و کەساسم و هەست دەکەم کە هەیاسی بازرگانم و تووشی ئەم حالە بووم ، بەلام نازانم چۆن ڕزگار ببم و ژنەش هیچ بەزەییەکی پێمدا نایەتەوە و لە هەر شوێنێ سۆراخم بکا گالَ دەدا سەگ بە حەسارم بکەن. خوشکێکی ژنەکەم مالیان لە شارێکی دوور بوو ئەویش جادووگەر بوو. چارم نەما ڕۆژێکیان بەرەو ئەوێ ڕێم گرتە بەر و پاش چەند شەو و چەند ڕۆژ گەیشتم, چوومە بەر مالیان و بە چنگە کرێ دەرگاکەم کردەوە و چوومە ژوورەوە, ژن خۆشکەکەم لێم هاتە پێشەوە تەماشای کردم و تاوێك لێم وردبووەوە و ناسیمیەوە. ئەوجا چوو شوولکێکی هێنا و پێیدا کێشام و دەم ودەس چاك بوومەوە و وتی:

هەیاس ئەمە بۆ چی وات بە سەر هاتووە !؟ منیش حاڵ و مەسەلەی نا پاکی و داوێن پیسی خۆشکەکەیم بۆ گێڕایەوە و زۆر پێی دڵگران بوو و وتی: مادام ئەم خوشکەی من وای کردووە ئەوە من ئەم دارعاسایەت دەدەمێ و تۆش بە چی دەکەی بیکە بەڵام مەیکوژە.

جەنابی سوڵتان دار عاسام هێناوە پاش چەند ڕۆژێ گەیشتمەوە شاری خۆم و خزمەتکار و بەردەستە هاتنە پیرمەوە و وایان دەزانی هەر لە بازرگانیی بووم و تازە دێمەوە. منیش یەکسەر خۆم کرد بە ژووری ژنەکەمدا و هەر کە چاوی پێم کەوت زانی جادووەکەم لە کۆڵ کەوتووە و نیازی تۆڵە سەندنەوەیەکی خراپم هەیە بەرامبەری ، کەوتە پاڕانەوە و وتی: دەخیل و ئامان من کردم تۆ نەیکەی. وتم: هەی بێ ئابڕوو تۆ دەزانی چ ناپاکییەکت لەگەڵ کردم !؟ ئەوجا دار عاساکەم پێدا کێشا و وتم: لە نێتی هێسترێکی ماچە و دەم و دەس بوو بە هێستر و منیش بانگم کردە خزمەتکارەکان و خۆمم لێ سوور کردنەوە و وتم: ئادەی ئەم هێسترە بە قامچی و بە دار بکەنە دەرەوە وایلێبکەن یەکێك بڵێ ماوە و دە بڵێ تۆپیوە. ژنە هەرچەندە بە چاو پاڕایەوە سوودی نەبوو. پاشان ناردم بەرد گێشێکی چاکیان بۆ هێنام و وتم: دەبێ هەموو ڕۆژێ بەرد بەم هێسترە بکێشن و ئالیك و ئاوی ئەوەندە بدەنێ کە قەت تێری پێ نەخوا چونکە لاسارە و سزای لە سەرە. دەبێ بەردێکی زۆر بە کێش بکرێت چونکە دەمەوێ خانوویەکی تر دروست بکەم. بەم جۆرە هێستر دایە باریکی و بنێسی و ئەوەندەی بەرد پێ هێنرا ناوکە ڕێژ بوو و سەر پشتی یەکپارچە بوو بە زام و چڵك و خوێنی لێدەچۆڕا. ئەمجار فەرمانم دا بە خزمەتکارەکان کە چاڵێکی قووڵ هەڵبکەنن هێسترەکەی تێی فڕێبدەن. بیانووشم ئەوە بوو گوایە ئەو هێسترە پیر و بێ کارە بووە و کەڵکی ئیشکردنی نەماوە پێویستە زیندە بە چاڵ بکرێ هەرچەندە بە چاو پارایەوە و سمکۆڵانی کرد کەڵکی نەبوو زیندە بە چاڵم کرد و وتم: ئەوەیە سزای گشت ناپاك و بەدڕەفتارێ. جا جەنابی سوڵتان منێك کە ئەم هەموو کارەساتەم بە

سەر هاتبێ هەق نیە گەوهەرەکەم پێ ببڕێت ؟ سوڵتانیش لە وەڵامدا وتی: باوکم بە خوا ئەمەی بە سەر تۆ هاتووە هی من لە چاویدا هەر هیچ نیە لە بەر ئەوە گەوهەرەکە شیاوی تۆیە و پیرۆزت بێ.

****

پاشای خۆرهەڵات

دەگێڕنەوە لە زەمانێکی زۆر کۆندا کابرایەکی بازرگان کچێکی دەبێ,

کچە شێت دەبێ و ئەوانیش لە بەر ئەوەی کچەکەیان زیان لە خەڵك نەدا لە ژوورێکدا بەندیان کردبوو و لە پەنجەرەیەکەوە نان و ئاویان دەدایە. جارێکیان بازرگان بارگە و بنەی خۆی دەپێچێتەوە و ڕێگای وڵاتێکی دوور دەگرێتە بەر بۆ کاروباری بازرگانیی خۆی. ماوەیەکی زۆر دەڕوا و لە ڕێگا لە تەنیشت جۆگە ئاوێکەوە لادەدا بۆ حەسانەوە. تەماشای کرد وا لە سەردا شتێکی خڕ بە ئاوەکەدا هات کابرا لێی چووە پێشەوە گرتیەوە و تەماشای کرد ئەمە کەللە سەری ئادەمییە و تەنیا ئێسکەکەی ماوەتەوە. کە چاك لێی ورد بووەوە ڕوانی لە ناوچەوانی نووسراوە: من هەرچەندە مردووم بەڵام نەوەیەکم لێ دەکەوێتەوە کوشتنی چل کەسی لە چارە نووسراوە. ئەمیش لە دڵی خۆیدا دەڵێ بە خوا دەبێ من ئەم کەللەسەرە ورد و خاش بکەم و نەیەڵم کوشتنی ئەم چل کەسە ڕوو بدات. ئەوجا هەڵدەستێ چاك چاك بە بەردێك دەیکوتێ و پاشان دەیکاتە پریاسکەیەکەوە و هەڵیدەگرێ. کابرا کاری بازرگانیی خۆی بەجێدێنێ و دەگەڕێتەوە ماڵی خۆیان و پریاسکەکە لە تاقێکدا دادەنێ. ڕۆژێکیان منداڵێکیان ئەم پریاسکەیە لە تاقەکە دەردێنێ و دەیباتە بەر پەنجەرەی کچە شێتەکە, کچە پری پێدا دەکات و کەمێکی لێدەخوات و دەسبەجی چاك دەبێتەوە, دایکی بانگ دەکا و دەڵێ: من بۆ چی لەم ژوورەدا بەند کراوم؟ ! خۆ من نەخۆش نیم و هیچم نیە. ئەوانیش حەکیمیان هێنایە سەر و ئەوەی سەلماند کە ساغە و هیچی نیە, پاش ماوەیەك سکی کچە بەرز بووەوە و ئاشکرا بوو کە سکی پڕە، لەبەر ئەوە خرایە بەر لێپرسینەوەو دەرکەوت کە هیچ شتێکی خراپی نەکردووە تەنیا تۆزێك لەو هاڕاوەی ناو پریاسکەکەی خواردووە . باوکە دڵی خەبەری دا کە شتێکی نا ئاسایی ڕوو دەدا. لە پاش نۆ مانگ و نۆ ڕۆژ کچە کوڕێکی لە دەمەوە داناو ئەم منداڵە بە شێوەیەکی نا ئاسایی گەورە دەبوو تەنانەت لە تەمەنی پێنج شەشساڵیدا بە قەد مرۆڤێکی کامڵ ئەقڵ و فامی گرتبوو.

کابرای بازرگان کوڕێکی بوو خەریکی کار و باری کشت و کاڵ بوو،

ڕۆژێکیان کەس نەبوو نانی نیوەڕۆی بۆ ببات و کوڕە بچکۆل وتی من دەیبەم, هەرچەندە وتیان تۆ منداڵی و ناتوانی سوودی نەبوو, کاتێ نانەکەی برد بۆ خاڵی و پێکەوە دانیشتن بۆ حەسانەوە ، زەلامێکیان بینی کۆڵێکی بە کۆڵەوە بوو بەرەو ڕووی ئەوان دەهات, کوڕە وتی:

– خاڵە ئەو پیاوەی کە بەرەو لای ئێمە دێ ، دەڕوا بۆ لای قازی بۆ ئەوەی خەونێکی بۆ لێکبداتەوە. ئەم کابرایە ئەمشەو خەوی بینیوە و لە خەوەکەیدا تیشکی ڕۆژ لە کلاوڕۆژ نەکەیانەوە داوێتی لە ئاگردانەکەیان. ئەمەش ئەوە دەگەیەنێ کە کووپە لیرەیەك لە ژێر ئاگردانەکەیاندایە. قازیی لە کاتی لێکدانەوەی خەونەکەیدا فێڵی لێدەکا و دەڵێ: ئاگردانەکەی ئێمە؟ (واتە هی ماڵی قازی). ئەگەر کابرا وتی بەڵێ ئەوە بە حوکمی ئەو قسەیە کووپە لیرەکە دەچێتە ژێر ئاگردانی ماڵی قازییەوە و بۆ خۆیانی دەردێنن, ئێستا بانگی دەکەم بزانە وا نیە. کوڕە بانگی دەکا دەڵێ: مامە تۆ ئەمشەو خەوت نەبینیوە ؟ کابرا دەڵێ: بەڵێ بینیومە. دەڵێ باشە لە خەوەکەتدا تیشکی ڕۆژ لە کلاو ڕۆژنەی ماڵەکەتانەوە نەیداوە لە ئاگردانەکەتان؟ کابرا سەری سوڕدەمێنێ و دەڵێ: بەڵێ وایە تۆ چۆن ئەمەت زانی. کوڕەش دەڵێ: مامە وەرە با بۆت لێکبدەمەوە. ئەم خەونەت بەڵگەی ئەوەیە کە غەزنەیەك لە ژێر ئاگردانەکەتاندایە. لە کاتی لێکدانەوەیدا ئەگەر قازی پێی وتیت ئەم ئاگردانەی ئێمە؟ بڵێ نەء، ئاگردانەکەی خۆمان ئەگینا ئەو کووپە لیرەیە دەچێتە ژێر ئاگردانی ئەوانەوە. کابرا بە دوو دڵی دۆعاخوازی لێکردن و بەرەولای قازی ڕۆیشت. کە گەیشتە ئەوێ کۆمەڵە دیارییەکەی دا گرت و مەبەستی خۆی لە قازی گەیاند. هەروا بوو قسەی منداڵەکە دەرچوو، قازی پێی وت: ئەم ئاگردانە ئێمە ؟ بەڵام کابرا وتی: نەء جەنابی قازی ئاگردانەکەی خۆمان. قازی چەند جارێ ئەم پرسیارەی دوو بارە کردەوە بەڵام کابرا هەر لە قسەی یەکەم جاری دانەدەکەوت. قازی وتی: تۆ ئەمەت لە کوێ زانی؟! کابراش حاڵ و مەسەلەی منداڵەکەی بۆ گێڕایەوە. قازی وتی: کاکە تۆ بڕوو

به ڕێی خۆتەوە خەزنەی خۆت دەست کەوت. ئەوجا دوو پیاوی خۆی نارد بۆ لای کـابرای جوتیـار و پێـی وتـن منـداڵێکی لێیـە چـاوی بـاتینیی هەیـە و غەیبزانە ، بچن لە کابرای جووتیاری بکڕن و هەر چەندی داواکرد بیدەنێ، پاشـان بیکـوژن, خۆشـتان ئەوەنـدە و ئەوەنـدە لیرەتـان دەدەمـێ لـە پاداشـتی ئەوکارەدا.

پیاوەکان چوونە لای کابرا و مەبەستی خۆیان لا ئاشکرا کرد. ئەمیش چوو بە گژیاندا و وتی: ئەمە خوشکەزامە و من چۆن کاری وا دەکەم منداڵەکە خاڵی بانگ کردە لاوە و وتی: خاڵە من کوڕی ئێوە نیم و بۆ ئێوە نابم ، بە فرۆشتنم قایل بە و مەرجی ئەوە دانێ کە بە سەنگی خۆم لیرەت دەوێ. هەر چۆنێك بوو خاڵ ناچار بوو ڕەزامەندی خۆی پیشان بدا بە مەرجێ سەنگی منداڵەکە لیرەی بدەنێ. ئەمانیش چوونەوە بۆ لای قازی, لیرەیەکی زۆریان هێنا و داواکاریی کابرایان بە جێ هێنا و منداڵیان وەبەردا. بەڵام منداڵەکە توورەکەیەکی لەو لیرەیەی پێی کرِرا پڕ کرد و ئەویشی مایەوە دای بە خاڵی و ماڵئاوایی لێکرد. لە ڕێگا کاتێ پیاوەکان ویستیان بیکوژن پێی وتن من ئەم توورەکە لیرەیەتان دەدەمێ وئەمە چەند قاتی کرێکەتانە برۆنەوە بە قازی بڵێن کوشتوومانە و ئیتر ئەم تاوانی کوشتنە بۆ دەخەنە ئەستۆی خۆتان!؟ لێم گەڕێن بابە ڕێی خۆمدا برۆم و بەڵێنتان دەدەمێ کە ئەم وڵاتە بە جێ بێڵم و ئێوەش بە قازی بڵێن کوشتوومانە. پیاوەکانی قازی قسەی منداڵەکەیان بە دڵ دەبێ و لیرەکانی لێدەسێنن و بەرەلای دەکەن.

کـوڕە سـەری خـۆی هەڵـدەگرێ و دەڕوا ، چـەند شـار و چـەند وڵات تـەی دەکا تادەگاتە قەراخ دەریایەك و دەڕوانێ پیرەمێردێك خەریکی ماسی گرتنـە, ئەمیش لێی دەچێتە پێشـەوە و ماندوو نەبوونی لێدەکا و دەڵێ: مامـە ئەمـە کاری تۆ نیە، بۆ چی نـاڕۆی لـە ماڵـەوە بحەسێیتەوە و چیت داوە بەسـەر ئـەم مەینەتی و دەردە سەرییەوە؟ پیرەش دەڵێ:

چیبکەم ڕۆڵـە خـۆم و پیرەژنێکین و هـیچ منداڵێ یـان کەسێکمان نیـە کـارێ

کەسابەتێکمان بۆ بکات و ناچارم تەقە تەقێ بکەم بۆ ئەوەی پێی بژین.
کوڕەش دەڵێ:
- مامە منیش منداڵێکی بێ کەس و بێ دەرەتانم نە باوکم هەیە و نە دایك و حەز دەکەم بمکەی بە کوڕی خۆت. پیرەمێردیش لە خوای دەویست و زۆری پێ خۆش بوو منداڵەکەی لەگەڵ خۆیدا بردەوە بۆ ماڵ و ژنەکەشی زۆری پێ خۆش بوو.
کوڕە دەست دەکا بە لێکدانەوەی خەون و فاڵ گرتنەوە و شتی لەم بابەتە و پارەیەکی زۆری دەستدەکەوێ و دەوڵەمەند دەبێ و پیرە و ژنەکەی بە تەواوی دەبووژێنەوە. بەڵام پیرە لە ڕەفتار و خووی جارانی واز ناهێنێ و هەموو ڕۆژێ هەر دەچێ بۆ ڕاو, هەرچەندە کوڕە پێی دەڵێ بابە عەیبە و ئێمە دەوڵەمەند بووین و ئیتر بەسیە واز بێنە ، بەڵام هیچ سوودێکی نابێ ڕۆژێکیان قولاب هەڵدەدا و وەختێ ڕایدەکێشێتەوە ماسییەکی سپی و جوانی پێوە دێت. پیرە دەڵێ بەخوا ئەم ماسییە بۆ کچی پاشا باشە لە بەر جوانیەکەی بۆ خۆی بە خێوی بکات. هەڵدەستێ ماسییە سپی دەخاتە جامێ ئاوەوە و دەیبا بۆ کچی پاشا. ئەویش لە جیاتی هەموو سوپاس و منەتبارییی دەربڕینێك دەڵێ ئەم ماسییە نێرە و نابێ بێتە لای من، چونکە بۆ من حەرامە سەیر کردنی. ماسی بەم قسەیە دەداتە قاقای پێکەنین, کچە لە کابرا تووڕە دەبێ و دەیگرێ و لە بەندیخانە توندی دەکا, شەو دا دێ و مامە پیرە هەر ناگەڕێتەوە و دا پیرە دڵی هەزار خەتەرە دەکا و هەراسان دەبێ بەڵام کوڕە بچکۆل پێی دەڵێ کە کچی پاشا گرتوویەتی. بۆ سبەینێ بەیانی زوو کوڕە خۆی دەگەیەنێتە لای کچی پاشا و تکای لێدەکا کە باوکی بۆ بەربدا, بەڵام کچە دەڵێ تا پێم نەڵێی ئەو ماسییە بۆ چی بە من پێکەنی بەرت نادەم, کوڕە دەڵێ پیت نەڵێم باشە و لەگەڵ کچی پاشا دەیکاتە دەمە قرێ یاساوڵ دێن دەیگرن و دەیبەنە بەردەمی پاشا. پاشا پێی دەڵێ بۆ چی هاتووی ؟ کوڕەش بە تووڕەییەوە دەڵێ کچەکەت باوکمی گرتووەو فەرمان بدە ئێستا بەری بدەن

دەنا کارێکت پێدەکەم مەگەر هەر بە پاشای خۆر هەڵات کرا بێ. پاشا پێی دەڵێ: ئادەی کوڕە بچکۆل بزانم پاشای خۆر هەڵات کێ بوو و چی بەسەر هات ؟ بۆم بگێڕەوە, کوڕە بچکۆلیش دەڵێ: قوربان پاشای خۆر هەڵات پاشایەکی هێجگار گەورە و بە دەسەڵات بوو ، ژنێکی بوو لە ژیری و دانایی و زیرەکیدا هاوتای نەبوو پێیان دەوت پەلکە درێژ. پاشا زۆر ئەم ژنەی خۆشدەویست ئەم پاشایە تووتییەکی بوو لە قەفەزێکدا داینابوو بەیانیەکی زوو پاشا لە خە و هەڵسا و تەماشای کرد وا تووتییەکی تر بە سەر قەفەزەکەوە هەڵنیشتووە و لەگەڵ یەکتریدا هەر جرووکە جرووکیانە. ماوەیەکی پێچوو تووتییەکە دای لە شەقەی باڵ و ڕۆیشت، تووتییەکەی پاشاش بۆخۆی کرووشکەی کردو هەندێ فرمێسکی هەڵڕشت. پاشای خۆرهەڵات پێی وت: تووتی ئەوە کێ بوو هاتبوو بۆلات ؟ ئەمیش وتی: پاشام ئەوە برام بوو بانگهێشتی کردم بۆ سەر زەماوەندی خۆی، منیش وا خۆت دەبینی دیلی ئەم قەفەزەم و لە داخا دەستم کرد بە گریان، پاشاش زۆری بەزەیی پێدا هاتەوە و وتی: تووتی ئەگەر بەرتبدەم بڕۆیتەوە بۆ لای کەس و کارت سوێندم بۆ دەخۆیت بێیتەوە ؟ تووتی سوێندی بۆ خوارد کە بگەڕێتەوە و دای لە شەقەی باڵ و ڕۆیشتەوە بۆ وڵاتی خۆی و لە شایی و زەماوەندی براکەیدا ئامادە بوو. پاشان ڕوخسەتی لە باوکی خواست کە بگەڕێتەوە, باوکیشی نەمامە سێوێکی دایە و پێی وت: ئەم نەمامە سێوە هەر کەسێ بە دەسنوێژەوە بینێژێ و بە دەسنوێژەوە ئاوی بدات سێوی وا دەگرێ هەر کەسێك بیخوات با تەمەنی هەشتا و نەوەت ساڵیش بێت دەبێتەوە بە کوڕی چواردە ساڵ.

بەیانیەکی زوو پاشا لە خەو هەڵدەستێ و دەڕوانێ تووتی هاتووەتەوە و چووەتە قەفەزەکەی خۆیەوە. پاشا لە خۆشیاندا دەگەشێتەوە و بە خێر هاتنەوەی تووتی دەکا و ئەمیش نەمامە سێوەکەی دەداتێ و دەڵێ: پاشام ئەمە دیاریی باوکمە بۆ تۆ و بەم شێوەیە و بەم ڕەنگە بینێژن تا دێتە بەر.

چەند ساڵێکی پێ دەچێ دار سێو بەر دەگرێ و شەوێکیان ڕەشە بایەکی

توند هەڵدەکا و سێوێك لە دارەکە دەخاتە خوارەوە و لەو کاتەدا مارێکی ژەهراویی لێ پەیدا دەبێت و دەیگەزێت.

بۆ بەیانی سێوەکە دەبەنە بەردەمی پاشا و ئەمیش دەڵێ ئادەی پەلکە درێژ بیکە بە دوو لەتەوە و با هەر یەکەمان لەتێکی بخۆین بزانین تووتی ڕاست دەکا و گەنج دەبینەوە . پاشا وەزیرێکی زۆر دانا و ژیری دەبێ دەڵێ پاشام پایەدار بێت با جارێ لە پێشدا تۆزێکی بدەینە ئاژەڵێك نەوەك تووتی داوێکی بۆمان نابێتەوە. پاشا ئەم ڕایەی وەزیری زۆر بە دڵ دەبێ و کەمێکی لێدەدەنە مریشکێك دەم و دەس هەر لەوێدا مریشك مردار دەبێتەوە. ئەوجا پاشا فەرمان دەدا تووتی مل هەڵدەکێشن و هەروەها گومانیشی دەچێتە سەر پەلکە درێژی ژنی و لە دڵی خۆیدا دەڵێ ببێ و نەبێ ئەمیش دەستی لەم پیلانەدا هەیە و فەرمان دەدا ئەویش دەکوژن.

لە شارەکەی پاشادا پیرە مێردێك دەبێ بووکەکانی خزمەتی ناکەن و هەمیشە قێزی لێدەکەنەوە و لە ئەنجامدا لە ماڵ دەریدەپەڕێنن. پیرە بە جارێ لە گیانی خۆی وەڕس دەبێ و بڕیار دەدا بچێ لە سێوەکەی ماڵی پاشا بخوا تا زوو بمرێ و لە دەردی سەری ڕزگاری ببێ. کاتێ سێوەکە دەخوا دەسبەجێ مووچڕکەیەك بە لەشیدا دێت و دەبێتەوە بە کوڕی چواردە ساڵ. ئەمە مقۆمقۆ دەخاتە ناو خەڵك و بە گشت لایەکدا ئەم هەواڵە بڵاو دەبێتەوە. کاتێ پاشا دەیبیستێتەوە تێدەگا کە سێوی یەکەم مار گەستوویەتی و لە داخ و خەفەت و پەشیمانیدا دەبێتە بەراز و سەگەل ڕاوی دەنێن و لەت و پەتی دەکەن.

ئەوجا کوڕە دەڵێ: جا پاشام بە خوا قەسەم ئەگەر باوکم بەر نەدەی وەك پاشای خۆر هەڵاتت لێدەکەم. پاشا بزەیەکی گاڵتە جاڕیی دەیگرێ و دەڵێ: کوڕە بچکۆل حەکایەتەکانت خۆشن ، ئادەی حەکایەتێکی ترمان بۆ بکە, ئەمیش دەڵێ: پاشا خۆ من حەکایەتخوان نیم ، بۆ دواجار پێت دەڵێم ئەگەر باوکم بەرنەدەی بە خوا وەکو کابرای ڕاوکەرت لێدەکەم. پاشا دەڵێ: ئادەی

بۆمان بگێڕەوە بزانین کابرای ڕاوکەر چی لێهات ؟ ئەمیش وتی:

جەنابی پاشا وەختی خۆی ڕاوکەرێك بوو بازێکی هێجگار وریا و زیرەکی بوو ، کە دەچوو بۆ ڕاو ئەم بازە هەر نێچیرێکی بدیایە پڕی پێدا دەکرد و لە دەستی دەرنەدەچوو, کابرا بە بۆنەی ئەم بازەوە هیچ وەختێ بێ نێچیر نەدەگەڕایەوە وە لەبەر ئەوە بازەکەی لە چاوی خۆشتر دەویست. ڕۆژێکیان کابرا لە دەشتێکی وشك و بێ ئاودا جەوەندەی ئاوەکەی ڕژاو زۆری تینو بوو و لە تینواندا خەریك بوو کوێرایی دا بێت. پاش گەڕانێکی زۆر بە دوای ئاودا ڕێی کەوتە قەڵبەز و کاچێك و تەماشای کرد دڵۆپ دڵۆپ لە سەرخۆ زەرداوێکی لێ دێتە خوارەوە. ئەمیش کە لەبەر تینوێتی بەر چاوی تاریك بوو بوو گوێلی نایە بەرەوە و ماوەیەکی زۆری پێچوو پڕ گوێلێك ئاوی دەست کەوت و ویستی بیبا بۆ دەمی و باز پەلاماری دا و شاباڵێکی لێدا و ڕشتی, کابرا زۆر تووڕە بوو لە بازەکەی و ئەمجارەش گوێلی پڕ کردەوە لە ئاو و بە هەمان شێوەی پێشوو بازەکە ڕشتییەوە. کابرا ئیدی ئارامی لەبەر بڕاو لە داخا بازەکەی گرت و ملی هەڵکێشا, ئەوجا بە قەڵبەز و کاچەکەدا هەڵکشا و فرە دوور نەکەوتەوە تەماشای کرد وا ئەژدیهایەك پاڵ کەوتووە و تومەز ئەمە ئاو نیە و ژەهری ئەوە لە کاچەکە دەچۆڕێتەوە. کابرا لە پەشیمانیدا دوو شاخی زلی لێدەرهات و بوو بە کەڵەکێوییەك و ڕواچی تانجییان تێکرد و کوشتیان.

جا جەنابی پاشا بەخوا وەك ئەو ڕاوکەرەت لێدەکەم ئەگەر باوکم بەرنەدەی.

پاشا ناردی کچەکەیان بانگ کرد و پێی وت: کچم تۆ ئەم کابرایەت بۆ گرتووە ؟ کچەش وتی: بابە گیان ئەم پیاوە ماسییەکی هێناوە پێم پێدەکەنێ ، لەبەر ئەوە منیش گرتوومە و پێم وتووە تا نهێنی پێکەنینی ئەم ماسییەم پێ نەڵێ بەرینادەم.

کوڕە بچکۆل وتی: پاشا من پێی دەڵێم ، بەڵام بە مەرجێ هەر شتێکم پێ

وت دەبێ جێبەجێی بکات و سەرپێچیی تێدا نەکات.

بەم جۆرە کوڕە تەواوی هۆدەکانی کۆشك گەڕا و لە ژووری کچەدا دەرگایەکی بۆ ژێرزەمینێکی نهێنی بەدیکرد و داوای کلیلەکەی لە کچە کرد. کچە ڕەنگی زەرد هەڵگەڕاو وتی: ونم کردووە, بەڵام باوکی بە زۆر کلیلەکەی پێ هێنا و دەرگایان کردەوە و تەماشایان کرد سی و نۆ زەبەلاحی تێدایە! کوڕە بچکۆل وتی: بڕوانە جەنابی پاشا ، کچەکەت هەموو شەوێ لەگەڵ ئەمانەدا کەیف و سەفا دەکا و کەچی بە باوکیشم دەڵێ ئەگەر ماسییەکەت نێرە سەیر کردنی بۆ من حەرامە. پاشا هەر لەوێدا شمشێری دا بە دەستی کوڕەوە و وتی: ئادەی هەر سی و نۆیان داپاچە. ئەمیش هەر هەموویانی سەربڕی و دواییش لە سەر فەرمانی پاشا کچەکەشی کوشت. کەوا بوو ئەو چل قەتڵەی کە لە ناوچەوانی کەللەسەرەکە نووسرابوو کە نەوەیەکی بە جێی دێنێ هاتەدی و کوڕەش پاش ئەم کارەی لە لایەن پاشاوە خەڵاتێکی چاك کرا و ئەو جا گەڕایەوە لای باپیرە و داپیرە و پێکەوە بە ئاسوودەیی ژیان. چەپکێ گوڵ و چەپکێ نێرگز مەرگتان نەبینم هەرگیزاو هەرگیز.

****

ژیری سێ برا

دەگێڕنەوە لە سەر دەم و زەمانێکی زۆر کۆندا کابرایەك دەبێ زۆر ئیشکەر و کاسبکار دەبێ و ، لە ئەنجامی پارە کۆکردنەوە و ڕژدی و ڕەزیلیی خۆیدا زۆر دەوڵەمەند دەبێ, ئەم پیاوە سێ کوڕی دەبێ, کاتێ کە دەچێتە ساڵەوە و تەواو پیر دەبێ و ترسی مردنی لێدەنیشێ، کوڕەکانی بانگ دەکاتە لای خۆی و ئامۆژگارییان دەکا کە هەرگیز دەست لە کەسابەت هەڵنەگرن و

پشت ئەستوور نەبن بەو سەروەت و سامانەی کە هەیانە ، چونکە چەند دەوڵەمەند بی کاسبی لە سەر نەکەی ئاخری هەر تەواو دەبێ. لە پاشان باوکەکە ماڵ و سامانەکەی کردە دوو بەشەوە. بەشێکیانی هێشتەوە کە پاش مردنی کوڕەکانی پێی بژین و بەشەکەی دیکەی کردە سێ توورەکەوە و چوو لە ناو ئەشکەوتێکدا چاڵی بۆ هەڵکەندن و شاردنیەوە. بەڵام کوڕەکانی لەوە ئاگادار کردەوە کە ئەگەر ڕۆژێ لە ڕۆژان هیچیان بە دەستەوە نەما و پێویستیان پێی بوو بۆی بگەڕێن لە فلانە شاخ و ئەشکەوتدا دەریبێنن. پاش بەینێك باوکەکە مرد و کوڕەکان ئامۆژگارییەکەیان نەگرتە گوێ و کەوتنە ڕابواردن و چی پارە و سامانیان بوو لە ماوەی چەند ساڵێکدا بە فیڕۆ دایاننا و هیچیان بە دەستەوە نەما و کەوتنە سەر ساجی عەلی. لەم ماوەی دەسبڵاوی و پارە و ماڵ بە فیڕۆ دانەیاندا هیچ بیری ئەو بەشەی سامانەکەیان نەبوو کە باوکیان شاردبوویەوە. کاتێکیش کە هیچیان نەما هەر بیریان نەکەوتەوە. ئیدی ڕۆژ بە ڕۆژ دۆست و برادەر و خزم لێیان دەتەکینەوە ، تا وایان لێهات ناچار بوون بگەڕێن بە دوای کار و پیشەیەکدا. یەکێکیان دەبێ بە کۆڵکیش و دوانەکەی تریش دەبن بە شاگرد چایچی و شاگرد پینەچی.

برا بچووك کە لە بازاڕدا کۆڵکێشیی دەکرد ، ڕۆژێکیان هەر لە بەیانیەوە تا ئێوارە لە بازاڕدا سووڕایەوە هیچی پەیدا نەکرد. ئێوارە چوو بە کەساسی و داماوی لە سەر سەکۆی بەردەمی ماڵێکدا لێی دانیشت و لە بیر کردنەوەیەکی قووڵدا نوقم بوو ، چۆن ئامۆژگاریی باوکیان فەرامۆش کرد و چییان بە سەر هات . لە ناکاو سێ توورەکە پارەکەی بیر کەوتەوە کە باوکیان لە ئەشکەوتەکەدا شاردوویەتێوە. هەر هەڵسا و خێرا ڕێگای گرتە بەرو چوو بۆ ئەشکەوتەکە. لەوێ دەستی کردە زەوی هەڵدڕین و تەماشای کرد هەر سێ توورەکەکە لە جێی خۆیاندا ماون. کوڕە توورەکەیەکیانی دەرهێنا و ئەو دوانەکەی تری خستەوە شوێنی خۆی و بە چاکی داپۆشینەوە. پاشان کوڕە ئەم پارەیەشی وەك جاری پێشوو بە فیڕۆ دادەنێ و هەمووی لە ماوەیەکی

کورتدا خەرج دەکات و پاشان دەچێتە لای براکانی و مەسەلەی سێ توورەکە پارە لە بیر کراوەکەیان بۆ باس دەکا. هەر سێکیان لە خۆشیدا پێیان وە زەوی ناکەوێ و بە هەڵە داوان بەرە و ئەشکەوتەکە دەڕۆن. وەختێ پارە دەدەهێنن دەڕوانن تەنیا دوو توورەکە ماوە، بۆیە لە ناو یەکدا دەبێتە مشت و مڕو دەمەقرێیان و دەڵێن ئەمە کاری کەسێکی غەریب نیە، ببێ و نەبێ یەکێك لە خۆمان ئەمەی کردووە و هەر یەکە ئەویتر تاوانبار دەکا و زۆری لە سەر دەڕۆن و ناگەنە هیچ ئەنجامێك. پاشان لەسەر ئەوە ڕێکدەکەون بچن بۆ لای قازی. لە ڕێگا دەگەنە کابرایەکی عەرەب ولێیان دەپرسێ ئاخۆ حوشترێکیان لەم ڕێگا و بانەدا بینیوە. برا گەورەکە دەڵێ: باشە حوشترەکەت چاوێکی کوێر نەبووە ؟ کابرا دەڵێ ڕاستە چاوێکی کوێرە. برای ناوەنجی دەڵێ: ئەی حوشترەکەت دانێکی کەل نەبووە؟ کابراش سەری بۆ دەلەقێنێ و دەڵێ: بەڵێ وایە. برای بچووکیش دەڵێ: باشە باری حوشترەکەت تایەکی گەنم و تایەکی دۆشاو نەبووە؟ کابرا بە دڵخۆشییەوە دەڵێ: ڕێك و ڕاست وایە ، کەواتە کوا حوشترەکەم ؟ دەبێ ئێوە بزانن لە کوێیە و لە کوێ نیە. براکانیش لەوەڵامدا دەڵێن: برالە ئێمە حوشتری تۆمان نەدیوە. کابرا بڕوایان پێ ناکا ودەڵێ: چۆنتان زانی ئەم حوشترەی من چاوێکی کوێرە و دانێکی کەلە و بارەکەی گەنم و دۆشاوە ئاوهاش دەزانن لە کوێیە ، ببێ و نەبێ هەر ئێوە بردووتانە هەر چەند براکان نکوولیی لێدەکەن و پاکانەی بۆ دەکەن هیچ کەڵکی نابێ و کابرا پاشەو پاش شوێنیان دەکەوێ بۆ لای قازی و لەوێ سکاڵای خۆی دەکا. قازییش لە براکان دەپرسێ چۆنتان زانی ناونیشانی ئەو حوشترە بەم جۆرەیە ؟

برای گەورە لە وەڵامدا دەڵێ: جەنابی قازی لە ڕێگا من ورد بوومەوە شوێن پێی حوشترێك کەوتووە و تەنیا بە لایەکدا گیای خواردووە و لاکەی تری بە جێهێشتووە. بە مەدا بۆم دەرکەوت ئەم حوشترە چاوێکی کوێرە. برای ناوەنجیش وتی: جەنابی قازی من کاتێ وردبوومەوە لە شوێن قەپی

حوشـترەکە ، ڕوانـیم هـەر جـارە و قەفـە گیایـەك بـە جێمـاوە ، بەمـەدا بـۆم دەرکەوت ئەم حوشترە دانێکی کەلە. برای بچووکیش وتـی: جەنابی قازی کە تەماشـای ئـەو شـوێنەم کـرد حوشـترەکەی تیـادا پـاڵ کـەوتبوو ڕوانـیم مـێش ورووژاوەتـە لایـەك و میروولـەش ئـەو لاکـەی تـری بارەکـەی. بەمـەدا بـۆم ڕوون بووەوە کە تایەکی بارەکە دۆشاوە و تاکەی تریشی گەنمە.

قـازی زۆر سـەری سـوڕما لـە زیریکیـی ئـەم سـێ برایـە و کـابرای خـاوەن حوشـتری قەناعـەت پێکـرد کـە ئەمانـە تـەنیا بـە بلیمـەتیی خۆیـان سـیفەت و ناونیشــانی حوشــترەکەیان هــەڵهێناوە و بــەم جــۆرە کــابرا بــە نــا ئۆمێــدی گەڕایەوە.

ئەمجار براکان سکاڵای خۆیانیان لای قازی کرد کە لـە سـێ توورەکـە پـارە دووی دیـارە و گومانیـان لـە یـەکێك لـە خۆیـان، چـونکە ئەگـەر بێگانـە بوایـە هەرسێکی دەبرد. قازییش دەڵێ: باشـە ئێسـتا نیـوە ڕۆیـە و بـا نـان بخـۆین و دوای ئەوسـا شـەرعتان دەکـەم. هۆدەکـەی قـازی گـەورە بـوو و بـە پەردەیـەك بڕدرابوو. قازی میوانـەکانی کـردە ئەودیـوی پەردەکـەوە خۆیشـی لـەم دیـوەوە دانیشت. کاتی نانخواردنی نیوەڕۆ سینیە خواردنیـان برایـە بـەردەم و براکـان هەر لێی ڕامـان و نـەیانخوارد. بـرای نـاوەنجی و بچـووك بـە بـرا گـەورەیان وت: فەرموو کاکە دەست پێبکە, برا گەورە وتـی: بـە خـوا ئـەم نـانی گـەنمە حەرامـە و منیش حەرام ناخۆم. برای ناوەنجییش وتـی: دە کـەواتـە بـا بـزانن ئـەم گۆشـتە گۆشـتی سـەگە و حەرامـە. بـرای بچـووکیش وتـی: دە بـە خـوا قـازی نانەکـەی حەرام بێت و گۆشتەکەشی گۆشتی سەگ بێت خۆیشی زۆڵە و لە باوکی خۆی نیە.

قازی کە لەم دیوی پەردەکەوە بوو زۆر بـەم قسـانە تێکچـوو و هاتـە دیـوی ئەمان و پێی وتن: بۆ چی نانەکـەتان نـاخۆن ؟ ئەوانیش وتیـان: جـارێ یەکـەم نانەکـەت حەرامـە و گۆشتەکەشـت تـۆ بـە هـی بـەرخی دەزانـی بـەڵام گۆشـتی سەگە و سێیەمیش ناتوانین بڵێین.

قازی هاتەوە ئەم دیوو نارنجێك و لیمۆیەکی خستە مشتی دەستیەوە و چووەوە بۆ لایان و وتی: ئەگەر ئێوە زانیتان ئەم دوو شتە چیە لە مشتی مندا ئەوە قسەکەشتان دەسەلمێنم. یەکێکیان وتی خڕە وەك گۆ ، دووەم وتی ترشە وەك دۆ ، سێیەمیش وتی: نارنجە یان لیمۆ. قازی چووە ئەو دیوی پەردەکەوە لە داخا نارنج و لیمۆکەی کێشا بە زەویدا. پاشان جووتیارەکەی بانگ کرد و پێی وت: وەرە بزانم ئەم نانەی من بۆ حەرامە ؟ هەرچەندە جووتیار وتی: قوربان هەر هەمووی بەڕەنجی شان هاتووەتە ناو سوودی نەبوو و قازی ئیستەرەمی لێکرد کە ڕاستیی پێ بڵێ. ناچار جووتیار وتی قوربان بە خوا ئەم گەنمەم لە شوێن گۆڕستانە کۆنێکدا چاندووە پاش ئەوەی ئێسك و پرووسکی مردووەکانم دەرکرد و لە چاڵێکدا شاردمەوە. قازی بەمەدا تێگەیشت کە قسەی براکان ڕاستە. ئەمجار شوانی مەڕەکانی خۆیی بانگ کرد و پێی وت: وەرە پێم بڵێ بۆ چی گۆشتی ئەم بەرخەی سەرت بڕیوە حەرامە ؟ ئەوە میوانەکانم نایخۆن و دەڵێن حەرامە و گۆشتی سەگە ، هەر ئێستا ڕاستیم پێ نەڵێی دەرتدەکەم. ناچار شوان وتی: قوربان چیت لێ بشارمەوە ؟ ئەم بەرخە کاتێ کە لە دایك بوو دایکەکەی مردارەوە بوو و منیش چووم لە دەڵە سەگەکەی ناو ڕان گۆشم کرد و ئیدی تا لە شیر بڕایەوە هەر ئەو دەڵەی دەمژی. قازی کە ئەمەی بیست لێوی خۆی گەست و وتی: دیارە ئەوی تریشیان ڕاستە و هەڵسا چووە لای دایکی و وتی: دایە ڕاستم پێ بڵێ من کوڕی کێم ؟ دایکی وەك لە شاخێك هەڵیبدەیتە خوارەوە ڕاچڵەکی و وتی: ئەیەڕۆ ڕۆڵە ئەوە تۆ تێکچووی؟ ئەم قسە نابەجێیە چیە دەیکەی ، ئەی تۆ کوڕی باوکی خۆت نیت ؟ قازی لە وەڵامدا وتی: من ئەمە و ئەوە نازانم هەر ئێستا ڕاستیم پێ نەڵێی دەتخنکێنم ، ئەوە تا میوانەکانم وا دەڵێن هەر چیشیان لە بارەی حەرامیی نان و گۆشتە کەمانەوە وت ڕاست دەرچوو ، پێم بڵێ و سەرپێچی مەکە خۆمن ئەم ڕازە نابێ لای کەس بدرکێنم. دایکە لای ئەو لای لێبڕایەوە و ناچار وتی: بە خوا ڕۆڵە چیت لێ بشارمەوە ؟ باوکی تۆ

منداڵی نەدەبوو، شەوێکیان دەروێشێك بوو بە میوانمان و تۆ لەو دەروێشەی.

قازی هەڵساو چوو بۆلای براکان و ئەوانیش لەبەری ڕاست بوونەوە و وتیان: قوربان فەرموو شەرعی ئێمەش بکە با بڕۆین بە ڕێی خۆمانەوە.

قازییش وتی: گوێ ڕاگرن ئێستا حەکایەتێکتان بۆ دەگێڕمەوە و کە تەواوم کرد شەرعتان دەکەم. دەگێڕنەوە کە لە زەمان و سەردەمی خۆیدا لە دێیەکدا کوڕ و کچێك دەبن زۆر دڵیان بە یەکەوە دەبێ ، هەموو شەوێك کچە خۆی دەدەزییەوە و دەهاتە لای کوڕە ، کە لە سەربان دەخەوت و چەند وەختێك ڕاز و نیازی خۆیان لەگەڵ یەکتر باس دەکرد و پاشان کچە دەگەڕایەوە بۆ ماڵی خۆیان. شەوێکیان کچە و کوڕە بە دەم ڕاز دەربڕینی دڵدارییەکەیانەوە خەویان لێدەکەوێ و تا بەیانی خۆر و بان دەکەوێ وە ئاگانایەنەوە, بەیانی هەموو خەڵکی ئاوایی لە سەر بان دەیانبینن پێکەوە خەوتوون و بەمە مقۆمقۆ دەکەوێتە ئاوایی و باسیان دەکەوێتە سەر زار. ماڵی باوکی کچە کە بەمە دەزانن دەیانەوێ کچەکەیان بکوژن ، بەڵام خزم و کەس و کار ڕێگەیان نادەن و دەڵێن ئەمە عەیبە و شوورەییمان دێنێتە سەر و با جارێ لێی گەڕێین تا بە فێڵێك لە ناوی دەبەین. ئەوجا هەموو ڕۆژ کونەیەك دەدەن بە کچەکە بچێ لە کانیەکەی قەد شاخی پشتی ئاوایی کونەیەك ئاو بێنێ بەڵکو لە شاخ هەڵدێرێ و بمرێ و گوناهەکەی نەچێتە ملیان. ڕۆژێکیان کوڕەی دڵداری رای پێدەگرێ و دەڵێ وەرە لەگەڵمدا با بتفرێنم و بڕۆین و ڕوو بکەینە وڵاتێك کەس نەماننناسێ ، من ئەوە چەند جارە ناردوومەتە خوازبێنی تۆ و ماڵی باوکت چوون بە قیندا و ناتدەن بە من. کچەش لە وەڵامدا دەڵێ: نەخێر من ئەمە ناکەم ، چونکە ئەم کارە لە هی شەوەکە پڕ شوورەییترە. بەڵام بەڵێنت دەدەمێ کە ئەگەر مام و نەمردم و ماڵی باوکم دامیان بە شوو ، شەوی بووکێنیم کە دەمگوێزنەوە بۆ لای زاوا بێمە لات و پێکەوە بڕۆین.

پاش چەند ساڵێك مەسەلەکە کۆن دەبێ و کچەش ناکوژن و لە بیری خۆیانی دەبەنەوە. کوڕێك هەر لەو ئاواییەدا خواز بێنی دەکا و دەیدەنێ, کچە

له نیوه شەودا كه زاوا دەچێته لای پێی دەڵێ جارێ لێم گەڕێ تادەچمه سەر كانی و دێمەوه. هەرچەنده زاوا ناڕەزایی دەردەبڕێ و دەڵێ بەم نیوه شەوه چۆن شتی وا دەكەی و ئەگەریش هەر لە سەر ڕۆیشتن سووری با خۆم لەگەڵتدا بێم ، قسەكانی هیچ كەڵكێكی نابێ و كچه به تەنیا لێیدەدا و دەڕوا بەو نیازەی خۆی بگەیەنێته لای دەزگیرانی. له ڕێگا دزێك لێی ڕادەپەڕێ و دەڵێ: ئادەی ڕووت بەرەوه و ئەو خشڵ و زێڕانه له خۆت بكەرەوه ، ئەمه حەفتەیەكه ماڵ و منداڵم وەختە له برسانا بمرن, كچه زۆر تكای لێدەكا و مەسەلەی بەڵێنەكەی بۆ دەگێڕێتەوه و پێی دەڵێ ئێستا نەنگییه بۆ من بەم شپرزەییه بڕۆمه لای، بەڵێنت دەدەمێ كه لای ئەو گەڕامەوه نەچمه ماڵەوه و بێمەوه لای تۆ, دزه ڕازی دەبێ و كچه دەچێته لای دڵدارەكەی. كوڕه سەری له ڕاستگۆیی و به جەرگیی كچه سڕ   دەمێنێ و دەڵێ: تۆ ئێستا شووت كردووه و من وەك خوشكی خۆم تەماشات دەكەم. هەر ئێستا بڕۆرەوه بۆ لای مێردەكەت, كچەش دەگەڕێتەوه بەڵام ناچێ بۆ ماڵی خۆیان و له سەر بەڵێنەكەی خۆی دەگەڕێتەوه بۆ لای دزه و حاڵ و مەسەلەی دڵدارەكەی بۆ باس دەكا. دزەش دەڵێ بۆ چی ئەو له من پیاو تره ؟ سا بەخوا حەفتەیەكی تریش منداڵەكانم نان نەبێ بیخۆن دەست بۆ خشڵێكت نابەم و بڕۆ به ڕێی خۆتەوه.

كاتێ قازی له گێڕانەوەی حەكایەتەكەی دەبێتەوه ، برای گەوره دەڵێ: بەخوا كوڕەی دڵدار پیاو بووه. برای ناوەنجیش دەڵێ: به لای منەوه دزەكه زۆر به شەرەف و مەرد بووه ، ئەو لەگەڵ ئەوەشدا كه منداڵەكانی برسییان بووه دەستی بۆ هیچ شتێكی كچەكه نەبردووه. بەڵام برای بچووك دەڵێ: دەك عەمری ئەو دزه نەمێنێ، بەخوا من بوایەم هەرچی خشڵ و زێڕێك به كچەكەوه بوو لێم دەسەند و ئەوجا دەسدرێژیشم دەكرده سەر.

برا بچووك كه له قسەكەی دەبێتەوه قازی یەكسەر قۆڵی دەگرێ و دەڵێ ئەمه توورەكه پارەكەی بردووه و ئەوه شەرعم كردن. كوڕه ناچار بوو دانی

پێدابنێ که ئەم پارەکەی بردووە و قازییش دوو توورەکە پارەکەی دا بە برای گەورە و ناوەنجی. منیش هاتمەوە هیچم دەست نەکەوت.

****

حەسەن نێچیرەوان

دەگێڕنەوە کە لە زەمانی خۆیدا کابرایەکی ڕاوکەر دەبێ ناوی حەسەن نێچیرەوان دەبێ. ئەم کابرایە لە زمانی گشت ئاژەڵ و باڵندەیەك دەزانیٚ, ڕۆژێکیان دەچێ بۆ ڕاو ، لە دەشتێکدا تەماشا دەکا وا مارێکی پیری گەڕی کۆن خەریکی شەڕە لەگەڵ توولە مارێکی بچووکی مێینەداو مارە پیرەکە دەیەوێ دەسدرێژیی بکاتە سەر. حەسەن نێچیرەوان ئەمەی زۆر لا ناخۆش دەبێ و تیرێك دەگرێتە مارە پیرەکە بیکوژێ ، بەڵام بە ڕێکەوت ئەو پێوە نابێ و توولە مارەکە بریندار دەبێ, تومەز ئەم توولە مارە کچی شای مارانە, توولە مار بە برینداری دەڕواتەوە بۆ ماڵ و باوکی لێی دەپرسێ: کچم بۆچی وات لێهاتووە و کێ برینداری کردووی ؟ کچی شای ماران لە شەرم و تەریقیدا لە

ڕووی هەڵنایە بە دوور و درێژیی مەسەلەکە بۆ باوکی بگێڕێتەوە تەنیا هەر ئەوە دەڵێ کە حەسەن نێچیرەوان بریندارى کردووە. شای ماران لە تووڕەییدا چاوی دەپەڕێتە تەوقی سەری و فەرمان دەدا هەرچی مارە کۆ ببێتەوە و پێیان دەڵێ حەسەن نێچیرەوان کەتنێکی گەورەی پێکردووم و ئێستا لە مزگەوتی ئاواییدایە کێ بە خۆیدا ڕادەپەرمێ با هەر ئێستا بڕوا بۆ ئەوێ و بچێتە ناو پێڵاوەکانیەوە و هەر وەختێ هاتە دەرەوە و لە پێی کرد وای پێوە بدا کە تووکی سەری با بیبات. مارێکی ژیر و دنیا دیدە لە ناو مارەکاندا هەڵدەستێ و دەڵێ: گەورەم من دەڕۆم. بەم جۆرە مارە دەڕوا بۆ مزگەوت و لە نێو پێڵاوەکانی حەسەن نێچیرەواندا پەپەرە دەخوا و گوێ هەڵدەخا و تەماشا دەکا حەسەن نێچیرەوان لە ژوورەوە باسی ئەو ڕووداوە بۆ خەڵکەکە دەکا و دەڵێ: خەڵکینە ئەمڕۆ چووم بۆ ڕاو و شتێکی هێجگار سەیر و سەمەرەم بینی, مارێکی پیر و کۆنم دی پەلاماری مارێکی بچکۆلەی مێینەی‌داو ، لەبەر ئەوەی من لە زمانی هەموو گیانداران دەزانم بۆم دەرکەوت کە ئەم مارە هەڕەشە لە توولە مارەکە دەکات و بە زۆر دەیەوێ دەسدرێژیی بکاتە سەر و مارە بچووکەکەش بەرەنگاری دەبووەوە و خۆی بە دەستەوە نەدەدا, منیش ئەم زوڵم و ستەمەی ئەو مارە پیرەم پێ قووت نەچوو ، بۆیە مشتم لێگرت و تیرێکم تێگرت بیکوژم بە داخەوە بەر مارە بچووکەکە کەوت بریندارى کرد.

کاتێ مارەکە گوێی لەم قسەیە بوو گەڕایەوە لای شای ماران و وتی: گەورەم حەسەن نێچیرەوان وا دەڵێ. ئەویش کچەکەی بانگ کرد و وتی: کچم تۆ چۆن حەسەن نێچیرەوان تاوانبار دەکەی ؟ خۆ ئەو وا دەڵێ ! کچە وتی: بابە ڕاستە وایە و ئەو کاتە من لە ڕووم هەڵنەهات ڕاستیی بڵێم, شای ماران وتی: کەواتە حەسەن نێچیرەوان خاوەن چاکە و پیاوەتییە و شایانی سوپاس و خەڵات کردنە و بە مارەکەی وت بۆی بانگ بکات مار ڕۆیشت و لەوناوەدا دەستی کرد بە فیشکە فیشک و حەسەن نێچیرەوان لە مەبەستی گەیشت و هات بە دەمیەوە, مارەکە پێی وت: ڕاستێکەی من پێشتر هاتم بدەم بە پێتەوە

تووکی سەرت با ببیات چونکە وامان دانابوو کە تۆ لە خوت و خۆڕایی کچی شای مارانت بریندار کردووە ، بەڵام کە گویم لە گێڕانەوەی قسەکەت بوو خێرا گەیاندمە شای ماران. جا بەم بۆنەیەوە دەیەوێ بچیتە خزمەتی بۆ ئەوەی خەڵاتت بکا. تۆ پێی بڵێ من ئەم کارەم بۆ ئەوە نەکردووە خەڵات بکرێم، بەڵام ئەگەر هەر سووری لە سەر خەڵات کردنم ئەوە تفی ژێر زمانی خۆتم بدەرێ. دەستیشم دامێنت نەکەی بە هیچ جۆرێ ناوی من لەم بەینەدا بهێنی ، چونکە ئەگەر شای ماران تفی ژێر زمانی خۆی بکاتە دەمت ئەوە بە هەر شوێنێکدا بڕۆی هەموو جۆرە گژوگیاو درەختێك بانگت دەکەن و هەر یەکەیان پێت دەڵێ کە بۆ چ دەردێك باشە. بەمە تۆ دەبیتە حەکیمێکی بە ناو بانگ و پارە و ماڵێکی زۆرت دەست دەکەوێ.

وەختێ دەگەنە پێشەوە شای ماران بە گەرمی پێشوازی لە حەسەن نێچیرەوان دەکا و زۆر سوپاسی ئەم پیاوەتییەی دەکا و دەڵێ: دەمەوێ پاداشتت بدەمەوە, ئەمیش دەڵێ: جەنابی شای ماران ئەمەم بۆ پاداشت نەکردووە و هیچ خەڵاتێکشم ناوێ شای ماران دەڵێ: من خۆم حەز دەکەم شتێکت بە خەڵات بدەمێ. حەسەن نێچیرەوانش دەڵێ: کە تۆ هەر سووری لە سەر خەڵات کردنم من تفی ژێر زمانی خۆتم دەوێ. شای ماران لەم قسەیە ڕادچڵەکێ و دەڵێ: کێ ئەم تەگبیرەی بۆ کردووی ؟ ئەویش لەوەڵامدا دەڵێ: کەس تەگبیری بۆ نەکردووم و ئەگەر خەڵاتم دەکەی من هەر ئەمەم دەوێ.

شای ماران سەرێک بادەدا و دەڵێ: ناچارم چونکە خاوەن چاکەی ، بەڵام ئەم نهێنیە لای هەر کەس بدرکێنی دەسبەجێ دەمریت.

لە پاش ئەم خەڵات کردنە حەسەن نێچیرەوان بە هەر کوێدا دەڕۆیشت هەروا دار و درەخت و گژوگیا بوو بانگیان دەکرد و هەر یەکە دەیوت من بۆ فلان دەرد باشم و ، بەم جۆرە بوو بە یەکەم حەکیمی وڵات و هەرکەس دەهاتە لای بە بێ چاکبوونەوە نەدەگەڕایەوە و فرەی نەبرد حەسەن نێچیرەوان بوو بە خاوەن ماڵ و سامانێکی زۆر.

ڕۆژێکیان ژنەکەی هەڵیپێچا و پێی وت دەبێ تۆ ڕازی ئەم بەهرەیەم بۆ باس بکەی, هەرچەندە حەسەن ئەوەی بۆ باس کرد کە نابێ بۆی بگێڕێتەوە و ئەگەر ئەم کارە بکا ئەوە دەسبەجێ دەمرێ. بەڵام هیچ سوودێکی نەبوو ، ئەم وتی و ژنە نەیبیست و پێی لێکردە کەوشەوە.

حەسەن نێچیرەوان لەماڵەوە سەگێك و کەڵەشێرێکی هەبوو ، کاتێ کە ژنەکەی هەموو دەروویەکی لێگرت ، ئەمیش پێی وت باشە تۆ ڕازیت بە مردنی من ؟ ژنە لە وەڵامدا پێی وت: من ئەمەیان نازانم ، دەمەوێ ئەم نهێنیەم لا ئاشکرا بکەی و لەوەو دوا چی دەبێ با ببێ. مێردە ناچار وتی: باشە چیبکەم چارم نا چارە ، بڕۆ لە بازاڕ کفن و کەرەستە و تفاقی ناشتنم بۆ بکڕەو کە هاتیتەوە نهێنیەکەت بۆ دەدرکێنم. سەگەکە گوێی لەم قەسانە بوو کە هەستی کرد وا خاوەنەکەی لە ناو دەچێ چوو لە قوژبنێکدا هەڵتووتا و هۆن هۆن فرمێسك بە چاوەکانیدا دەهاتە خوارەوە. فرەی پێنەچوو کەڵەشێر هاتەوە و بینی کە سەگەکە دەگری حاڵ و مەسەلەی لێپرسی. سەگیش وتی: گریان بۆ حاڵێکی وا نەبێ بۆ چی باشە ؟ حەسەنی ئاغامان هاکا مرد و ئەو کاتەش من بەرەڵای کۆڵانان دەکرێم و تۆش سەر دەبڕن و گۆشتەکەت دەخۆن. ئیدی سەگە ورد ورد حاڵ و مەسەلەکەی بۆ کەڵەشێر گێرایەوە. کەڵەشێریش وتی: دەك حەسەنی ئاغام داڕزێ ، من کەڵەشێرێکم هەموو ڕۆژێ دەچمە دەرەوە و کەیف و سەفای خۆم لەگەڵ دە دوانزە مریشك دەکەم و پاشان بە تەنیا دەگەڕێمەوە بۆ ماڵ.

باشە حەسەنی ئاغامان ئەوەندە پیاو نیە ئەم ژنە خراپەی بەرەڵا بکا ؟

حەسەن نێچیرەوان کە لە زمانی هەموو ئاژەڵ و باڵندەیەکی دەزانی بە چاکی گوێی لەم دەمە تەقێیەی سەگ و کەڵەشێر بوو لە دڵی خۆیدا بیری لە بەد ڕەفتاریی ژنەکەی کردەوە کە چەند بە لایەوە بێبایەخە ئەم بمرێ و لەولاشەوە سەگەکەی خەم دایگرتووە و دەگری. ماوەیەکی پێچوو ژنە بە خام و دەزوو و سابوونەوە خۆی کرد بە ژووردا. حەسەن وتی: ئافرەت ئەمە چیە؟

ئەویش بە ساردییەکەوە وەڵامی دایەوە: ئەوە تفاق و کەرەستەی ناشتنتە.
حەسەن وتی: هەروا بە سووك و ئاسان دەڕوانیتە ئەم کارە ؟!
لەبەر ئەوە خێرا ناردی بە شوێن دوو سێ دراوسێدا و لە سەر دەستی ئەواندا ژنەی تەلاّق دا. پاش بەینێك ژنێکی تری هێنایەوە. بەم جۆرە قسەی کەڵەشێرەکەی بۆ بوو بە خێر و خۆی لەو ژنە بێ ئەمەکە ڕزگار کرد و دووبارە ژیانێکی نوێی دروست کردەوە. منیش تێر لە شاییەکەیدا هەڵپەڕیم.

قــــوڵــــە ڕەش

دەگێڕنەوە لەو زەمانەدا کە هاروونە ڕەشید خەلیفە دەبێ ، لە شاری بەغدادا ژنێك و پیاوێك دەبن زۆر یەکیان خۆش دەوێ و چەند منالّیکیشیان دەبێ . وا ڕێکدەکەوێ ژنەکە نەخۆشییەکی زۆر گران دەگرێ, ڕۆژێ دەچێتە لای حەکیم و پێی دەڵێ: تۆ هەرچەندە نەخۆشییەکەت زۆر گرانە بەلاّم چارەسەری ئاسانە, ژنە دەڵێ دەستم دامێنت چارم چیە؟ حەکیم دەڵێ: چاری تۆ تەنها هەنار خواردنە. وەختیش وەختی هەنار نابێو کە ئێوارە مێردەکەی دێتەوە ژنە باسی ئامۆژگاریی حەکیمی بۆ دەکا و دەڵێ: ئەگەر تۆ ڕاست دەکەی منت خۆش دەوێ دەبێ لە هەر ولاّتێك بووە هەنارم بۆ پەیدا بکەی بۆ ئەوەی چاك ببمەوە, مێردە دەڵێ: ئەی بە سەر چاو لە سبەینێ زووتر نیە بە ڕێدەکەوم. بەم جۆرە مێردە دەڕوا و ولاّت بە ولاّت و شار بە شار دەگەڕێ تا لە ولاّتێکی دوور چەند هەنارێك پەیدا دەکات و دەگەڕێتەوە.
ژنە دوو سێیەکی لێدەخوا و نەخۆشییەکەی لە کۆڵ دەکەوێ, ڕۆژێکیان منداڵەکانیان دوان لەو هەنارانەیان بە دەستەوە دەبێ و لەبەر دەرگا یاریی پێدەکەن. لەو کاتەدا قوڵە ڕەشێك بەوێدا گوزەر دەکا و سەری لەو هەنارانە سوڕ دەمێنێ بە دەستی منالّەکانەوە بە تایبەتی کە وەرز وەرزی هەنار نابێ.

قوڵە لە منداڵەکان دەپرسیٚ ئەم هەنارەتان لە کویٚ بوو ؟ ئەمانیش دەڵێن دایکمان نەخۆش بووە و باوکمان ئەم هەنارانەی لە وڵاتێکی دوور پەیدا کردووە. کابرای قوڵە منداڵەکان هەڵدەخەڵەتێنیٚ و هەنارەکانیان لێدەسێنیٚ, بە ڕێکەوت لە ڕێگا تووشی مێردی ژنە دەبیٚ کە سەری لەم کارە دەئاوسیٚ و لە دڵی خۆیدا دەڵیٚ تەنیا من هەنارم هەیە لەم شارەدا و چی دەکا بە دەستی ئەم قوڵە ڕەشەوە ! لەبەر ئەوە قوڵە بانگ دەکا و پێی دەڵیٚ: ئەم هەنارانەت لە کویٚ بوو ؟ قوڵەش دەڵیٚ: حەکایەتی ئەم هەنارانە دوور و درێژە و پێویست بە باس کردن ناکا, کابرا ئەوەندەی تر شێتگیر دەبیٚ لە سەر پرسیارەکەی و وازی لێناهێنیٚ, قوڵەش دەڵیٚ: ئەم هەنارانە دیاریی ژنێکی دۆستمە و دەمیٚ ساڵە دڵداری یەکین و لەم ماوەیەدا پێم وت: ئەگەر تۆ ڕاست دەکەی و منت خۆشدەویٚ فێڵیٚ بدۆزەرەوە و مێردەکەت لەم شارە دوور بخەرەوە بۆ ئەوەی بە ئاسوودەیی بە یەکەوە ڕابوێرین. ژنەش ماوەیەك خۆی نەخۆش دەخا و پاشان بە درۆوە بە مێردەکەی دەڵیٚ حەکیم پێی وتووم ئەگەر هەنار نەخۆی چاك نابیتەوە. بەم جۆرە بۆ ماوەیەکی دوور و درێژ مێردەکەی نارد بۆ وڵاتان و ئێمەش لێرە بە کەیفی خۆمان ڕامانده‌بوارد. قوڵە ئەم درۆ زلەی کرد و لێیدا ڕۆیشت. مێردەش بەم قسەیە دڵی لە ژنەکەی کرمیٚ بوو ڕۆیشتەوە بۆ ماڵ و لە خەم و خەفەتدا خەو و خۆراکی لیٚ حەرام بوو, لە دڵی خۆیدا وتی: بۆ چی من بیکوژم با بە باوکی بڵێم. بۆ سبەینیٚ هەڵسا و چوو بۆ لای باوکی ژنەکەی و حاڵ و مەسەلەی بۆ گێڕایەوە, باوکەکەش چاوی پەڕییە تەوقی سەری و خێرا ناردی بە شوێن کچەکەیدا و حاڵەکەی بۆ گێڕایەوە. هەرچەندە ژنە پاکانەی بۆ کرد و سوێندی بۆ خوارد سوودی نەبوو ، باوك لە کەلی شەیتان نەهاتە خوارەوە و کچەی بە خەنجەر دادووری. بۆ شەویٚ لاشەکەی خستە جەواڵێکەوە و بردی فڕێی دایە شەتی بەغداوە, بە ئەمری خوا ئەو شەوە سەرما و باو بۆرانێك بوو هەر مەپرسە.

ماڵی هاروونە ڕەشید و وەزیرەکەی دەکەوتنە سەر شەت و بە تەنیشت یەکەوە بوون. شەو هاروونە ڕەشید سەری دەرهێنا و بە وەزیری وت: تۆ بڵێی

کەس هەبێ بتوانێ ئەم شەو سەر لە ماڵ دەربکا ؟ وەزیر لە وەڵامدا وتی: قوربان باوەڕ ناکەم کەس بتوانێ, لەم کاتەدا هەردوکیان ئاوڕی لای خواری شاریان دایەوە و تەماشایان کرد ترووسکاییەك دیارە. خەلیفە وتی: وەزیر خۆت ببەستە با بڕۆین. هەردوکیان پێکەوە بەرە و لای ترووسکایی کەوتنە ڕێ و کاتێ گەیشتن تەماشایان کرد کابرایەکی ماسیگرە و ڕاو دەکات. وتیان: دەك ماڵت بە قوڕ بگیرێ کێ هەیە بەم شەوە لە ماڵی خۆی بێتە دەر ! ئەویش وتی: چیبکەم خاوەن ماڵ و منداڵێکی زۆرم ئەگەر ئەمە نەکەم ناتوانم ژیان و گوزەرانیان بۆ دابین بکەم. ئەوجا تۆڕی هەڵدایە ئاوەکەوە و وتی: با ئەمەیان لە بەختی ئێوە بێ, کاتێ تۆڕەکەی ڕاکێشا زۆر قورس بوو ، کە هێنایە سەر تەماشایان کرد ئەمە جەواڵێکە و خوێنی لێدەچۆڕی و ڕوانیان لاشەی ئافرەتێکی تێدایە. ئەوانیش خێرا دایان بە کوڵی کابرای ماسیگردا بۆ ماڵی خەلیفە.

هەر ئەو شەوە هاروونە ڕەشید فەرمانی دا حەکیمیان هێنا و کاتێ تەماشای کرد وتی: قوربان ئەمە گیانی تێدا ماوە و شیرێکی زۆرم بۆ بێنن. ئەوجا حەکیم دەستی کردە تیمار کردنی برینەکانی ، ماوەیەك بەم جۆرە بە دیاریەوە مایەوە و تیماری دەکرد تا تەواو برینەکانی ساڕێژ بووەوە, ئەوجا چاوی هەڵهێنا و کەوتە قسە کردن. لە پاش پرسیار کردن ژنە حاڵ و مەسەلەی بۆ گێڕانەوە و چۆن قوڵە ڕەشێك بۆتە مایەی ئەم تاوانەی دەرهەقی کراوە بە هۆی درۆ و بوختانێکی بێ سەر و بەرەوە. پاشان ناونیشانی ماڵی باوك و مێردەکەی دا بە خەلیفە و هەردوکیان هێنرانە بەردەمی. ئەمانیش لای خۆیانەوە پاکانەی ئەوەیان کرد کە مەسەلە نامووس بووە و نەیانتوانیوە چاو پۆشیی لێبکەن ، چونکە هەنارەکان بە دەستی قوڵە ڕەشەکەوە بینراون و ئەویش بەو جۆرەی لەمە و پیش باسمان کرد بۆ مێردەی گێڕابووەوە. خەلیفە فەرمانی دا هەردوکیان بەند کردن و پاشان ڕووی دەمی کردە وەزیر و کار بەدەستانی و وتی: قەسەم بەو خوایەی منی کردووە بە خەلیفەی موسوڵمانان ئەگەر بێت و لە ماوەی مانگێکدا ئەم قوڵە ڕەشەم بۆ نەدۆزنەوە هەمووتان لە

سەر کار لا دەبەم و لە زیندانیش توندتان دەکەم. بڕۆن ئەم مانگە هیچ کاریّ مەکەن تەنیا بۆ دۆزینەوەی ئەم قوڵەی تەرخان بکەن. ژنی یەکێك لە وەزیرەکان لە مێردەکەی دەپرسیّ بۆچی وا زویر و خەفەتباری ماوەیەکە ؟ ئەمیش دەڵیّ خەفەتباری بۆ من نەبیّ بۆ کیّ بێت؟ خەلیفە هەناری لێدزراوە و ئێستا هەڕەشەمان لێدەکا کە لە ماوەی مانگێکدا سۆراخی ئەو هەنارانەی بۆ نەکەین لە وەزیریمان دەخات. ژنە وتی: خۆ ماوەیەك لەمەو پیش قوڵەی خۆمان دوو هەناری هێنایەوە و لێمان پرسی لە کویّ پەیدات کردوون ؟ وتی: لە دوو منداڵم سەندووە و ئیدی ئێمەش خواردمان. وەزیر ئاهێکی پێدا هاتەوە و وتی: ئافرەت خۆ من ئەوە ماوەیەکە بۆ ئەم قوڵە دەگەڕام. وەختیّ قوڵە هاتەوە خێرا وەزیر فەرمانیدا چوار پەلیان بەست و بردیان بۆ حوزووری خەلیفە.

لەبەردەمی خەلیفەدا بێجگەلە قوڵە باوك و مێردی ژنەش ئامادە بوون, خەلیفە پرسی ، باشە قوڵە تۆ ئەم هەنارانەت لە کویّ دەست کەوت ؟ قوڵە ڕەشیش لە وەڵامدا وتی: گەورەم من بە بەردەمی ماڵێکدا تێدەپەڕیم و ڕوانیم دوو هەنار بە دەستی دوو منداڵەوەیە و یارییان پێدەکەن. زۆرم لا سەیر بوو چونکە وەرزی هەنار نەبوو لێیان نزیك بوومەوە و پرسیم: ئەم هەنارانەتان لە کویّ بوو ؟ ئەوانیش لە وەڵامدا وتیان: دایکمان نەخۆش بووە و حەکیم پێی وتووە دەبیّ هەنار بخۆی ئەوسا چاك دەبیتەوە و باوکیشمان چوو بۆ وڵاتێکی دوور و چەند هەنارێکی هێناوە. منیش بە فێڵ هەنارەکانم لە منداڵەکان سەند و لە ڕێگا گەیشتم بەم کابرایە (لێرەدا دەستی بۆ مێردی ژنەکە ڕاکێشا) و کاتیّ هەواڵی هەنارەکانی لیّ پرسیم ، هەر لە خۆمەوە درۆیەکم هەڵبەست و لە سەر قسەی منداڵەکان وتم: ئەمە هی ژنێکی دۆستمە و خۆی کردووە بە نەخۆش و مێردەکەی ناردووە بۆ وڵاتێکی دوور بۆ پەیدا کردنی هەنار و پاشان پێکەوە ڕامانبواردووە. من ئەم قسانەم کردووە و کابرام بە جێهێشتووە و ئیدی نازانم لەوەو پاش چی بووە و چی نەبووە.

خەلیفە هەر لەوێدا فەرمان دەدا قوڵە ڕەش لە سێدارە بدەن و باوکی

کچەش ماوەی حەوت ساڵ بخرێتە زیندانەوە چونکە بەبێ لێکۆڵینەوە و وردبوونەوە ویستوویەتی کچەکەی بکوژێ. مێردەکەشی دەبەخشێ چونکە مەسەلەکەی ئاڕاستەی باوکی کچە کردۆتەوە. پاشان لە سەر تکای ژنە و مێردەکەی سزای باوکە کەم دەکاتەوە. چەپکێ گوڵ و چەپکێ نێرگز، مەرگتان نەبینم هەرگیز.

نـمـــەك بـــە حـــەرام

دەگێڕنەوە کە لە زەمانی سوڵتان مەحموودا دز فێر بوو بوون بە شاری غەزنە هەر شەوە و دەیاندا بە سەر چەند ماڵێکدا و سەر لەبەر تاڵانیان دەکردن. سوڵتان جەندرمە و یاساوڵێکی زۆری بۆ گرتنی ئەم دزانە خستەگەڕ، بەڵام هیچ سوودێکی نەبوو هەرچەندیان کرد و کۆشایان دزەکان وە چنگ نەکەوتن. سوڵتان مەحموود کەوتە مەراق و خەم و پەژارەیەکی زۆرەوە و شەوێکیان فەرمانی دا کە نابێ لە شاردا کەس ئەو شەوە هاتوچۆ بکات و کەسیش نابێ چرا داگیرسێنێ و جارچی ئەم هەواڵەیان بە هەموو کون و قوژبنی شاردا بڵاو کردەوە. ئەو شەوە سوڵتان خۆی گۆڕی و بەرگی دەروێشیی پۆشی و بە کووچە و کۆڵانانی شاردا کەوتە گەڕان. ماوەیەکی زۆری شەوی بەم جۆرە بە سەر برد و پاشان ڕووی کردە قەراخ شار و ڕۆیشت تا گەیشتە ناو گۆڕستانی شار، لە یەکێك لە گومەتەکانی گۆڕستانەکەوە دەنگە دەنگێك بەربای گوێی کەوت، کاتێ لێیان نزیك بووەوە گوێی لێهەڵخستن ، ڕوانی ئەمانە تەگبیری ماڵ بڕین دەکەن. سوڵتان لە دڵی خۆیدا وتی: بە خوا دۆزرانەوە خۆیانن دزەکانن ، ئەوجا کۆکەیەکی بۆ کرد و زەلامەکان دەسبەجێ ڕاپەڕین وتێیان خوڕی: کابرا کێیت و چی دەکەیت لێرە؟ ئەمیش لە وەڵامدا وتی: دەروێشێکی هەژارم و لە ترسی فەرمانی قەدەغە کردنی هاتوچۆی ناوشار هاتووم لێرە تا بەیانی بۆ خۆم بحەسێمەوە و ، بەیانی بچم بۆ ناو شار بەڵکو ئەمە خوایە خێرۆمەند شتێکم بدەنێ و ماڵ

و منداڵمی پێ بژێنم. ئەوانیش بردیانە ژوورەوە بۆ لای خۆیان و وتیان سوڵتان مەحموود خۆی زۆر بە دادپەروەر دەزانێ کەچی لە شارەکەیدا خەڵکی وەك تۆیش هەن کە منداڵەکانی بەبێ شێو سەر دەنێنەوە. وەرە بەخوا لەبەر تۆ دەبێ ئەمشەو ماڵی سوڵتان خۆی ببڕین. ئەمیش دەڵێ: دەك ماڵی سوڵتانم کاول کرد ، ئەگەر ئەو سوڵتانێکی باش بوایە من بۆ چی حاڵم وا دەبوو !

دزەکان لە گۆڕستانەکەدا تالای نیوەشەوەوە خۆیان دادەگرن و ئەوسا لەگەڵ کابرای دەروێشدا بەرەو ناوشار دەکشێن بۆ بڕینی ماڵی سوڵتان. لە ڕێگا پێی دەڵێن: مامە ئێمە دزین و لە ژیاندا حیکمەتمان هەیە ، ئەگەر وا نەبێ دزیمان بۆ ناکرێ. ئەی تۆ هیچ حیکمەتێکت نیە ؟ ئەویش دەڵێ نە بەخوا من کابرایەکی هەژار و داماوم و دەبێ حیکمەتی من چی بێ ؟! باشە ئەی حیکمەتی ئێوە چیە ؟ یەکێکیان دەڵێ حیکمەتی من ئەوەیە کە دەست بدەم بە سەر کوڵۆمی دەرگای هەر کەسێکدا یەکسەر ئەو دەرگایە دەکرێتەوە دووەمیان دەڵێ: منیش هونەر و بەهرەم ئەوەیە کە لە زمانی سەگ دەزانم و هەر کە حەپی دەزانم چی دەڵێ و چی مەبەستە. سێهەمیش دەڵێ: من لە تاریکایی شەودا هەر کەسێ ببینم بۆ سبەینێ دەیناسمەوە. دەروێشیش دەڵێ کەوا بوو حیکمەت و هونەری من لە هی هەموتان بالا ترە من ئەگەر لێوی سەرەوەم بگەزم بە جارێ سێ کەس دەگەیەنمە پای قەنارە، ئەگەریش لێوی خوارەوەم بگەزم سیان لە پەتی سێدارە ڕزگار دەکەم.

ئەوانیش دەیدەنە بەر لاقرتی و گاڵتە پێکردن و دەڵێن: بەخوا بێ ئەقڵ و نەفامێکی چاکی بۆیە وات بە سەر هاتووە و ئەنجامت بەم ڕۆژە گەیشتووە. کاتێ بە ڕووی شاردا شۆڕدەبنەوە سەگێکیان پێ دەوەڕێ و کابرای لە زمانی سەگ زان گوێ قوڵاخ دەبێتەوە و بە سەر سووڕماوییەوە دەڵێ: خۆ ئەو سەگە دەڵێ سوڵتان مەحمووتان لەگەڵدایە ! دەروێش و دزەکانی هاوەڵی دەکەونە پێکەنین و لاقرتی پێکردنی و دەڵێن: چاك لە زمانی سەگت زانی! سوڵتان

مەحموو ئێستا لە توێی لێفە و دۆشەکی نەرم و گەرمدا خەوتووە و ئاگای لە دنیاش نیە ، ئاخر ئەم قسەیە کەی ڕێی تێدەچێ و ئێمەی چی و سوڵتان مەحمووی چی ! ئەوجا دەڕۆن تادەگەنە بەر قاپیی غەزنەی سوڵتان و لەوێدا ئەو دزەی کە هونەری دەرگا کردنەوەی بوو ، دەست دەدا بە سەر کولۆمی دەرگاکەدا و لە پڕ زڕە دەکات و دەرگا دەکەوێتە سەر پشت . ئەوجا دزەکان و دەروێش هەر یەکە کۆڵی خۆیان لە گەنج و جەواهێر دادەگرن.

سەرۆکی دزەکان لە تاقێکدا کولۆیەکی خڕی بەردەست دەکەوێ و نازانێ چیە و نووکی زمانی لێدەدا سوێر دەبێ ، یەکسەر دەڵێ بەخوا ئەمە خوێیە و من تازە نمەکی ئەم ماڵەم کرد لەبەر ئەوە نابێ هیچی لێبدزین. بەم جۆرە فەرمان دەدا بە دەروێش و دزەکان و کۆڵە غەزنەکانیان پێ ڕۆدەکاتەوە و دەردەچنە دەرەوە و تەماشا دەکەن دنیا دەمەوبەیان دەبێ و ئیدی دەبێ دزەکان بڕۆنەوە جێگە و ڕێگەی خۆیان و لێرەدا سوڵتان دۆعاخوازیی لێکردن و ڕۆیشتەوە خۆی کرد بە توێی جێگەدا بێ ئەوەی کەس پێی بزانێ ، بەڵام لە دزەکان ئەوەی وەرگرتبوو کە بە ڕۆژ لە کوێ دەبن و لە کوێ نابن.

بەیانی زوو دەست و پێوەند سوڵتانیان ئاگادار کردەوە کە غەزنەکەی بڕاوە. سوڵتان ناردی بە شوێن وەزیرەکاندا و هەموو گەورە پیاوان کۆبوونەوە و تەماشایان کرد گەنج و جەواهێر ڕژاوەتە سەر زەوی. هەموو بە هەلیان زانی و هەر یەکە بە دزە گیرفانی خۆی لێ پڕ کرد و سوڵتانیش بە تیلی چاو تەماشای دەکردن و تەریقی نەدەکردنەوە. ئەوان وایان دەزانی هەرچیەك ببەن هەر بەوە لە قەڵەم دەدرێ کە دزەکان بردوویانە و ئیدی ئەمانیش وەك بەرزەکی بانان بۆی دەردەچن. کاتێ سوڵتان چووە دیوان و لە سەر تەختی شاهانە دانیشت ، فەرمانی دا جارچی تەواوی خەڵکی شار بانگ بکەن بە پیاو و ژنەوە. لەو لاشەوە یاساوڵی نارد دزەکانیان هێناو هەر لەوێدا دادوەری کران و فەرمانی لە سێدارەدانیان دەرچوو لەوێدا ئەو دزەی بەهرەی بینینی تاریکە شەوی بوو یەکسەر سوڵتان مەحموودی ناسییەوە و بە

هاوەڵـەکانی وت: نـەموت سـەگە کـە دەڵـێ سـوڵتانتان لەگەڵدایـە. سـوڵتان ئـەو دەروێشـە بـوو کـە ئـەو شـەوە هاتـە لامـان ، ئیـدی لـەرزیان لێهـات و بـە جـارێ داڕووخان. بەڵام سوڵتان ڕووی دەمـی کـردە خەڵکەکـە و پێـی وتـن کـە حاڵ و مەسـەلە چـۆن بـووە و سـەرۆکی دزان چـۆن بـە تـامکردنی کولـۆ خوێیـەك ئـەو هەموو گەنج و جەواهێرەی ڕۆکردووەتـەوە. ئـەمجار ڕووی کـردە وەزیرەکـان و وتـی: ئەمانـە چـەند سـاڵە نمـەکی مـن دەکـەن و لـە سـایەی منـەوە پایـە و دەسـەڵاتیان پەیـدا کـردووە کەچـی ئـەمان دزیـم لێدەکـەن. ئـەوجا هـەر لەبـەر چاوی خەڵکەکە فەرمان دەدا گیرفانیان بپشـکنن و گـەنج و جەواهێرەکـەیان لـە گیرفـان دەردێـنن. سـوڵتان هـەر لـە وێـدا فـەرمان دەدا بـە خنکانـدنی وەزیـرە ناپاکـەکانی و لـە شـوێنی ئـەوان هەرسـێ دزەکـە بـەوەزیری خـۆی دادەنـێ. لـە پاش ئەمە شار دەبێتە ماستی مەیو و کـەس لـە کـەس ناکـەوێ و دادپـەروەری هەموو لایەك دەگرێتەوە.

ئـەنجـامـی ڕژدیـی

دەگێڕنەوە لە زەمانی کۆندا کابرایەك بوو کۆڵکێشیی دەکرد ، کابرا هەرچەندە چوار شانە و بە گوڕ بوو بەڵام هیچی وای دەست نەدەکەوت و زۆر ئێوارەش بێ شێو سەری دەنایەوە.

ڕۆژێکیان حاجییەکی بازرگان پێی وت کە دوکانەکەی بۆ پاك بکاتـەوە، ئـەمیش لـە خـوای دەویسـت یـەکێك کـارێکی پێبسـپێرێت بـەڵکو چـەردەیەك پارەی پێ دەست بکەوێ خێرا کەوتە کوتاڵ دەرکردن و دوکانەکەی بە چاکیی گسك دا و چی تێدا بوو پاکی کردەوە. دەمەو نیوەڕۆ کارەکەی تـەواو کرد بـە تـەما بـوو کرێکـەی بـدرێتێ و بـەڕێی خۆیـدا بـڕوا. حـاجی چاوچنۆك کەوتـە بڕوبیانوو هێنانەوە ، گوایە کارەکەی باش ئەنجام نـەداوە و زوو لـێ بووەتـەوە و دەسـتی کـردە مـل بـادان و سەرپێچـی کـردن. کـابرای هـەژاریش بـە دڵشـکاوییەوە مانـدوو و برسـی ڕێگـەی گرتـە بـەر و ڕۆیشـت, بـە نـاو شـاردا کەوتە گـەڕان و لـە برسانا لاکەی دڵـی دەهات و هـیچ پـارە و پوولێکیشـی پـێ نـەبوو خـواردنێکی پـێ بکڕێـت. بـەم جـۆرە ناچاریی پـاڵی پێـوە نـا و چـوو لـە دەرگـای ماڵێکی دا ژنێکـی خـان و مـان دەرگاکـەی لێکـردەوە و وتـی: فـەرموو برام چیت دەوێ ؟ ئەمیش وتی:

دادە گیـان بـەڵکو لـە ڕای خـوادا ژەمـێ نـانی نیـوەڕۆم بـدەیتێ زۆر مانـدوو و برسیم.

ژنە پێی وت:-

- باشە تۆ بەم شان و بازووەتـەوە بۆ چی کاری کەسابەتێ ناکەیت و بە سەر بەرزی پێی بژیت ؟

کابراش حاڵ و مەسەلەی خۆی بۆ گێڕایەوە لەگەڵ حاجیی بازرگاندا کەوا دوکانەکەی لە فلانە شوێنی بازاڕدایە. ژنە بەم ناونیشانەیدا زانی کە ببێ و نەبێ ئەو بازرگانە مێردەکەی خۆیەتی کە ئەوەندە بێ ویژدان و چاو چنۆکە. ئەوجا کابرای بانگ کردە ژوورەوە و ژەمە خواردنێکی چاکی دایەو پاشان لیرەیەك و دەستە جلێکی حاجیشی دایە لە بەری بکات و پێی وت سبەی نێوەڕۆیش سەر بدەرەوە. کابرا زۆر سوپاسی کرد و ماڵئاوایی کرد و هاتەوە بۆ بازاڕ و بەبەر دوکانی بازرگانەکەدا تێپەڕی. وەختێ حاجی بینی وا کابرای کۆڵکێش دەستە جلێکی ئەمی لەبەردایە بانگی کرد و پێی وت ئەمەت لە کوێ بوو ؟ کابراش لە وەڵامدا وتی:

حاجی خۆت مەیکە و خوا بیدات ئەمڕۆ کە بە نا ئومێدیی لای تۆ ڕۆیشتم لە دەرگای ماڵە گەورەیەکم دا و ژنێکی جوان و جێڵ و خان و مان دەرگاکەی لێکردمەوە و فەرمووی لێکردم و خزمەتێکی باشی کردم و ئەم دەستە جلە و لیرەیەکشی دامێ و پێشی وتم کە سبەی نیوەڕۆ دیسان سەری لێبدەمەوە. بازرگان بە جلەکاندا زانی کە کابرا لە ماڵی ئەوان بووە و لە ژنەکەی کەوتە دوو دڵی و گومانەوە. بۆ سبەینێ نیوەڕۆ کابرای کۆڵکێش ڕۆیشتەوە بۆ ماڵەکە و بە دەستووری دوێنێ نیوەڕۆ ژنە خزمەتێکی چاکی کرد و لەم کاتەدا بازرگان دای لە دەرگا. ژنە پێی وت جا چی دەکەی؟! ئەوە مێردەکەمە هاتەوە و ئێستا لێرە بتبینێ دڵت لێ پیس دەکا و دەتکوژێ، هەڵسە بچۆ ژێر ئەو قووڵینەوە. بەم جۆرە ژنە قووڵینەی دا بە سەر کابرادا و بە پارچە قوماشێکیش دایپۆشی. حاجی جاران هەر ئیواران دەهاتەوە ئەمڕۆ بەو نیازە هاتەوە کە کابرا لەگەڵ ژنەکەیدا بگرێت و مەسەلەکەی بۆ ساغ بکاتەوە. ژنە پێی وت: چیە حاجی بۆ وا بێ تاقەتی و ڕووت داوە بەیەکدا و چۆن ئەمڕۆ نیوەڕۆ هاتیتەوە ؟! ئەویش وتی هیچ نیە کەمێ ناساغم و سەرم دێشێ. ئەوجا ژنەکەی نانی بۆ هێنا بەڵام حاجی گێڕایە دواوە بە بیانووی ئەوەی کەوا سەری ژان دەکا نەیخوارد. ماوەیەکی پێچوو حاجی هەر بەم لا و بەو لادا

چاوی دەگێڕا بۆ کابرا و لە قوژبنی ژوورەکەیدا حەسیرێکی لوولکراوی بینی یەکسەر دایە بەر خەنجەر چونکە وای زانی کابرا خۆیی تێدا شاردووەتەوە. ژنەکە ئەمەی بینی چووە لای مێردەکەیەوە و پێی وت: ئەیڕۆ حاجی ئەوە چیتە بۆ وا دەکەی ؟! حاجیش نەیویست خۆی بشکێنێ و لە وەڵامدا وتی: ئەم حەسیرە کۆنە و شڕ بووە و بە کەڵکی هیچ نایە ، بۆیە دامدڕی و شڕ و وڕم کرد تا حەسیرێکی تازە بکڕم، ئەی کەوا بوو ئێمە پارە وماڵمان بۆ چیە ئەگەر بۆ خۆمان خەرجی نەکەین؟ پاشان حاجی بە دوودڵی گەڕایەوە بۆ بازاڕ و ژنەش کابرای لە ژێر قووڵینەکە دەرهێنا و دەستە جلەکەی ڕۆژی پێشووی لێسەندەوە و دەستە جلێکی دیکەی حاجیی دایە لە بەری کرد و لیرەیەکی تریشی دایە و پێی وت: دیسان سبەی نیوەڕۆیش سەرم لێ بدەرەوە. کابراش زۆر منەتباریی دەربڕی و چۆوە بۆ بازاڕ و بەبەر دوکانی حاجیدا تێپەڕی و حاجی تەماشای کرد وا کابرا دەستە جلێکی تری ئەوی لە بەردایە بە پێکەنین بەرەو لای حاجی هات و وتی: ئەمڕۆ بەزمێکی سەیر ڕووی دا ، چوومەوە بۆ ماڵی ژنەکە و کاتێ لە ژوورەوە بووم خاوەن ماڵ هاتەوە و ژنەکەی خستمیە ژێر قووڵینەیەکەوە. خاوەن ماڵ حەسیرێکی دایە بەر خەنجەر و چووە دەرەوە. کە یبانۆی ماڵیش دیسان دەستە جلێکی تری دامێ لەگەڵ لیرەیەکدا و پێشی وتم کە دەبێ هەم بۆ سبەی نیوەڕۆ سەری لێبدەمەوە. کابرای هەژار ئەم قسانەی دەکرد و نەیدەزانی کە ئەم بازرگانە مێردی ئەو ژنەیە. بەم جۆرە حاجی بە جارێ هەراسان بوو و لە ژنەکەی کەوتە دوو دڵی و گومانێکی پیسەوە.

بۆ سبەی نیوەڕۆ دیسانەو کابرا ڕۆیشتەوە بۆ ماڵی ژنە و لەو وەختەدا حاجیش دای لە دەرگا. ژنە هەڵسا سەری کابرای کرد بە کوولەکەیەکی بەتاڵدا و کونێکی کردە کوولەکەکە بۆ هەناسە دان و تەختە دارێکی زلی خستە ناو حەوزێکی گەورەی ئاوەوە لە باخچەکەیاندا و کابرای پێوە بەست. بەم شێوەیە کابرا لە ناو حەوزە ئاوەکەدا دەهات و دەچوو ، سەری لە

کوولەکەکەدا بوو و بازرگانیش هەستی پێ نەدەکرد. ئەم لا گەڕا و ئەولا گەڕا کابرای نەبینی، پاشان پەلاماری قووڵینەکەی دا و دایەبەر خەنجەر. ژنەکەی بە هەڵە داوان خۆی پێ گەیاند و وتی: ئەوە پیاوەکە تۆ چی دەکەی بۆ چی وات بە سەر هاتووە و هەر ڕۆژە شتێك لەت و پەت دەکەی ؟ مێردە لە وەڵامدا وتی: ئافرەت ئەمانە کۆن بوون و هی دیکە دەکڕم ، پارە و ماڵی زۆرمان هەیە بۆ چیمانە ئەگەر بە کەڵکمان نەیە !

ئەوجا ژنە خورما لە بەردەمی حاجیدا دادەنێ و حاجیش برسی دەبێ و دوو ڕۆژە نانی نەخواردووە دەست دەکا بە خورما خواردن. ژنە دەڵێ: حاجی باگرەوێ بکەین ، با ئەم ناوکە خورمایانە بگرینە کونی ئەو کوولەکەیەی سەر حەوزەکە ، ئەگەر تۆ نیشانت پێکا و ناو کە خورمات کردە کونی کوولەکەکەوە ئەوا من هەر جارە و لیرەیەکت دەدەمێ ، ئەگەر منیش دەستم ڕاست بوو و نیشانم پێکا دەبێ تۆش هەر جارە و لیرەیەکم بدەیتێ.

کابرا لە حەوزەکەدا هەرچەندە نەیدەبینین بەڵام دەیزانی لە چ لایەکەوە دەنگیان دێت هەر کە پیاوەکە ناوکە خورماکەی دەگرتە کونی کوولەکەکە کابرا ملی وەردەچەرخاند و ناوکەکە دەکەوتە ناو ئاوەکەوە. هەر کاتێکیش ژنەکە تێی بگرتایە کابرا ڕووی کونەکەی تێ دەکرد و ژنە نیشانی دە پێکا. بەم جۆرە بازرگان سی چل لیرەی دۆڕاند و دای بە ژنەکەی. لە پاشان حاجی بە نا ئومێدی گەرایەوە بۆ بازاڕ. ژنەش کابرای لە ئاوەکە دەرهێنا و تێر نانی کرد و دەستە جلێکی تری مێردەکەی دایەو ، ئەو سی چل لیرەیەش کە لە مێردەکەی بردبوویەوە دایە و پێی وت: ئیتر بڕۆ خوات لە پشت و دەتوانی بەم پارەیە کارێ کەسابەتێ بۆ خۆت بدۆزیتەوە. کابرا زۆر مەمنوونی بوو و لێیدا ڕۆیشت بۆ بازاڕ. ئەمجارەش چۆوەلای حاجی و هەموو شتێکی لە نووکەوە بۆ گێڕایەوە بێ ئەوەی تا ئێستا بزانێ ئەمە ژنی ئەم بازرگانەیە.

بازرگان بەجارێ شێت و هار بوو لە دڵدا وهەڵسا چوو بۆلای براکانی ژنەکەی و پێی وتن خوشکەکەتان دەستی لەگەڵ کابرایەکی حەماڵ تێکەڵ

کردووه و هەرچی پارە و ماڵ و جل و بەرگی منە داویێتی بەو. براکانی ژنە دەڵێن ئێمە خوشکی خۆمان دەناسین و دڵنیاین کە خراپە کاریی لێ ناوەشێتەوە و ئەگەر بیسەلمێنی ئەم کارەی کردبێت ئێمە لەت و پەتی دەکەین، بازرگانیش دەڵێ زۆر باشە من کابرای حەماڵ بانگ دەکەمە ماڵەوە و هەموو شتێکتان بۆ دەگێڕێتەوە. بۆ ڕۆژی ئایندە حاجی بە کابرای حەماڵ دەڵێ: برام من ئەو ڕۆژە غەدرم لێکردی کە کرێی پاککردنەوەی دوکانەکەم نەدایتێ، دەبێ لە جیاتی ئەوە بانگهێشتنێکت بۆ بکەم بۆ ماڵەوە. هەرچەندە کابرا وتی من زۆر سوپاست دەکەم و ئێستا پارەی خۆمم هەیە، حاجی هەر وازی نەهێنا بۆ ئێوارە کابرای بردەوە لە دەرگای پشتەوە بردیە ژوورەوە بۆ ئەوەی نەزانێ ئەمە ئەو ماڵەیە کە ئەم هاتوچۆی ژنەکەی تێدا دەکرد، هەروەها براکانی ژنەکەیشی بانگ کردبوو. ئێوارە پاش ئەوەی نان خورا، حاجی بە کابرای وت: دەی برا چیت دی بیگێڕەوە ، ئەمیش کەوتە گێڕانەوە و باس کردنی هەموو شتێك. کاتێ ژنە لەودیوی پەردەوە گوێی لە قسەی کابرا دەبێ دەزانێ ئەمە داوە و مێردەکەی بۆ ئەوی ناوەتەوە، هەڵدەستێ منداڵێکی بچووکیان دەبێ دەینێرێتە ئەو دیوو دەڵێ لای باوکت دانیشە کابرا کاتێ منداڵەکە دەبینێ دەیناسێتەوە و دەزانێ ئەمە ماڵی بازرگانەکە بووە کە ئەم هاتوچۆی کردووە ، بۆیە کە وەختێ باسەکەی تەواو دەکا دەڵێ کاتێ کە ژنەکە ناوکە خورماکەی تێگرتم دای لە لووتم و لە خەو ڕاپەڕیم. براکان دەڵێن بۆ تۆ خەومان بۆ دەگێڕیتەوە یان ڕاستی؟! ئەمیش دەڵێ نەخێر ئەمە خەو بوو من بینیومە و بۆتان دەگێڕمەوە. لێرەدا براکانی ژنە کە بە حاجی زاوایان دەڵێن تۆ بوختانت بۆ خوشکەکەمان کردووە و لەوێدا حاجی دەدەنە بەر خەنجەر دەیکوژن و هەر لە حەوشەکەدا دەینێژن و دەیشارنەوە. لە پاش بەینێکیش خوشکەکەیان لە کابرای کۆڵکێش مارە دەکەن و بەم جۆرە دەچێتە سەر ماڵ و سامانی حاجی. منیش چوومە ئەو بانە کەوشەکەم دڕا و هیچم پێ نەبڕا.

سەرت دابنێ و سرت دامەنێ

دەگێڕنەوە لە زەمانێکی زۆر کۆندا کابرایەك دەبێ ئاڵتوون دروست دەکات و یەکێك لە هەوێنەکانی ئەو ئاڵتوونە سێو دەبێ. پاشای ئەو شارە ئاگاداری ئەوە دەبێ کە یەکێك هەیە لە شارەکەیدا ئاڵتوون درووست دەوکا بەڵام هەرچەندە هەوڵ دەدا بزانێ کێیە بۆی ساغ نابێتەوە. پاشا مەسەلەکە لە وەزیر دەگەیەنێ و دەڵێ: تەنیا ئەوە دەزانم ئەم کابرایە ئاوی سێو دەکاتە هەوێنی ئاڵتوونەکەی. وەزیر دەڵێ لێی گەڕێ بۆ من جەنابی پاشا ، خۆم دەیدۆزمەوە پاشا دەڵێ: چۆن ؟ وەزیر دەڵێ: تۆ یەکێك بە کرێ بگرە بارێ سێومان لە وڵاتێکی دوور بۆ بێنێ چونکە ئێستا وەختی سێو نیە لای خۆمان و ئیتر ئەو دوای لە سەر من.

پاش بەینێك بارێ سێویان بۆ دێ و وەزیر دەڵێ: پاشا دەبێ من و تۆ خۆمان بگۆڕین و ئەم سێوە بفرۆشین بۆ ئەوەی کابرا بگرین. بەم جۆرە پاشا و وەزیر خۆیان دەگۆڕن و یەکی پڕ قووڵینەیەك سێو دەبەنە بازاڕ و دایدەنێن هەر کەسێك مامەڵەیان لەگەڵدا دەکات دەڵێن سێوی بە لیرەیەك. نرخی سێویش هەر قرۆشێك دەبێ ، لە بەر ئەوە کەس لێیان ناکڕێ. هەر ئەو ڕۆژە کابرای ئاڵتوون دروست کەر هەواڵ دەزانێ کە لە بازاڕدا سێو هەیە و وەرز وەرزی سێو نابێ لە دڵی خۆیدا دەڵێ بەخوا ڕەنگە تەڵە بێت و بۆ من نرابێتەوە. بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا خۆی پێناگیرێ و دەچێ سێوێك هەڵدەگرێ و قرۆشێك دادەنێ ، ئەوانیش قرۆشەکەی بۆ فڕێدەدەنەوە و دەڵێن ئێمە سێوی بە لیرەیەك دەفرۆشین. کابرا سێوەکە دادەنێت و دەڕوات. بۆ سبەینی منداڵەکەی لەگەڵ خۆی دەبا و تەمێی دەکا کە گەیشتنە لای سێوەکان منداڵەکە دەست بکاتە گریان و بڵێ سێوم دەوێ. بەم جۆرە کاتێ کە منداڵەکە سێو دەبینێ دەست دەکا بە گریان و وڕك لە باوکی دەگرێ و دەڵێ دەبێ هەر سێوم بۆ بکڕی. ئەمیش سێوێك هەڵدەگرێ و قرۆشێکیان دەداتێ, ئەمانیش دەڵێن سێوی بە لیرەیەکە کابرا ناچار سێوەکە دادەنێتەوە.

بۆ ڕۆژی دووەم دووبارە منداڵەکە دەباتەوە و دەگری و وڕک دەگریٚ ، ئەمیش سێویٚکی بۆ هەڵدەگریٚ. پاشا و وەزیر بە تەواوی گومانی لیٚدەکەن کە ئەمە کابرای ئاڵتوون دروست کەر بیٚ ، لەبەر ئەوە پیٚی دەڵیٚن سیٚوی بە دوو لیرەیە. هەرچەندە مامەڵە و ئەم لا و ئەو لایان لەگەڵ دەکا سوودی نابیٚ ناچار سیٚوەکە دادەنیٚ و دەڕوا. بە هەمان دەستوور بۆ ڕۆژی سیٚهەم دەچیٚتەوە لایان و سیٚویٚ بۆ منداڵەکەی هەڵدەگریٚ و ئەوانیش دەڵیٚن: ئەمڕۆ سیٚوی بە سیٚ لیرە دەدەین. کابرا زۆر پیٚویستی بە سیٚو دەبیٚ و تەماشا دەکا ڕۆژ لە دوای ڕۆژ نرخی لیرەیەك بەرز دەبیٚتەوە ناچار سیٚویٚك هەڵدەگریٚ و سیٚ لیرەیان دەداتیٚ و یەکسەر وەزیر مەچەکی دەگریٚ و دەڵیٚ پاشا ئەمەیە. ئەگەر ئەم کابرایە نەبیٚ چۆن سیٚویٚك کە خۆی بە قرۆشیٚکە ئەم بە سیٚ لیرە دەیکڕیٚ ئەوجا دەیبەن بۆ ماڵی پاشا و لەویٚ پیٚی دەڵیٚ کوڕم خۆ من نیازم نیە هیچ زیانیٚکت پیٚ بگەیەنم, تۆ ئاڵتوونمان بۆ دروست بکە و منیش دەتکەم بە وەزیری خۆم, کابرا دەڵیٚ: جەنابی پاشا ئەمە چیە؟ من کاری لەمە گرنگتر و بە هونەرتر دەزانم. دەڵیٚ چیە ؟ ئەویش دەڵیٚ: جەنابی پاشا ئیٚستا من بەم چەقۆیە ملی تۆ دەپەڕیٚنم و بەم دەرمانەی کە پیٚمە چاکت دەکەمەوە و زیندوو دەبیتەوە. پاشاش دەڵیٚ: ئادەی با بزانم ڕاستدەکەی ؟ وەزیر دەستی کابرا دەگریٚ و دەڵیٚ: نەکەی ، جەنابی پاشا ئەمە دەیەویٚ لە ناوت ببات. ئەگەر ڕاست دەکات با لە پیٚشدا بەم چەقۆیە ملی خۆی ببڕینەوە و دەرمانەکەی لیٚبدەین بزانین چاك دەبیٚتەوە یان نە ؟ کابرا دەڵیٚ: ئامادەم و ملی خۆی دەخاتە بەردەستیان و ئەمانیش چەقۆی پیٚدادەهیٚنن و ملی لە لاشەی جیا دەکەنەوە و ئەوجا دەرمانەکەی لیٚدەدەن بەڵام چاکبوونەوەی چی !؟ تازە مرد.

وەزیر دەڵیٚ جەنابی پاشا نەموت ئەمە لە پیٚناوی نەدرکاندنی ڕازی پیشەکەی خۆیدا ویستی سەری تۆ بدا بە فەتارەتداو ئاوا خۆی بە خوایشتی خۆی سەری خۆی دانا و نهیٚنیەکەی نەدرکاند.

ورچـــي بـــەســـفـەت

لە زەمانی زوودا کابرایەکی ڕاوکەر دەبێ هەموو ڕۆژێ دەچێ بۆ ڕاو لەو کەژ و کێوانە. ڕۆژێکیان ورچێکی دێتە ڕێ و ڕاوچی دەیەوێ بیکوژێ بەڵام ورچە خۆی دەخاتە سەرپشت و هەردوو دەستی بەرز دەکاتەوە بۆ ئاسمان وەك پاڕانەوە. کابرا بەزەیی پێدادێتەوە و نایکوژێ، ورچەش هەڵدەستێ دەستی کابرا دەگرێ و دەیبا. ڕاوچی لە دڵی خۆیدا دەڵێ بە خوا دیارە ئەم ورچە ئیشێکی پێمە, دەڕۆن تادەگەنە بن دارێك و لەوێ ورچە دەست دەگرێ بە سەریەوە و وەك ئیشارەتێك کە ها سەر دانەوێنە, ئەوجا پەنجە ڕادەکێشێ بۆ بن دارێکی دیکە، کە تەماشا دەکا وا ورچێکی نێر و ورچێکی مێ یاری دەکەن. ورچە لوولەی تفەنگەکە دەگرێ و ڕووی دەکاتە دەڵە ورچەکە و بە مانای ئەوەی ئەم دەڵە ورچەم بۆ بکوژە. کابرا ڕووی تفەنگەکە بەرەو لای ورچە نێرەکە دەکاتەوە بەڵام ورچە دیسانەوە بەرەو دەڵە ورچەکەی وەردەگێڕێ پاش ئەوەی کابرای ڕاوچی دەڵە ورچ دەکوژێ، ورچە باوەشی پێدا دەکا و دەیفڕێنێ تا لە گەماڵە ورچەکەی دوور دەخاتەوە ئەوجا لێی ناگەڕێ و لەگەڵیدا تا ماڵەوە دەڕوا و پاشان بە ئیشارەتی دەست ماڵئاوایی لێدەکا و دەڕوا.

شەوێکیان دنیا زستانێکی سارد و بەفر و بارانە ، تاریکە شەوە چاو چاو نابینێ، یەکێك تەق تەق لە دەرگای ماڵی ڕاوچی دەدا کابرا ترسی لێدەنیشێ و تفەنگەکەی هەڵدەگرێ و دەچێ دەرگا دەکاتەوە و تەماشا دەکا ئەمە ورچەکەیە و فەرەنجییەکی لەبەر کردووە و لە سەر هەردوو پێ وەستاوە و گاڵۆکێکی بە دەستەوەیە و ئیشارەت بۆ مێگەلە مەڕێك دەکا کە خۆی هێناویێتی. کابرا دەست دەبا بۆ ملی و بە ئیشارەت تێیدەگەیەنی کە ورچە کارێکی باشی نەکردووە و ئەم لە سەری تووشی سەر ئێشە و سزا دەبێ. ورچەش بە لوورە لوور و ئیشارەت تێیدەگەیەنێ کە لە شوێنێکی دوور هێناویێتی. ئەوجا دەستێکی بۆ بەرز دەکاتەوە و دەڕوا. بۆ سبەینێ خەڵکی ئاوایی واقیان وڕ دەمێنێ لەم هەموو مەڕەو بە تایبەتی لەمە وپێش کابرا

هەژار بووە و مەڕو ماڵاتێکی وای نەبووە. بۆیە لێی دەکەونە مقۆ مقۆ, ئەویش دەڵێ باوکم مەڕی خۆم بووە و لای خەڵکی ئەو کوێستانە بووە ئێستا کا و جۆیان نەماوە بیدەنێ و داویانەتەوە بە سەرمدا و منیش ناچارم سووکیان بکەم و بیانفرۆشم. بەم جۆرە ژمارەیەکی زۆریان لێدەفروشێ و پێی دەوڵەمەند دەبێ. بەینێکی پێدەچێ، شەوێکیان دیسان بەفر و باران و بۆ ڕفت دەبێ ، لە نیوە شەودا لە دەرگا دەدرێ. کابرا سڵ دبێتەوە و لە دڵی خۆیدا دەڵێ بەخوا ببێ و نەبێ ورچەیە. کە دەڕوات دەرگا دەکاتەوە تەماشا دەکا ورچەیە و ڕاست و چەپ جووتێ فیشەکلغی داوە لە خۆی و تفەنگێکی بە دەستەوەیە لەو ڕۆژەدا برا بە برای خۆی نادا بە هەزار دینار. کابرا سەری سووڕ ما و خەنجەرەکەی هەڵکێشا و نای لە ملی خۆی و بە ئیشارەت تێیگەیاند کە لە سەر ئەم کارەی ئەو سەری دەبڕن. ورچەش لە مەبەستی تێگەیشت و لوورەیەکی دوور و درێژی بۆ کرد و دەستی بۆ دوور هەڵبڕی و تێیگەیاند کە لە دوور هێناویێتی و ترسی نەبێ ، ئەمیش لێی وەر دەگرێ و ئەوجا بە دەست و بە ئیشارەت پێی دەڵێ کە ئیتر لەمەو دوا هیچی بۆ نەهێنێ. چەند وەختێك بە سەر دەچێ و لە شەوێکی تاریك و نووتەکدا ڕەشەباو تۆفێك دەبێ ئەو سەری نەبێتەوە، هەمدیس لە نیوە شەودا درا لە دەرگا. کابرا یەکسەر دڵی تێگەڕا کە ورچەیە, کاتێ دەرگای کردەوە تەماشای کرد وا ورچە هیزە ڕۆنێکی زلی داوە بە کۆڵدا و لە بەردەمیدا داینا, کابرا هیچی بۆ نەمایەوە و خەنجەرەکەی دەر هێنا و خستیە سەر ملی خۆی و تێیگەیاند ئیدی بەسە و هیچی ناوێ و ئەو تەنیا دەڵە ورچێکی بۆ کوشتووە کەچی ئەم ورچە چاو لە بەریەتی و هەرچەندەکا نازانێ چۆنی چاکە بداتەوە, خۆزگە ئادەمیزادیش ئەوەندە بە وەفا دەبوو.

بیکوتە بیکوتە هەر ئەوەیە کە دیوتە

دەگێڕنەوە جارێکیان سوڵتان مەحموود شەوێك خۆی دەگۆڕێ و جلی

دەروێشیی لەبەر دەکا و دەکەوێتە گەڕان بە ناو بازاڕ و کووچە وکۆڵانانی شاردا و بە ڕێکەوت لە بەر دووکانی ئاسنگەرێکەوە تێپەڕ دەبێ گوێی لێدەبێ یەکێك لە ژوورەوە هەر تەقە و زرمەی دێ و دەڵێ: بیکوتە بیکوتە هەر ئەوەیە کە دیوتە. سوڵتان سەری لەم قسەیە سوڕ دەمێنێ و لە دڵی خۆیدا دەڵێ دەبێ بزانم نهێنیی ئەم قسەیە چیە. ئەوجا تەق تەق لە دەرگا دەدا و کابرای ئاسنگەر بۆی دەکاتەوە و ئەمیش دەڵێ ڕێبوارم و هەژارم بەڵکو ئەمشەو لای خۆت جێم بکەیتەوە. کابراش دەڵێ چی تێدایە فەرموو میوان میوانی خوایە. پاشان دەکەوێتەوە کار کردن و دووبارە کردنەوەی هەمان قسەی پێشوو. سوڵتان مەحموود خۆی پێناگیرێ و دەڵێ: کاکە بێ ئەدەبی نەبێ لە ڕووتا ئەم قسەیەت چی دەگەیەنێ ؟ کابرا دەڵێ: وازم لێبێنە با هەر خۆم بزانم, بەڵام هیچ کەڵکی نابێ و سوڵتان مەحموود وازی لێناهێنێ. ئەمیش دەڵێ: برا ئەمەی من دەیڵێم لە ئەنجامی خەو بینینێکەوەیە, شەوێکیان لە خەوما ڕێم کەوتە شاخێك و دەڕوانم ئەم شاخە هەمووی کون کونە و لە کونەکانەوە ئاو دێتە دەرەوە. کونی وای هەیە ئاشگێڕێك ئاوی لێوە دێتە دەر و هی وایش هەیە نزاوێکی لێوە دێت. هەر لەوێدا پیاوێکی عەرەبی نوورانیم بینی و وتم: ئەم کون و ئاوانە چین لەم شاخە دێنە دەرەوە. کابرای عەرەب وتی: کاکە ئەمە ڕسقی خەڵکە ، هەر کەسێ ئاوی زۆر بێ لێرە ئەوە ڕسقی زۆری بۆ تەرخان کراوە و دەوڵەمەندە، هەر کەسێکیش ئاوی کەم بێت ئەوە ڕسقی کەمە و هەژارە. وتم باشە ئەی ئەوەی من لە کوێدایە ؟ ئەویش پەلی گرتم و بردمی لای تاشە بەردێك کە درزێکی تێدا بوو جار جارە دڵۆپە ئاوێکی لێدەچۆڕایەوە و وتی: ئەمە ڕسقی تۆیە.

کاتێ بە ئاگاهاتمەوە زانیم هەوڵ و تەقەلام بێسوودە و چیم بۆ بڕاوەتەوە هەر ئەوەیە. جاران بەس بە ڕۆژ ئیشم دەکرد و دەمڕوانی هیچێکی وام دەست ناکەوێ و ئەمە ماوەیەکە شەویشم خستووەتە سەر و تەماشا دەکەم هەر هەژارم و ڕسقم ڕوو لە زیادی نیە, جا بۆیە کردوومە بە پیشەو ئەم قسەیە

دەڵێمەوە.

سوڵتان مەحموود لە دڵی خۆیدا بڕیاری دا ئەم چارە نووسە هەڵوەشێنێتەوە پاش ئەوەی بە ناوی حەسانەوەوە چەند سەعاتێك لەوێ مایەوە ماڵئاوایی لێکرد. لە پاش دوو سێ ڕۆژ فەرمانیدا مریشکێك سوور بکرێتەوە و ناوسکەکەی پڕ بکرێت لە لیرە و بدوورێتەوە وبخرێتە سەر قاپێك برنج و بە خزمەتکارەکەی وت: ئەمە بخەرە سەر سینیەك و بیبە بۆ فلان ئاسنگەر لە فلان شوێن و گوزەردا و بڵێ ئەمە خێری ماڵی سوڵتانە.

خزمەتکار فەرمانەکەی بە جێهێنا و سینیەك خواردنی برد بۆ کابرای ئاسنگەر ئەویش لە لایەکەوە داینا و لە دڵی خۆیدا وتی با لە ئیش و کارم ببمەوە ئەوسا دەیخۆم. کەمێکی پێدەچێ سواڵکەرێك لە دەرگا دەدا و داوای خێر و سەدەقە دەکا. کابرای ئاسنگەر دەڵێ من تا ئێستا هەر نانە ڕەقم خواردووە وا چاکە ئەم ژەمە خواردنەی ماڵی سوڵتانیش نەخۆم و هەڵدەستێ دەیداتە سواڵکەرەکە و ئەویش دەیباتە قوژبنێکەوە و کاتێ سکی مریشك هەڵدەدڕێ لیرە هاڕە دەکاتە خوارەوە و کابرای سواڵکەر هەڵیدەگرێ و دەڕوا و پێی دەوڵەمەند دەبێ و واز لە سواڵکردن دێنێ. پاش چەند ڕۆژێ سوڵتان مەحموود یەکێك لە خزمەتکارەکان دەنێرێ و دەڵێ بڕۆ بزانە کابرای ئاسنگەر چی دەکا. ئەمیش فەرمان بە جێدەهێنێ و دەگەڕێتەوە و دەڵێ: گەورەم هەر وەك جارانە و لەگەڵ کارەکەیدا دەڵێ: بیکوتە بیکوتە هەر ئەوەیە کە دیوتە. سوڵتان زۆر سەری لەم کارە سوڕ دەمێنێ و ئەمجارەش شەوێك خۆی دەگۆڕێ و جلی دەروێشیی لەبەر دەکا و دەچێ بۆ لای ئاسنگەر و بە هەمان دەستووری پێشوو داوای لێدەکا جێی بکاتەوە بۆ ئەوەی تاوێك بحەسێتەوە. کاتێ سوڵتان دادەنیشێ و دەکەونە دەمە تەقێ و قسە قسە ڕا دەکێشێ, لە دواییدا پێی دەڵێ: باشە ماڵی سوڵتان خێریشیان بۆ تۆ نارد؟ چەند ڕۆژێك بەر لە ئێستا مریشکێکی سوورەوەکراوەیان خستبووە سەر قاپێ برنج و بۆیان ناردین. کابرا دەڵێ: هەمان خواردنیشیان بۆ من نارد بەڵام سواڵکەرێك

هاته لام و منیش له دڵی خۆمدا وتم: منێك كه به خواردنی نانه ڕەق ڕاهاتوم با ئەم ژەمەش نەخۆم و بیدەمه ئەم سواڵكەره.

سوڵتان مەحموود پەنجەی خۆی گەست و وتی: ڕاسته ڕسق چۆن بڕایەوه هەر وا دەبێ, ئەوجا پێی وت: كاكه گیان من سوڵتان مەحموودم و ئەو مریشكەی كه بۆم ناردی پڕ ناوسكی لیره بوو و خوا نەیكرد به نسیبی تۆ و دیاره خەوەكەت ڕاسته و ئیدی بۆ خۆت بیكوته بیكوته هەر ئەوەیه كه دیوته.

****

مـــایــەي پــیـــاز فــرۆش

دەگێڕنەوه كه له زەمانی هاروونه ڕەشیدا كابرایەكی زۆر هەژار دەبێ، ماڵ و منداڵێكی زۆری به سەردا دەكەوێ و هەرچەند دەكا ژیان و گوزەرانیانی پێ دابین ناكرێ, خەڵك و خوا پێی دەڵێن بچۆ بۆ لای باڵوولی

دانا، که برای هاروونه ڕەشید دەبێ و خەڵك بە شێتی لە قەڵەم دەدەن ، بەڵکو ئەو ڕێگایەکت بۆ دانا وەك دەڵێن قسەیان لە شێت یان لە منداڵ. ئەمیش بە ئامۆژگاریی خەڵکەکە دەکا و دەچێتە لای باڵووڵ. باڵووڵ دەڵێ بڕۆ کلکە ڕێوی بکڕە. ئەویش دەڵێ قوربان پارەم نیە. دەڵێ بڕۆ قەرز بکە و ئێستا کلکە ڕێوی هەرزانە و چەندت بۆ کڕرا بیکڕە. کابرا هەڵدەستێ پارە قەرز دەکا و کلکە ڕێوییەکی بێشومار دەکڕێ و دەچێتەوە لای باڵووڵ و مەسەلەکەی پێ دەڵێ. باڵووڵیش دەچێتە لای هاروونە ڕەشیدی برای و پێی دەڵێ: ئەمە حاڵ نیە و ئەمە حوکمداریی نیە تۆ دەیکەی, کەس کەس ناناسێ و نەگاور دیارە و نە جوولەکە و نە ئیسلام, هاروونە ڕ ەشید دەڵ ێ ئەی چی بکەم باشە ؟ باڵووڵ دەڵێ فەرمان بدە ئەوەی جوولەکەیە دوو کلکە ڕێوی بکا بە بە مێزەرەکەیدا و ئەوەی گاورە یەك کلکە ڕێوی و ئەوەشی ئیسلامە هیچ.

هاروونە ڕەشید پێشنیارەکەی بە دڵ دەبێ و فەرمان دەدا کە مۆڵەتی حەفتەیە بدرێ بە خەڵك و لەوەوپاش هەر کەسێ سەرپێچی لە فەرمانی خەلیفە بکا لە ملی دەدرێ, لە ماوەی ئەو حەفتەیەدا هەرچی کلکە ڕێویی کابرا بوو بە نرخێکی زۆر گران ڕۆیشت و کابرا بوو بە یەکە دەوڵەمەندی بەغدا و بە جارێ لە خۆی بایی بوو, ڕۆژێکیان گەیشتە باڵووڵ و بە لووتبەرزییەکەوە پێی وت: ها باڵووڵە شێت ئەمجارە چیبکەم ؟ ئەویش دەڵێ چی پارەیەکت لە کلکە ڕێوی دەست کەوتووە بیدە بە پیاز و لە عەماردا هەڵی بگرە و نمێ ئاویشی لێ بکە و لە پاش حەفتەیەك بیفرۆشەوە پارەیەکی چاکت لێ دەست دەکەوێ. کابرا بە قسەی کرد و پیازێکی زۆری کڕی و لە عەماردا هەڵیگرت پاش ئەوەی نمێ ئاوی لێکرد. دوای حەفتەیەك چووە سەر پیاز و تەماشای کرد هەموو بۆگەنی کردووە و ناچار فڕێیدا دەرەوە و وەك جاران هەژار کەوتەوە ، ئەوسا لێیدا ڕۆیشت بۆ لای باڵووڵ و وتی: بۆ چی وات لێکردم ماڵت کاول کردم ؟ ئەویش وتی: هەتا باڵووڵی دانا بووم وام بۆ کردی کە بووم بە باڵووڵە شێت ئاوا دەکەم ، چونکە شێت کاری لەوە باشتر ناکا .

****

ئـــەنجـامـــي تـــەمـاحــكاري

دەگێڕنەوە لە زەمانی کۆندا شوانێکی هەژار بوو، هەموو ڕۆژێ ڕانە مەڕەکەی دەبرد بۆ هەردە و دەشتاییەکی دوور لە ئاوایی و لەوێ دەیلەوەڕاندن. ڕۆژێکیان لە نزیك کەڵەکە بەردێکەوە ، لای نیوەڕۆ مەڕێکی گرت و شیرەکەی دۆشییە جامێك و داینا چوو نانە بەرەکەی بێنێ بۆ ئەوەی نان و شیرێ بخوا. لە دوورەوە چاوی لێبوو مارێك لە کەڵەکە بەردەکە هاتە دەرەوە و شیری جامەکەی هەڵقووڕاند و پاشان گەڕایەوە ناو کەڵەکە بەردەکە و لیرەیەکی گرتە دەمەوە و هێنای خستیە جامەکەوە کابرای شوان هات لیرەکەی خستە گیرفانیەوە و لە خۆشیدا پێی وە زەوی نەدەکەوت ، ئێوارە ڕانەکەی بردەوە و ئەو شەوە خەو نەچووە چاوی و بۆ بەیانی ڕانەکەی هێنایەوە هەمان شوێن و بە دەستووری ڕۆژی پێشوو مەڕێکی دادۆشییە جامەکەو لە نزیك کەڵەکە بەردەکەوە جێیهێشت و دیسان مارەکە هات و هەڵیقووڕاند و لیرەیەکی خستە ناو جامەکەوە. ئەم کارە بوو بە پیشەی گشت ڕۆژەی کابرای شوان و بەم جۆرە بوو بە خاوەن پارە و ماڵێکی زۆر و بڕیاریدا بچێ بۆ حەج. کابرا پێش ئەوەی سەفەری حەج بکا کوڕەکەی بانگ کرد و ئەم ڕازەی لا درکاند. کوڕە لە پاش ڕۆیشتنی باوکی ڕانەکەی بردە سەر کەڵەکە بەردەکە و مەڕێکی دۆشییە جامێك و چوو لە دوورەوە تەماشای کرد بزانی چی ڕوو دەدا. مار وەك جاران هاتە دەرەوە و شیرەکەی هەڵقووڕاند و لیرەیەکی تێخست. کوڕە کەوتە بیر کردنەوە و لەبەر خۆیەوە وتی بەخوا باوکێکی بێئەقڵم بووە. باشە من بۆ ڕۆژە ڕۆژە چاوەڕێی لیرەیەك بم ؟ ئەی بۆ ئەم مارە نەکوژم و هەموو گەنجینەکە بۆ خۆم دەربێنم ؟

بۆ ڕۆژی دوایی شمشێرێکی لەگەڵ خۆی هێنا و کاتێ مارەکە هاتە دەرەوە بۆی داهێنایەوە و بەر کلکی کەوت و قرتاندی مار خۆی کرد بە

کەڵکە بەردەکەدا. ئەوجا کوڕە کەڵکەکەی ڕووخاند و ژێرەکەی هەڵدڕی ، بەڵام نە مار دیار بوو نە گەنجینەش ، ناچار کەڵکەکەی وەك خۆی چاك کردەوە بەڵکو ئەمە خوایە دیسانەوە مارەکە بێتەوە و لیرەکانی بۆ بێنێ. بۆ ڕۆژی ئایندە کوڕە جامە شیرەکەی لای کەڵەکەکەدا دانا و خۆیشی کەمێ دوور کەوتەوە و لەپڕ مار فیشکاندی و پەلاماری کوڕەی دا و دای بە تەوقی سەریەوە و لەوێدا وەك دار ڕەقی کرد. کاتێ کابرای شوان لە حەج گەڕایەوە و پاش پرسە و سەرەخۆشی کردن ، ڕۆژێکیان ڕۆیشتە سەر کەڵەکەکە و لە دڵی خۆیدا وتی: ببێ و نەبێ ئەم کوڕەی من شتێکی کردووە بۆیە وا ئەم مارە کوشتوویەتی. کاتێ کابرا نزیکی کەڵکە بەرد بووەوە ماری بۆ هاتە دەرەوە و هاتە زمان و وتی: باشە کابرا تۆ نەدەبوو ئەم نهێنی و ڕازەت لای کوڕەکەت نەدرکاندایە ؟! بۆ تۆ وا دەزانی من مارم و ئەم لیرانە لە گەنجینەیەکی ژێر ئەم کەڵکە دەر دێنم؟ باش بزانە من مار نیم ، من کچی شای پەرییانم جادووم لێکراوە بۆیە بووم بەم مارە کوڕەکەت تازە لەکەداری کردووم و کلکی قرتاندووم و کاتێ جادووشم لە سەر لا بچێ هەر عەیبدار دەبم ، ئێستا لە پاداشتی ئەوەدا کە ئەم نهێنیە لە دڵتدا جێی نەبووەوە دەبێ تۆش بکوژم. ئەوجا هەر لە وێدا دەداتە تەوقی سەری کابراشەوە و ئەویش وەك دار ڕەق دەکات.

ثـــیـَــرســـت

بەشی یەکەم: هۆنراوەکان

لاپەڕە	بابەت
٦	**پێشەکی**
١٥	**١- هۆنراوەی دڵداری**

١٢٥ ٢- نا تەبایی ژیانی کۆمەڵ و پێوەندی کۆمەڵایەتی لە هۆنراوەی فۆلکلۆریدا
١٥٥ ٣- ئەو هۆنراوە فۆلکلۆرییانەی زیاتر بۆ ڕەنگدانەوەی ژیانی جارانی کۆچەریێتی هۆزی جافن
١٨١ ٤- ڕەنگدانەوەی کارکردن لە هۆنراوە فۆلکلۆرییەکاندا
١٩٠ ٥- سوارچاکی, جەردەیی, چەتەیی یاخیبوون لە زوڵم و ستەم, چەك و چەکداریو ڕاووشکار لە هۆنراوە و گۆڕینی فۆلکلۆریدا.
١٩٩ ٦- سۆزی دەروێش
٢١١ ٧- لاواندنەوەی ئافرەت
٢٣٨ ٨-لایلایەی ئافرەت
٢٤٠ ٩- هۆنراوەی گاڵتەجاڕی
٢٤٥ سروود و گۆرانی مندالأن لە هۆنراوەی فۆلکلۆریدا
٢٤٧ لیستێك بە ناوی ئەو کەسە بەڕێزانەی کە سوودم لێ وەرگرتوون بۆ کۆکردنەوەی هۆنراوە فۆلکلۆرییەکان.
٢٥٠ کورتە ڕوونکردنەوەیەکی بەشێك لە زاراوە و ناوی ئەو گوند و شوێنانەی کە لە هۆنراوە فۆلکلۆرییەکاندا هاتوون

بەشی دووهەم: چیرۆکەکان

لاپەرە	ناوی چیرۆک
	گوڵی گوڵخەندەران
	مام هۆمەری دڵشکاو
	جامی جیهانبین
	خواجە نەعمان
	پاشای حەوت کورە
	داری زەی و بازی تەی
	حسەینی سەقا
	ئەحمەد پاشا
	دەروێش و کوری پاشا
	کەللە سەر
	کورە جۆلاّ
	پاشا و رۆژگار
	هەیاس و سوڵتان مەحموو
	پاشای خۆرهەلاّت
	ژیریی سێ برا
	حەسەن نێچیرەوان
	قوڵە رەش
	نمەك بە حەرام
	ئەنجامی رژدیی
	سەرت دابنێ و سرت دامەنێ
	ورجی بە سفەت
	بیکوتە! بیکوتە! هەر ئەوەیە, کە دیوتە
	مایەی "پیاز فرۆش"
	ئەنجامی "تەماحکاری"

* ناوی کتێب : هۆنراوە و چیرۆکی فۆلکلۆری کوردەواری
* بـــابـــەت   : فۆلکلۆری و کۆمەڵایەتی
* ئامادە کردن و کۆکدرنەوەی : محەمەد حەمەصاڵح تۆفیق
* کۆمپیوتەر : هوشیار حەمە غەریب
* چـــاپـخـــانە : چاپخانەی ئەژین
* تـــــیـــــراژ : (٥٠٠) دانە
*ژمارەی سپاردن : (٣٩٧)ی ساڵی (٢٠٠٠)ی وەزارەتی ڕۆشنبیری پێدراوە

مافی لە چاپدانەوەی پارێزراوە بۆ وەزارەتی ڕۆشنبیری